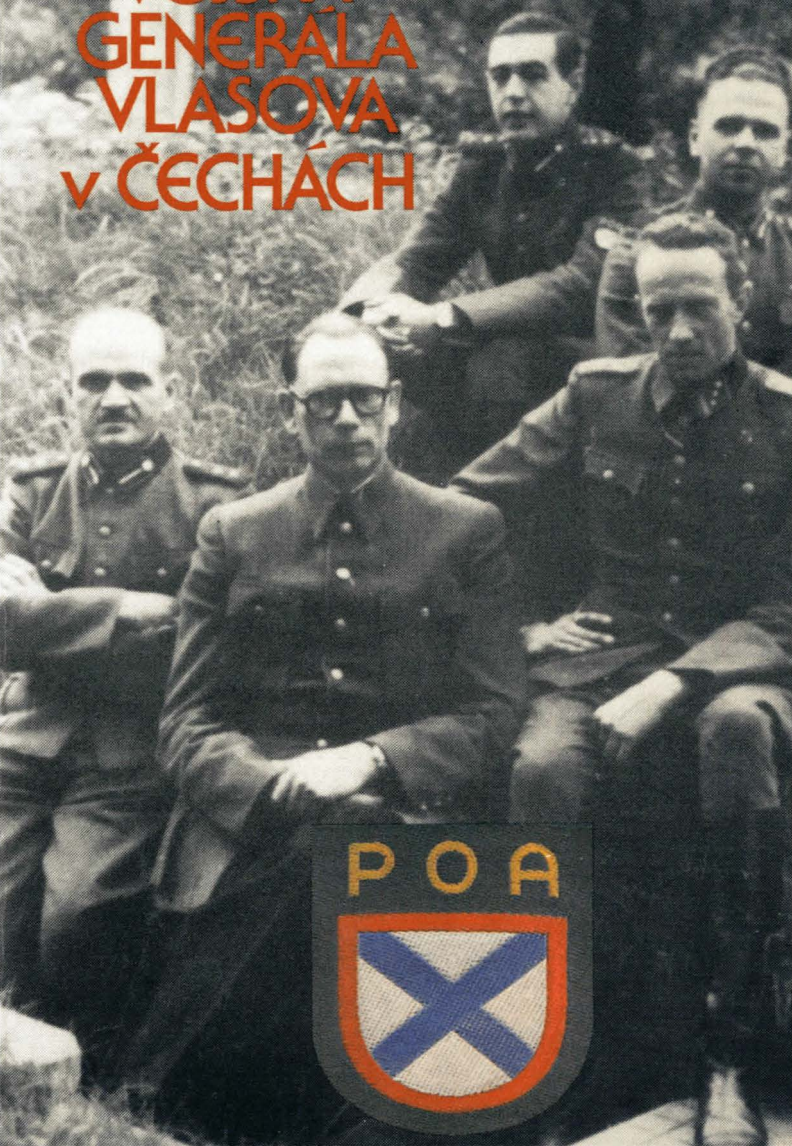

Stanislav A. Auský
VOJSKA
GENERÁLA
VLASOVA
v ČECHÁCH

SIXTY-EIGHT PUBLISHERS, CORP.
BOX 695, STATION A
TORONTO, ONTARIO, CANADA
M5W 1G2

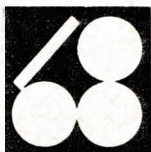

Andrej Andrejevič Vlasov

Stanislav A. Auský

**Vojska
generála
Vlasova
v Čechách**

Kniha o nepochopení a zradě

Stanislav Auský

VOJSKA GENERÁLA VLASOVA V ČECHÁCH

*Vydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, Corp.
v říjnu 1980 jako svou 88. publikaci*

Cena \$7.00

Doslov napsal Josef Škvorecký

Obálku navrhla Barbora Munzarová

Technická redaktorka Věra Držmíšková

Kresba v záhlaví Ivan Steiger

Printed in Canada

Ausky, Stanislav, 1922-

Vojska generála Vlasova v Čechách

ISBN 0-88781-088-8

1. Ausky, Stanislav, 1922-   2. World War, 1939-1945 -
Personal narratives, Czech.   3. World War, 1939-1945 -
Czechoslovakia.   Russkaia osvoboditel'naia armiiia.
5. Vlasov, Andrei Andreevitch, 1900-1946.
6. Generals - Russia - Biography. I. Title.

DB2211.A88A3   940.54'82'437   C79-094829-X

**VOJSKA GENERÁLA VLASOVA
V ČECHÁCH 1944-1945**

*Věnováno Nonně, jejíž pomocí kniha vznikala,
jako připomínka na roky v minulosti.*

Obsah

Předmluva autora	7
Úvod	13
I. Vznik dobrovolckých jednotek	16
II. Komitét pro osvobození národů Ruska	23
III. Organizování 1. divize	44
IV. Organizování 2. divize a ostatních útvarů	48
V. Přesun KONR do Karlových Varů	54
VI. Nasazení 1. divize na východní frontě	60
VII. Přesun 1. divize směrem na jih	70
VIII. Pokusy o navázání spojení se Západem	89
IX. Všeobecná situace německé armády a zbraní SS v dubnu a květnu 1945 na území Čech	100
X. 1. divize v Pražském květnovém povstání	117
XI. Události v jižních a západních Čechách	161
XII. Ústup z Prahy a cesta do záhuby	179
XIII. Závěrečná kapitola	201
Epilog	212
Doslov	213
Poznámky k jednotlivým kapitolám	221
Přílohy	247

Předmluva autora

Tato kniha se zásadně liší od publikací, které byly na téma posledních dnů války napsány jak na území Československa, tak v zahraničí. Psána mimo území nynější Československé republiky, nezavazuje autora kohokoliv oslavovat nebo stavět do špatného světla jen pro různost politického přesvědčení nebo příslušnosti k určité národnosti. Není také povinován žádné oficiální instituci, která mu umožnila tuto knihu napsat a vydat. Je zavázán pouze svému svědomí psát s co největší mírou objektivnosti o téměř neznámých událostech. V knihách zahraničních autorů je osud ROA (Ruská osvobozenecká armáda) pouze součástí širšího obrazu, který představuje nesouhlas s politickým zřízením na území Sovětského svazu. V knížkách vydaných v Československu je účast ROA na událostech posledních dnů války buď zamlčena, nebo v několika případech omezena na nejnutnější konstatování.

Vycházím ze zásad svobodného občana západního světa, který považuje za své samozřejmé právo svobodně projevit svůj názor. Jedná-li se o jednotlivce nebo o omezenou skupinu, jehož nebo jejíž činnost je nepřátelská státnímu zřízení, lze je považovat za nepřítel nebo zrádce. Dosáhne-li však projev nesouhlasu miliónových čísel, pak se toto zřízení bude muset jednou změnit.

V několika málo českých publikacích, které vůbec věnují nějakou pozornost činnosti ROA na území Čech, je tato armáda označována za zrádce, žoldnéře v cizích službách, přeběhlíky v poslední minutě nebo oportunisty, v sovětských publikacích dokonce za bandity. S těmito názory a s jejich autory se nedá polemizovat. Pokud se jedná o české autory, nutno přiznat, že nemají prameny o vzniku ROA. O existenci KONR, jako rámcové vlády v exilu, se žádná z východoevropských publikací vůbec nezmiňuje. Pro českého autora je toto téma tak nebezpečné, že je lepší se mu vyhnout.

Považují za svou povinnost jako autora této knihy zdůraznit a dokázat následující historické skutečnosti:

Hnutí, kterému za druhé světové války stál v čele generál Andrej Andrejevič Vlasov, bylo na prvním místě projevem politického odporu vůči Stalinově diktatuře a jeho cílem bylo její svržení ozbrojenou mocí. Co mělo následovat poté, představuje spektrum politických názorů, převážně směřujících k socialistickému uspořádání nového státu. Carské tendence v tomto hnutí neměly místo.

Na druhém místě nutno zdůraznit, že hnutí bylo nacionalistické a zároveň bylo ochotno vypustit ze svazku nového Ruska všechny nacionální skupiny, které by o to požádaly. To samo představuje v dějinách Ruska nový směr, který by svým uskutečněním znamenal rozpad mnohonárodnostního státu a konec možnosti agresivní politické expanse, kterou sovětské zřízení převzalo po svržené carské vládě. Vnitřní rozpory mnohonárodnostního státu byly hlavní překážkou na cestě hnutí za osvobození Ruska. Nenávist k centrální vládě představované Rusy byla tak tradiční a tak velká, že odboje ostatních národů se s gen. Vlasovem nechtěly spojit ve společném boji za společným cílem.

Za třetí je třeba konstatovat, že hnutí bylo ovlivněno silnými emocemi, které svůj projev nenávisti obrátily dvěma směry; první byl namířen proti vlastnímu zřízení ve vlastní zemi, druhý proti Třetí říši, obecně řečeno proti Němcům. Tuto nenávist vyvolali němečtí představitelé sami svým nesmyslným postojem a správou okupovaných území na východě a spojenectví s nimi bylo uvedeno v život pouze tím, že tu nebyl nikdo jiný, s kým by se příslušníci odboje mohli spojit. Bojovat otevřeně proti oběma nebylo možné. V tom směru bylo jednání KONR racionálnější než např. ukrajinský odboj, který, hodnocen celkově, nepřijal žádné spojenectví a byl tím odsouzen k zániku už od samého počátku.

Akce 1. divize ROA, která přešla 5. května na stranu českých povstalců v Praze, se někdy považuje za projev alibismu, přesněji řečeno za čin, který měl údajně omilostnit sovětské občany za to, že pozvedli zbraně proti své vlastní zemi. To je samozřejmě naivní představa západních žurnalistů, kterým

politické a národnostní problémy Sovětského svazu buď nebyly nebo nejsou dostatečně známy. Jaké byly motivy a proč se 1. divize rozhodla k tomuto činu, ličí podrobně tato kniha. Je samozřejmé, že se v rámci armády gen. Vlasova a hlavně u jeho 1. divize projevíly různé tendence a morální vlivy. To bylo nevyhnutelné a je to charakteristický znak narychlo se tvořících velkých vojenských útvarů. V rámci divize byli i lidé, kteří v okamžiku, kdy vše skončilo, dobrovolně přešli na stranu Rudé armády. Nikdo z nich však neočekával odpuštění. Odcházel s vědomím, že půjdou do táborů, mnozí z nich už potřetí v životě. U mnohých touha vrátit se byla větší než vědomí očekávaného trestu. Většina těch, kteří přešli do zajetí západních spojenců, byla násilně repatriována do Sovětského svazu. Tento nelidský čin nebude moci nikdy nikdo ospravedlnit. Byl proveden, hlavně ze strany britské okupační armády s takovou neodpustitelnou brutalitou, která má v evropských dějinách obdobu pouze v krutostech středověkých náboženských válek.

Kromě armády ROA, která politicky podléhala KONR, bojovaly různé dobrovolecké útvary po boku Němců na všech evropských frontách. Bojovaly tvrdě a s větším odporem než německá armáda sama, hlavně na západní frontě a v Jugoslávii pouze proto, že neměly jiné východisko. Tyto útvary jsou mylně zahrnovány do armády, která podléhala gen. Vlasovi, neboť se mu podřídili doslova v posledních dnech války. Pokud nesly označení ROA a pokládaly se za "vlasovce", nepodléhaly gen. Vlasovu pouze v důsledku vojensko-administrativních opatření Říše. Počet dobrovolníků z východu v německých stejnokrojích dosáhl v druhé světové válce 900,000. Jestliže ze strany západních spojenců byli tak snadno přehlédnuti, zůstává tento fakt pro historii vážnou připomínkou chyb z minulosti.

Když byl v červnu 1945 vyslýchán gen. Köstring v zajateckém táboře v Augsburgu, položili mu následující otázku: "Jak jste mohli revolverem donutit sovětské zajatce, aby bojovali na německé straně?" Gen. Köstring vysvětlil americkému důstojníkovi, že k tomu nebylo třeba revolveru. Jeho výslech končí slovy:

“Vlasovův pokus, tj. organizování větších vojenských útvarů a vyhlášení politických cílů, přišlo ovšem příliš pozdě a mohlo skončit jen tragicky.”

Styl knihy byl zvolen záměrně. Jde o pokus vylíčit část událostí posledních dnů války z jiného zorného úhlu, než jak byly dosud představovány a hlavně umístit je do celkového historického rámce své doby. Pro pochopení celé problematiky ruských dobrovolckých útvarů doporučuji knihy, uvedené v seznamu literatury, především však knihu autora Sven Steenberga “Vlasov”, jejímž námětem je politická a vojenská činnost osob a národních a politických skupin nesouhlasících se zřízením v Sovětském svazu v širším měřítku a hlavně osobnost gen. Vlasova. Moje práce rozvádí historii ROA na území Čech a události, které s tím přímo souvisí nebo ji předcházely. Sven Steenbergovi jsem velmi zavázán a děkuji mu za poskytnuté doklady. Můj příspěvek k historii ROA vznikl hlavně za pomoci Michaila V. Šatova, vedoucího Archivu ROA v New Yorku a historika ROA, jemuž vyjadřuji vděčnost a poděkování za poskytnutý materiál.

Na tomto místě děkuji rovněž prvním českým čtenářům rukopisu. Jsou to prof. František Schwarzenberg, dr. Vilém Prečan a prof. Radomír Luža. Všichni mi poskytli připomínky a rady, které jsem při práci na definitivní verzi rukopisu respektoval. Stejnou měrou patří můj dík vydavateli dr. Josefu Škvoreckému za trpělivost a pomoc v době, kdy kniha vznikala a do vydání byla několikrát přepracována.

Kromě těchto osob jsem nesmírně zavázán mnoha dalším. Všichni se nějakým způsobem podíleli na popisovaných událostech. Tam, kde jsem pokládal za nezbytné uvést pramen, jsou uvedena i jejich jména. Jsem si vědom toho, že v době, kdy události byly v proudu, mnozí z těchto svědků stáli na vzájemně nepřátelských stranách. Z tohoto důvodu se o nich nezmiňuji na tomto místě. Jsem však všem vděčen za poskytnutou pomoc a informace.

*Dále děkuji následujícím institucím:
National Archives and Record Service, Washington D.C.
Hoover Institution on War, Revolution and Peace, Stanford, California.*

Institut für Zeitgeschichte, München.

Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg, Koblenz.

Sudetendeutsches Archiv, München.

Bundesverband der Soldaten der ehem. Waffen-SS e.V.

*Stanislav Auský
Las Cruces, říjen 1979.*

Ú V O D

Od válečných událostí jara 1945 na území Čech a Moravy uplynulo více než 30 let. Mnoho zůstalo trpkou nebo trapnou vzpomínkou, mnoho bylo nebo muselo být zapomenuto z různých důvodů, něco přežívá jako legenda, která čím je starší, tím mlhavějších forem nabývá už proto, že se proměnila v zamlčenou historickou událost s politickým pozadím. Taková je i legenda o tom, jak "Vlasovci osvobodili Prahu".

Viděno s odstupem času, málo událostí jara 1945 má heroický charakter. To, co se stalo, bylo a zůstane navždy souhrnem událostí po většině tragických, na nichž se podíleli všichni účastníci bez rozdílu: Češi, Němci a mírou největší "vlasovci". Do toho pojmu legenda zahrnuje příslušníky různých národů Sovětského svazu, kteří byli v posledním roce války organizováni do dvou dobrovoleckých pěších divizí.

1. a 2. ruská dobrovolecká divize byly v květnových událostech na území Čech, a z nich 1. ruská divize, plně válečně organizovaná, sehrála shodou okolností tu úlohu, z níž vznikla legenda. V době všeobecného zhroucení řádu, který ji jen neochotně vytvořil, snažila se tato divize najít východisko z bezvýchodné situace. Ale v době soumraku bohů ji nemohl potkat jiný osud než tragický.

Rozsah mého příspěvku k událostem jara 1945 mi nedovoluje vylíčit vznik a organizaci oněch dvou ruských divizí. Byl to dlouhý proces, podmíněný naprostou nevědí nacistické ideologie přizpůsobit se reálné situaci. Celý rozsah vojenských organizačních opatření a ideologicky protichůdných zásahů, jenž vytvoření divizí předcházel, je popsán podrobně v několika knihách, přístupných čtenářům v západních zemích. Jména autorů a tituly uvádím ve zvláštním seznamu.

Považuji však za nutné uvést české čtenáře do situace tím, že se omezím jen na všeobecné vylíčení podmínek a vzniku ROA a podrobně začnu tam, kde se události přenesly na úze-

mí Československa, tedy Pražským manifestem ze 14. listopadu 1944 v Rudolfově galerii na Pražském hradě.

S čísly a s rozsahem tohoto, zatím nejrozsáhlejšího hnutí odporu proti bolševické diktatuře Stalina, se čtenář seznámí v průběhu této knihy. Jelikož v obecném pojmu bylo a je známo jako "Vlasovské hnutí", považuji za nutné seznámit čtenáře v krátkosti se životopisem generálporučíka Andreje Andrejeviče Vlasova.

Narodil se 1. září 1900 v provincii Nižní Novgorod v rodině rolníka a venkovského krejčího. Byl v pravoslavném semináři, když revoluce svrhla carskou vládu a v Rusku nastala doba sociálních změn. V té době opustil seminář a začal studovat zemědělství. V r. 1919 byl povolán ke službě v Rudé armádě. Za občanské války byl velitelem roty a po jejím skončení zůstal v této funkci v armádě. Během let postupoval v hodnostech a funkcích a přežil čistky spojené s odstraněním maršála Tuchačevského. V r. 1938 byl odeslán k sovětské misi v Číně, kde zůstal do listopadu následujícího roku. Vrátil se do Sovětského svazu v době Stalinova nejkrutějšího teroru, neúspěšné války ve Finsku, okupace baltických zemí a rozdělení Polska. Krátce po svém příchodu byl jmenován velitelem divize, jež byla vyhodnocena jako nejhorší v Rudé armádě. V lednu 1941 se stal velitelem sboru ve Lvově a měsíc nato obdržel Leninův řád.

Neúspěšné vedení války proti německému útoku v r. 1941 a selhání sovětského systému v kritických dnech ústupu na východ ho zbavilo všech iluzí o oprávněnosti sovětského režimu. V říjnu byl povolán do Moskvy a 10. října se zúčastnil konference přímo u Stalina. Bylo to v době, kdy německá armáda dosáhla předměstí Moskvy a její pád se zdál neodvratný. Vlasov byl jmenován velitelem 20. armády, organizující se z útvarů ze Sibíře a při návštěvě u Stalina dostal k dispozici 15 tanků. S touto armádou se rozhodl zahájit protiútok a podařilo se mu na volokolamském úseku německý postup zastavit. V lednu 1942 byl za zásluhy vyznamenán Řádem rudého praporu a povýšen na gen. poručíka.

6. března byl povolán znovu k Stalinovi. Tentokrát byl pověřen velením 2. úderné armády na frontě u Leningradu.

Útok bažinatým terénem nesliboval úspěch a byl zastaven na německé obraně. Ústup, který gen. Vlasov navrhl, byl Stalínem zásadně odmítnut, a následkem toho bylo postupně obklíčeno a zničeno devět divízi a sedm brigád. Útok přežilo pouze 32.000 vojáků, a ti padli do německého zajetí. 11. června byl Vlasov sám vydán místními obyvateli německým jednotkám a stal se válečným zajatcem.*

Knihy o hnutí spojeném se jménem gen. Vlasova vyvolaly v západních zemích určitý zájem. Byly však také podrobeny ostré kritice. Necht' přijmout skutečnost, značný podíl na tragice závěrečných událostí, neznalost a příliš pozitivní přístup k Sovětskému svazu, hlavně v liberálních kruzích, to vše vedlo téměř k odmítnutí a nevěře. V letech po druhé světové válce bylo dost obtížné podrobit kritice bývalého spojence a psát o Třetí říši se podobalo chůzi po tenkém ledě. K definitivnímu obratu došlo až po knihách Alexandra Solženicyna, jenž je příliš velkou osobností, aby mohl být zamlčen.

Na samém území, kde se události odehrály, jako by nikdy ani neexistovaly. Jejich účastníci a svědci postupně odcházejí z tohoto světa. Rozsah tragedie byl a stále je příliš velký, aby se dal přejít mlčením. Věřím, že má být povědomí o něm zachováno aspoň v rozsahu, jak to dovolují blednoucí vzpomínky a vzácně se vyskytující vojensko-historické prameny.

Podkladem pro tuto knihu jsou dokumenty získané většinou mimo území nynější Československé republiky a osobní vzpomínky.

Památce tragicky zahynulých účastníků a všech ostatních, kteří přežili a jsou roztroušeni po světě, jsou určeny následující kapitoly.

* Sven Steenberg: *Vlasov*, Alfred Knopf, New York, 1970.

V. Osokin: *A. A. Vlasov*, Vseslavjanskoje Izdatelstvo, New York, 1966.

Průlom 2. úderné armády byl proveden z ustálené fronty na řece Volchov mezi jezery Ilmen a Ladoga. Operací na německé straně se zúčastnila s úspěchem španělská dobrovolecká Modrá divize. Tento útvar byl později na nátlak západních spojenců odvolán do Španělska. Část příslušníků divize však dobrovolně zůstala ve svazku německé armády a byla zařazena do francouzské dobrovolecké divize "Charlemagne" a účastnila se obrany Berlína.

I. Vznik dobrovoleckých jednotek

Velké vzdálenosti od zásobovacích základen, nemožnost využít motorizovaných prostředků pro zásobování, nutnost používat vozů a saní a neobvyklá hloubka týlových jednotek německé armády byly důvody, které vedly velitele všech německých útvarů na východní frontě, od praporu až po armádní skupiny k tomu, že vytvářeli, bez autorizování OKW (Vrchní velitelství branné moci), pomocné jednotky ze zajatců a místních dobrovolců ke zvládnutí hlavně týlových úkolů. Válka byla v počátečním stádiu řadou bleskových vítězství a místní obyvatelstvo vítalo německé jednotky většinou jako osvoboditele. Nebylo partyzánů, byly pouze nekonečné blátivé cesty a krutá a nezvyklá zima.

V protikladu k mohutné rasové a politické propagandě válka směrem na východ propagačně a politicky připravena nebyla a námitky vyšších velitelů proti jejímu způsobu vedení a správě okupovaných území byly ignorovány. Počáteční úspěchy se zpomalovaly a postupně začlo přibývat neúspěchů.

Totalitní režimy nejsou v západních zemích dost dobře chápány v celé své komplexnosti. Tak jak nebyla pochopena opozice proti Stalinovi, i když byla dokumentována statisíci přeběhlíků a zajatců, kteří se stali zajatci jen proto, že nechtěli nebo nemohli bojovat(1) právě tak existovala v rámci totalitního režimu Třetí říše celá řada proudů, vlivných osob a organizací, jež stály na různých stupních opozice jak proti oficiální ideologii, tak proti její realizaci. Tyto vlivy si zvolna nacházely cestu k projevům a činnosti.

Dokonce u takových osobností, jako byl Rosenberg a Goebbels, vznikaly pochybnosti, zda Ostpolitik(2) je nejlepší nástroj pro vítězné ukončení války. Hlavním vyznavačem teorie o podčlověku byl však sám Hitler a její provádění svěřil Himmlerovým SS. Jakýkoliv projev pochybnosti u větši-

ny příslušníků NSDAP (Národně socialistické německé dělnické strany) byl proto vyloučen vírou v ideologii, a tu zase prakticky podporovalo konfrontování s bídnými životními podmínkami sovětského venkova, s nimiž se příslušníci německých ozbrojených složek při postupu na východ denně setkávali. Pod vlivem ideologie je nesprávně připisovali genetickým vlastnostem, nikoli umělému zbídačení, způsobenému kolektivizací a masovým terorem z konce třicátých let.

V uniformách německých důstojníků bojovalo mnoho jednotlivců, kteří byli původem Pobaltští Němci nebo měli jinak bližší vztah k tomu, co považovali za Rusko v historickém slova smyslu. Ti se stali iniciátory návrhu vyšším německým velitelům využít nesmírného potenciálu protisovětské nálady a sovětských zajatců k tomu, aby pomocí částečné samosprávy v t.zv. "Osvobozených teritoriích" příslušníci jednotlivých národů pomohli Sověty porazit. Kdyby byl tento přístup k řešení problémů, které byly pro německou armádu nezládnutelné, uskutečněn včas, byl by podstatně změnil průběh války. K takovému řešení měla však ideologie Třetí říše naprosto negativní postoj a až do podzimu roku 1944 se nepodařilo uskutečnit nic, co by mohlo válku ovlivnit. Zůstalo při tom, že se s tichým souhlasem vyšších velitelů německé armády organizovaly pomocné složky až do úrovně praporu a na všech evropských frontách bojovali roztroušeně sovětsí zajatci v německých uniformách.

Iniciátoři myšlenky čekali na osobnost, která se snad objeví mezi tisíci zajatců, bude schopna spojit různé národní skupiny žijící v exilu od první světové války a zapojit je do společné akce se sovětskými občany v německém zajetí, z nichž mnozí měli dokonce aktivní komunistickou minulost. Bylo nutné bojovat nejen s nepochopením ze strany představitelů Říše, ale i s antagonismem exilových organizací.

Aby se získali výjimeční sovětsí zajatci, bylo během roku 1942 postupně vytvořeno zvláštní středisko v Berlíně, Viktoriastrasse 10. Mělo charakter konspirativní, jako všechny zpravodajské akce, ale převážně proto, aby se celá akce utajila před Gestapem, jeho prodlouženou rukou SD a organizacemi SS. Jedním z těch, kdo měli o věc zájem byl gen. Reinhard

Gehlen. Středisko bylo podřízeno Propagačnímu oddělení OKW.

Prvním zajatcem, který se v berlínském středisku objevil, byl mjr. letectva Fjodorov. Po něm přišel náčelník štábu armádního sboru Golovin. Pak se dostavila mimořádná osobnost, komisař armádního sboru Mileti Alexandrovič Zykov, ortodoxní marxista, odpůrce Stalina a Žid. Právě on vypracoval "Organizační plán pro praktickou mobilizaci ruského národa proti Stalinovu systému."

Zvláštní pozornost zasluhuje také osoba generálporučíka Michaila Fedoroviče Lukina. V červenci 1941, za chaotického ústupu Rudé armády (dále RA), byl ustanoven velitelem všech ozbrojených sil v prostoru Smolensk a dostal rozkaz zahájit rozhodné protiútoky proti postupujícím Němcům. Přestože mu vyhrožovali vojenským soudem, neudržel frontu, byl nucen ustupovat dál, až 15. října těžce zraněn padl do zajetí s obklíčenými sovětskými vojsky u Vjazmy. Týž den mu v německé polní nemocnici amputovali pravou nohu. Jedna ruka mu zůstala trvale zmrzačena. Lukin byl znám již před válkou jako "nepolitický" generál a snad proto přežil předválečné čistky v armádě. Za rekonvalescence v důstojnickém zajateckém táboře Zittenhorst začal otevřeně projevovat své názory jak před ostatními sovětskými zajatci, tak i před německými důstojníky, kteří ho vyslyšali. Zvlášť jasně odmítal zneužití moci během Stalinova teroru a násilnou kolektivizaci v zemědělství. Stejně odmítl však také německou okupaci a když zjistil, jak si Němci počínají v okupovaných územích, vzdal se účasti na osvobozeneckém hnutí, třebaže mu nabízeli vedoucí úlohu. Jeho jméno je uvedeno v návrhu stanov Ruského komitétu(3) mezi deseti generály RA, kteří většinou nakonec odmítli spolupráci v KONR.

17. září byl dopraven do Berlína generálporučík Andrej Andrejevič Vlasov(4), osobnost na kterou se dlouho čekalo, člověk, jenž měl vlastní motivy, názory a velké ideály. Doprovázela ho kapitán německé armády Wilfried Strik-Strikfeldt, baltský Němec, který s ním později prožíval všechny fáze organizování dobrovolecké armády. Gen. Vlasov celému hnutí dal své jméno, ale jeho podíl na událostech jara 1945 v Če-

chách, a hlavně v Praze, byl jen okrajový. Vlasov však byl osobnost výjimečná a jeho úsilí při zdolávání překážek a nepochopení situace ze strany německých orgánů tak rozsáhlé, že se vymyká námětu této knihy.

Nikdy se nepovažoval za žoldnéře nebo přeběhlíka v cizích službách. Jako ruský nacionalista byl ochoten přijmout rozkazy pouze od Nacionální ruské vlády. Teprve na její pokyn se považoval za oprávněna pozvednout zbraně proti sovětskému režimu.

Z dalších jmen je třeba uvést: plukovník Vladimír Bojarský, velitel 41. sovětské gardové divize, a generál Georgij Nikolajevič Žilenkov.

Úřad, který měl mít hlavní slovo na územích okupovaných německou armádou na východě, bylo Ministerstvo pro okupovaná východní území. Jeho vliv na události byl však minimální a sám ministr, Alfred Rosenberg, byl považován jen za planého ideologa bez jakékoli stranické moci. Správa území byla prakticky v rukou armády a bezpečnost týlu zajišťovaly složky SS krutým a nepochopitelným terorem, zdůvodňovaným ideologicky.

Dlouhou dobu používali Němci Vlasova jen k propagačním účelům. Pro generála a jeho skupinu, která toužila po aktivní vojenské účasti, to byla doba trpkého čekání. Mezi tím neúspěchů na východní frontě přibývalo a s tím přibývalo i hlasů, které se dožadovaly vytvoření dobrovolečné armády ze sovětských zajatců.

K prvnímu jednání došlo však až v létě 1944. Iniciátorem nové akce byl SS Hauptamt. Přistoupilo se k reorganizování SS Division Galizien, k vytvoření litevských a estonských jednotek SS, Turkestanské SS divize, Kavkazských jednotek a Kozáckého sboru pod velením generála Helmuta von Pannwitze.

Monolitní organizace říšských úřadů nemohla přečkat změny, vynucené prodlužující se válkou. Říšská politika měla od počátku tolik nedostatků, že lidé, kteří byli denně konfrontováni se skutečností na východě, projevovali své názory kritikou, někdy velmi ostrou. Znali však ze zkušenosti, jak říšské úřady pracují, jak se vyhýbají všemu, co by je přivedlo

do konfliktu s principy NSDAP. S prodlužující se válkou počet osob nespokojených s tím stavem rostl.

Koncem roku 1943 se stal vedoucím oddělení SD, jež bylo zodpovědné za získávání zpráv z území na východě, major SS Friedrich Buchardt. Byl to baltský Němec, mluvil rusky a měl zkušenosti v práci mezi sovětskými zajatci a ve správě okupovaných území. S podporou svého představeného, vedoucího oddělení Vnitřní zpravodajské služby, Otty Ohlen-dorfa, začal kolem sebe shromažďovat lidi stejných názorů, hlavně ovšem baltské Němce. To nebyli vojáci z povolání a snažili se řešit problémy vlastním, někdy značně nevojen-ským způsobem. Jejich cílem bylo získat na svou stranu nějakou osobu, která by měla přístup do nejvyšších politických kruhů.

Mezitím i Heinrich Himmler, velitel SS, vydával vlastní direktivy, motivované stejnými obavami, ale tak vzdálené skutečnému životu a praktickému provedení, že se stávaly otevřeným terčem kritiky hlavně ze strany vyšších velitelů zbraní SS. Mezi Himmlerovy plány patřila pacifikace Ruska budhistickým náboženstvím, osídlování západní hranice Ruska kozáckými vesnicemi a podobně.

Kritičtí příslušníci SS se snažili vidět problémy, hlavně východní fronty, v celé komplexnosti. Neměli na starosti jen akce vojenského rázu, ale také válečné hospodářství. Průmyslová výroba závisela na pracovních silách z východní Evropy a jejich výkonnost se nedala udržet nebo zvýšit pouze násilím. Zrodila se myšlenka, že statisícům lidí z východní Evropy v německých stejnokrojích je třeba dát politický cíl, aby zůstali loyální. Myšlenka vzešla ze zkušenosti, jakou popularitu mezi zajatci má jméno gen. Vlasova a že letáky s tím jménem, shazované nad útvary RA mají ohlas jevící se v počtu přeběhlíků a zajatců.

Dříve než tito muži z kruhu SD získali přístup k některé z vedoucích osobností, došlo však k neočekávanému obratu v souvislosti s plukovníkem zbraní SS Gunterem d'Alquenem, původně velitelem zvláštního útvaru v síle pluku, kde byli soustředěni váleční korespondenti a fotografové. Později byl tento útvar pověřen prováděním propagandy přímo na

frontě, a to jak u vlastní armády, tak i u útvarů na nepřátelské straně. K těmto účelům bylo k němu převeleno mnoho příslušníků různých národností. D'Alquen se těšil Himmlerově neomezené důvěře a nakonec to byl on a jeho informace, co přimělo Himmlera, aby jednal a přistoupil k rozhodnutí o ruské armádě.

Podle hlášení Gestapa, a hlavně podle rozhodnutí Adolfa Hitlera, byl však gen. Vlasov nežádoucí. V červnu 1943 Hitler výslovně zakázal německé armádě používat gen. Vlasova a jeho osvobozenecké hnutí. Himmler se proto snažil najít za Vlasova mezi Rusy náhradu. V úvahu připadali Zykov a Žilenkov. Zykova, podezříváného jako Žida a marxistu, Gestapo beze stop odstranilo, a Žilenkov nikdy nedosáhl popularity gen. Vlasova.

Po zvážení všech důvodů, které uváděl d'Alquen a pod dojmem právě zahájené ofenzívy RA se tedy Himmler konečně rozhodl zahájit organizování osvobozeneckého hnutí v čele s gen. A.A. Vlasovem, bez ohledu na předešlé Hitlerovy pokyny.

K prvnímu setkání Himmlera s Vlasovem mělo dojít 21. července. Den předtím 20. července, došlo k nezdařenému atentátu na Hitlera. Himmler byl nyní zaměstnán čistkou mezi generály a vyššími důstojníky armády a v telegramu gen. Vlasovi odložil schůzku na neurčito.

Setkali se až 16. září. Himmler zahájil jednání slovy: "Budu upřímný, když vám řeknu, že velmi lituji, že se tato konference koná tak pozdě." 5) Pod dojmem porážek na východní frontě stáli tedy konečně proti sobě "Untermensch" - jeden z ruských generálů, kteří porazili německou armádu pod Moskvou, a nejrozhodnější propagátor myšlenky o podřadných národech, který však v té době už začínal o německém vítězství pochybovat. Hlavním námětem rozhovoru bylo, jak přispět jako rovnocenní partneři k porážce Stalinova systému.

S nenadšeným souhlasem Hitlera byl Vlasov jmenován vrchním velitelem dobrovolckých útvarů v hodnosti generála a zplnomocněn organizovat dvě divize s příslibem, že další přibudou v budoucnosti. Gen. Vlasov očekával víc. Měl

ambice převážně politické a jeho cílem bylo vytvoření svobodného Ruska. Nabídl Himmlerovi reorganizování celé východní Evropy, vytvoření nových geografických celků, z nichž jen některé se měly stát součástí Nového řádu, jak nacistická ideologie označovala nové politické uspořádání Evropy. Na to byly dvě divize málo. Byl to však aspoň dlouho očekávaný začátek. Co vedlo gen. Vlasova k takovým úvahám, byla realita vojensko-politické moci na východě po vítězném ukončení války. Do jaké míry byly jeho představy nového uspořádání skutečně svázány s Novým řádem, je otázka. S potenciálem, který by mu podléhal, by nebyl partnerem, který by musel přijímat rozkazy bez výhrady. Podle svědectví některých německých účastníků takový vývoj předpokládali i někteří Němci.

Dále následovala dohoda o vytvoření politického centra, ve skutečnosti vlády s politickým programem, jemuž by podléhala nově organizovaná Osvobozenecká armáda. Vlasov měl v té době již připravený program a chtěl svou provizorní vládu nazvat Komitétem.

Himmler se zatím stal velitelem Záložní armády a jeho ambice rostly úměrně s tím, jak se Hitler vzdaloval skutečnému světu. Mocenské ambice a plány jsou však vždy vázány na množství prostředků, nutných k jejich uskutečnění. Na sklonku 1944 jich neměla Třetí říše nazbyt. Na všech frontách žádali velitelé další divize, kterých nebylo. Himmler se zabýval myšlenkou vytvoření evropských SS a Vlasova nabídka nové armády, i když realizace se opozdila o dva roky, byla vítána.

Jenže Himmler pořád ještě žil ve světě rasových iluzí, a tak místo armády souhlasil pouze se dvěma divizemi.

II. Komitét pro osvobození národů Ruska - KONR

Ustanovení Komitétu pro osvobození národů Ruska - KONR - a Ruské osvobozené armády - ROA - bylo vyhlášeno na konferenci emigrantských skupin z území Sovětského svazu 14. listopadu 1944 v Praze.(1) Přípravy na konferenci začaly ihned po Vlasově návštěvě u Himmlera. Nejdříve se uvažovalo o místě. Jako první byl navržen Dabendorf(2), kde měl tehdy sídlo Vlasovův omezený štáb, v úvahu přicházela Postupim, která se ale Němcům nezdála vhodnou pro jednání s Rusy. Hledalo se i místo v tehdejší okupované Polsku, nakonec však byla zvolena Praha, hlavně, jak píše ve svých vzpomínkách dr. Kurz, pověřený organizováním konference, pro svůj starý slovanský hrad. Vlasov také trval na tom, že konference se musí konat na slovanské půdě a sám navrhoval Prahu. Německý státní ministr Karl H. Frank protestoval. Obával se vzrůstu panslavistického citění mezi Čechy. Později však, v rámci svých pravomocí a možností, projevil ochotu pomoci, i když Rusům z Osvobozené armády nikdy plně nedůvěřoval.

Přípravy přímo v Praze začaly asi měsíc před vlastní konferencí a byly v rukou SS, které stanovily protokol, volbu delegátů, ubytování, transport i bezpečnost. To byla rutinní práce, za válečných podmínek jistě ne snadná. Skutečnost, že SS byly tak detailně zapojeny do příprav, může dnes vyvolat dojem, že konference vlastně nebyla záležitostí Vlasova, nebo že stál jen na okraji. Je třeba si však uvědomit, že v té době Vlasov a jeho hnutí nebyli dosud oficiálně uznáni a generálova pravomoc *de iure* začala a byla potvrzena až Manifestem 14. listopadu. Do té doby neměl Vlasov ani administrativní aparát, který by takovou konferencí mohl svolat. Dále nutno říct, že volbou delegátů se rozuměla volba oficiálních německých vládních zástupců a hostů. Volba ruských delegátů a členů byla výsledkem porad Vlasovova štábu v Daben-

dorfu. Do těch SS nezasahovaly a nutno připustit, že proti demokraticky vybraným ruským delegátům a delegátům jiných národů nebylo ze strany německých orgánů námitek. Tito účastníci představovali průřez tehdejších politických a sociálních skupin, které se k hnutí hlásily.

Vlasovova dohoda s Himmlerem vyvolala však spory mezi starými emigrantskými skupinami. Reakce byly různé: od přijetí až po naprosté odmítnutí. Předmětem nesouhlasu nebylo spojenectví s SS. Mnohé emigrantské skupiny již dávno s SS spolupracovaly, nebo byly přímo jejich součástí. Vlasov sám však byl Rus a nacionalista a tím byl pro některé představitele neruských skupin větším nepřítelem než Stalin. V německých službách v tehdejší době bylo podle odhadu něm. gen. Ernsta Köstringa(3) 900.000 až 1.000.000 Němců ve vojenských a pomocných jednotkách, z toho v ruských jednotkách asi 400.000 mužů. Himmler se těchto čísel polekal a nechtěl jim věřit. V jeho představách představovalo takové množství dvě armádní skupiny. Přitom si s hrůzou uvědomoval, že k vytvoření Ruské osvobozené armády dal výslovný souhlas a tím vytvořil situaci, kdy osud Třetí říše začal být ovlivňován někým, s kým se nepočítalo a kdo v nacistické ideologii neměl místo. Jelikož jeho rozhodnutí nebylo Hitlerem ani nařízeno, ani schváleno v rozsahu, v jakém ho prováděl - a OKW stálo za Hitlerem - octl se vlastně v úloze konspirátora!

Mezitím v Dabendorfu se z původního štábu gen. Vlasova stal "Komitét pro osvobození národů Ruska" a začal organizovat různé nacionální komitéty do jednoho ústředního.

V říjnu se sešli v Berlíně na Ministerstvu pro východní území národní reprezentanti jednotlivých skupin, které se nechtěly Vlasovovi podříditi. Největší odpor projevovali příslušníci kavkazských národů a Ukrajinci. Ministr pro východní území, Alfred Rosenberg, po celá léta od SS přehlížený a opomíjený, který v té době už na východě téměř žádná území neměl, měl nyní příležitost k odplatě a všechny stížnosti ochotně předkládal maršálu Keitlovi a Martinu Bormanovi, kteří je měli postoupit Hitlerovi. Jedině rozumný postoj gen. Vlasova, jenž byl ochoten jednat, ale až po válce, udržel celou akci při životě.

V atmosféře intrik a německého nepochopení připravoval gen. Vlasov proklamaci cílů a program, který měl být vyhlášen v Praze. Jeho původní znění bylo vyhraněné jako celá osobnost Vlasova. Slova Manifestu měla být určena nejen národům na východě a současnému spojenci. Měla být politickým manifestem, oznamujícím západnímu světu utvoření nového politického celku. Do jaké míry tuto novou skutečnost pochopili západní spojenci, je otázka. Je však téměř jisto, že ji nepochopili. Nasvědčuje tomu chování a jednání vyšších amerických a britských velitelů v době, kdy armáda gen. Vlasova a ostatní dobrovolcké složky přešly do zajetí. Je také otázka, zda na Západě původní text Manifestu vůbec znali.

Původní text Manifestu vyhlašoval naprostou nezávislost na Hitlerově režimu a naprosté oproštění od ducha caristických emigračních kruhů. Měl čtrnáct bodů a lze jej charakterizovat jako "progresivně sociálně demokratický". Hlavním cílem bylo odstranit Stalinovu diktaturu a dát státu novou ústavu.(4)

Státní celek nového Ruska měl vzniknout v rámci hranic z 1. září 1939 a neměl mít územní požadavky vůči Polsku, Baltickým státům ani Finsku. To samo svědčí o tom, že Vlasov byl ochoten v budoucnosti respektovat národní zájmy Ukrajinců a dohoda o společné akci s gen. Pavlo Šandrukem, vedoucím Ukrajinského národního komitétu, tuto skutečnost potvrzuje.(5) K stejné dohodě došlo s vůdci kozáckého hnutí.

Původní znění Himmler samozřejmě odmítl. Když však Vlasov, na nátlak svých spolupracovníků souhlasil s včleněním několika ideových klišé z Himmlerova slovníku do textu, Manifest byl schválen a uskutečnění konference v Praze nestálo nic v cestě.

Ve skutečnosti zasedal KONR poprvé 12. listopadu v Dabendorfu za účasti všech členů, a tam byl také definitivně stanoven text Manifestu, statut KONR, zvolení členové prezidia a předseda Komitétu, gen. Vlasov. Někteří ruští historikové v emigraci považují toto datum za den založení KONR, protože zasedání 14. listopadu v Praze nemělo pracovní, ale pouze ceremoniální ráz s předem určeným programem.(6)

Oficiální uznání gen. Vlasova a jeho hnutí vyvolalo všeobecně velký ohlas. Pro nacionální jednotky, roztroušeně bojující na všech evropských frontách to bylo morální uznání, vyhlídka na humánnější zacházení se zajatci sovětské armády a uznání pro příslušníky z východu, kteří pracovali v průmyslu a v zemědělství Třetí říše.

Německý plukovník Heinz Danko Herre(7), náčelník štábu pro organizaci ROA, vzpomíná na cestu zvláštním rychlíkem z Berlína 13. listopadu 1944. V celém vlaku převládaly uniformy SS. Všichni se chtěli podílet na velké události následujícího dne v Praze a plk. Herre si při pohledu na ně trpce vzpomínal na uplynulá dvě léta, kdy byli většinou nejtvrďšími odpůrci myšlenky, kterou měli den nato nadšeně realizovat. Jak se o Rusech vyjadřovali ještě nedávno?

Kromě distinkcí SS a armády měli někteří cestující na rukávě uniformy znak, modrý Svatoondřejský kříž v bílém poli a v horní části znaku žlutá písmena POA-Ruskaja Osvoboditelnaja Armija.(8) To byli ti, kteří s generálem Vlasovem začínali a měli za sebou zajatecké tábory, roky čekání a odmítání. Teď, na konci roku 1944, se stanou spojenci v boji proti Stalinovi. Civilních osob bylo málo. Byla válka a stejnokroje převládaly.

Zvláštní rychlík přijel na Hlavní nádraží v Praze 14. listopadu v 5.00 hod. a do sedmé hodiny byl odstaven na zvláštní kolej. Krátce po sedmé gen. Vlasov opustil vlak, prošel nádražím, kde ho uvítal něm. generál Rudolf von Toussaint(9), provedl přehlídku čestné roty a kolem desáté byl už v hotelu Alkron, vyhrazeném pro něho a pro ostatní hosty. Byl ubytován v pokojích v prvním poschodí. Pro bezpečnost ubytovaných hostů byl hotel obsazen jednotkami SS a podle vzpomínek účastníků vládl v něm čilý ruch. Příslušníci SS dávali najevo, že je to jejich akce. Vstupní hala byla plná reportérů a zvědavců.

Jen v prvním poschodí vládl klid. Gen. Vlasov a jeho spolupracovníci seděli mlčky. Když vstoupil plk. Heinz Herre, Vlasov, bez brýlí, ho mlčky přivítal a pak řekl: "Andreji Fjodoroviči, to je dobře, že i vy tu dnes jste. Ale není to už pozdě?" Herre odpověděl: "Jestli je vůbec ještě nějaká šance, pak je to tahle dnes."

Pak Vlasov přijal generála Köstringa, s nímž se sešel poprvé. Gen. Köstring měl funkci Inspektora dobrovolceckých formací a tak stál oficiálně mezi Vlasovem a jeho odpůrci a sám nemohl nic dokázat. Stáří a zkušenosti mu říkaly, že všechno tohle úsilí je už zbytečné a v tom smyslu se také dávno vyjadřoval. To dalo setkání obou generálů charakter čistě formální.

Před jedenáctou hodinou projížděla Prahou dlouhá kolona automobilů a pomalu stoupala Nerudovou ulicí k Černínskému paláci. Karl Hermann Frank(10) pořádal ve své rezidenci snídani pro gen. Vlasova a užší okruh jeho delegace.

Většina delegátů se zatím shromáždila v Tiskovém klubu. Zástupci početné skupiny Ostarbeitrů a zástupci neněmeckých vojenských jednotek, vystavení po léta hrubému zacházení a zvyklí na šedivý táborový život, se cítili podivně v úloze čestných hostů. Celkem přijelo do Prahy asi 600 takových delegátů.

Vlastní konference měla začít v 15.00 hod. v Rudolfově galerii Pražského hradu. V ten den stráž hradu převzala jednotka ROA a kontrolu pozvánek prováděly bezpečnostní složky Vlasovovy armády. Zda vlál nad pražským hradem Svatoondřejský kříž vedle říšské vlajky, se mi nepodařilo zjistit. Šlo o státní akt. Při vstupu do hradu provedl Vlasov přehlídku německé čestné roty. Fotografie přehlídky publikoval tehdy protektorátní i německý tisk.

Do Rudolfovy galerie přicházeli delegáti říšských úřadů, zástupci spojenců Třetí říše, několik diplomatických zástupců neutrálních zemí, vysocí důstojníci armády a SS, zástupci vlády Protektorátu Čechy a Morava, ruští delegáti a novináři.

Když se nádvoří pomalu vyprazdňovalo a delegáti odcházeli do hradu, vystoupil z auta plk. Herre. Na nádvoří stál osaměle šedovlasý muž s černým kloboukem v ruce, který jako by na někoho čekal. Byl to vyslanecký rada Gustav Hilger, bývalý obchodní atašé v Moskvě, v posledních letech člen "Ruského gremia" při Ministerstvu zahraničních věcí a poradce v otázkách spojených s Vlasovem, k němuž měl pozitivní postoj. Když k němu plk. Herre přistoupil, oslovil ho rada

Hilger rusky: "Andreji Fjodoroviči, kdybychom zažili tento den před dvěma lety, nemuseli bychom dnes mít žádné starosti."(11) Rada Hilger mluvil jistě ze srdce většiny účastníků, a sama konference, přes všechnu ceremoniální pompu, nemohla světlý Rudolfovy galerie zapudit pochmurnou náladu.

Gen. Vlasov vstoupil do sálu provázen Frankem a SS Obergruppenführerem Wernerem Lorenzem, jenž zastupoval Říši. Všichni přítomní povstali. V první řadě zasedli gen. von Toussaint, SS. gen. Lorenz, gen. Vlasov a K. H. Frank.

Frank také konferenci zahájil. Vítal ruskou delegaci ve jménu Hitlera a Himmlera a pozdravil ji jako nového spojence Říše. Herre vzpomíná, že jeho slovům zřetelně chyběla vřelost a přesvědčení. Po něm následoval uvítací projev SS gen. Lorenze. Lorenz při něm zadrhoval a oba projevy byly málo přesvědčivé. Telegramem pozdravil konferenci Himmler, Ribbentrop a několik německých generálů. Hitler zachoval mlčení.

Následovala volba delegátů do Komitétu. Na přítomné Němce tato demokratická ceremonie působila zcela nezvykle. Po letech nacistické diktatury si odvykli zvolení veřejným hlasováním. Celkem bylo zvoleno 49 členů Komitétu, který se tímto okamžikem stal vládou v exilu. Poté Komitét zasedl za dlouhý stůl na čelní straně sálu. Uprostřed gen. Vlasov, po jeho stranách generálové Žilenkov, Malyškin a Truchin a pak ostatní členové.(12)

Činnost Komitétu zahájil projevem gen. Vlasov. Po něm mluvil gen. Truchin. Následovala volba Výkonného výboru a pak se znova ujal slova gen. Vlasov. Sonorním hlasem pomalu četl text Manifestu.

Projev byl mnohokrát přerušován potleskem. Manifest obsahoval v závěru výzvu k boji proti Stalinově diktatuře. Nebylo v něm jediného slova o Hitlerovi a o národním socialismu. Jasně stanovil, že sleduje své vlastní politické cíle. V tom se radikálně odlišoval od projevů jiných spolupracovníků Říše na okupovaných územích, kteří své cíle ztotožňovali s Říší.

Po zvolení Komitétu byla jednací řečí ruština. Německý překlad Manifestu a projevů byl rozdán až po ukončení konference. Těžko říci, zda v tom byl záměr, nebo se to stalo z nedopatření. Kapitán Strik-Strikfeld vzpomíná, že němečtí účastníci ho žádali, aby jim průběh konference a hlavně Manifest překládal. On však odmítl. Uvědomíme-li si Frankův odpor, aby se konference vůbec konala v Praze a donedávny zásadní odpor téměř všech vysokých funkcionářů proti Vlasovovi, je jasné, že Strik-Strikfeld chtěl zabránit negativním reakcím.

Konference trvala hodinu a padesát tři minuty. Potvrdila vlastně *fait accompli*. Dobrovolecké jednotky dávno existovaly a osvědčily se v boji. Sám státní akt je pouze uznal jako nového spojence a dal z německé strany svolení k tomu, aby existující jednotky byly organizovány na vyšší úrovni, a konečně jako samostatná armáda.

Při zasedání došlo i k několika netaktnostem, ale v slavnostní náladě, jež vládla hlavně mezi ruskými účastníky, byly snadno přehlédnuty. Zasedání ukončil gen. Vlasov poděkováním Frankovi jako hostiteli a nakonec dodal: "Děkujeme také vládě Čech a Moravy a panu prezidentovi. K čertu, zapomněl jsem jeho jméno."(13)

Po skončení konference pořádal K. H. Frank banket pro 50 hlavních účastníků konference v Černínském paláci. Zbytek účastníků a delegátů byl rozvezen autobusy do třech hotelů. Pro ně se konala večeře ve Filmovém klubu, který byl tehdy přímo proti Alkronu. Kromě večeře byl organizován i zábavný program, v jehož rámci vystoupila řada známých německých filmových hvězd a zpěváků(14) a ruská emigrantská kabaretní skupina z Prahy.

V 22.30 hod. přišel do Filmového klubu gen. Vlasov se svým doprovodem. Okamžitě ho oblehli gratulanti a zvědavci. Ze zajatého generála, jenž byl donedávna užíván a spíše zneužíván jen k propagačním účelům, se během hodinového aktu stala známá osobnost.

Následujícího dne, 15. listopadu 1944, v 10.00 hod. Vlasovův zvláštní vlak opustil Prahu. Lesk a úspěch jednoho dne těžko mohly převážit vědomí, že čas pracuje proti jeho

záměrům, a s chmurným vědomím této skutečnosti odjížděl Vlasov z Prahy. Podařilo se mu sice najít cestu ke spolupráci se zástupci národních a politických skupin - ve Výkonném výboru byli Kozáci, Ukrajinci, zástupci politických skupin levě orientovaných - sám však považoval Komitét za nástroj dočasný a nevěřil v jeho dlouhé trvání. Byla však teprve polovina listopadu 1944 a situace stále ještě nebyla zcela beznadějná. V okruhu gen. Vlasova se věřilo, že ke zhroucení německých front dojde na podzim následujícího roku. To jim dávalo téměř rok času na organizaci vojska, jež mělo být zachováno pro budoucnost. A Vlasov a jeho druzi věřili, že jediným prostředkem, jak tuto budoucnost ovlivnit, je národní ruská armáda.(15) O to chtěli usilovat v příštích měsících a s tím cílem odjížděl Vlasov do Berlína, kde 18. listopadu promluvil ke shromáždění delegátů pracovních a zajateckých táborů. Znovu tam vyzdvihl myšlenku boje za nezávislé Rusko bez bolševického útlatku. V Berlíně se sešel také s představiteli ruské pravoslavné církve v exilu, a ačkoliv sám byl nevěřící, dostal jejich požehnání.

Po vyhlášení Pražského manifestu stoupla popularita gen. Vlasova nejen v ruských kruzích, ale i u jiných nacionálních skupin, které měly společný jen antikomunismus.

Ke gen. Vlasovovi se dostavil tajný vyslanec srbského předsedy vlády generála Petra Nediče, který přišel s nabídkou podřízení generálu Vlasovovi. Přišli zástupci chorvatských útvarů a zástupci Srbského ochranného sboru Rajevského, a dokonce vyslanec od Dragy Michaloviče. Ti všichni ruské dobrovolcké útvary znali z bojů proti partyzánům v Jugoslávii.(16) Přišli reprezentanti Maďarů, kteří jako dobrovolníci bojovali na německé straně až do konce války. Rovněž baltské národy byly ochotny přijmout politický program gen. Vlasova. Kontakty Čechů v té době, jak je uvádí Sven Steenberg, se mi nepodařilo ověřit. Je třeba zdůraznit, že Vlasov nebyl příliš nakloněn jednání s vládami v okupovaných zemích, které neměly své armády a své vyhraněně protikomunistické cíle. Je známa jeho reakce na pokusy navázání takových kontaktů. Vždycky se emisara ptal: "A kolik divizí může vaše vláda postavit?"

Jediný, kdo proti ustanovení KONR protestoval, byl vyslanec císařského Japonska v Berlíně, gen. baron Hiroši Ošima. V té době mělo Japonsko na oko přátelské vztahy k Sovětskému svazu a jeho zahraniční politika nebyla nakloněna změnám, jež by mohly v Sovětském svazu nastat, kdyby došlo k ustavení nějaké nové vlády. Ošima v Berlíně prakticky zastupoval zájmy Sovětského svazu a mimoto měl velký vliv na Hitlera. Kdykoliv se za války zdálo, že Osvobozené hnutí se probudí k životu, Ošima u Hitlera protestoval a činnost byla na příkaz vůdce zastavena.(17)

Dr. Kroeger se pokusil etablovat Osvobozené hnutí gen. Vlasova i mimo území Říše. Jako první krok pro diplomatickou činnost nového spojence byla zvolena cesta do Bratislavy, hlavního města Slovenského státu, který byl od podzimu 1944, po nezdařeném pokusu o povstání, pod německou kontrolou. Gen. Žilénkov byl slovenským prezidentem Tisem přivítán jako oficiální zástupce KONR a slovenský tisk o návštěvě podrobně referoval. Gen. Žilénkov přednesl v Bratislavě projev a uspořádali pro něho recepci se zahraničními korespondenty. Žilénkov, jako téměř vždy, mluvil úplně otevřeně a netakticky. Prohlásil, že ROA se západními spojenci bojovat nebude, distancoval KONR od "židovské otázky" a řekl, že KONR je ruskou organizací, která má cíl bojovat proti politickému útlaku ve vlastní zemi. Tak se stalo, že cesta do Bratislavy byla první a také poslední diplomatickou misí KONR na tehdy omezeném mezinárodním poli. Na základě hlášení, které Himmler obdržel z Bratislavy, byl dr. Kroeger vyzván, aby další politickou činnost gen. Vlasova zastavil a panslavistický kongres, plánovaný na únor v Bratislavě, jemuž měl gen. Vlasov předsedat, byl odvolán.

Reakce na vyhlášení Manifestu u českého obyvatelstva a protektorátní vlády.(18)

Vyhlášení Manifestu na Pražském hradě 14. listopadu 1944 bylo překvapením jak pro pražskou vládu, tak pro obyvatelstvo, protože německé úřady o nastávajícím státním aktu nikoho dopředu neinformovaly.

V ruských a ukrajinských emigrantských kruzích(19) se vědělo o "případu Vlasov" již od roku 1943, ale pouze z kusých zpráv a z ústního podání. Bylo to v době, kdy se za východní frontou začaly tvořit dobrovolcké jednotky podle národností a ROA byla tehdy pouze součástí těchto formací. Existence národnostních útvarů byla živě přetřásána mezi emigranty v Protektorátě. Od března 1944 se v těchto kruzích začalo objevovat heslo: "Proti Hitlerovi a Stalinovi - s Němci proti bolševismu." Tvoření dobrovolckých útvarů se považovalo za znamení, že Němci konečně pochopili, jak teorie a metody národního socialismu v boji proti bolševismu selhaly. Autorství uvedeného hesla se připisovalo gen. Vlasovovi, ale to se nepodařilo ověřit a SD se domníval, že heslo vzniklo někde v Berlíně. V emigrantských kruzích se už na jaře 1944 očekávalo, že vedle armády dojde k ustanovení vlády nebo komitétu, který převezme úlohu boje proti vládě v Moskvě, sjednotí jednotlivé ruské skupiny v emigraci a zmobilizuje pro boj všechny Rusy. Němci považovali takové stanovisko za protiněmecké, přesněji řečeno namířené proti oficiální ideologii; pověsti zhruba souhlasily s názory, které, jak SD vědělo, v té době vládly v okruhu gen. Vlasova. To jistě přispělo ke skutečnosti, že Osvobozenecké hnutí bylo spíše potlačováno, než podporováno.

O schůzce gen. Vlasova s Himmlerem 16. září psal říšský tisk až 30. září 1944.(20) V českých kruzích vyvolala zpráva malý ohlas. Nepovažovalo se za možné, že by dobrovolcké útvary mohly ještě nějak ovlivnit konec války. O ruských a ukrajinských emigrantech vládl názor, že žijí příliš dlouho mimo Rusko, že první emigrační generace je již příliš stará na aktivní boj a mladší generace je zaměřena převážně protiněmecky.

Příslušníci ukrajinské emigrace se postavili zásadně proti jakékoliv spolupráci s Vlasovem a považovali takové spojení za škodlivé zájmům svobodné Ukrajiny. Mezi ruskou emigrací se všeobecně soudilo, že Němci konečně skoncovali s neúspěšnou politikou na východě. Emigranti však neočekávali, že gen. Vlasov bude mít úspěch mezi válečnými zajatci RA. Největší zájem o novou akci projeví příslušníci

NTS (Nacionalnyj trudovoj sojuz), a aby se dozvěděli víc, byli vysláni 28. října z Prahy do Berlína dva zástupci s pověřením dozvědět se další přímo u gen. Vlasova. V Berlíně je přijal gen. Malyškin, který jim dal k přečtení návrh znění Manifestu, ale nedovolil jim vzít s sebou do Prahy kopii. Oznámil jim pouze, že v krátké době bude Manifest slavnostně zveřejněn. Neřekl však, že to bude v Praze.

2. listopadu 1944 konalo se v Praze shromáždění Českého národního osvícení, kde se mluvilo na téma "Vlasov". Řečník, jehož jméno není v dokumentu uvedeno, mluvil o slovanských sympatiích k Rusům a o své šestnáctileté zkušenosti v Rusku; dále o tom, že Vlasov uzavřel jménem ruského národa mír s Hitlerem a obdržel od něho "volnou ruku". Očekával vytvoření pětimiliónové armády ze zajatců a mobilizaci šestnácti miliónů ruských uprchlíků. Jako již o existujícím faktu mluvil o armádě přímo v Sovětském svazu, v západní Sibiři, na Kavkaze a u Brjanska. Projev údajně udělal na posluchače silný dojem. Mezi nimi byli přítomni také vedoucí českých kulturních organizací.

Projevy na tomto shromáždění vyhodnotil SD tak, že v Protektorátu lze očekávat zvýšení panslavistických tendencí. To však prý nemusí být v tomto prostoru proti německým zájmům. V poslední době se začínají projevovat bolševické tendence. V kruzích nekomunistické české inteligence nabývá vrchu názor, že západní liberalismus je na ústupu a že i Čechům nadchází doba socialismu. Ten se vytvoří ve dvou formách: německé a slovanské. Pro českou inteligenci bude přijatelnější socialismus slovanský, neboť dá Čechům možnost vyhnout se bolševismu.

Hlášení má datum 10. listopadu a výslovně uvádí, že veřejnosti nebyl dosud oznámen způsob a doba vyhlášení Manifestu. Tisk a rozhlas stručně přinesly zprávu až 14. listopadu večer.

Protože tedy české obyvatelstvo o Osvobozeneckém hnutí gen. Vlasova předem téměř nevědělo, byla reakce na vyhlášení Manifestu různá a vesměs poznamenaná naprostou neinformovaností. K tomu přispělo, že čeští novináři byli pozváni na Pražský hrad až těsně před konferencí a o nastávající

události nic nevěděli. Stejně tak nepřipravená byla i služba konající policie. Ve světle těchto skutečností je třeba hodnotit reakci obyvatelstva.

Odmítavé hlasy tvrdily, že jde o záležitost čistě ruskou, která se Čechů netýká; že Německo potřebuje vojáky a Vlasova k této akci donutili; že se jedná o německý propagační *bluff*. Dokonce i Národní souručenství mělo zčásti odmítavé stanovisko. K odmítnutí vedla také nedůvěra. Gen. Vlasov byl srovnáván s gen. Gajdou a označován za dobrodruha. Některé hlasy pochybovaly o jeho upřímnosti a stavěly do odporu jeho komunistickou minulost a současné prohlášení. Dle hlášení konfidenta, kdosi v Brně řekl: "Vlasov se prodal Německu a bude se také s Německem podílet na jeho osudu."

Že místem slavnostního aktu se stal Pražský hrad, považovali někteří Češi za provokaci. Hlášení SD označuje za zdroj těchto stanovisek probenešovské a komunistické elementy. Ústředna ruských emigrantů v Praze dostala dva výhrušné dopisy; odesílatel prvního se vydával za Ilegální československý národní výbor v Praze, v druhém dopise, datovaném 19. listopadu, se píše, že návštěvou gen. Vlasova v Praze byl zneuctěn hrad českých králů a celé hnutí je velkým neštěstím pro ruský národ. Autor dopisu přiznává, že vlastně dobře neví, o co jde, ale v každém případě je akce mezinárodní padoušství a bude stát hodně ruské krve. Vlasova je třeba považovat za nepřítele českého národa a každý, kdo mu poskytne pomoc, bude muset být přísně potrestán.

Hlasy, jež s akcí souhlasily, viděly v ní hlavně možnost, jak odvést nápor bolševického nebezpečí z území Československa, které pak bude moci být osvobozeno Angloameričany. Proněmecké kruhy se vyjadřovaly, že "Německo se něčemu naučilo a nyní použije diplomatické metody." Čeští kolaboranti v Praze uvítali akci jako čin, jímž se Praha stává přirozeným styčným bodem germánsko-slovanského živlu. Se zadosťučiněním bylo přijato, že K. H. Frank poprvé nemluvil provokativně o "německé Praze", nýbrž o kulturním centru evropského formátu. V Olomouci se vyjádřil bývalý český kapitán: "Kdybych byl Frankem, nechal bych Vlasova mluvit

česky na Václavském náměstí, aby Češi jednou slyšeli z úst vysoko postaveného bolševika, jak to vypadá v bratrském Rusku."

Příznivý ohlas měla akce u bývalých českých fašistů, Národních demokratů a u Kuratoria pro výchovu mládeže. Očekávalo se také, že někdejší legionářský generál a fašista Gajda znovu sehraje nějakou úlohu. Gen. Gajda sám akci přikládal velký význam, ale jinak se držel stranou. Boj proti bolševismu dokonce inspiroval některé Čechy k tomu, že se dobrovolně hlásili k ROA, zatím jednotlivě, na středisku NTS v Praze.

Názory na vyhlídky hnutí gen. Vlasova byly nejednotné a různily se, stejně jako první reakce na vyhlášení Manifestu. Bývalý český generál se vyjádřil: "Proč nedalo Německo ruskému národu možnost bojovat na obsazených územích? Nyní, když Německo muselo Rusko vyklidit, chce, aby se Rusko osvobodilo samo?"

Pochybovalo se také, že Vlasov zachová Německu věrnost, a stejně tak, že Německo dodrží sliby. Počítalo se také s tím, že až se jednou Vlasov stane vládcem v Rusku, bude mít porozumění pro to, aby diplomatickou cestou vymohl bratrskému českému národu širokou autonomii, nebo dokonce samostatnost. (V originále hlášení podtrženo, stejně jako následující údaj.) Bez rozdílu na to, jaký měli Češi vztah k Osvobozenec-kému hnutí a k Vlasovovi, byli zajedno v tom, že je zde nyní nebezpečí, že navzdory vůdcovým slibům budou nyní povoláni k aktivnímu boji proti bolševismu. S tím souvisel také názor, že akce gen. Vlasova může sice oddálit nebezpečí bolševismu od hranic Protektorátu, jenže v tom případě bude úspěch Vlasova úspěchem Němců a bude znamenat zachování současného stavu odvislosti Čechů na Říši.

Jestliže názory obyvatelstva, jak jsou zaznamenány v hlášeních SD, se po tolika letech mohou zdát naivní, pak informovanost a názory vládních kruhů Protektorátu nejsou jiné.

O státním aktu na Pražském hradě nebyl kromě docenta dr. Klimenta, předsedy nejvyššího správního soudu, předem informován nikdo. Soudě podle údajů SD byl dr. Kliment dokonce nějakým způsobem do "akce Vlasov" napojen, ale

nic bližšího o jeho činnosti dnes není známo. Protektorátní vláda se zúčastnila vyhlášení Manifestu pouze jako host, pozvaný k slavnosti na poslední chvíli a nikdo nepronесl jejím jménem žádný projev. Členové vlády byli však pozváni na recepci do Černínského paláce, seděli v Rudolfově galerii a znovu večer u K. H. Franka, ale po celou dobu se chovali tak zdrženlivě, že to bylo ruským hostům nápadné. Příčinou toho chování bylo jistě, že organizátoři konference protektorátní vládu prakticky ignorovali. Ve vládě byli lidé, kteří za těžkých válečných podmínek se snažili zachránit, co šlo. Byli tam však též oportunisté, kteří se rádi dávali slyšet a využívali k tomu každou příležitost. Jedněm i druhým byla ale zlomyslností K. H. Franka určena úloha statistů. Kromě toho došlo i k netaktnosti německé vlády volbou osoby, která Říši na slavnostním aktu zastupovala. SS-Obergruppenführer Werner Lorenz, vedoucí oddělení Volksdeutsche Mittelstelle (VOMI, SS Hautamt), byl jedním z hlavních strůjců, kteří uvedli v činnost plán "Fall Grün", což byl krycí název na likvidování Československa. Jeho přítomnost musela na členy protektorátní vlády působit tísnivě.

Pozvání na hrad vyrušilo také ministry z běžné činnosti. Předsedovi vlády dr. Krejčímu bylo napřed oznámeno, že se odvolává jeho cesta do Brna, kde měl uvést v úřad předsedu Nejvyššího soudu, a teprve pak obdržel pozvání. Byl všim tak překvapen, že zpočátku nevěděl, co má vlastně dělat. Jednání se o státní akt, má být v sále vyvěšena svatováclavská orlice? Obával se také nepříjemných následků, které by akce mohla mít pro český národ. Když mu oznámili, že aktu bude předcházet slavnostní oběd, uklidnil se a řekl: "To nemůže být nic špatného, když se předem bude jíst a pít."

Hlášení SD je sestaveno téměř výhradně z českých pramenů a poněvadž vláda nemohla mít před 14. listopadem na vše žádný názor, zabývá se výlučně reakcí jednotlivých ministrů na to, co na konferenci slyšeli a viděli. Převládající dojem byla silná skepse vůči úspěchu akce; ale to pro ně nebylo tak důležité jako závěry, které si udělali pro svou vlastní situaci. Domnívali se, že konečně se stali svědky toho, že Německo začíná dělat rozumnou politiku. Byli zajedno v názoru, že

to byla událost prvního řádu, neboť autoritativní stát tu podporuje režim, který je demokratický. Jak část obyvatelstva, tak i členové vlády viděli v aktu akci panslovanského pojetí. Dr. Kliment, jenž se zabýval státoprávním postavením Protektorátu v Říši, se domníval, že volba Prahy pro založení Komitétu nemá se slovanskými tendencemi Čechů nic společného. Podle jeho názoru je Praha říšské město a na něčem podobném se Češi mohou podílet pouze prostřednictvím Říše. Také ministr Moravec popíral jakýkoliv panslavistický názor hnutí a odmítl přijmout výzvu gen. Vlasova českému národu, kterou mu předal gen. Žilenkov. Výzva Čechům připomínala slovanský podíl na bojích proti bolševismu a historicky důležitou úlohu českých legií na Sibiři. Později ministr Moravec vytýkal jako chybu, že na konferenci nikdo z vlády nepronесl projev, což u ruských hostů muselo vzbudit dojem, že vláda v Protektorátu nemá velký význam.

Přes otevřenou zdrženlivost Čechů, snažili se členové Komitétu navázat kontakty s jednotlivými ministry a získat je pro svou činnost. Tak např. gen. Vlasov se obrátil na ministra Moravce a řekl mu, že akce je výhodnou příležitostí, aby se také Češi připojili k protibolševické frontě. Moravec odpověděl, že nepovažuje dobu za zralou, protože teprve teď se začíná v Praze budovat protibolševický institut. Se stejnými argumenty na stejnou nabídku byl odmítnut gen. Žilenkov. Ministr Moravec dokonce přešel k útoku a řekl Žilenkovi, že on považuje pro český národ za mnohem důležitější, aby se ve zprávách z fronty objevilo, že osvobozené armáda převzala nějaký frontový úsek a že je na postupu. Rusové zřejmě považovali Moravce za důležitou osobu, poněvadž i Jurij Žeberkov, diplomat KONR, a gen. Biskupskij, vedoucí monarchistické skupiny ruských emigrantů v Německu, se snažili s ním navázat kontakt. Moravec byl však všem argumentům Rusů nepřístupný a ti o něho v průběhu dne, který se protáhl dlouho do noci, ztratili zájem. Hlášení SD uvádí, že byl "abgemeldet" a dobře informovaný SD znal důvody, proč byl protektorátní ministr školství a národní osvěty tak protirusky zaměřen.

Sám gen. Vlasov neudělal na členy vlády jednoznačný dojem. Viděli a slyšeli ho od 12 hod. s přestávkami asi do půlnoci, žádný ministr však - snad s výjimkou Moravce - nemluvil rusky a předtím o Vlasovovi nic nevěděli. Následující údaje uvádím pouze pro úplnost.

Na dr. Krejčího udělal osobně dojem dobrý, s mnoha výhradami. Na ministra zemědělství Hrubého působil dojmem sedláka. Ministr dopravy a techniky dr. Kamenický získal ze setkání s Vlasovem a jeho důstojníky velmi příznivý dojem. Ne tak ze setkání s jeho spolupracovníky. Z ostatních členů vlády hlášení uvádí ministra vnitra Bienerta a přednostu prezidentské kanceláře dr. Popelku. Oba se snažili říct co nejmíň. O budoucnosti Osvobozenického hnutí se všichni jednomyslně vyjadřovali s nedůvěrou.

Při rozloučení s gen. Vlasovem se dr. Krejčí omezil na slova: "Mnoho štěstí a úspěchů v boji proti bolševismu."

Národnostní spory a reakce říšských úřadů

Čtrnáctým listopadem dostala Říše konečně spojení, kterého nemusela k boji nutit. Byl to však spojenec, který byl ochoten bojovat pouze za svoje vlastní zájmy, a ty byly se zájmy Říše totožné jen do jisté míry. Realistická hlášení SD nenechávala nikoho na pochybách, co se skutečně dělo. "Nás nemusí nikdo přemlouvat. My ale máme pro vás bojovat a přitom si do toho nechat mluvit? My bojujeme za svoji věc." V Ružomberku na nádraží vypověděla poslušnost jednotka ROA a toto byl úryvek z rozhovoru jednoho z ruských důstojníků.(21)

Od podzimu 1944 do konce války bylo obyvatelstvo Čech a Moravy svědkem přesunů různých vojenských útvarů, převážně směrem na západ. Na nádražích, kde byly někdy na přechodnou dobu ubytovány, objevily se italské a maďarské útvary, bez zbraní a bez vojenské kázně. Jejich protiněmecké vystupování posilovalo názor, že válka se chýlí ke svému konci a že s takovými spojenci Německo nebude schopné zastavit tlak z východu. Mezi transporty se objevily také příslušníci národů z východu v německých stejnokrojích. Podle roz-

hodnutí OKW byly tyto útvary stahovány z různých úseků fronty a přesunovaly se do Německa, kde se ve výcvikových táborech Münsingen a Heuberg začala organizovat Ruská osvobozenecká armáda, ROA. Nejlepší vojenské vystupování a kázeň měly útvary složené z kavkazských národů. Veškeré snahy Čechů zvíkat jejich jistotu ve vítězství a ovlivnit je protiněmecky selhávaly. Klidně přijímali od Čechů dárky a potraviny, ale jinak zůstávali uzavření a odmítaví vůči přehnanému českému dobrodětství. Jinak se koncem listopadu chovali dobrovolníci zbraní SS, Kalmyci a další příslušníci blíže neurčených národností. V Bojkovicích na zámku "doslova obrátili všechno vzhůru nohama". Líčení je barvitě a nepostrádá ani zmínku o důstojnících zjednávajících pořádek s bičem v ruce. Transporty Rusů jsou charakterizovány různě, vesměs však líčení odpovídá tomu, jak se jevíli při přijímání v Münsingen. Hodnoceno souhrnně, byly to oběti svého vlastního režimu, zajateckých táborů a ústrků dobrovoleckých jednotek, začleněných do německých útvarů. Na to, aby se z nich stala armáda, historie neposkytla dost času.

Název Ruská osvobozenecká armáda a pojem dobrovolníci v národnostních útvarech jsou jistě ve vzájemném protikladu. Jestliže osvobozenecký boj měl být organizován od 14. listopadu pod hlavičkou vojenské organizace, která nesla jméno ruská, muselo se počítat s tím, že takové jednostranné řešení nebude přijato bez námitek. A tak se také stalo. 18. listopadu 1944 byl odeslán ministru Rosenbergovi společný dopis zplnomocněnců národů z Idel-Ural, Kavkazu, Krimu, Turkestánu, Ukrajiny a Běloruska.(22) Je souhrnem námitek a výhrad proti pražskému Manifestu. Podepsaní prohlašují, že jejich národy byly po staletí obětí ruského imperialismu a že jejich boj proti ruskému útlaku nikdy neustal. Samostatnost, již získaly v roce 1918, byla Sověty potlačena. Vítají akci gen. Vlasova, ale jako Rus musí omezit svou činnost na etnický význam slova a není uznáván za mluvčího devadesáti miliónů neruských národů Sovětského svazu. Podepsaní žádají uznání práv svých národů na samostatnost, pro národnostní vojenské útvary vlastní velelní, a podřízení německé armádě pouze v operativním smyslu. Osoby, které pode-

psaly Manifest v Praze, nejsou uznávanými zástupci svých národů.

Zdálo by se, že takový text musel vyvolat nějakou reakci a opatření z německé strany. Proč se tak nestalo, vysvětluje dopis, který téhož dne odeslal ministr Rosenberg přímo Hitlerovi. Dopis je zvláště zajímavý tím, že vrhá světlo na vztahy v nejvyšších říšských kruzích a proto jej cituji v úplnosti. (23)

Berlín, 18. listopadu 1944

R/H

Můj vůdče!

Žádám za prominutí, že Vám tuto žádost předkládám čistě osobní cestou.

Po celý jeden rok jsem však neměl možnost, můj vůdče, seznámit Vás osobně se svou prací. V té době byly všechny moje prosby o přijetí odmítnuty Vaším sekretářem nebo říšským ministrem a šéfem říšského kancléřství s poukazem, že jste příliš přetížen vojenskými záležitostmi a nemáte čas na východní problémy. Uvedení generála Vlasova, o které jsem usiloval tak nebo onak téměř dva roky bez úspěchu a k němuž nakonec došlo bez mé účasti, je však východní problém. Reichsführer SS a ministr zahraničních věcí přitom obdrželi plnou moc, jejíž obsah jsem se dozvěděl z podřízeného služebního místa a jejíž znění jsem znal právě tak málo jako říšský ministr dr. Lammers, který podle Vašeho výnosu, můj vůdče, je pověřen odsouhlasit u Vás se zúčastněnými stranami všechny předlohy, a pak, a Vaším pověřením, předat objektivní znění Vašich rozkazů. Usiloval jsem, v pamětním spise pro Vás ze dne 12. 10. 1944, předložit Vám své stanovisko. Tento pamětní spis Vám nebyl předán. Také mi není známo, zda Vaš výnos z 28. 7. 42 a obsah dálnopisu dr. Lammers z 22. 9. 44 byly zrušeny. Záležitost Vlasov byla nyní vyřešena způsobem - když po léta bylo proti ní bojováno - který zástupce všech neruských národů vyloučil z jejich legie a přisoudil jim pouze úlohu statistů. Jako důvod, proč jsem byl z jednání vyloučen, mi bylo nyní uvedeno, že nemohu být pověřen vedením v otázce Vlasov, protože jsem zaměstnan "koloniální politikou" na východě! V takovém tvrzení vidím vážnou diskrimi-

naci. Dovolují si, můj vůdče, vylíčit Vám v příloze skutečný průběh událostí, které mohu kdykoliv dokumentárně doložit, a odvolávám se na Vaši spravedlnost, poněvadž mě státní důvody zakazují, abych odpověděl stejným způsobem.

Připojuji k této prosbě znovu ještě další, abyste mě osobně přijal. V případě, že nemám Vaši důvěru, prosím, abyste mi o tom dal vědět.

Heil, můj vůdče!

Podepsán A. Rosenberg

Příloha.

Přímou reakcí na 14. listopad je rozsáhlá korespondence říšských úřadů, zachovaná v archívech. Je pozoruhodná pouze tím, že na akci se nyní chtěl podílet kdekdo. Rozklad, jako předzvěst blížícího se konce, však způsobil, že bylo snazší o dvou divizích mluvit a psát, než je vystrojít a vyzbrojit.

Reakce ze strany Sovětského svazu.

Sovětská vláda reagovala na osvobozené hnutí pouze jednorázovou propagační akcí a řadou opatření na likvidaci vedoucích činitelů, hlavně gen. Vlasova. V první fázi hnutí v letech 1941-42, byl každý organizovaný odpor ignorován a zamlčen. K tomuto propagačnímu postoji patří také popření existence sovětských zajatců v německých táborech, kteří zavrhnuti vlastní zemí, přešli na stranu nepřítele.

Vrcholem aktivní propagandy byl rok 1943, rok vytvoření dobrovolných národnostních útvarů a jejich nasazení na východní frontě. Po něm následoval rok propagačního klidu, od léta 1943 do léta 1944. V té době byly "Osttruppen" přesunuty na západní frontu a protiněmecký postoj obyvatelstva na okupovaných územích nevyžadoval aktivní propagandy ze sovětské strany. Vyhlášení Manifestu v Praze na této situaci mnoho nezměnilo. Počet zběhů byl v té době již zanedbatelný. Vlastenecké citění vyvolané německým chováním a změnou sovětské ideologie z komunismu na sovětský patriotismus, spolu s vyhlídkou na brzké vítězné ukončení války způsobilo, že praktický výsledek Manifestu, dvě pěší divize, nepředstavovaly pro Sovětský svaz nijaké nebezpečí.

Reakce na straně západních spojenců.

V National Archives, Washington, D.C., je uložen obsáhlý materiál OSS (Office of Strategic Services). Jsou to většinou zpravodajské analýzy situace z různých fází druhé světové války, zabíhají hluboko do podrobností a zabývají se samozřejmě také opozicí, která se vytvářela proti politickému zřízení v Sovětském svazu, jak jednotlivci, tak etnickými skupinami. Svým obsahem jsou zajímavé i nyní, více než po třiceti letech. Kromě toho se deklasifikují materiály, které dosud nebyly pro historii přístupné. Rozsah informací na straně západních spojenců a způsob, jak byly využívány pro provádění strategických politických záměrů a neinformovanost vyšších vojenských velitelů, kteří v konečném stadiu války museli řešit problémy spíše politického rázu než vojenského, jsou vzájemně v přímém rozporu. Přečetl jsem zpravodajská hlášení (G-2) XII. sboru americké armády a všech jeho podřízených divizí. Tyto útvary se zúčastnily různou mírou na událostech popsaných v této knize. Nenašel jsem žádný dokument, který by seznamoval dopředu, s jakou situací složité politiky v evropských vztazích se vyšší velitelé setkají a jak se za určité situace mají zachovat. Politické i vojenské zásahy mají jeden společný a charakteristický znak: Co nejdříve ukončit válku. V průběhu třiceti let od konce války se tento postoj různě zdůvodňoval a nebyl nikdy dost přesvědčivý. Ve světle nově zpřístupněných dokumentů, i když jen částečně deklasifikovaných, dostává se konec světové války do úplně nové dimenze a většina historických prací o konci války se stává pro neúplnost pramenů nepřesnou.

S různě dlouhými přestávkami, až do konce března 1945, probíhaly pokusy a kontakty o separátní mír mezi Říší a Sovětským svazem, které, kdyby k míru došlo, by úplně změnily průběh války a hlavně její konec. Západní spojenci o těchto pokusech věděli z dešifrovaných zpráv, jejichž deklasifikace postupně probíhá. Důvodem pro snahy urychleně ukončit válku byla jistě nedůvěra v Sovětský svaz a válka se skončila za cenu tolerování Stalinových politických cílů v Evropě.(24)

Zvláštní tragickou úlohu v těchto plánech mělo sehrát Osvobozené hnutí národů Ruska. Celá doba organizace KONR a jeho armády měla tragický podtón. Pro neúplnost údajů o těchto záměrech, které by probíhaly pravděpodobně na území Čech a Moravy, nelze zatím psát.

Tato kapitola zahrnuje reakce z různých stran na vyhlášení Manifestu v Praze dne 14. listopadu 1945. Na závěr těchto protichůdných názorů je nutné uvést stanovisko Vrchního velení německé armády. Je obsaženo v dokumentu, který popisuje slavnost předání velení nad ROA generálu Vlasovovi 10. února 1945 v Münsingen.(25)

...“Tito Rusové milují svoji vlast, chtějí se vrátit do Ruska s Vlasovem, a v něm vidí jedinou záruku, která může dosáhnout silou národa a s německou pomocí toho, po čem touží. V tomto směru je jejich naděje, důvěřivost a víra v Německo velká. Záleží na nás, co z těchto šesti miliónů lidí uděláme.”

III. Organizování 1. divize

S organizováním dvou prvních ruských dobrovolckých divizí v rámci ROA se začalo v prvních listopadových dnech 1944, tedy ještě před Pražskou konferencí. Byl jím pověřen plk. gen. št. Heinz Danko Herre, který si vytvořil štáb z důstojníků armády stejně smýšlejících a z nichž většina byli veteráni v organizování dobrovolckých útvarů a mluvili rusky. Ačkoliv popud k organizaci vyšel od SS a odpovídal myšlence vytvoření evropských SS, němečtí důstojníci byli vybráni z armády a divize v rámci armádní organizace dostaly označení 600. a 650. pěší divize v závorce - ruská. I tady se projevila netaktnost německého velení. Mezi dobrovolckými útvary byly obě divize vždy označovány za 1. a 2. pěší divizi. Organizačně odpovídaly německým Volksgrenadier-Divisionen, což byl název zavedený koncem války pro pěší divizi.

1. divize byla postavena a zahájila výcvik ve Výcvikovém táboře Münsingenu (Württemberg) 9. listopadu 1944.

Skládala se z různých útvarů stažených z fronty, většinou silně zdecimovaných a z dobrovolckých praporů z východní fronty. Útvary přicházející do Münsingenu postrádaly kázeň a charakter vojenských jednotek podle německých představ.

11. listopadu přijel plk. Sergej Kuzmič Buniačenko, gen. Vlasovem ustanovený velitel divize, a s ním pplk. Nikolaj Petrovič Nikolajev, náčelník štábu. Oba byli povoláni ze západní fronty, kde veleli ruským dobrovolckým útvarům.

Tábor nebyl pro vojáky připraven. Nedostatky se projevovaly ve všech směrech. Ubytovací prostory byly nedostatečné, nebylo topení a němečtí velitelé týlových složek dodávali potřebný materiál pro výstroj a výzbroj jen pod nátlakem a velmi neochotně. Buniačenko byl však muž železné kázně. Čeho se nedostávalo, v tom dovedl improvizovat, a z lidského materiálu, o němž se v prvních dnech v rozhořčení vyjádřil, že to jsou "banditi, lupiči, zloději"(1), vytvořil do začátku

března bojovou divizi, která splňovala předpoklady k nasazení na frontě i podle německých měřítek.

V lednu 1945 byly do divize začleněny první skupiny vojáků a důstojníků přímo ze zajateckých táborů. Bylo naprosto zřejmé, že mezi nově příchozími musí být sovětští agenti, poslaní do ROA ze Sovětského svazu přes zajatecké tábory. Gen. Buniačenko a zpravodajské orgány divize postupovali vůči odhaleným jednotlivcům nemilosrdně. Těžko odhadnout, kolik jich u divize zůstalo až do konce.(2)

Rozhodně bylo v mužstvu hodně takových, kteří se s divizí spíše "vezli", než aby byli jejími aktivními členy. Způsobil to nekontrolovatelný příliv jednotlivců a skupin, většinou uprchlíků z pracovních a zajateckých táborů, kteří byli do divize včleněni. Jak se divize od počátku 1945 přesunovala na frontu a pak zpět na jih na území Čech, jejich příliv vzrůstal. Bylo jasné, že se tím bojová hodnota útvaru značně snižuje.

I když armáda nesla přívlastek "ruská", bylo v 1. divizi i v ostatních tvořících se jednotkách dost příslušníků jiných národů, přestože ty většinou měly své vlastní jednotky. Vládlo pravidlo, že kdo se dobrovolně přihlásí, bude přijat.(3)

Divize měla stav asi 20.000 mužů a až do konce, navzdory všem negativním vlivům, zůstala disciplinovanou a bojeschopnou jednotkou.

Něm. mjr. Helmut Schwenninger rozebírá poměry v divizi podrobně a zabývá se hlavně otázkou "spolehlivosti".(4) Podle jeho názoru každý z příslušníků divize měl důvod nenávidět Sovětský svaz. Motivy byly různé, ale vždy kontrétní a osobní: Zatčení a odvezení příslušníků rodiny, udavačství, zásah systému do soukromého života atd. Vstup do armády znamenal pro většinu využít příležitosti nikdy se nevrátit do komunistického Ruska. Ve Vlasovovi viděli jedinou, i když mizivou naději. Sovětští zajatci, kteří vstoupili do ROA, byli také první velkou společenskou skupinou z území Sovětského svazu, která se seznámila se západním světem a srovnávala propagandu se skutečností. Na druhé straně všichni příslušníci divize odmítali nacistický systém, propagandu o "podlidech" a koloniální politiku prováděnou v obsazených územích na východě orgány SS.

Zajímavý je postřeh plk. Herre o jasném společenském rozvrstvení příslušníků divize. Již tehdy viděli němečtí důstojníci rozdíly v sovětské společnosti, způsobené přístupem ke vzdělání a postojem k okolnímu světu.

Ve smyslu kódu nacionálněsocialistického režimu a jeho armády nebyla divize nikdy spolehlivá v tom smyslu, že by byla ochotna umírat pro nacionální socialismus. Byla však rozhodnuta jít do boje proti Stalinovi a prolévat krev vlastních krajanů na opačné straně fronty, pokud existovala sebe-menší naděje na konečný úspěch. Mjr. Schwenninger ji podle stupně přesvědčení hrubě dělil na

20% přesvědčených antistalinistů

60% oportunistů

20% protivníků nacizmu a potenciálních přeběhlíků na sovětskou stranu.

Když došlo k rozpuštění divize v americkém zajetí a jednotlivci měli jednat podle svého rozhodnutí a na vlastní pěst, tento odhad se potvrdil.

Počet zběhů v dobrovolckých útvech, v době jejich nasazení na východní frontě, se pohyboval od 0,6 do 2,0%. Pouze u Povolžských Tatarů činil 5,0%. Toto číslo se zdálo uspokojivé.(5) Rozdíl mezi těmito dvěma údaji vyplývá z toho, že Schwenninger hodnotí poměry v 1. divizi na počátku roku 1945, ovlivněné nekontrolovatelným růstem divize, a údaje z východní fronty jsou výsledkem hodnocení menších jednotek z roku 1943-44.

Rekonstruovaná organizace divize je uvedena v poznámce.(6)

Jedním z hlavních problémů organizace divize byl výběr důstojnického sboru. Velká část důstojníků z útvarů odesílaných do Münsingenu neměla důstojnický výcvik. Byli to lidé ustanovení do funkcí v útvech pro boj s partyzány, v pomocných jednotkách nebo důstojníci nevhodní pro bojovou divizi.

Pro odstranění těchto nedostatků byla v lednu 1945 ustanovena v Münsingenu Důstojnická škola ROA. Jejím velitelem se stal plk. V. I. Meandrov, později povýšený na generál-majora, bývalý náčelník sovětského armádního sboru. Byl po-

važován za člověka výjimečných kvalit, který navzdory všem zklamáním před válkou i za války zůstal věren zásadám socialismu, jako ostatně značná část vyšších důstojníků Vlasovova štábu. Co však o něm tehdy nebylo známo, byla jeho úzká spolupráce s německou zpravodajskou službou, pro kterou pracoval pod krycím jménem "Leander".

Spolu s jednotkami staženými z fronty přišlo samozřejmě mnoho raněných a rekonvalescentů. Ani značná část nově příchozích ze zajateckých táborů nebyla schopna vojenské služby. Pro zvládnutí tohoto problému byla organizována Záložní brigáda pod velením pplk. Koida.

Do aktivní služby u ROA se také hlásilo mnoho bývalých carských důstojníků, žijících v emigraci. Měli většinou vysoké hodnosti a málo vědomostí o moderním způsobu vedení války. Při štábu ROA byla vytvořena zvláštní komise, která každého z nich prověřovala a většinou je odmítala.(7)

IV. Organizování 2. divize a ostatních útvarů

14. ledna odeslal plk. Herre německého majora Siegfrieda Keilinga jako styčného důstojníka do výcvikového tábora Heubergu (Württemberg), kde se mělo začít s organizací 2. divize.

Na východní frontě byla právě zahájena rozhodující zimní ofenzíva. Zpravodajští důstojníci podrobně sledovali její vývoj a brzy bylo zřejmé, že se fronta neudrží. Tehdy se gen. Vlasov a jeho štáb začali zabývat otázkou, jak zachránit armádu, která navzdory blížícímu se konci války v počtu vojáků i jednotek stále vzrůstala. Na jeho rozhodnutí závisely tisíce uprchlíků z území Ruska, kteří se hlásili k hnutí a nesměli padnout do rukou postupující Rudé armády.

Vlasov se rozhodl soustředit všechny jednotky v prostoru Innsbruck v Rakousku a tam se pokusit dosáhnout dohody se západními spojenci. Plk. Herre o těchto pokusech věděl, avšak do vývoje událostí nezasahoval a věnoval se organizaci 2. divize.

V Heubergu čekalo 18.000 vojáků a důstojníků, většinou přímo ze zajateckých táborů. Problémy z Münsungenu se opakovaly. Všeho byl nedostatek, velitelé na frontách žádali nové divize a političtí představitelé Říše bojovali mezi sebou o - tentokrát již imaginární - moc. Figurkou ve hře byla nepochopitelná ruská armáda, které nedůvěřovali a podnikali všechno, aby se nemohla skutečně zformovat. Že by měla vzrůst na několik desítek divizí, o tom už nemohlo být ani řeči.

Gen. Vlasov ustanovil velitelem 2. divize plk. G. A. Zverjeva, jenž byl v únoru povýšen na generála. Cílevědomostí a brutálním prosazováním svých rozkazů se podobal veliteli 1. divize. Uhlazeným chováním a pěstěným zevnějškem více připomínal německého důstojníka. Byl v tom ohledu pravým opakem gen. Buniačenka, o němž je v německých pramenech

zachován jeho osobní popis a charakteristika, která není zrovna lichotivá. Ani jeden ani druhý nemluvili německy a neprojevovali ani nejmenší snahu se tomu naučit. Náčelníkem štábu 2. divize se stal plk. Bogdanov.

Organizace 2. divize probíhala za jiných podmínek než u 1. divize. Ve výcvikovém táboře Heubergu byly německé školní jednotky, podivný útvar zvaný Indická legie v síle zesíleného pěšího pluku a francouzská milice maršála Pétaina. U 2. divize se vědělo, že v táboře Hildesheimu se také tvoří dobrovolcecký útvar z Angličanů (1), ochotných bojovat proti komunismu a na zbylé území Říše se stahovaly dobrovolcecké jednotky jiných evropských národů. To vše způsobilo, že se ruští vojáci přestali cítit osamělou skupinou a začali si připadat jako součást širší aliance. I fakt, že stráže u bran tábora byly složeny z různých národních jednotek, zvyšoval morálku.

Mezitím se vlivem spojeneckého bombardování a hloubkových náletů dopravní situace na zbylém území Říše natolik zhoršila, že pouze část 2. divize mohla být vyzbrojena ručními zbraněmi. Přísun těžkých zbraní, dělostřelectva a dopravních prostředků se ukázal jako neproveditelný. V tomto stavu pouze částečného vyzbrojení 2. divize později opustila Heuberg.

Současně byla reorganizována 621. děl. baterie ruská(2) v Záložní brigádu, nejdříve pod velením pplk. Sadovnikova a později pod velením plk. Koidy. Tím se organizace jednotek podstatně změnila. Proti chaotickému organizování 1. divize, která byla sestavena z existujících útvarů, Záložní brigáda disponovala řadou táborů, kde byli dobrovolníci připraveni pro zařazení do pravidelných jednotek, vystrojení a obdrželi základní vojenský průkaz, Vojenskou knížku (Soldbuch). Jeden takový tábor byl v zámku v obci Tmáň, jihozápadně od Berouna, a jeho velitelem byl kpt. Lenskyj. Když v květnu 1945 gen. Buniačenko stál s divizí v Suchomastech, celý tábor přešel k 1. divizi.

28. ledna došlo v Münsingenu k důležitému formálnímu aktu: Hitler předal velení ozbrojených sil KONR gen. por. A. A. Vlasovu a ten téhož dne vydal svůj rozkaz č. 1, v němž

se toto rozhodnutí dává na vědomí všem podřízeným jednotkám. V rozkazu č. 2 stanoví, že seznam podřízených jednotek je uveden ve zvláštní příloze, ta se však nezachovala. V rozkazu č. 3 se jmenuje gen. mjr. F. I. Truchin náčelníkem štábu. Tímto rozhodnutím přestaly jednotky gen. Vlasova podléhat Vrchnímu velení německé branné moci. ROA jako jedna z národních armád se tímto stala součástí Ozbrojených sil KONR. Prakticky však zůstala jedinou armádou, která tomuto vrchnímu velení kdy podléhala. Tři měsíce do konce války byla příliš krátká doba, aby mohl proběhnout sjednocující proces s ostatními národními armádami. Většina autorů, píšících o Osvobozeneckém hnutí, tento formální vztah přehlíží a Vlasov je považován za velitele ROA. Formálně to neodpovídá pravdě.

V rámci Záložní brigády se formoval dělostřelecký pluk, podle německé organizace označený číslem 1650, který měl být v síle čtyř oddílů vyzbrojen a vycvičen do tří měsíců.

Přibližně ve stejné době se plánovalo vytvoření 3. divize, pod velením gen. Šapovalova.

V únoru navštívil Vlasov 1. a 2. divizi ve výcvikových táborech. 1. divize pokročila tak daleko, že mohla být nasazena na frontu. Kromě obklíčené armádní skupiny Courland, nestála v té době německá armáda už na sovětském území. Mjr. Herre uvádí, že divize byla bojeschopná v polovině ledna. Rozkaz k jejímu nasazení došel osobně od Vlasova 5. března. Proč tak pozdě, způsobilo několik faktorů. Lidé v čele ROA nebyli ochotni ztratit v nesmyslném nasazení to jediné, co měli: armádu. Pokud jde o německou armádu, v lednu se stal velitelem fronty na Visle Himmler. To jenom přispělo k chaosu a divize nečinně očekávala vývoj událostí.

Koncem ledna 1945 by u všech útvarů ROA prováděn nábor dobrovolníků pro zvláštní jednotku, o jejímž určení a úkolu tehdy zatím nebylo nic zveřejněno.⁽³⁾ Nábor prováděl plk. Igor Konstantinovič Sacharov a kpt. hrabě Grigorij Lamsdorf. Po prověrkách byla jednotka sestavena hlavně z příslušníků Bezpečnostního oddílu mjr. Tenzorova v Berlíně a ze čtyř absolventů ruské důstojnické školy v Bělehradě. Nesla označení protitankový oddíl a čítala 45 mužů plus

pětičlenný štáb včetně Sacharova a Lamsdorfa. Většina příslušníků byli důstojníci, byli však do této jednotky zařazeni bez hodností. Pamětníci říkají jednotce "Sacharovskaja grupa".

Před odjezdem na zvláštní výcvik a nasazení na oderské frontě byl oddíl představen gen. Vlasovovi v Dabendorfu. Rozloučil se s nimi slovy: "...Na vás závisí, splníte-li úkol, který vám byl dán. Úkol není lehký, ale vy jste nejlepší z nejlepších v naší armádě. Jděte, konejte svoji povinnost a vlast vám nezapomene."(4)

Iniciátorem akce nebyl nikdo jiný než sám Heinrich Himmler. Když byla v Münsingenu postavena 1. divize a v Heu-bergu se tvořila 2., chtěl se přesvědčit, že jeho rozhodnutí povolit zformování dvou divizí bylo správné, a než budou divize odeslány na frontu, chtěl provést, aspoň v malém měřítku, zkoušku spolehlivosti, že útvary ROA nepřeběhnou k nepříteli, jak ho totiž někteří lidé z jeho okruhu varovali.

Protitankový oddíl obdržel ještě v Berlíně novou výzbroj, kamuflážovací obleky, nové vojenské knížky a byl přesunut do okolí Brandenburgu, kde byli jeho příslušníci vyzbrojeni novými zbraněmi, samopaly Sturmgewhr 44 a pancéřovými pěstmi. Po šestidenním výcviku je převezli do prostoru Štětína, kde se zúčastnili celkem čtyř bojových akcí. Plk. Sacharov opustil útvar po skončení výcviku s úkolem, o němž bude řeč později.

První bojovou akcí byla účast na útoku na předmostí Rudé armády u Güstebiese na Odře, severně od města Küstrin (nyní Kostrzyn). Popis tohoto útoku je zachován jak v uvedeném článku V. A. Azara, tak i v dopise Heinricha Himmlera ze dne 9. února 1945, adresovaném SS-Gruppenführerovi Fegeleinovi:

Seznamte v krátkosti Vůdce o prvním nasazení vlasovské jednotky: Štábní stráž Vlasovova v síle 50 mužů pod velením ruského plukovníka Sacharova se zúčastnila útoku na předmostí Güstebiese. Rusové postupovali s rozhodnou útočností. Účastnili se především vyčištění obcí Karlsbiese a Neulevin, strhli dopředu útočící německé skupiny a vyvolali ruským voláním v noci u bolševiků veliký zmatek...Průběžně budu zasazovat více těchto ruských jednotek. (5)

Až na zmínku o přítomnosti Sacharova, popis souhlasí s popisem v uvedeném prameni ROA. Himmler odeslal též blahopřejný dopis Vlasovovi.

V dalších dnech provedl oddíl dva násilné průzkumy v prostoru Schwedt a účastnil se protitankové obrany u města Stargrad.

Všechny akce proběhly úspěšně a příslušníci oddílu, podle údajů Azara, byli vyznamenáni osmi Železnými kříži I. tř. a dvacetičtyřmi II. tř. Zničili 12 sovětských tanků a při jedné rozvědce zajali 3 štábní důstojníky. Téměř všichni zajatci se přihlásili do ROA. Z důstojníků, kteří se zúčastnili bojových akcí, jsou uváděna následující jména: Kpt. Gersdorf, npr. Alexej Babickyj, por. V. A. Azar, por. Andrej Moskalenko a Georgij Sadovskij. Plk. Sacharov, přestože se akcí neúčastnil, podal písemné hlášení, doložené hlášením důstojníků, kteří v boji byli. 6. března četl toto hlášení Josef Goebbels a vyjádřil se k němu:

Je pokořující číst svědecký záznam důstojníků těchto jednotek a zjistit, že mají dojem, že němečtí vojáci jsou unavení a opotřebovaní a nechtějí postupovat proti nepříteli...(6)

Stejně popisuje německé útvary V. A. Azar. Uvádí neochotu k součinnosti a hlavně to, že německé útvary zahájily útok až tehdy, když úspěch oddílu, který postupoval v prvním sledu, byl již zřejmý, když však byl již také promeškán moment překvapení.

Po nasazení na Odře byl oddíl stažen do Berlína, rozpuštěn a v tomto bodě začíná historie 4. pluku, k níž je však nutné předeslat následující:

V Bělorusku byl v roce 1941 postaven z místních dobrovolců 1. Běloruský partyzánský pluk. Do roku 1942 se zúčastnil bojů proti partyzánům a s ústupem německé armády byl stažen do Dánska, kde konal strážní službu a tvořil součást obrany pobřeží. I. a III. prapor byl rozmístěn v prostoru Skagen, v severním výběžku Dánska a II. prapor severně od Kielského kanálu. Dva prapory tohoto pluku, I. a II., se staly základem 4. pluku 1. divize ROA.

Po návratu do Berlína-Dabendorfu zůstali důstojníci protitankového oddílu bez zařazení. V prvních dnech března se

do Dabendorfu vrátil plk. Sacharov, oznámil jim, že byl určen velitelem I. Běloruského partyzánského pluku v Dánsku a nabídl jim místa velitelů rot. Němečtí velitelé byli tak po příjezdu Sacharova a 30 ruských důstojníků vystřídáni ruským velením. III. prapor, jenž soustřeďoval různé týlové útvary a plukovní hudbu, byl železničním transportem odeslán do Münsingenu. Tak zahájil v Dánsku činnost nový 4. pluk pod velením plk. Sacharova s dvěma prapory. Náčelníkem štábu byl Grigorij Lamsdorf, povýšený na majora.(7)

V. Přesun KONR do Karlových Varů

6. února 1945 dostalo okupované území Československa nové hosty. Jak se fronta přibližovala, přestal být Berlín bezpečným místem a KONR přesunoval své složky z Dahlemu u Berlína do Karlových Varů. Tou dobou už KONR nesmírně vzrostl. Z původních sedmi členů v době pražské konference rozšířil se štáb gen. Vlasova a vláda na 700 členů a stále jich přibývalo. Se všemi odděleními, jež byla vlastně rámcová ministerstva, se silnou propagační skupinou, s pomocnými složkami a s rodinnými příslušníky dosáhl takového počtu, že Karlovy Vary nestačily umístit všechny úřady a ubytovat personál. Někteří museli odejít do Mariánských Lázní, do Jáchymova a do jiných obcí nablízku. Karlovy Vary byly tehdy lazaretním městem a místa nebylo nazbyt. Gauleiter Konrád Henlein samozřejmě co nejostřeji protestoval proti přítomnosti Rusů na svém území a 9. března dal gen. Vlasovovi lhůtu 48 hodin, aby Karlovy Vary a ostatní města opustil. Týž den se Vlasov telegraficky odvolal k Himmlerovi a telegram podepsal také SS-Hauptamt Russ. Leitstelle Karlsbad.(1) Telegram má rukopisné poznámky se jmény osob, jež měly záležitost vyřídit. Mezi nimi je také jméno Frank. Přestože Henlein vyhrožoval dokonce násilím, jeho snahy na rozhodnutí SS-Hauptamtu neplatily a Rusové v Karlových Varech a v okolí zůstali. Henleinova akce nebyla možná ani tak výrazem nepřátelství vůči Rusům jako spíš projevem starých rozporů mezi SS a stranou. Umístění KONR v Karlových Varech nepřijalo přátelsky ani místní německé obyvatelstvo. Přítomnost bojového štábu ve městě, kde byly pouze lazarety a rekonvalescenti, vzbuzovala totiž obavy, že město neujde leteckému bombardování. Naštěstí k tomu nedošlo. Stejně nepřátelský poměr měli však k Rusům i Češi. S blížícím se koncem války se začali stále víc distancovat od Němců a stejně odmítavě se chovali k Rusům, které považovali prostě za německé spojence.(2)

Štáb gen. Vlasova, kanceláře KONR a národní sověty, t.j. nacionální skupiny, které spolupracovaly s KONR, byly umístěny v hotelu Richmond Park. Ten se stal od té doby do 1. května svědkem mnoha jednání, snažících se sjednotit všechny politické a vojenské organizace národních skupin do společného útvaru. Úspěch byl nepatrný. Jednání s Kozáky se protahovalo až do 29. března, kdy se na kozáckém kongresu ve Verovitici v Jugoslávii vojsko rozhodlo přejít do KONR proti vůli svého stařešiny, gen. P. N. Krasnova. Bezúspěšně proběhlo i jednání s ukrajinskými separatisty. Představa svobodné Ukrajiny byla silnější než racionální důvody pro spojenectví. Kavkazské národy, hlavně Gruzíni, měli mezi sebou málo separatistů a jejich přechod pod velení gen. Vlasova byl jen otázkou času. Toho ovšem už mnoho nezbývalo. Řešením národnostní otázky a dalšími problémy se zabýval Sovět národností při KONR na jediném zasedání 20. února, ale to mělo charakter formální a nerozhodlo nic. A konec války se kvapem blížil.

Karlovy Vary si za své sídlo ne zvolila KONR. Její vojenské jednotky se formovaly v prostoru Ulm a německé úřady si zřejmě nepřáli geograficky spojit politickou organizaci s armádou. Volba nebyla vhodná ani proto, že Karlovy Vary měly tehdy velmi špatné spojení s Německem, a zejména s Ulmem, u něhož se soustřeďovala armáda. KONR se tak vlastně ocitl v izolaci od ostatního světa. Jedinou výhodou bylo, že jako lazaretní město byly Karlovy Vary ušetřeny spojeneckých náletů. Toho samozřejmě využili všichni příslušníci SS, kteří měli nějaké spojení s novým spojencem, a odstěhovali se i s rodinami z ohroženého Berlína do Karlových Varů, kde strávili v poměrném komfortu a klidu zbytek války.

Pro KONR byla však tato izolace dobou nečinnosti a zoufalství, které trvalo dva a půl měsíce. Situaci zhoršovalo ještě to, že podle rozhodnutí německých úřadů musel komunikační radiový oddíl zůstat v Berlíně a byl tak úplně odříznut jak od KONR, tak i od obou divizí.

Kdo vlastně vydal rozkaz k přesunu do Karlových Varů, se mi nepodařilo zjistit. Podle rozhodnutí ministra propagandy Goebbelse měly všechny říšské úřady zůstat v Berlíně a účast-

nit se jeho obrany. Lze se však domnívat, že přesun prosadily ve vlastním zájmu a pro vlastní bezpečnost orgány SS. Nesmyslnost všech těchto rozhodnutí vyvolávala ovšem u všech členů Komitétu stále větší nenávist k Němcům a s přibližující se západní frontou a s množícími se spory s německými místy se stále hlasitěji ozývaly hlasy, které nakonec zcela otevřeně žádaly navázat kontakty s Američany a s Angličany. 24. března přijel do Karlových Varů Vlasov a den nato jednal s Žerebkovem. Ten ho informoval, že se už pokusil vejít ve spojení se Západem.

27. února, se konalo v hotelu Richmond Park poslední zasedání KONR. Probíhalo v chmurné náladě blížící se tragédie a po projevu bývalého kyjevského starosty z doby německé okupace s. Forostinského vyústilo v bouřlivou protiněmeckou demonstraci. Forostinský se obrátil k styčnému důstojníku SS dr. Erhardu Kroegerovi a k ostatním představitelům Hlavního úřadu SS a řekl:

“Já nemám co ztratit. Jsem odsouzen k smrti. Moje jméno je v seznamu osob odsouzených sovětskými úřady k trestu smrti pro spolupráci s Němci. Proto vám zde chci říct pravdu do očí. Osobně jsem poslal do Německa 45.000 mladých mužů a žen - a téměř polovina z nich jela dobrovolně - protože jsem vám důvěřoval a věřil jsem, že ti mladí lidé pomohou svou prací osvobodit naši vlast od bolševismu. A co jste z nich udělali vy? Bezprávné otroky, a ani dnes nechcete ulehčit jejich postavení. Zabraňujete nám na každém kroku, kdykoliv těm nešťastným lidem chceme pomoci. A tomu říkáte socialismus?”(3)

Po projevu Forostinského vystoupilo několik desítek dalších řečníků a všichni mluvili stejně. Do tváře přítomných Němců padala slova trpkých výčitek a nenávisti, a ani jeden nebyl s to odpovědět. Poprvé za dlouhá léta museli vyslechnout hořkou pravdu. Neodvratnou zkázu však nebylo možno zastavit slovy.

Mezitím se v západních Čechách pod velení gen. mjr. lektva Viktora Ivanoviče Malceva organizoval ještě jeden útvar, smíšená letecká divize. Velitelství a štáb měla nejprve u Mariánských Lázní a pak v Nýrsku a skládala se z pi-

lotní školy v Chebu, z leteckého výsadkového praporu, z pluku PT dělostřelectva, ze spojovacího praporu a z průzkumné letecké jednotky. Tyto útvary existovaly většinou už předtím v rámci německého letectva a byly po dohodě s Göringem převedeny do ROA. Styčným důstojníkem se stal německý gen. let. H. Aschenbrenner, bývalý letecký atašé v Moskvě. To byl důstojník ze staré školy, sympatizoval s Vlasovem a dávno věděl, že válka je prohraná. Byl to jeden z mála německých důstojníků, kteří se z vlastní iniciativy snažili navázat kontakt se západními spojenci v zájmu Vlasova. Organizátorem vlastního leteckého výcviku byl německý poručík letectva Gerhard Buschmann, další baltský Němec, jenž předtím, než byl pověřen organizací a výcvikem leteckých jednotek u ROA, zastával stejnou funkci u leteckých útvarů, složených z příslušníků baltských republik.

Pro letecké útvary v rámci ROA se používalo označení VVS-ROA (Voenno Vozdušnye Sily ROA). 1. stíhací eskadra "plk. Kazakova" zahájila činnost v Chebu, kde bylo výcvikové letiště, již koncem roku 1944. Prvním velitelem byl plk. Bajdak, starý emigrant. V lednu 1945 byla odvelena s 16 letadly Fockewulf na bojové letiště v Německém Brodě. Tam se stal jejím velitelem kpt. Bičkov, jenž předtím, než přešel na stranu ROA, získal titul a vyznamenání "Hrdiny Sovětského svazu". Na výcvikovém letišti vznikla pak 2. stíhací eskadra s velitelem kpt. Antilevským, která po skončení výcviku rovněž přešla do Německého Brodu. Koncem války se ustanovila ještě 3. eskadra s 30 letadly. Útvary na bojovém letišti byly používány pro bojové lety ve prospěch německých útvarů, bojujících tehdy na hranicích Slovenska a na Moravě a s omezenými možnostmi v době, kdy spojenecké letectvo již mělo naprostou vzdušnou převahu.

V dubnu 1945, kdy došlo k otevřeným rozporům mezi ROA a velením německé armádní skupiny "Střed", byla na bojovém letišti zničena veškerá zásoba benzínu. Z letiště uletělo pouze jedno letadlo. Ostatní personál padl v prvních květnových dnech do sovětského zajetí. Tou dobou došlo také z německé strany k pokusu o zatčení gen. Malceva, který se však nezdařil. Podrobnosti nejsou známy.

Na letišti v Chebu opustila posádka letadla a přešla pěšky do amerického zajetí. Toliko jeden stroj přeletěl k Angličanům.

Celý letecký útvar čítal 300 pilotů a 70 letadel. Výsadkový prapor byl velmi dobře vyzbrojený, velel mu pplk. Kocar a měl stav asi 400 mužů. O protiletadlovém pluku není známo víc, než že mu velel plk. Rostislav Rostislavovič Vasiliev.

Celkový stav letectva ROA byl plánován na 6.000 až 7.000 mužů. Dosáhl stavu asi 4.500.(4)

Ještě jedna, dost kuriózní jednotka, vlastně její štáb, prošla asi v druhé polovině dubna od severu na jih územím Čech. Pomocná (technická) vojska KONR, sestavená v prostoru Berlína ve dvou táborech pod velením ing. pplk. K. Popova.(5) Ve skutečnosti to měly být pracovní útvary organizované z ruských zajatců podle vzoru "Organisation Todt". Prameny uvádějí cíle těchto specializovaných útvarů, ale téměř nic o jejich skutečném nasazení. Údajně dosáhly počtu asi 4.000 osob.

Začátkem dubna, když se situace v prostoru Berlína stávala čím dál bezvýhodnější, rozhodl štáb Pomocného vojska, že se přesune na jih a podle směrnic gen. Vlasova soustředí všechny jednotky v prostoru Salzburg, kde se mezitím formovaly jiné dobrovolecké jednotky pod velením gen. Turkula. Pomocné vojsko mělo k dispozici několik automobilů, které vlastními prostředky přestavělo na pohon dřevoplynem. Spolu se štábem Pomocného vojska se přesunul do Prahy velitel Oddílu bezpečnosti mjr. Nikolaj Tenzorov se 40 členy svého útvaru. Konvoj jel po trase blízko východní fronty, aby se vyhnul náletům amerických hloubkových stíhačů, a za tři dny dorazil do Prahy. V Praze se zdržel dva dny, zaparkoval na jedné z hlavních ulic a svou nezvyklostí budil u Pražanů značnou pozornost. O jeho osudu ví se jen tolik, že skutečně dorazili do Salzburgu a přešli do amerického zajetí. Současně se také přemístil štáb ROA z Berlína do Heubergu a Škola propagandistů z Dabendorfu u Berlína do zámku Gieshübel v Sudetech.

Kromě všech těchto jednotek bylo na území Čech koncem války ještě několik pracovních útvarů ruských dobrovolníků

v síle praporů. V českých pramenech jsou označováni za "vlasovce", i když pod velení ROA nikdy nespádali. Byli bez odporu odzbrojeni v prvních květnových dnech a padli do zajetí Rudé armády.

Pro úplnost údajů je závěrem třeba uvést, že do Chebu byl evakuován také Ruský kadetský korpus a vojenské gymnasium z Bělehradu.(6)

O přítomnosti KONR v Karlových Varech zřejmě český odboj věděl. Potvrzuje to článek prof. F. Bogatyrčuka, člena prezidia KONR. Bogatyrčuk uvádí, že čeští komunističtí partyzáni se snažili navázat kontakt s prezidiem KONR na jednom z jeho posledních zasedání (pravděpodobně koncem února 1945; pozn. autora). Tyto pokusy byly odmítnuty jak v KONR, tak i Vlasovem, jenž byl zásadně proti jakémukoliv spojení s komunisty.(7)

VI. Nasazení 1. divize na východní frontě

Vraťme se nyní o něco zpět, k dramatickému obratu událostí, k němuž došlo 2. března, kdy plk. Herre obdržel rozkaz odeslat 1. divizi k armádní skupině "Visla" a tam ji nasadit na frontě. Provedení rozkazu se však protahovalo, protože došlo ke sporům o to, kdo vlastně má právo ruským jednotkám vydávat rozkazy. Než se situace vyjasnila, rozproudila se v divizi výjimečná činnost. Byla to vlastně příprava na vzpouru, první z mnohých, které pak následovaly. Gen. Buniačenka tak rozčililo, že dostává rozkazy od někoho jiného než od svého velitele gen. Vlasova, že byl připraven neuposlechnout, a přípravy k odchodu, které divize prováděla, byly vlastně spíše přípravami na ozbrojený odpor. Gen. Buniačenko neměl k plk. Herremu nejlepší osobní vztah a když mu Herre předložil rozkaz k železničnímu přesunu na východní frontu, propukl otevřený konflikt. Podle znění rozkazu měla být divize rozdělena do různých železničních transportů tak, že by jednotky byly rozděleny a odtrženy od svých velitelství, takže transport by se změnil v chaos. Buniačenko měl podezření, že je v tom záměr znovu rozdělit divizi na menší útvary. Jednání se protahovalo a konflikt hrozil explozí. Buniačenko svolal své velitele a bylo přijato rozhodnutí připravit divizi na ozbrojený odpor tak, že jestli se Němci rozhodnou k ozbrojenému zásahu, divize okamžitě opustí prostor Münsingen a probouje se do hor k švýcarské hranici, vzdálené pouze několik desítek kilometrů. Tam se měla postavit Němcům na odpor, navázat kontakt s postupujícími spojenci a spolu s nimi zahájit bojové akce proti německé armádě. Operace se měla zúčastnit i 2. divize a Důstojnická škola. Obě se měly vyzbrojit z místních německých skladů.

5. března přijel k divizi gen. Vlasov a svým vlivem situaci zklidnil. Plány transportu na frontu byly přepracovány a s německým velením bylo dohodnuto, že do stejného prosto-

ru na východní frontě bude přesunuta také 2. divize, ostatní útvary, a hlavně Kozácký sbor z Chorvátska a z Itálie. Po soustředění těchto vojsk převezme nad nimi velení gen. Vlasov a celá armáda bude nadále operovat samostatně.

Když 5. března Vlasov tento rozkaz potvrdil, opustila 1. divize ve dnech 6. až 8. března tábor v Münsingenu. Styčným důstojníkem byl 6. března ustanoven mjr. Helmut Schwenninger. Přesun z Münsingenu do Norimberka byl proveden ve třech pochodových proudech a odtud pokračoval železničním transportem do výcvikového střediska Lieberose v týlu východní fronty. Jednotlivé útvary tam postupně dorazily mezi 22. až 26. březnem.

Přesun 1. divize na frontu a pak na jih Čech je s časovými údaji vyznačen na přiložené mapě. Ve srovnání se zakreslenou celkovou situací v lednu až dubnu 1945 mapa nejlépe vysvětluje bludný kruh, v němž se ruské jednotky pohybovaly pod tlakem celkové válečné situace. Touha po sebezáchraně, i když přímo vyslovená až v poslední fázi bojů, byla v různých obměnách hlavním motivem jednání mnohatisícové armády. (Mapka č. 2.)

Dubnový přesun divize přes území Čech způsobilo toto její nasazení na východní frontě. Kdyby byla zůstala v táboře Münsingenu, byla by přešla do amerického zajetí už asi 21. dubna. Její osud by to ovšem nezměnilo. Podle dohody z Jaltské konference by byla stejně vydána sovětským orgánům. Ale protože se zúčastnila alespoň dvou, byť omezených bojových akcí, lze aspoň částečně zhodnotit, co by byla bývala armáda gen. Vlasova schopna dokázat, kdyby jí k tomu byl dán čas a vhodná příležitost. Obě akce, na východní frontě i v Praze, byly ovšem poznamenány skutečností, že nasazena byla pouze neúplná a izolovaná divize, i když s poměrně značným počtem mužstva, a že vlastně bojovala "zády ke zdi". To byl faktor, jež nutno vzít především v úvahu při každém posuzování vojenských výkonů 1. divize ROA.(1)

Při předběžném jednání u armádní skupiny "Visla" mezi gen. plk. Gotthardem Heinricim, jenž mezitím vystřídal ve velení Himmlera, a zástupci ROA bylo dohodnuto, že nasazení divize bude mít omezený a hlavně propagační charakter.

Oba štáby vybraly bojový úkol, který by divizi poskytl příležitost k úspěchu. Německá armáda slíbila veškerou podporu, hlavně dělostřeleckou přípravu a nasazení letectva.

Východní fronta se v prvních dnech února zastavila na Odře a Rudá armáda se připravovala k rozhodujícímu útoku na Berlín, který z prestižních důvodů chtěla obsadit jako první a sama. Je všeobecně známo, že sovětskému průlomu na Odře předcházelo masové soustředění jednotek a neobvykle silné použití technických prostředků. To osvětlí situaci, v níž se 1. divize octla při svém prvním frontovém nasazení.

Hrozící další postup Rudé armády měly zastavit německé jednotky Záložní armády, rychle povoláné z posádek. Mezi nimi byla Důstojnická škola v Postupimi - velitel pplk. von Notz - jejíž stav byl doplněn mužstvem z Volksturmu na sílu dvou pluků. Jeden z nich, Fahnenjunkerregiment No. 1233, pod velením pplk. von Notze, dorazil do prostoru jižně od Frankfurtu n/Odrou. Pluku se nepodařilo úplně zastavit postup Rudé armády a ta překročila zamrzlou Odru a vybudovala předmostí Erlenhof(2) jižně od Fürstenberku. V těžkých bojích, které následovaly mezi 2. a 10. únorem, zabránil pluk v rozšíření předmostí, hlavně směrem západním. Do konce března se situace na tomto úseku ustálila tak, jak je zakreslena na mapce č. 3. Předmostí bylo asi 6 km dlouhé, ale hloubku mělo pouze několik set metrů. Později, když ledy na Odře roztály a hladina řeky stoupla, byla hloubka předmostí na některých místech pouze 100 metrů.

Nasazení jedné ruské divize na východní frontě nemohlo ovšem nijak zabránit hrozící katastrofě. Divize byla však zorganizována, vyzbrojena a vycvičena a německé velení se rozhodlo podrobit ji zkoušce ohněm.

Ve spolehlivost ruských dobrovoleckých útvarů Němci nikdy příliš nevěřili a pro zkoušku zvolili proto takové místo, kde přeběhnutí k nepříteli znemožňovala topografická situace. Předmostí Erlenhof tuto podmínku splňovalo. S východním břehem Odry je spojoval pouze přívoz a most z Fürstenberku přes Odru byl při ústupu německé armády zničen. Kromě toho splňovalo předmostí všeobecnou taktickou podmínku: jeho zničení byl úkol vhodný pro jednu pěší divizi.

V době, kdy se situace na frontě ustálila, využily ovšem jednotky Rudé armády každé noci k tomu, aby na předmostí prováděly opevňovací práce, a do poloviny dubna vybudovaly celou řadu pevnůstek polního typu a systém zákopů, chráněný hustými překážkami z ostnatého drátu a minovými poli. Předmostí bylo také pod silnou ochranou dělostřelectva z východního břehu Odry, který je vyšší než západní a tvořily jej louky a pole otevřené na západ. Sovětské jednotky, které předmostí bránily, sestávaly z mladých a dobře vycvičených ročníků a všem německým pokusům o likvidaci předmostí v únoru a březnu kladly tvrdý odpor.

V době relativního klidu provedla německá armáda několik násilných průzkumů, aby získala zprávy a zajatce. V jednom případě útočil čelně úderný útvar zbraní SS. Z toho útoku se vrátila do východiště pouze třetina vojáků, a ti všichni utrpěli zranění. Až do začátku další ofenzívy nezískali zde Němci ani jednoho zajatce.

Poslední transport 1. divize dorazil na železniční stanici Lieberose 26. března. Vojsko tábořilo zatím v okolních lesích.

27. března byla divize podřízena 9. armádě, jejíž velitel gen. Theodor Busse, nařídil divizi vybudovat a obsadit 2. obrannou linii 10 až 12 km východně od linie fronty na Odře. Štáb se usadil v obci Gross-Mukrov a pluky budovaly obranu na řece Schlabe mezi městy Reicherskreuzem a Müllrose, jihozápadně od Frankfurtu n/O.

To bylo ovšem v rozporu s původními dispozicemi a divize nebyla s novým úkolem spokojena. Souhlasila s odchodem na frontu za předpokladu, že spolu s 2. divizí a s kozáckými útvary vytvoří samostatný vyšší útvar pod přímým velením gen. Vlasova a tomu podřízení 9. armádě neodpovídalo. V jednání s velitelstvím 9. armády projevil Buniačenko ostrý nesouhlas. Gen. Busse ho však ujistil, že všechny ostatní útvary jsou na cestě a než dorazí, musí být divize nějak využita. Buniačenko ale nevěřil a měl věru vážné důvody domnívat se, že Busse mu neříká pravdu. Kozácké divize bojovaly hluboko v Chorvátsku a o prakticky dosud nevyzbrojené 2. divizi se nedalo uvažovat jako o bojové jednotce. Přesto se

však nakonec podřídil a divize začala budovat obranu, provádět strážní službu a její průzkumné oddíly se snažily proniknout na pravý břeh Odry.

8. dubna obdržel konečně Buniačenko od 9. armády rozkaz připravit své jednotky k útoku na předmostí Erlenhof. Buniačenko měl však nové námitky. Kde je 2. divize? Kde je Kozácký sbor? Proč rozkaz nevydává gen. Vlasov? Gen. Busse odpověděl: "Jak si to představujete? Myslíte, že vaše divize tu bude sedět, nic nedělat a čekat na ostatní vlasovská vojska? A jestliže nepřijdou, nemáte v úmyslu ani bojovat?"

Buniačenko prohlásil: "Přijdou-li ostatní ruské části nebo ne, to závisí na německém velitelství. A budou-li bojovat nebo ne, to závisí na gen. Vlasovovi."

9. dubna přijel k divizi Vlasov se skupinou německých důstojníků. Podruhé dorazil opět v nejvyšší čas a znovu zabránil hrozícímu konfliktu. Potvrdil rozkaz o nasazení divize do útoku.

Útok s úkolem likvidovat předmostí byl stanoven na pátek 13. dubna 1945. Při předběžném jednání na operačním štábu 9. armády získali němečtí důstojníci dojem, že jak gen. Buniačenko, tak jeho náčelník štábu Nikolajev mají dobré vojenské vědomosti a že Buniačenko má vyslovené velitelské nadání. Porad se zúčastnil i gen. Vlasov, ale hned nato 12. dubna opět odjel.

Na frontovém úseku, kde němečtí důstojníci přišli do přímého styku s veliteli jednotlivých útvarů divize, bylo hodnocení jejich kvalit rozdílné. Němci dělili ruské důstojníky na typ "sovětský" a na ty, kteří sloužili ještě v carské armádě. Ti se odlišovali od sovětského typu hlavně lepším společenským chováním. Buniačenko bylo těžko zařadit do nějaké skupiny. Přes několikaletou službu v německé armádě zůstal člověkem hrubě tesaným pro německý vkus. Všeobecnou odlišností byl však odstup ruských velitelů od svého mužstva. Podle německého hodnocení žily tyto dvě skupiny vedle sebe a ne spolu.

Po definování úkolu a projednání podrobností dal gen. Buniačenko Němcům tyto podmínky:

1. Dělostřeleckou přípravu zajistí Němci 28.000 granáty.

2. Německé jednotky se útoku nezúčastní. Vystřídají divizi až po obsazení předmostí.

3. Útoku bude poskytnuta letecká podpora.

Tyto podmínky byly ze strany německého velení splněny.(3)

Vlastní vylíčení útoku je zde sestaveno z německých a ruských pramenů, hlavně podle údajů plk. von Notze a podle popisu pplk. Artiemjeva, velitele 2. pluku ruské divize.

Podmínky pro bojovou činnost byly všeobecně nevhodné. Čelní útok a jakékoliv přesuny jednotek terén vylučoval, jelikož území bylo ploché a bez porostu a pod pozorováním z východního břehu Odry. Jediný možný směr útoku byl podél západního břehu z obou boků předmostí, kde na severu i na jihu byly dva úzké pruhy vhodné pro postup. Tyto pruhy byly vlastně hráze a uměle vyvýšené území proti záplavám a postupně se rozšiřovaly do hloubky předmostí. Z východiště útoku se mohla na této úzké ploše rozvinout pouze jedna pěší rota, sevřená na jedné straně Odrou, na druhé plochým terénem s drátěnými překážkami. Pokud by tudy rota pronikla do hloubky obrany, mohla získat prostor, na němž by se pak rozvinul pěší prapor. Muselo se ovšem počítat s tím, že útok bude vystaven jak čelní, tak i boční palbě.

Navzdory těmto krajně nevhodným podmínkám německé velení na útoku trvalo, třebaže Buniačenko upozorňoval na všechny tyto okolnosti a netajil se s tím, že o úspěchu útoku pochybuje. Nakonec prohlásil, že divize útok provede jen proto, že k němu vydal rozkaz gen. Vlasov.

Den před útokem přesunulo se do nových palebných postavení divizní a plukovní dělostřelectvo, jež se spolu s německým dělostřelectvem mělo zúčastnit dělostřelecké přípravy a přesunů palby za útoku.

Zahájení útoku bylo stanoveno na 05.00 hodin. Vypracováním plánů byl pověřen gen. Buniačenko a jeho štáb. Na útoku se měly podílet dvě útočné skupiny, každá v síle jednoho pěšího pluku, jež měly postupovat od severu a od jihu podél břehu Odry. Použití tanků nebo samochodků v nízko položeném terénu, částečně zaplaveném vodou, bylo vyloučeno. Ženijní přípravu útoku zajistily německé jednotky.

Ženíjí prapor divize zůstal totiž v Münsingenu a později se s jednotkami 2. divize přesunul do jižních Čech. Severní útočnou skupinu tvořil 2. pěší pluk, jižní skupinu 3. pěší pluk. 1. pěší pluk postoupil za německou obrannou linii jako záloha velitele divize.

Ostatní divizní útvary zůstaly vzadu a začaly budovat 2. obrannou linii. Byly ve stavu plné bojové pohotovosti hlavně proto, že velitelství divize se obávalo nepřátelského zásahu ze strany německých jednotek.

Proti frontálnímu útoku ze západu mluvily zkušenosti z minulých měsíců. Pplk. von Notz přesto navrhoval, aby alespoň jeden pluk útočil, s použitím kouřové clony, přes otevřený terén od západu. Návrh se však neuskutečnil.

Německé jednotky 1233. Fahnenjunkerregimentu měly před útokem neklidnou noc. Těsně před nimi byly v zákopech jednotky Rudé armády, a přímo v jejich obranném postavení zaujímaly východiště k útoku pluky ROA, jejich "spojenci". Pro tu noc bylo vydáno heslo: "Heil Vlasov".

V 04.45 zahájili Němci dělostřeleckou přípravu, která se měla na znamení útočících jednotek světelnými signály a podle situace přesunovat až do úplného zlikvidování předmostí. Současně mělo dělostřelectvo ostřelovat přívoz a dělostřelecké baterie Rudé armády na východním břehu Odry.

V 05.00 útok začal. Zahájily jej rozvinuté roty ze severu a jihu. Sovětská obrana byla útokem zaskočena. Neočekávala zřejmě útok, přestože německé baterie prováděly zastřelování na cíle předešlého dne.

Hned po zahájení postupu se plně projeví všechny nevhodné podmínky terénu a celkové situace. Roty pronikající v úzkých prostorách přes první zákopy se ocitly v boční palbě nepřítele a nebyly s to proniknout do hloubky obrany. Pplk. Vjačeslav Artiemjev, velitel severní útočné skupiny, přirovnával situaci k strojku na mletí masa, schopnému semlít další a další roty a prapory, jak by byly postupně vrhány do útoku.

Když Buniačenko dostal hlášení od obou velitelů pluků, rozhodl se nezasazovat další roty do průlomu obrany a za-

stavil postup na čáře, které útočící jednotky dosáhly. Ohlásil rozhodnutí veliteli 9. armády Bussemu, ale dostal následující odpověď: "Pokračovat v útoku. Vytlačit nepřítele z předmostí stůj co stůj a zaujmout obranu na západním břehu řeky Odry. Na tomto úseku fronty vystřídat německé útvary v obraně."

Poslední věta byla v rozporu s dohodou na poradě ve štábu armádní skupiny "Visla". 1. divize měla sice předmostí dobýt, ale obranu na Odře měly pak převzít německé jednotky.

Co následovalo, znamenalo definitivní konec podřízení divize německému velení; tak to také nazval v rukopisném vyličení pplk. Artiemjev v názvu kapitoly o událostech po skončení útoku.

Za útočícími jednotkami jižní skupiny postupoval pplk. von Notz v doprovodu velitele svého severního praporu kpt. Harbrechta a s dvanácti maďarskými vojáky, kteří u německého pluku sloužili jako dobrovolníci. Následující údaje jsou převzaty z jeho pozorování.

Útok probíhal zpočátku podle plánu, i když na severu se postup brzo zpomalil. Dělostřelectvo několikrát přeložilo palbu, ale útočící vojska se nakonec zastavila v drátěných překážkách, kde ztroskotaly i předchozí německé útoky. Kromě zmíněných překážek způsobených nevhodným terénem přispělo k neúspěchu jistě i to, že k tomuto prvnímu frontovému nasazení ROA došlo prostě už příliš pozdě. Jednotky neměly tou dobou už dostatečnou morálku, aby splnily tak těžký úkol. Teoreticky měla jejich číselná převaha (asi 1 : 8) a dělostřelecká podpora, které se jim dostalo, vést k úspěchu. Drátěné překážky až k místu, kam se útočící jednotky dostaly, byly silně rozrušeny. Radiový styk Rudé armády, odposlouchaný za útoku naznačoval, v jaké tísní se obránci octli: "Pošlete pomoc, letadla, neudržíme se." Útvary Rudé armády na předmostí také věděly, kdo proti nim útočí; německá letadla byla pro tento den označena Svatoondřejským křížem.

Kritická doba nastala mezi 8.00 až 10.00 hodinou. Po té bylo jasné, že útok se zhroutí, neboť útočící pluky jevíly jasné

známky rozkladu. Kolem 12.00 hodin se všechny vrátily do svých výchozích postavení. Zajatce nezískaly a ztráty odpovídaly rozsahu nasazení, ale nebyly velké.

Tou dobou zůstal na dobyté části předmostí pouze velitel německého pluku se svou skupinou, která sbírala plamenomety, zbraně a střelivo odhozené na bojišti. Současně Rudá armáda přesunovala posily z východního břehu a velmi pomalu a opatrně začala obsazovat své původní pozice.

Tak skončilo první bojové nasazení divize. Podle soudu pplk. von Notze nebyla to bojeschopná jednotka. Nesla známky útvaru sestaveného narychlo z naprosto nesourodého lidského materiálu a tato okolnost spolu s negativním působením německého politického vedení a s blížícím se koncem války vyvolávala uvnitř útvaru nevyhnutelné vnitřní napětí. Tolik von Notz.

Řečeno velmi prostě, ruská divize měla v té době už zájem jedině na vlastní záchraně.

Pokud jde o velitelský sbor, projevovaly se v něm stejné protiklady jako mezi mužstvem. Německé důstojníky nejvíce překvapil způsob velení, divizi buď vlastní, nebo vyplývající ze situace. Velitelé pluků a praporů měli velitelské stanoviště hluboko za svými útvary, ne u nich, jak bylo zvykem u německé armády. Velitel pluku pplk. Alexandrov zůstal např. 7 km od obranné čáry předmostí a mohl tedy do průběhu boje zasáhnout pouze rádiem.(4)

Po útoku, kdy se divize stáhla do týlu německé obrany, morálka ještě více klesla. Došlo dokonce k přestřelkám s německými jednotkami.

V následujících dnech divize z vlastního rozhodnutí opustila frontu. Pro 9. armádu to bylo vítané řešení a pro 1. divizi nutnost.

Akce 1. divize na Odře byla pouze nepatrnou epizodou z konce velké války. Pro německé důstojníky, kteří se zasazovali o vytvoření ROA, bylo to zklamání. Přijmeme-li za autentický údajný výrok gen. Vlasova: "Válka na východě se vyhraje, jestliže se 1. divizi podaří zatlačit Sovětskou armádu aspoň o 5 km"(5), nutno říct, že Vlasov musel vědět, že

nikde na Odře nebyly v té době nejmenší vyhlídky na úspěch takového rozsahu. I kdyby byla divize předmostí zlikvidována, je jasné, že jakmile sovětské velení zjistilo, kdo proti nim stojí, nasadilo by z politických důvodů do protiútoků takové síly - a mělo je k dispozici - a pokračovalo by v něm bez ohledu na ztráty tak dlouho, až by byl naživu nezůstal jediný příslušník divize.

Den před útokem řekl gen. Vlasov v rozhovoru s mjr. Schwenningerem: "Mnoho závisí na operaci Erlenhof. Ale ne tolik, abychom obětovali 1. divizi. Musíme ji zachovat. Potřebujeme ji." Z toho, a také z rychlosti, s níž Buniačenko bez německého povolení stáhl divizi z frontového úseku, vyplývá, že oba generálové si takového nebezpečí byli vědomi a podle toho jednali. Okolnost, že gen. Vlasov odjel z fronty ještě před útokem rovněž naznačuje, že se s gen. Buniačenkem dohodli neangažovat se zbytečně a divizi stáhnout, jakmile to jen bude možné. V pramenech to sice není nikde potvrzeno, ale myslím, že to není daleko pravdě.

Na druhém břehu Odry stály sovětské jednotky ve zdánlivém klidu. Německý letecký průzkum byl omezený. Sovětské jednotky neudržovaly rádiový kontakt. To všechno naznačovalo blížící se poslední ofenzívu.

Buniačenkovi hořela půda pod nohama.(6)

13. dubna 1945 uzavřel gen. Vlasov v Karlových Varech sňatek s paní Adeleide Bielenbergovou, vdovou po německém lékaři.(7)

VII. Přesun 1. divize směrem na jih

Přesun na jih, do Čech, se dal ve znamení obcházení německých rozkazů a často i jejich výslovného neuposlechnutí, jež Němci hodnotili jako vzpouru. Po odchodu z fronty u Erlenhofu měla 1. divize s německou armádou společnou jedinou věc: závislost na dodávkách pohonných hmot a potravin.

Přímo u 9. armády, jejíž velitel byl svědkem debaklu, přijali důvody gen. Buniačenka s pochopením a vydali divizi povolení opustit frontu a přesunout se na jih. To odpovídalo plánům KONR soustředit armádu v Rakousku. Divize měla ustoupit do prostoru severně od Cottbusu a tím přešla pod pravomoc armádní skupiny "Střed" polního maršála Ferdinanda Schörnera.

Vlastnímu přesunu předcházela 14. dubna rozhovor mjr. Schwenningera s gen. Buniačenkem. Ten si dal opakovat všechny rozkazy z předešlého dne a zeptal se Schwenningera, jaké budou podle jeho názoru další rozkazy a zda nepředpokládá, že divize bude znovu nasazena na frontě. Mjr. Schwenninger prohlásil, že tomu nic nenasvědčuje. Buniačenko se však k té otázce stále vracel a nakonec s rozhořčeným výrazem sebral se stolu nějaký papír a řekl: "A co je tohle?"

Byl to rozkaz, jímž se 600. pěší divize ruská (německé označení 1. divize) podřizuje 275. německé pěší divizi v rámci armádní skupiny "Střed". Jejím úkolem je vybudovat a obsadit záchytné postavení přímo za jmenovanou německou divizi. Gen. Buniačenko s rozhodností odmítl tak ponižující rozkaz provést a trval na tom, že divize, dříve než přijme jakýkoliv další rozkaz, se přesune do prostoru Cottbus podle původního rozkazu OKH vydaného přes 9. armádu.

Tak začaly dny tvrdých konfrontací s maršálem Schörnerem, velitelem armádní skupiny "Střed". Byla to zvláštní

osobnost. Byl to nejmladší německý maršál a to postavení získal krutou bezohledností, s níž trval na provádění rozkazů. Válečné štěstí mu přálo zatím poměrného klidu. Území pod jeho pravomocí bylo částí velkého ostrova, jež tvořily Čechy, Morava, Slezsko, Rakousko, Bavorsko a severní Itálie (viz mapka č. 1). Bylo zatím málo dotčeno válečnými událostmi a také poměrně uchráněno před spojeneckým bombardováním. Armádní skupině "Střed" patřila severní část tohoto prostoru, která kromě poměrně slabého tlaku z východu, ve Slezsku a na Moravě, byla zatím relativně v klidu a očekávala vlastně už jen konec války.⁽¹⁾ Velké ofenzívy probíhaly na severu a na jihu, na Berlín a údolím Dunaje, kde velké jarní ofenzívy vyjadřovaly politické cíle Sovětského svazu. Tento relativní klid ponechával zatím Schörnerovi čas na intriky a jejich terčem se stala právě 1. divize. Schörnerovi imponoval její početní stav a vyzbrojení, v té době u zdecimovaných německých divizí už neobvyklé. Podivné je však, že si našel tolik času, aby se zabýval jednou jedinou divizí. Rychlý vývoj událostí vyžadoval přece spíše jiná rozhodnutí. Ale o tom později, v dalších kapitolách.

Mjr. Schwenninger viděl, o co jde a nechtěl dopustit, aby se situace vyvinula v otevřený konflikt. 275. divize skupiny "Střed" podléhala V. arm. sboru v Cottbusu a mjr. Schwenninger dorazil na jeho velitelství asi v 11.00 hodin 14. dubna. Tam se snažil přesvědčit velícího generála, že divize má jiné úkoly, a to nikoliv v rámci jeho armádního sboru. Brzy mu však bylo jasné, že Schörnerův duch vládne i u podřízených útvarů. Velitel V. sboru odmítl rozkaz změnit a oznámil Schwenningerovi, že maršál Schörner má na velitelství sboru přijet ve 14.00 hodin. Tak se také stalo a Schörner jednal se Schwenningerem jako se svým podřízeným. Dával mu najevo, že nemá čas sáhodlouze jednat o osudu divize, která se tak neočekávaně objevila v jeho prostoru, ale nakonec se přece jen dal přesvědčit, že pro svůj zvláštní charakter bude tato divize lépe využita jinde, kde bude mít větší možnost rozvinutí. Oba důstojníci ovšem jistě věděli, že jde jen o akademickou diskuzi, protože s bojeschopností divize se už nedalo příliš počítat. Schörner však odvolal podřízení 1. divize 275. ně-

mecké divizi, vyhradil si ovšem rozhodnutí o jejím dalším použití a k přesunutí na území Československa se zatím nevyjádřil.

Mjr. Schwenninger se po svém úspěšném jednání vrátil k Buniačenkovi a oznámil mu, že divize musí čekat další rozkazy.

15. dubna v 9.00 hodin ho Buniačenko znovu povolal na štáb. Tam se zřejmě konala porada, protože byli přítomni všichni velitelé pluků a divizních útvarů. Buniačenko byl v dobré náladě, nabídl Schwenningerovi sklenici vína a pak, podle svého zvyku rozvinul situaci. Schwenninger zaznamenal jeho slova ve svých zápisech:

“Vy víte, že já jsem podřízen a zodpověden gen. Vlasovovi, tak jako je každý velitel německých divizí zodpověden svému nadřízenému. Každé bojové nasazení mé divize vyžaduje alespoň souhlas gen. Vlasova. Na tom musím bezpodmínečně trvat. V ostatním musí být každému vojáku, který situaci posuzuje věcně, jasné, že moji divizi je třeba přesunout z tohoto prostoru, jinak bude rozdrčena mezi spojenci, kteří postupují od západu a východu, a s určitostí padne do rukou Rudé armády. Důsledky vám nemusím líčit. Včera jste mi oznámil, že musím očekávat další rozkazy. Po vážné úvaze a s přihlédnutím ke všem daným podmínkám vás prosím, abyste V. sboru sdělil, že mi nezbývá nic jiného než buť přijmout další rozkaz gen. Vlasova nebo sám vydat divizi rozkaz k přesunu na jih. Pak ještě dodal s lehkou ironií: “Oznamte velícímu generálu, že celá divize je soustředěna v tomto prostoru a že jsme dobře ubytováni. Je nám tu dobře, les nás chrání před leteckým průzkumem, naše protitanková obrana, samochodky a tanky jsou rozmístěny tak, že jsme schopni obrany všeho druhu, například i proti proniknutším nepřátelským tankům.”

To už byla jasná výhrůžka a Němci ji museli pochopit jako vzpouru. Dohodli se na ní zřejmě velitelé divizních útvarů, neboť věděli, že gen. Vlasov je mimo dosah divize a žádný rozkaz vydat nemůže. Buniačenkova výhrůžka byla bodem zlomu. Jí se divize vyčlenila ze svazku německé armády, rozhodla se jednat podle vlastních rozhodnutí a sledovat vlast-

ní cíle, t.j. spojit se s ostatními útvary ROA a přesunout se na území bývalého Protektorátu Čechy a Morava.(2)

Že 1. divize byla od toho okamžiku ve stavu vzpoury, bylo jasné v první řadě jejímu veliteli. Po rozhovoru se Buniačenko zeptal mjr. Schwenningera, je-li ochoten oznámit jeho rozhodnutí na velitelství V. sboru. Schwenninger souhlasil a odešel. Náčelník štábu divize pplk. Nikolajev ho vyprovázel z budovy. Věděl, za jakým posláním Schwenninger odchází, a navrhl mu, že zprávu odešle rádiem a Schwenninger se tak vyhne nebezpečí spoluzodpovědnosti za rozhodnutí divize. Schwenninger však trval na tom, že zprávu přednese osobně, a tu mu Nikolajev dal rádiovou stanicí divize a dodal: "Když se vám něco stane, přijdeme a vysekáme vás z toho."

Toho rána, 16. dubna, právě když mjr. Schwenninger dorazil na velitelství V. sboru, začala velká ofenzíva Rudé armády. Nikdo proto neměl čas zabývat se divizí, která způsobila tolik starostí, a divize dostala velmi rychle svolení pokračovat v přesunu. Schwenninger měl dojem, že všichni byli rádi, že se nevídaného hosta zbavili.

V duchu vzpoury prožila pak 1. divize zbytek svých dnů existence. Jejím cílem bylo dosáhnout území Čech co nejrychleji. Schwenninger se po celou dobu snažil všechna další vyhýbání rozkazům krýt svým vlivem. Vojenská situace se denně zhoršovala a divize musela pochodovat oklikami, aby nepadla do rukou Rudé armády. Všichni věřili, že zastihnou je konec války na území Čech, bude to pro ně mnohem lepší, než mezi německým obyvatelstvem na německém území. Toho si však byli vědomi i příslušníci štábu Schörnerovy armády.

Přesun divize na jih je zachycen na mapě č. 2.

16. dubna, když divize byla v prostoru Senftenberg, spojila se se svým detašovaným 4. plukem, který byl v polovině března přesunut z Dánska na oderskou frontu, kde zaujal druhou linii obrany v prostoru Garz-Kasekow. Tam byl nasazen v jiném marném pokusu překročit Odru a vybudovat předmostí na pravém břehu řeky. Tento pokus však selhal pro ne-

dostatečnou dělostřeleckou přípravu. 12. dubna byl pluk stažen a přesunut do úseku 1. divize v prostoru Frankfurt n/O. 15. dubna I. a II. prapor opustily železniční stanici Lieberose pěším pochodem na jih. III. prapor dorazil na stanici Lieberose až následující den, kdy na Odře byla zahájena sovětská ofenzíva. Prapor padl do zajetí přímo na železniční stanici a pouze malé skupině se podařilo probít se na západ. Z důstojníků se zachránil pouze Šapovalov, který se pak připojil k 1. divizi za jejího pochodu na území Čech.

Než však divize vyrazila na tento pochod, dostala ještě jeden rozkaz přesunout se na frontu. Pod prvními údery ofenzívy Rudé armády nastala na německém velitelství zřejmě panika a divize měla posílit německou obranu v prostoru Kosel, asi 6 km sev. záp. od Niesky. Gen. Buniačenko odmítl rozkaz provést a sám vydal rozkaz k pochodu na jih, přičemž odmítl nabízený železniční transport z Radebergu. Divize vyrazila a postupovala úzkým koridorem, který zbýval mezi oběma frontami. Němci postavili uprostřed tohoto koridoru světlomet, jenž v noci sloužil jako směrový maják pro všechny útvary ustupující na jih. 1. divize využila tuto možnost a 21. dubna, když dorazila do Bad Schandau, byla znovu v poměrném bezpečí. Je velmi pravděpodobné, že kdyby v prostoru Radeberg čekala na železniční transport, nikdy by se na území Čech nedostala.

Ještě předtím, než divize dorazila do Radebergu, objevila se u 4. pluku, který tvořil zadní voj, skupina kavkazských horalů na koních a s nimi 15 Skotů v červených čepicích, uprchlíků z jakéhosi vojenského zajateckého tábora. Skotové dostali německé čepice, aby nebyli nápadní, a prodělali celý další ústup se 4. plukem. Bude o nich ještě zmínka.

Cestou na jih sbírala divize opuštěné německé tanky a samochodky, a jejich počet vzrostl na několik desítek. Jen s obtížemi se však pro ně získávaly pohonné hmoty a hlavně střelivo. Obojího už byl nedostatek.

21. dubna dosáhla divize Bad Schndau a 23. dubna došel další rozkaz od Schörnerova štábu: divize se má zúčastnit vybudování záchytné linie v prostoru Nový Bor (něm. Heida).

Současně obdržel rozkaz i Buniačenko, že se má dostavit 24. dubna v 17.00 do Nového Boru, kde se osobně setká s maršálem Schörnerem. Shromáždění velitelů v Novém Boru, kde Schörner měl zřejmě vydat rozkazy pro připravovanou obranu zbývajícího prostoru, se však Buniačenka nikdy nedočkal. Místo něho přijel velitel divizního průzkumného oddílu mjr. Kostienko se zprávou, že gen. Buniačenko utrpěl úraz při autonehodě. Když ho po návratu k divizi uviděl mjr. Schwenninger, měl Buniačenko hlavu, pravou nohu a ruku v obvazech a barvitě líčil, co se mu přihodilo. Mjr. Schwenninger nevěřil z jeho vyprávění jedinému slovu.

24. dubna překročila divize západně od Děčína hranice Čech. Štáb divize byl v prostoru Děčínský Sněžník, přímo na hřebenech Krušných hor. Tady byl gen. Buniačenko nucen vydat rozkaz k delšímu odpočinku. Postupovat dále na jih bylo stejně nemožné, poněvadž divize spotřebovala všechny pohonné hmoty a zásob potravin zbývalo na jediný den. A tehdy ohlásil návštěvu u divize polní maršál Schörner.

26. dubna přiletěl však k divizi místo něho v letadle Fiesler-Storch pouze náčelník štábu armádní skupiny gen. Oldwig von Natzmer. Podle jeho rozhodnutí měla divize zaujmout v prostoru Brno obranný úsek v šířce několika desítek kilometrů, částečně již obsazený německými jednotkami a 1. divize v něm měla vyplnit mezery. Přesun se měl provést železničním transportem. Oba rozkazy obsahovaly dodatek o přísných sankcích, jestliže divize nesplní rozkaz doslovně. Protože tou dobou už divizi došly i poslední zásoby, nařídil gen. Natzmer vybavit divizi na tři dny. Další zásoby měly být dodány za železničního transportu. Gen. Buniačenko sice rozkaz naoko přijal, když však gen. Natzmer odletěl, vyjádřil se slovy: "Pochodovat za kus chleba? To ne!"

Přijmout rozkaz k obraně Brna by totiž ve skutečnosti znamenalo rozprášení divize. Jednotlivé transporty dojíždějící do prostoru dostávaly by úkoly podle okamžité potřeby na frontě a divize by tím přestala existovat. Mimoto je otázkou zda by železniční transporty do prostoru Brna vůbec dorazily. Dá se předpokládat, že by je většinou vyřadily nálety amerických hloubkových stíhačů.

Odpovědnost za rozhodnutí, zda se podřídit rozkazu nebo dále jednat samostatně, převzalo shromáždění velitelů svolané ihned po odletu gen. Natzmera.

“... Situace se vyvinula tak, že sám nemohu rozhodnout o naší další činnosti. Dal jsem polnímu maršálovi svůj souhlas s převozem do Brna, ale pro záchranu divize jsem ochoten své slovo nedodržet... Než ale vydám rozkaz, chci slyšet váš upřímný názor...” Těmi slovy se Buniačenko obrátil na své podřízené velitele. Ti rozhodli, že jediným řešením je rozkazu znovu neuposlechnout a pokračovat v pochodu na jih. Jiné cesty nebylo.

Gen. Buniačenko si byl vědom, že jeho rozhodnutí rozzuří maršála Schörnera. Věděl, že ke konfrontaci s ním bude muset dojít. Počítal však s tím, že po vstupu na území Čech bude divize na “přátelském území” a spoléhal na podporu obyvatelstva, až dojde ke konfliktu. Aby s místním obyvatelstvem udržel dobré vztahy, vydal zvláštní rozkaz o zachování přísné kázně a hrozil přísnými tresty. V jednom případě byl dokonce voják z dělostřeleckého pluku pro výstrahu zastřelen za krádež.

Když 27. dubna divize vyrazila na další cestu na jih a vyhnula se prostoru, odkud měl vyjet železniční transport, mjr. Schwenninger byl velmi překvapen a prohlásil Buniačenkovi: “Vždyť to je podvod! To není čestné! Dostal jste rozkaz od polního maršála...” Ale nepořídil. Nezbývalo mu, než hlásit na štáb armádní skupiny, co se stalo. Odpověď polního maršála předal Schwenninger Buniačenkovi ústně. Pochod divize, vzkazoval Schörner, bude zastaven násilím. To znamenalo boj. Buniačenko s tím ovšem počítal a přes další protesty mjr. Schwenningera divize pokračovala v přesunu v bojovém pořádku tak, aby kdykoliv mohla zahájit obranu.

Nad pochodující divizí se objevila letadla. Z jednoho shodili balík, obsahující dopis pro gen. Buniačenka, napsaný téhož dne, 27. dubna, v Hlavním stanu generálem Aschbrennerem. V něm se velitel divize upozorňoval, že svým jednáním vede do záhuby sebe, své důstojníky i vojáky. Ale divizi už nemohlo nic zastavit. Přesunovala se rychle v několika prou-

dech v širokém pruhu od Teplic-Ústí n/L. do prostoru Louny-Slaný-Rakovník.

Zřejmě však ne všechny útvary šly na jih. Velitel divize musel směry přesunu několikrát měnit. Jinak si nelze vysvětlit, že se části divize dostaly až do Teplic (28. dubna). Patrně i směr na Karlovy Vary považovali někteří za možné řešení. Pplk. Artiemjev uvádí, že toho dne součásti divize urazily 100 km bez větších zastávek a nočního odpočinku. Tento údaj je sice určitě přehnaný, ale cílem divize bylo odpoutat se od německého velení a proniknout co nejdále do středu Čech. Pouze usilovným pochodem mohli vyloučit zorganizování bojového zákroku vůči divizi.

Doloženým faktem zůstává, že za dva dny, 27. a 28. dubna, divize překonala vzdálenost asi 120 km s jedním pětihodinovým odpočinkem a zastavila se v prostoru Louny-Slaný-Rakovník. Velitelství divize se usadilo v obci Kozojedy, 12 km jižně od Loun.

Tou dobou navštívil gen. Vlasov s dr. Kroegerem Schörnera v lázních Velichovky, kde byl ubytován štáb armádní skupiny "Střed". Vlasov se cítil povinen zažehnat nebezpečí, do něhož se 1. divize nutně musela dostat svým jednáním. Zprvu Schörner přijal pouze dr. Kroegera a oznámil mu, že 1. divize bude letecky napadena a bombardována, protože se otevřeně dopouští zrady. S Vlasovem už nechtěl vůbec jednat. Na nátlak dr. Kroegera však nakonec Vlasova vyslechl. Výsledkem byla záruka gen. Vlasova, že jeho armáda nepodnikne žádné nepřátelské akce proti německé armádě s podmínkou, že sama nebude z německé strany napadena. Gen. Vlasov dával v té době záruku už pouze za sebe, ale spoléhal na svůj vliv u armády. Už delší dobu však Buniačenkovi nedůvěřoval, o jeho různých předběžných kontaktech věděl a byl zásadně proti jakémukoliv dobrodružství. I když se jeho hnutí dočkalo od Němců tolika zklamání, nechtěl svého spojence v poslední chvíli napadnout. Všechny německé prameny jsou zajedno v tom, že gen. Vlasov nebyl diplomat. Byl v první řadě voják, jednal přímo a otevřeně a o čestnosti jeho jednání neměl nikdo pochyb. Proto s ním Schörner asi byl nakonec ochoten

o budoucnosti 1. divize jednat. Tehdy také se pořád ještě uvažovalo, ač dnes se to zdá absurdní, že gen. Vlasov dostane na východní frontě svůj úsek a pokusí se s ROA a různými dobrovolckými útvary zastavit postup Rudé armády na hranicích Čech a Moravy. Přesuny různých útvarů, které do té doby Vlasovovi nepodléhaly, do Čech a zvýšená aktivita v zajateckých táborech vojáků Rudé armády, nasvědčuje tomu, že aspoň v zárodku se tento plán dokonce prováděl. Podrobně o této akci v kapitole VIII. Rozhodně se s Vlasovem v té době stále ještě počítalo, jinak by s ním impulzivní maršál vůbec nejednal.

29. dubna na 12.00 hodin ohlásil Schörner rádiem znovu příchod k divizi. Asi 12 km jižně od Lovosic u obce Klapy (Klappai), přistála dvě letadla s polním maršálem, s gen. Vlasovem a jejich doprovodem. Přiletěli z lázní Velichovky. Tentokrát se Schörner choval dobromyslně. S lahví a s krabicí doutníků přišel zjistit přímo u velitele divize, co vlastně zamýšlí. Buniačenko mluvil vyhýbavě, ale prohlásil, že souhlasí s přesunem do Brna a Schörner dal pak souhlas s novou osou pochodu, která měla probíhat jižně od Prahy. Návštěva trvala necelou hodinu a jednalo se v přítomnosti gen. Vlasova.

Vlasov při tom ostře kritizoval Buniačenka a zdůrazňoval, že podřízení Schörnerovi jako veliteli armádní skupiny je naprosto nutné. Působil však už dojmem unaveného a zlomeného člověka, bez vlastní vůle. Buniačenko to postřehl a před Schörnerem dokonce odmítl uznat jeho autoritu jako vrchního velitele ROA. Zcela otevřeně prohlásil, že 1. divizi velí on a že udělá, co sám uzná pro její záchranu za nutné. "... Válku můžeme považovat za skončenou a Německo za poražené."

Jakým dojmem to působilo na Schörnera, lze si domyslet. Kromě změny směru pochodu nebylo dohodnuto nic, a Schörner se přesvědčil, že na Vlasovův vliv u 1. divize se už spoléhat nemůže. To už ostatně jistě předtím tušil. Novinkou však byla změna ve vztahu mezi vrchním velitelem a jeho podřízeným, gen. Buniačenkem. I když se den nato do značné mí-

ry upravil, lze s jistotou říci, že od toho dne *de facto* Buniačenko převzal samostatné rozhodování nad 1. divizí, kdežto Vlasov ustoupil do pozadí. Pro ROA zůstal sice nadále legendárním Andrejem Andrejevičem, bral na sebe zodpovědnost za celou armádu a za desetitisíce nevystrojených vojáků i civilních osob, ale až do konce zůstal už ve stínu. Pražskou akci sledoval jen z povzdálí a dokonce během ní, podle údajů mjr. Schwenningera, divizi nakrátko za neznámým účelem opustil. Pro zbytek dne, když došlo k poslednímu jednání s Schörnerem, byl Vlasov trvale doprovázen skupinou německých důstojníků a příslušníků SS a teprve druhý den, 29. dubna, se mu podařilo přijít na velitelství divize bez německého doprovodu. Shromáždili se tam velitelé divizních útvarů a gen. Vlasov jim vysvětlil své současné postavení a vztahy k německým spojencům. Souhlasil v plném rozsahu s Buniačenkovým jednáním a promluvil o celkové situaci hnutí a o své osobní zodpovědnosti. Německé velení, řekl, očekává, že ve svazku skupiny "Střed" udrží všechny útvary ROA. On se cítí povinen Němce podporovat, poněvadž jinak by se oběti staly tisíce neozbrojených ruských vojáků, kteří jsou zatím v Německu... To je jediný důvod, proč nemůže otevřeně zaujmout protiněmecké stanovisko. Jedině 1. divize má dobré postavení. Ostatní útvary jsou na tom špatně. Úplná porážka Německa není daleko, a než k ní dojde, nesmí armáda vstoupit s Němci do otevřeného konfliktu. Na závěr řekl: "... S vaším jednáním souhlasím a plně podporuji Sergeje Kuzmiče (Buniačenko), aby dál jednal podle vlastních rozhodnutí..." Oba generálové se pak po ruském způsobu objali a tím bylo nedorozumění z předešlého dne zažehnáno.

Po usilovných pochodech minulých dnů divize v zaujatém prostoru odpočívala a cítila se bezpečná. Ne tak velitelé okolních německých posádek. Ti přicházeli na štáb a snažili se zjistit, jaké má jejich nový soused záměry. Když se jim dostalo ujištění, že divize nemá nepřátelské úmysly, odcházeli uklidnění a se sliby o vzájemné pomoci do budoucna.

Vstupem na území Čech začala se však kázeň u divize uvolňovat. Němečtí styční důstojníci pozorovali, jak u mužstva, tak i u obyvatelstva vzrůstá nervozita a neklid. Docházelo

k plenění vojenských skladů, ke konfiskacím benzínu, ke konfliktům s německými regulačními orgány na průcho-
dištích, jež zřejmě neměly divizi v seznamu útvarů, majících
průchodištěm projít. Přibývalo i srážek s polním četnictvem
a s jednotlivci nebo skupinami německých vojáků, kteří utí-
kali z fronty a procházeli územím divize. Zvyšovala se proti-
německá nálada, jistě ovlivněná obyvatelstvem. Z Němců by-
li v té době respektováni pouze styční důstojníci a jejich
štáby. Tito němečtí důstojníci zůstali s dobrovoleckými jed-
notkami až do konce a není znám případ, že by někdo z nich
své místo opustil. Uvádím zde tuto okolnost záměrně, poně-
vadž tyto dny, 29. dubna až 2. května, představují zlom v his-
torii divize, a ta brzo nato sehrála neočekávanou úlohu. Do-
cházelo k všeobecnému zhroucení a nikdo by nemohl styč-
ným důstojníkům zabránit, kdyby se rozhodli odejít. Pro
ROA nemohli stejně už nic udělat.

Po odchodu maršála Schörnera ze zasedání velitelů diviz-
ních útvarů došla na štáb zpráva o srážce hlídky 1. divize se
skupinou SS a o mrtvých na obou stranách. Krátce na to byli
do Kozojed na nákladním autě přivezeni mrtví a šest zajatých
důstojníků a vojáků zbraní SS. Gen. Vlasov nařídil zajatce
vyslechnout. Z výsledku obou stran se zjistilo následující:

Na nádraží v Lounech hlídkovala četa ROA pod velením
por. Semenova z nedalekého útvaru. Když přijel osobní vlak
s jedním vagónem obsazeným skupinou SS, hlídka ROA žá-
dala příslušníky SS o předložení průkazů a pak se pokusila
skupinu odzbrojit. Došlo k divoké přestřelce. Příslušníci SS
pálili z vagónu kulometem a samopaly. Byl zastřelen por. Se-
menov, dva poddůstojníci a tři vojáci. U SS byli čtyři mrtví a
několik raněných. Podle výpovědi npor. Babuškina jednalo
se zřejmě o zneužití pravomoci v podnapilém stavu. Před bu-
dovou štábu se však shromáždil dav ruských vojáků a žádal,
aby zbylí SS byli postaveni před ruský válečný soud a zastře-
leni. Zpráva o incidentu na nádraží se po divizi rychle rozší-
řila a jenom zvýšila protiněmeckou náladu. Vlasova incident
velmi rozhořčil a vytkl vojákům nesprávné chování. Němečtí
důstojníci z Vlasovova doprovodu navrhli, aby zajatým byly

vraceny zbraně a bylo jim umožněno pokračovat v cestě. Vlasov souhlasil. Nato však jeden příslušník SS prohlásil jménem skupiny, že zbraně nepřevzme, že nemají v úmyslu dál bojovat, protože válka je prohraná, a žádají, aby byli dopraveni z místa incidentu pod ochranou, poněvadž se obávají násilí ze strany Rusů. I v tom jim Vlasov vyhověl a dal je autem odvézt na německou hranici. Po tomto rozhodnutí došlo k ostrým protestům ze strany německých důstojníků z Vlasovova doprovodu a k vzájemným výhrůžkám. Nakonec Němci opustili shromáždění s tím, že se ve Vlasovově štábu necítí nadále bezpečni. Poté byli ruským důstojnickým doprovodem odvedeni do svých ubikací a ještě téhož dne opustili Kozojedy a nikdy se už do štábu gen. Vlasova nevrátili.

Tento incident ještě více podkopával hroutící se kázeň. Vojáci se pomstili tím, že zastřelili celou německou obsluhu spojovací ústředny, která s konfliktem neměla nic společného, a Vlasov už nemohl nic dělat. Do večera se divize zdánlivě uklidnila, ale v noci hodil někdo do místnosti dr. Kroegera ruční granát. Kroeger však v místnosti nebyl a výbuch granátu nikoho nezranil. Den nato odjel Kroeger do Prahy za K.H. Frankem. Neměl však v úmyslu Vlasova opustit. Byl zodpovědný před SS-Hauptamtem za činnost celého Osvobozenického hnutí a cesta k Frankovi měla za cíl informovat se o celkové situaci v Protektorátě v souvislosti s přesuny ROA na toto území. Přesto, že nebyl mezi Rusy příliš oblíben, neobával se, že by osobně - i s přihlédnutím na incident v Kozojedech - proti němu někdo vystoupil. Událostmi, jak se pak v Praze vyvinuly v následujících dnech, zůstal od Vlasova odříznut a nikdy se s ním již nesetkal.

Incident v Lounech měl ještě zajímavou dohru. Poručík Semenov a zastřelení příslušníci jeho čety byli pohřbeni 29. dubna na hřbitově v Kozojedech. V roce 1947 sovětský generál D. z okupační armády v Německu hledal svého syna, poručíka Semenova. Snaha dozvědět se o jeho osudu ho dovedla až na vesnický hřbitov v Kozojedech...(3)

Po odchodu dr. Kroegera zůstal Vlasov se svými názory u divize opuštěn a nebylo v jeho moci čelit konspiraci, kterou

za jeho zády prováděli Buniačenko, Nikolajev a Sacharov. K otevřenému přechodu divize na českou stranu došlo 5. května z jejich rozhodnutí a Vlasov, který nesouhlasil, se mohl pokusit tomu zabránit pouze za cenu, že vyvolá u mužstva otevřenou vzpouru. Divize tehdy již plně vystupovala na straně Čechů a srážky s Němci a odzbrojování menších skupin německých vojáků byly na denním pořádku.

O těchto incidentech byl však Schörner informován a tím jeho trpělivost přetekla. Rozhodl se zasáhnout a divizi odzbrojit. Došlo k události, jejíž pozadí je nejasné.

Generálplukovník Hermann Hoth, velitel 4. tankové armády rozmístěné v prostoru Krušné Hory, údajně obdržel spolu s německými útvary z prostoru Praha rozkaz ruskou divizi odzbrojit, protože je ve stavu vzpoury. 1. května přijeli k divizi dva parlamentáři s bílým praporem z Hothova štábu, aby na místě zjistili situaci. Podle údajů, které obdrželi od Schwenningera a z jejich chování vyplynulo, že nikdo vlastně neměl chuť takovou akci podniknout a ani k tomu neměl prostředky. Hoth měl pro intervenci k dispozici pouze dva prapory. Parlamentáři ochotně opustili divizi s konstatováním, že k žádné vzpouře nedošlo. Poté Vlasov a Buniačenko zajeli za Hothem do Krušných Hor. Ten jim tvrdil, že akci požadoval velitel Prahy generál von Toussaint, ale ten později tvrdil, že o ničem nevěděl. Patrně tedy šlo o poslední intriku maršála Schörnera, která protiněmeckou náladu u divize vystupňovala na nejvyšší míru.

Popisem těchto událostí jsem se snažil vysvětlit vznik protiněmecké nálady u divize. Za této situace přechod na českou stranu byl proces, jenž s tím, co bylo popsáno, probíhal současně.

30. dubna dlela divize stále ještě v prostoru Lovosic. Podle údajů mjr. Schwenningera navázalo toho dne jedno z českých vojenských velení první kontakty s Buniačenkem.

Už krátce předtím navštívili štáb divize zástupci několika českých odbojových skupin.⁽⁴⁾ Žádali zbraně a pomoc různého druhu. Zatím však divize otevřeně a přímo tyto partyzánské jednotky nepodporovala. Ani gen. Vlasov se zástupci

partyzánů nikdy osobně nejednal. Na štábu divize bylo z prvních kontaktů brzo jasné, že český odboj je rozdělen na dva tábory a že příslušníci nekomunistického odboje nemají žádný politický program ani jednotné velení a jsou špatně vyzbrojeni. Naproti tomu o komunistických partyzánech věděli, že jim většinou velí parašutisté ze Sovětského svazu, že jsou sice dobře organizováni, ale stejně špatně vyzbrojeni a že je obyvatelstvo málo podporuje. Komunisté od divize samozřejmě nic nechtěli, ale posílali k ní agenty a agitátory.

Na území Čech měli příslušníci divize několikrát příležitost setkat se s těmito "partyzány". Podle názoru důstojníků divize byly to ve skutečnosti pravidelné vojenské jednotky, které pracovaly v týlu nepřítele a používaly metody partyzánského boje. Svědčila o tom i jejich výstroj a přísná vojenská kázeň. Podle pplk. Artiemjeva úkoly těchto útvarů, rozdělené do šesti bodů, připomínaly příručku sovětských politruků.

Při přesunu do Čech narazila skupina ubytovatelů divize v lese na tyto partyzány. Ti jim oznámili, že jejich velitelství je nedaleko a že velitel, sovětský major, by se s nimi jistě rád sešel. Mohlo prý by to být i k jejich prospěchu, protože je to velmi vlivný člověk. Rozhovor se prodlužoval a najednou se objevil sám major. Velmi ho zajímalo, že divize bude přenocovat nedaleko a požádal ubytovatele, aby vyřídili svému veliteli jeho přání se s ním sejít. "Mám rádiové spojení s vysokým sovětským velením a mohu poskytnout vašemu veliteli možnost navázat přímé kontakty..." Gen. Buniačenko však o takové kontakty neprojevil zájem.

Zásoby divize získané z příkazu štábu armádní skupiny "Střed" se za dny usilovného pochodu na jih opět vyčerpaly, a poněvadž divize odmítla s armádní skupinou styk, obracela se s požadavky o proviant na nejbližší posádky, které většinou vyhověly, protože se obávaly konfliktu. Jindy však vojáci prostě zabírali německé sklady a brali si, co potřebovali. Zbytek dávali v plen civilnímu obyvatelstvu.

Po incidentu v Lounech začal velitel divize denními pochody 20 až 25 km s přesuny dále na jih. Velitelství zůstalo

zatím na původním místě. 2. května dorazily útvary divize do prostoru Rakovník-Nové Strašecí, a to už místní obyvatelstvo vědělo o jejich otevřeném protiněmeckém postoji.

2. května navštívili divizi důstojníci československé armády, kteří se vydávali za zástupce připravovaného povstání v Praze.(5) Informovali gen. Vlasova o svých záměrech a tvrdili, že Němci povstání odhalí, nezačne-li v určenou dobu. Byli si také vědomi, že pustit se do povstání bez vnější pomoci je riskantní. Potom požádali "bratry vlasovce" o pomoc. Na Vlasova se snažili působit tvrzením, že v případě neúspěchu budou velké ztráty mezi obyvatelstvem. Vlasov nedal závaznou odpověď přes nátlak Buniačenka, jenž s pomocí okamžitě souhlasil. Podle jeho názoru divize nemůže zůstat stranou, octne-li se ve středu událostí. Nakonec Vlasov souhlasil s pomocí, ale české delegaci toto rozhodnutí nesdělili. Slíbili účast pouze v krajním případě.(6)

Rozhodování, co v následujících dnech podniknout na záchranu divize, nebylo snadné. Nikdo tehdy nemohl s určitostí říct, která ze spojeneckých armád obsadí Čechy. Lidé, kteří neviděli pouze konec války, ale také její důsledky, se domnívali, že dostanou-li se do Prahy Američané, nikdo je nedonutí Prahu opustit. Obsadí-li však Prahu Rudá armáda, bude se opakovat případ Polska. Česká delegace připravovaného povstání v Praze informovala také Vlasova a Buniačenka v tom smyslu, že povstání bude vyloučeno nebo bude mít jen krátké trvání, jestliže Schörnerova armáda ustoupí na západ. To bylo vůdcům připravované akce jasné. Boj musí propuknout dříve, než ustupující Schörnerova armáda obsadí Prahu, ale na úspěšné zajištění akce nejsou prostředky. Jestliže 1. divize povstání vojensky zvládne a udrží Prahu do příchodu americké armády, nacionální kruhy, které převezmou vládu, jí zaručí politický azyl.

Po tomto ujištění se gen. Buniačenko a většina jeho důstojnického sboru rozhodli povstání se zúčastnit. Gen. Vlasov byl k plánu skeptický, neboť se zakládal na předpokladech, jimž nevěřil, to jest na postupu americké armády na východ do vnitra Čech. Rovněž nehodlal zasahovat do vnitřních záležitostí Československa. Hlavním důvodem jeho nesouhla-

su byl však jeho emocionální postoj. Nechtěl otevřeně bojovat proti německému spojenci, neboť při posledním setkání se Schörnerem slíbil, že jeho armáda zůstane loyální, pokud nebude Němci napadena. Dal sice nakonec Buniačenkovi svůj souhlas s plánovanou akcí a nechal ho jednat s Čechy, ale sám se stáhl a byl pouhým pozorovatelem, až do 8. května, kdy v zájmu armády znovu převzal iniciativu a pokusil se vyjednávat s Američany v Plzni.

Proti přechodu na českou stranu se postavil i velitel 1. pluku pplk. A. Archipov. Podle jeho vzpomínek na schůzi, kde se o účasti rozhodovalo došlo k ostré výměně názorů, a když shromáždění velitelů rozhodlo proti Vlasovovi, odešel Vlasov ze shromáždění se slovy: "Když nechcete poslouchat svého velitele, proč bych tu měl zůstat?" Archipov uvádí dále, že po tomto rozhodnutí byl gen. Vlasov po celou dobu pražské akce jakoby zajatcem gen. Buniačenka.

Předcházející odstavce zachycují průběh kontaktů a jednání mezi "vlasovskou" a českou stranou v době od 30. dubna do prvních květnových dnů. Podkladem pro uvedený souhrn jsou kusé zprávy z několika ruských a německých pramenů. Nedostupné prameny z československých archívů by nám jistě poskytly podrobnější obraz vývoje uvedených vztahů, které nakonec vyústily v ozbrojený zásah ze strany "Vlasovců". Po skončení války se příslušníci osvobozenického hnutí v emigraci k těmto dnům vraceli formou článků a diskuzí. Dá se říci, že postoj k tomu, co se v minulosti stalo, byl hodnocen ve dvou vlnách. První, těsně po válce, spojenectví s Čechy odsuzovala. Později se stala "pražská akce" ve vzpomínkách účastníků jedním z mála světlých momentů tragické minulosti. V té době také ti, kteří zpočátku odsuzovali, začali psát vzpomínkové články v oslavném tónu. Mezi nimi byl také A. Archipov. Nutno však říci, že si připisuje mnohdy větší účast, než k jaké ve skutečnosti došlo.

Mezitím divize pokračovala v pochodu na jihovýchod a její části tábořily 3. května v zámeckém parku v Lánech a okolí. Jednání s vojenskými zástupci povstání pokračovalo. S gen. Buniačenkem se setkal kpt. vládního vojska Rendl, velitel

zámecké strážě v Lánech, a jak vyplývá z dokumentů (viz. kap. X.), předal výsledky jednání přes české vojenské velitelství v Kladně pražskému velitelství "Bartoš".

Pplk. Tenzorov-Vetljugin k těm kontaktům dodává několik zajímavých podrobností.(7) Podle něho se začátkem května zdržovala část štábu gen. Vlasova v Praze se zvláštním posláním, jehož obsah autor záměrně neuvádí. (Jednalo se pravděpodobně o činnost spojenou s plánem "Ausbau des Böhmischen Kessels", viz. kap. VIII.) Skupina se vrátila do štábu až těsně před vypuknutím bojů. V prostoru Lány navštívili štáb divize dva čeští důstojníci a doručili stručný dopis, jímž se zval velitel divize k dalšímu jednání přímo v Lánech. Stykem byl pověřen pplk. Tenzorov, který pak odjel na smluvené místo v Lánech s tlumočnickem a se skupinou samopalníků. Setkali se s dvěma českými kapitány a jeden z nich předložil jménem sovětského velení návrh 1. divizi, aby vyčkala v prostoru Praha příchod jednotek Rudé armády a spolu s nimi podnikla akci proti německé armádě. Hovořilo se česky a mluvil pouze jeden z obou kapitánů. Druhý celou dobu mlčel. Později, ještě během jednání, vyšlo najevo, že druhý kapitán je vlastně důstojníkem Rudé armády v československém stejnokroji. Když Tenzorov jakoukoliv společnou akci s Rudou armádou odmítl, český kapitán oznámil, že v tom případě jsou vojenské akce 1. divize na území Čech a zejména pomoc při pražském povstání nežádoucí. Tím schůzka skončila. Připomínám, že rozhovor se vedl 3 nebo 4 dny před vlastním začátkem povstání.

Tenzorov také uvádí, že v prostoru divize se objevili "ruští partyzáni". Ve skutečnosti to byli sověšší výsadkáři a měli za úkol sledovat činnost divize. K bojovému střetnutí s nimi však nedocházelo.

Při postupu na jih divize odzbrojovala německé útvary na které narazila. Avšak údaj V. Artiemjeva, podle něhož Buniačenko vydal v noci na 3. května rozkaz odzbrojit všechny německé útvary v okruhu několika desítek kilometrů, nelze pokládat za přesný.(8) Zaměstnána tak rozsáhlou akcí, nemohla by divize dorazit 4. května odpoledne do Suchomast. Je pravděpodobné, že německá posádka Kladna kapitulova-

la pod dojmem přítomnosti divize v tomto prostoru. Není však jasné, z kolika směrů divize prostoru Suchomast dosáhla. 4. května procházela Berounem, kde ji přehlížel Vlasov, a do prostoru Suchomast dorazila v odpoledních hodinách. Téhož dne odpoledne došlo k ostré výměně názorů mezi Rusy a Němci na průchodišti ve Zdicích, kde se objevily jednotky ROA, které tam zřejmě neměly projít.

Soudě podle dokumentovaných směrů postupu nedá se tedy říci, že by se divize systematicky přibližovala Praze. Zřejmě měla v první řadě úkol spojit se s ostatními útvary v jižních Čechách. To je ovšem pouze domněnka.

Před příchodem do Berouna napadla jeden pochodový proud americká letadla a ostřelovala kolonu z palubních zbraní. Napadené útvary ihned rozprostřely své červeno-modro-bílé rozpoznávací znaky a americká letadla přerušila nálet a odletěla. Útvary ani v jednom případě nepoužily protiletadlové obrany a vojáci přátelsky mávali rukama. Za jakou armádu američtí piloti svůj cíl považovali, těžko říci. Situace byla už nepřehledná. Krátkému náletu padlo za obětí několik desítek vojáků a důstojníků, u vozatajské části a dělostřelectva bylo zabito mnoho koní a shořelo několik automobilů.

4. května večer se štáb divize ubytoval v kamenné sokolovně na jižním okraji obce Suchomasty a útvary divize přenocovaly v okolních obcích Tmář, Bykoš, Borek, Želkovice, Koněprusy, Malkov, Liteň a v dalších obcích.

4. pluk dorazil k Berounu jako zadní voj pochodového proudu. Velitelství pluku a II. prapor překročily Berounku, odzbrojily německou posádku ve městě a zůstaly přes noc ubytovány v berounských kasárnách. I. prapor se rozmístil v prostoru Srbsko, jihovýchodně od Berouna.

Toho dne odpoledne přistálo u Suchomast německé letadlo, jímž přiletěl gen. mjr. Šapovalov s německým pilotem por. Gerhartem Buschmannem z Německého Brodu. Šapovalov odjel autem ze štábu ROA v obci Reinbach předešlého dne a měl v první řadě za úkol nalézt gen. Vlasova a I. divizi, s kterými štáb ROA neměl spojení. Náčelník štábu gen. Tru-

chin chtěl koordinovat činnost jižní skupiny ROA (2. divize) s 1. divizí a pro další činnost chtěl rozkazy gen. Vlasova. Vlasov však byl toho dne ve stavu hluboké deprese. Starosti mu dělala 1. divize a její činnost, na kterou už neměl vliv, pak osud celého hnutí: KONR evakuovaný do Bavorska, nesignifický přesun 2. divize a ostatních útvarů do Lince a odtud do jižních Čech. Na srdci mu ležel nejistý osud statisíců, které se k hnutí hlásily a vlastní bezmocnost nějak v jejich prospěch zasáhnout. O tom všem hovořil se Šapovalovem a Bushmannem dlouho do noci. Byl přesvědčen, že sám bude vydán, ale nevěřil, že je možné vydat na sovětskou stranu statisíce. Nabízenou možnost zachránit sebe odmítl. Kpt. Antilevský měl připravené letadlo s přídatnými nádržemi na benzín, které mělo dopravit Vlasova z Čech do Španělska nebo Portugalska. Jednalo se i o tom, že by bylo lépe, kdyby letadlo pilotoval Bushmann, jenž znal lépe podmínky pro let přes Evropu než Antilevský. Vlasov všechny návrhy odmítal. "Velitel, který opustí své lidi v kritickém okamžiku, je pro budoucnost bezcenný. Měl jsem všechny možnosti vyhrát. Snad Němci, snad osud se postavili proti mně. Zbývá už jen nastoupit poslední cestu."(9)

Šapovalov s Buschmannem odletěli ze Suchomast 5. května ráno, takže Truchinovi nemohli oznámit dramatický zvrát, ke kterému došlo toho dne dopoledne.

Šapovalova cesta do Suchomast je spojena také s nejasnou záležitostí dopisů, které měly povolát 2. divizi do Prahy. (Podrobně o těchto událostech viz kap. XII.)

VIII. Pokusy o navázání spojení se západem

Podle statutu KONR byl gen. Georgij Nikolajevič Žilenkov hlavou "Informbyra", které zastupovalo hnutí ve styku s tiskem. Jeho hlavním úkolem bylo informovat veřejnost o osvoboditelském hnutí. Ve světle dokumentů a podle svědectví účastníků nebyl Žilenkov vhodnou osobou. V kritické době rozkladu Říše, kdy morální povinností KONR bylo učinit vše pro záchranu dobrovolníků, kteří padli do zajetí západním spojencům a byli v nebezpečí násilné repatriace do Sovětského svazu, gen. Žilenkov neudělal nic.

Iniciátorem jednání místo něho se stal Jurij Sergejevič Žerebkov, starý emigrant z Paříže, jeden z mála lidí z Vlasovova okruhu, kteří ovládali cizí jazyky a znali západní svět. Žerebkov se setkal s Vlasovem v Berlíně v roce 1943 a dal se k dispozici KONR. Vlasov ho ustanovil šéfem "Sekce pro vztahy s vládními úřady", která podléhala Žilenkovovi. Od té doby Žerebkov aktivně a energicky zastával funkci diplomata ve službách KONR.(1)

Díky jemu SS-Hauptamt konečně souhlasil, aby se o osudu zajatých dobrovolníků jednalo prostřednictvím Mezinárodního Červeného kříže. Za tím účelem měl odjet do Švýcarska, kde měl podle instrukcí Vlasova jednat ne už jen o dobrovolnících ve spojeneckém zajetí, ale měl v Bernu také navázat spojení s americkými a anglickými zastupitelskými úřady v zájmu samého KONR. Říšské bezpečnostní úřady to ovšem věděly nebo aspoň tušily, a proto jejich postoj k cestě do Švýcarska byl dlouho negativní. O prosazení cesty Žerebkov jednal s dr. Kroegerem(2) a dal mu ultimatum: buď SS-Hauptamt misi povolí, nebo bude KONR odmítnutí chápat jako projev nedůvěry a vyvodí z toho důsledek. 12. dubna ministerstvo zahraničních věcí cestu povolilo.

Žerebkov však nedostal povolení ke vstupu do Švýcarska a švýcarský legační rada dr. Zehnder mu to odmítl zdůvodnit.

Švýcarsko si udělením víza zástupci antikomunistických Rusů zřejmě nechtělo zhoršit budoucí vztahy se Sovětským svazem. Žerebkov se tedy rozhodl vstoupit do Švýcarska ilegálně. Předtím však musel ještě nečekaně cestovat v důležité záležitosti do Berlína a do Prahy. Důvod pro tyto cesty byl Vlasovův vztah k Himmlerovi a Žerebkova diplomatická činnost, která se stala známou v diplomatických kruzích.

13. dubna 1945 požádal ho totiž dr. Lehnlich, zástupce předsedy Mezinárodního Červeného kříže, aby ho v Berlíně navštívil. Oznamoval mu, že osudu dobrovolců, čímž měl zřejmě na mysli realizaci úmluv Jaltské dohody, bude těžko zabránit. Doporučoval, aby se gen. Vlasov v očích západních spojenců rehabilitoval nějakou významnou službou. MČK a mezinárodní politické kruhy se obávají, že SS v posledních dnech války vyvraždí všechny koncentrační tábory; domnívají se však, že vliv gen. Vlasova na Himmlera je dost velký, aby to mohlo usměrnit rozhodnutí zodpovědných německých míst. Červený kříž se obrací na Vlasova, aby svým vlivem zabránil takové katastrofě. Vlasov však byl právě v Praze a Žerebkov mu mohl tlumočit Lehnlichův požadavek až 17. dubna v hotelu Alkron.

Co v té věci Vlasov učinil, a setkal-li se vůbec s Himmlerem, se nepodařilo zjistit. Je to však málo pravděpodobné a bylo to prakticky neproveditelné. Fronty z východu a ze západu se vzájemně přiblížily natolik, že sever Německa, kde se zdržoval Himmler, byl od ostatního území odříznut.(3) Himmler měl v té době také jiné plány a sotva by se zabýval Vlasovem. Jeho návrh na příměří se západními spojenci došel do Londýna 25. dubna a mezi oběma akcemi určitě nebyla žádná spojitost.

Jiní vysoce postavení nacisté o Vlasova ovšem zájem neztratili, naopak, Žerebkov popisuje znatelnou změnu ve vztazích Němců ke KONR v dubnu 1945. Tou dobu politici i vojenští představitelé Říše začli Vlasova vyhledávat v iluzorní naději, že jeho protibolševické hnutí jim umožní dohodnout se se západními spojenci. Povolení cesty do Ženevy bylo Žerebkovi vydáno právě ve smyslu těchto pokusů. 4. dubna, než Žerebkov odjel do Berlína, řekl mu dr. Kroeger při

společné schůzce v hotelu Richmond v Karlových Varech: "Mnozí z nás s vaší cestou do Ženevy nesouhlasili, protože jsme tušili její skutečný cíl. Nyní vám mohu oznámit, že my se proti jejímu uskutečnění nestavíme, naopak, uvítáme, jestliže se vám podaří spojit se s Angličany."

Žerebkova plánovaná cesta do Švýcarska měla být vlastně vyvrcholením jeho snah, které rozvinul dávno předtím. V lednu 1945 se pokusil uveřejnit prostřednictvím švýcarského žurnalisty v Německu sérii článků u vlasovském hnutí v Züricher Zeitung. To však odporovalo zásadám o neutralitě Švýcarska a články nevyšly. Už předtím v prosinci 1944 se Žerebkov snažil o spojení se Západem prostřednictvím švédského vojenského atašé v Berlíně plk. von Danenfelda a také pomocí úředníka německého zastupitelského úřadu v Madridu Marzahna, jenž pravidelně cestoval mezi Berlínem a Španělskem. Bezúspěšná zůstala rovněž jeho snaha navázat styk s Gustavem Nobelem, kterého znal z Paříže.

K jinému pokusu se Žerebkov odhodlal v posledních dnech března a začátkem dubna, kdy se v Praze konal sjezd ruských učenců. Mezi účastníky byl také prof. Vyšeslavcev z Paříže. Po rozhovorech s Žerebkovem byl více než ochoten použít svého vlivu a svých známostí ve Švýcarsku v zájmu osudu KONR. Odjel pak z Prahy do Karlových Varů a konferoval tam s Vlasovem, ale zdržel se tam tak dlouho, že z Čech odjel až začátkem května, kdy už bylo na nějakou účinnou akci příliš pozdě.

Na podobných pokusech se podíleli i Češi a to už v listopadu 1944. Ruští emigranti v Praze umožnili Žerebkovi spojení s osobami, které měly styk s Londýnem. Cílem jednání bylo zachování antikomunistických sil, tzn. vojenských i politických organizací v internaci a se zárukou, že nebudou vydáni do rukou Sovětského svazu. Za pět týdnů došla odpověď z Londýna, obsahující zdvořilostní fráze, ale v zásadě odmítavá. Uváděly se v ní důvody, proč spojenci nemohou žádná taková opatření provést. Žerebkov bohužel neuvádí jména ani podrobnosti. Poselství muselo však zřejmě projít několika místy, a první z nich je známo. Byl to Vatikán. Žerebkov znal jen začátek a konec svého vzkazu.

Žerebkovo diplomatické úsilí skončilo 19. dubna v Černínském paláci jednáním s K. H. Frankem. KONR se na Franka obrátilo se žádostí, aby dal k dispozici pražskou vysílačku pro poslední oficiální pokus uchránit tisíce aktivně bojujících dobrovolců a ještě větší množství uprchlíků ze Sovětského svazu na území Německa a většinou tehdy již v internačních táborech západních spojenců, před vydáním do rukou sovětských úřadů. Projev, jímž svět měl být informován o chystané tragedii, měl přednést 25. dubna sám gen. Vlasov a po něm by se vysílal anglický a francouzský překlad. Měl být určen především pro zasedání konference o založení Organizace spojených národů v San Francisku a chtěl seznámit novou organizaci s motivy, proč Sovětský svaz opustily statisíce lidí, kteří trpěli pod Stalinovou diktaturou, pod níž dosud žije obrovský počet sovětských občanů, kteří nesouhlasí s komunistickou ideologií. Vlasov chtěl dále nastínit svůj program demokratického uspořádání východní Evropy, zdůvodnit svou spolupráci s Němci a protestovat proti přijetí Sovětského svazu do OSN, zůstane-li zachována Stalinova diktatura.(4)

K. H. Frank sice Žerebkovův návrh přímo neodmítl, řekl však, že všechny rádiové stanice podléhají Berlínu, a třebaže přiznal, že s Berlínem už nemá spojení, odepřel vzít za takový politický akt zodpovědnost. Dal však Žerebkovi doklad, že je pověřen důležitým státním posláním, a k dispozici auto, a Žerebkov se konečně vydal ke švýcarské hranici. Dorazil tam 30. dubna, ale předtím se ještě sešel ve Ferpassu s Vlasovem a dostal od něho neomezenou pravomoc k vyjednávání ve Švýcarsku. Švýcaři ho však přes hranici nepustili. Třikrát se pokusil o ilegální přechod a po čtvrté se mu to podařilo. Po 14 hodinách byl však švýcarským četnictvem zatčen a příštího dne byl vydán Němcům. Tak skončila činnost jediného člověka z Vlasovova okruhu, o kterém lze říci, že měl styk s vnějším světem. Všichni ostatní, včetně gen. Žilenkova, který měl být oficiálním diplomatem a propagátorem KONR, buď selhali, nebo se ani o nic podstatného nepokusili.

Historie snah o kontakty se Západem se však neomezuje na Žerebkova. Před odjezdem do Prahy 16. dubna jednal Vlasov

v Karlových Varech také s vůdci NTS(5) a bylo rozhodnuto vyslat některé z nich na západní frontu s tím, aby frontu přešli a navázali styky se západními spojenci. O tom, zda k něčemu takovému došlo, se nepodařilo nalézt záznamy.

V době, kdy válka se přesunovala z okrajů do středu Evropy, zvýšila se aktivita osob, které nehodlaly sedět v podzemních krytech a velet imaginárním jednotkám, ale chtěly podniknout poslední pokus zvrátit v poslední minutě chod událostí. Historické doklady o těchto snahách neexistují. Zachovala se však svědectví účastníků, většinou ovšem kusá, neboť zejména v prvních letech po válce nechtěl o těchto záležitostech nikdo mluvit. Záměry se výslovně týkaly území Čech a důležitou úlohu v něm měly sehrát dobrovolcké jednotky a hlavně ROA a je na místě krátce o nich pojednat.

Koncem roku 1944 vznikl plán, formulovaný buď jako "Vytvoření zábrany proti proniknutí sovětské armády na západ posledními brannými silami" nebo jako "Ausbau des Böhmischen Kessels". Plán počítal s urychleným soustředěním všech dobrovolckých jednotek, a to jak samostatných, tak začleněných do vyšších německých útvarů, dvou kozáckých sborů a dalších útvarů, které by pod velením gen. Vlasova vytvořily "Svobodné evropské hnutí odporu". Počítalo se i s armádní skupinou "Střed" polního maršála Schörnera, i když sondování přímo u maršála vyznělo negativně. Celkový stav takové armády se odhadoval na dva milióny mužů. Měla zastavit postup Rudé armády a umožnit obsazení historického území Německa a střední Evropy americkými vojsky. Jelikož jediné "nepřátelské území", na němž se měl tento boj odehrát, byly Čechy, bylo nutné znát stanovisko Čechů, a počítalo se i s případnou jejich účastí a s průmyslem válkou dosud nedotčeným. O navázání kontaktů s Čechy se iniciátoři plánu pokusili prostřednictvím K. H. Franka, jenž ovšem byl pro tento delikátní úkol tou nejnevhodnější osobou. Měl ale v Čechách klíčovou pozici a nebylo ho možné obejít. Frank však účast ihned odmítl, poněvadž akce neměla Hitlerovo schválení a bez toho nechtěl Frank nic podnikat. Situace byla však už natolik hroživá, že do jednání, která přes jeho počáteční odmítnutí probíhala, nijak rušivě ne-

zasahoval. Porad se zúčastnil 17. dubna 1945 i Vlasov a příslušníci jeho štábu a jednalo se rovněž o 1. divizi, o níž se už tehdy vědělo, že odmítá německé rozkazy.

Sondováním českých míst byl pověřen Sergej Fröhlich.(6) V Praze žila početná skupina bílých emigrantů, kteří v době mezi oběma světovými válkami zastávali poměrně vysoká místa ve vládních kruzích a v armádě. Byla tu také generace starších důstojníků a generálů čs. armády, kteří byli veterány ruských legií. S jedním z těchto mužů zprostředkovali ruští emigranti Fröhlichovi setkání. Byl to gen. Vladimír Klecanda, známý i mimo vojenské kruhy i v zahraničí. Protektorát přežíval jako civilista a zabýval se obchodní činností. Setkání se uskutečnilo mezi čtyřma očima. Když Fröhlich Klecandovi vysvětlil, o co jde, generál se vyslovil velmi skepticky. Otevřeně řekl, že na celém území se očekává, že zem osvobodí Rudá armáda, obyvatelstvo večer co večer poslouchá zprávy z Moskvy a předpokládá, že i prezident Beneš se vrátí z východu s Rudou armádou.

“Kdybych v té situaci prohlásil, že budeme klást odpor spolu s Němci a s armádou gen. Vlasova, lidé by si mysleli: Ten dědek se zbláznil nebo se zaprodal Němcům. Teprve až tu budou komunisti tři měsíce, bude snad možno mluvit o nějakém odporu.”

Stejně pesimisticky se Klecanda díval i na osud armády ROA. Jediné východisko viděl v americkém zajetí, a i v tom případě pochyboval o nějakých zárukách. Vysvětlil také Fröhlichovi, odkud pramení jeho nedůvěra k západním spojencům. V době Hitlerova obsazení Čech a Moravy byl československým vojenským přidělcem v Římě. Snažil se tenkrát přesvědčit diplomatické zástupce západních mocností, že válka je nevyhnutelná a že je proto třeba zachránit z okupovaného Československa aspoň 20.000 důstojníků, jichž bude brzo zcela jistě zapotřebí. O jeho nabídku však nebyl žádný zájem. Ve válku s Německem se nevěřilo. Na Fröhlichovu otázku, co by dělal na místě gen. Vlasova, Klecanda odpověděl, že jedinou možností je probít se k nějakému přístavu na Atlantiku a přeplavit se s armádou do Jižní Ameriky, kde by je ovšem čekala víceméně otrocká práce. Na otázku,

zda sám opustí Prahu, až dojde k bojům, odpověděl: "Velitel Prahy své místo neopustí."(7)

V souvislosti s plánem na poslední bitvu v Čechách je nutno stále mít na mysli, že s koncem války se v německých kruzích počítalo až někdy na podzim 1945. Bez tohoto předpokladu by jednání v Praze v druhé polovině dubna nedávalo smysl. Dokonce i české kolaborantské kruhy zvýšily koncem roku 1944 činnost. Východní fronta se blížila k hranicím Moravy a na území Protektorátu byla vyhlášena mobilizace zemědělské mládeže pro opevňovací práce v Beskydech, opatrně se dokonce započalo s pokusem vytvořit dobrovolecký vojenský útvar a objevovali se i lidé, někdy dosud nekompromitovaní kolaborací, kteří se snažili burcovat obyvatelstvo k boji proti komunismu. Souvisely-li tyto jevy nějak s plánem na "Obranu českého kotle" nelze však říct.

Z iniciátorů myšlenky na ideový zvrát ve válce se ustavil společný německo-ruský štáb, jenž sídlil v horském hotelu "Prokop" mezi Nýrskem a Železnou Rudou. Ruskou stranu zastupoval gen. Malcev se svým štábem, německou gen. let. Aschenbrenner. Válka měla však mnohem rychlejší spád než se předpokládalo. Prostor Čech byl sice v polovině dubna zatím nedotčen, fronty však se přiblížily prakticky na doslech a s obranou se už reálně nedalo počítat.

Štáb se tedy pokusil alespoň o to, co bylo v jeho silách, aby až se fronty definitivně zhroutí, nepadly dobrovolecké útvary na území Čech do sovětského zajetí. Zdaleka ne všichni byli v Čechách. Kozácký sbor zastihl konec války v Rakousku, část kozáckých jednotek dokonce v severní Itálii, 1. ukrajinskou divizi na jižní frontě a 2. ukrajinskou divizi, ještě plně nezformovanou, beznadějně drtil postup Rudé armády v Sasku. Zbývala toliko ROA. Ta se téměř v plné síle ocitla shodou různých okolností v posledních dnech války v Čechách.

Hlavním organizátorem nového poslání se stal gen. Aschenbrenner. K jednání o přechodu všech jednotek ROA na americkou stranu odeslal přes frontu kapitána Theodora Oberländera s instrukcí jednat osobně s velitelem 3. Americké armády gen. George S. Pattonem, o němž se vědělo, že má o komunismu přesné představy. Oberländer měl písemné

zplnomocnění od Vlasova. Oberländer se ale k Pattonovi nedostal, jednal pouze s gen. Kennedym. Tomu předložil Vlasovův návrh na převedení útvarů ROA do amerického zajetí. Z americké strany byl o jednání zájem, nezúčastnila se ho však žádná osoba s vyšší pravomocí. Na další schůzku byl vyzván gen. Aschenbrenner osobně a bylo dohodnuto umožnit Vlasovovi setkání přímo s Eisenhowerem, vrchním velitelem západních spojenců. Vlasov se měl napřed dostavit ke gen. Aschenbrennerovi a s ním odjet k Američanům. Fröhlich, vyslaný za Vlasovem, zastihl ho v Linci, když se 2. divize právě přesunovala do Čech. Vlasov se ale této příležitosti nechovil okamžitě a události na frontě se zatím vyvinuly tak rychle, že Američané ztratili zájem.

Oberländer pak přešel frontu ještě několikrát a s výjimkou prvního návratu, kdy došlo k přestřelce při níž zahynul jeden americký voják, přechody probíhaly hladce, jednání pokračovala a slibovala úspěch. Bylo zřejmé, že Američané situaci ROA dobře nechápou a o tom, co na ruské vojáky čeká, když upadnou do sovětského zajetí, nemají jasnou představu. Jednali tedy, jak se později prokázalo, pouze "naoko" a s úmyslem převést bez boje do zajetí co nejvíce vojska a tím oslabit německou obranu v Čechách. Z poslední cesty se Oberländer vrátil s důrazným americkým požadavkem, de facto ultimatem, že všechny útvary musí přejít frontu do čtyř dnů. Byla v něm stanovena i místa přechodu, čas a rozpoznávací znamení. V udaném čase se přechodu účastnila většina štábu z hotelu Prokop, mezi nimi gen. Aschenbrenner, štáb a část leteckých útvarů gen. Malceva a celý původní štáb z Dabendorfu, jemuž ke konci války velel rytmistr baron Eduard von Dellingshausen. Na americké straně všichni složili zbraně a jako váleční zajatci strávili celý týden bez stanů a prakticky bez zásobování na bažinaté louce.

Poslední opustil hotel Prokop S. Fröhlich s jedním poddůstojníkem, a to teprve když americké tanky se zavřenými průzory se šplhaly horskou cestou k hotelu.

Kdo vlastně stál za myšlenkou zvratu ve válce obranou Čech a z jakých kruhů vyšla? Ideově byl jejím otcem německý spisovatel Erich Edwin Dwinger, který se za války snažil prosa-

dit spolupráci s protistalinskými Rusy tak usilovně, že upadl v nemilost a nesměl publikovat. Druhým iniciátorem byl Theodor Oberländer, profesor na německé univerzitě v Praze, kam byl vypovězen z Německa, protože kritizoval Himmlerovu teorii o "podlidech" a byl za to stíhán i Gestapem. Záslouhou gen. A. Aschenbrennera však mohl převzít funkci v zajišťování spolupráce s dobrovolnými útvary. Hybnou silou akce byl gen. Aschenbrenner, šedou eminencí zástupce plánovacího úřadu ministerstva zbrojního průmyslu Klaus Borries a jeho přítel filozof prof. Eibel. Zúčastnili se jistě i další, ale jejich jména neznáme.(8).

Navázat samostatný kontakt s americkou armádou se pokoušel i gen. Buniačenko v prostoru Bad-Schandau, když divize pochodovala z fronty na jih.(9)

SS zatím měli vlastní plány. Od začátku dubna 1945 se začalo plánovat přemístění štábu ROA a KONR z Karlových Varů do Füssenu (již. od Mnichova na rakouské hranici). Byla to součást akce soustředit politické organizace a armády v prostoru "Pevnost Alpy". Odtud by se mělo pokračovat v boji, prodlužovat válku a čekat na možnost roztržky mezi západními spojenci a Sovětským svazem. Pro ROA znamenalo každé oddálení konce války menší pravděpodobnost, že budou vydáni Sovětům, a proto proti takovému plánu v zásadě nebyli. Jako první odjel v rámci tohoto přesunu 14. dubna z Karlových Varů plk. Konstantin Kromiadi, náčelník kanceláře gen. Vlasova. Měl připravit ubytování pro ostatní. V jeho skupině byli i členové rodin a několik příslušníků NTS, právě propuštěných z koncentračního tábora. Cestovali vlakem, ale v Plzni byl vlak letecky bombardován. Plk. Kromiadi utrpěl těžké zranění na noze, v jeho doprovodu byli i mrtví a ranění a archiv kanceláře ve vlaku shořel. Plk. Kromiadi pokračoval pak se zbytkem skupiny v cestě do Füssenu.

19. a 20. dubna byl z Karlových Varů evakuován zbytek štábu a KONR v 18 autobusech Pražských dopravních podniků s pohonem na dřevoplyn, které dal k dispozici K. H. Frank. Ve Füssenu byl nedostatek ubikací, lidé spali ve stodolách, na senících a v okolních obcích. 20. dubna přijel Vlasov s dr.

Kroegerem. Navštívil plk. Kromiadiho v nemocnici a následujících pět dní jednal se členy svého štábu o všech možnostech jak zachránit armádu.

Mezitím odjel dr. Kroeger ke gauleiterovi Hoferovi do Tyrol, kde se už započalo se stavbou pevnůstek "Pevnosti Alpy". Jak bylo řečeno, pro obranu té legendární a ve skutečnosti neexistující pevnosti se počítalo i s armádou gen. Vlasova, ale z té byla zatím k dispozici pouze jeho osobní stráž pod velkým kpt. Šatova. Ostatní útvary byly příliš daleko a neměly prázdňou možnost dorazit do Füssenu.

Plk. Kromiadi pochyboval, že za této situace jsou představy o "Pevnosti Alpy" reálné, a neviděl jiné východisko než zahájit jednání s Američany. Kritickou dobu měl, podle jeho názoru, gen. Vlasov přečkat někde v horách, protože kdyby padl do zajetí, nešlo by už vůbec vyjednávat. Je nutno dosáhnout toho, aby Vlasov nebyl vydán Sovětům a nějak přečkat první vlnu nenávisti vůči Němcům a všem, kteří se s nimi spojili. Upozorňoval ho na židovský vliv u západních spojenců, posilovaný vědomím miliónové tragédie, a na to, že za válečné zločiny přijde pomsta.

Vlasov však na vydání nevěřil. Jeho představy o západních spojencích byly zidealizované a poválečný svět chápal jako voják, ne jako politik. Bořád věřil, že zachová-li se armáda, ta bude jedinou reálnou silou, až dojde k nevyhnutelnému střetnutí Západu s Východem. Snad přežijeme v táborech nebo koloniích, ale vydání nebudeme, říkal. Snad dokonce na nucených pracích! Není přeci možné vydat Sovětům deset miliónů Rusů proti jejich vůli.

"Končilis německie děla. A tēper my pojďom svojim puťom." (Je konec s Německem. A nyní nyní půjdeme svou cestou.) Těmi slovy skončil poslední rozhovor gen. Vlasova s plk. Kromiadim.

25. dubna odjel gen. Vlasov tam, kde cítil, že jeho přítomnost je nanejvýš nutná: k 1. divizi. Před svým odjezdem rozhodl, že ve Füssenu ponechá část svého štábu, kpt. Šatova a generály Malyškina a Zakutného. Kromě toho zůstala ve Füssenu také část Bezpečnostního oddílu pplk. Tenzorova. Všem členům štábu byla vystavena plná moc k vyjednávání se západními spojenci.

Než Vlasov dorazil k 1. divizi, jel ještě na velitelství armádní skupiny "Střed" v Lázních Velichovky.

Archív KONR naložili v Karlových Varech do železničního vagónu a s doprovodem odeslali do Füssenu. Vlak však dojel pouze do stanice Plattling (Bavorsko). Jeden voják doprovodné jednotky dorazil do Füssenu a podal hlášení plk. Kromiadiemu s tím, že archív musí být dále dopraven auty. Zraněný plk. Kromiadi nemohl však už pro zachování archívu nic podniknout. Zde také končí po archivu veškeré stopy.

K vyjednávání s přibližující se americkou armádou nikdy nedošlo. Igor Jung, příslušník NTS, oznámil veliteli americké jednotky ve Füssenu, že ve městě je štáb ROA. Kromě plk. Kromiadiho, který jako raněný byl ponechán ve svém domě, byli všichni členové Štábu převedeni do amerického zajetí.(10)

Došlo ještě k řadě jiných pokusů o kontakty se západními spojenci, ale všechny byly neúspěšné.(11)

1. května zahájili evakuaci z Karlových Varů zbývající členové KONR a jejich rodinní příslušníci. Řídil ji gen. Maljškin a jejím cílem byl buď Füssen nebo Salzburg. Brzy po tom, co vlak opustil Karlovy Vary, napadla jej americká letadla a v něm zahynul kromě jiných N. N. Budzilovič, člen prezidia KONR. Někteří členové KONR, jako např. prof. F. N. Bogatyrčuk, opustili Karlovy Vary samostatně a vydali se do Německa, kde byly jejich rodiny.

IX. Všeobecná situace německé armády a zbraní SS v dubnu a květnu 1945 na území Čech

---

Tato kapitola časově předchází vlastnímu pražskému povstání z května 1945 a líčí časový úsek až do konce bojů v prostoru Praha. Považuji pro úplnost popisu za nutné zmínit se o všech důležitých událostech a zásazích z těchto dnů. Popis vojenských akcí se nemůže omezit na popis a hodnocení pouze jedné, a to zejména vlastní strany, jak k tomu dochází ve všech českých i ruských publikacích o ROA, které situaci protivníka uvádějí jen ve všeobecných obrysech. Rozhodnutí vojenských velitelů i na nejnižších stupních vždy vycházejí ze situace jak nepřátelské, tak vlastní. Nechme platit toto zásadní vojenské pravidlo i pro popis událostí z konce války v Čechách a podívejme se, než přikročíme k vlastnímu líčení podílu ROA na pražském povstání, jak to v Čechách vypadalo s německými vojsky.

Identifikovat německé útvary v prostoru Praha a umístit je do času a prostoru se zatím, pokud vím, nikdo nepokusil. Ani tento výčet německých útvarů nebude úplný. Z toho, co se mi podařilo zjistit však vyplývá, že proti povstání nestály celé divize, jak to uvádí české prameny. Pro německé ozbrojené složky ke konci války bylo charakteristické, že se vytvářely útvary, jímž se dostávalo názvu "bojová skupina" - Kampfgruppe. Velikost takových útvarů se pohybovala mezi zesílenou rotou až zesíleným plukem. Způsobilo to několik okolností. Předně byl všeobecný nedostatek prostředků na zdolávání úkolů, jaké kladla hroutící se západní, a hlavně východní fronta. Dále to byl také výraz nového vojenského myšlení, podle něhož je výhodnější stavět útvary s menším počtem živé síly, ale s palebnou silou nesrovnatelně větší, než měly podobné útvary na začátku druhé světové války. Byly to převážně motorizované jednotky zesílené ostatními zbraněmi, hlavně menšími tankovými jednotkami a samochodným dělostřelectvem.

Od 6. května směřovaly paprskovitě do prostoru Praha právě takové skupiny ze svých původních stanovišť nebo odtud, kde byly v posledních dnech války narychlo formovány. V některých případech byly do nich jako pěchota zařazovány i štábní jednotky a letecké a dělostřelecké útvary, ale převážně sestávaly ze záložních výcvikových a školních útvarů s mužstvem z nejmladších ročníků. Tato okolnost musela silně ovlivnit jejich bojovou hodnotu.

Na vojensko-politickém poli se situace vyvíjela následovně:

1. května 1945, v době, kdy velkoadmirál Dönitz převzal vládu ve zbytku Říše, byly pod německou správou ze všech bývalých okupovaných území pouze Dánsko, část Norska, většina Holandska, Protektorát Čechy a Morava, Rakousko a Chorvatský stát.(1)

Nová německá vláda měla plné ruce problémů, především však musela v nejbližších dnech vyřešit tři otázky:

1) Má obsazení těchto území pro německou vládu ještě vůbec nějaký vojenský nebo politický význam, který by měl váhu v dalších jednáních?

2) Má německá vláda a vojenské velení držet tato území, a když, tedy jak dlouho?

3) Jak se má co nejúčelněji provést kapitulace v těchto územích?

Jelikož nová vláda neměla o stavu věcí přesné informace a bylo nutno zabránit tomu, aby na dosud obsazených územích někdo pokračoval ve válce na vlastní pěst, povolal Dönitz do sídla vlády ve Flensburgu všechny civilní administrátory a vojenské velitele obsazených prostorů na konferenci ve dnech 3. a 4. května.

Z řady všeobecných směrnic, na nichž se konference usnesla, je pro náš účel nejdůležitější, že Dönitz kladl zvláštní důraz na to, zabránit na obsazených územích válečnému běsnění (Kriegsfurie). Je třeba vyhnout se jakékoliv provokaci vůči obyvatelstvu a předání výkonné moci se má provést pokud možno bez třenic, a pokud to půjde, pomáhat zásobováním a jinou veřejně prospěšnou činností.

Protektorát na konferenci zastupoval K. H. Frank a gen. por. von Natzmer, náčelník štábu armádní skupiny "Střed". Dle jejich hlášení bylo konstatováno a rozhodnuto následující:

Prostor Protektorátu nelze politicky udržet.(2) Čechy stojí v předvečer revoluce. Řešení je snad možné ještě ovlivnit některými německými opatřeními. O rozhodnutích Jaltské konference, týkajících se tohoto území, není nic známo. Dá se předpokládat, že bude obsazeno z východu. K. H. Frank má spojení s pravicovými českými kruhy, které v takovém vývoji vidí velké nebezpečí a jistě uvítají, když dojde k osvobození západními spojenci. Je třeba proto s pomocí českých politiků pokusit se provést kapitulaci na americkou stranu.(3)

Schwerin ani Dönitz nevěřili v úspěch takových plánů a nedomnívali se, že podobným činem v poslední minutě by se mohla změnit politická situace. Přesto však Franka pověřili, aby zjistil reálné možnosti. Možnost kapitulace Američanům by ulehčila i situaci německých jednotek v Čechách, která nové vládě působila zvláštní starosti. Současně byla Praha vyhlášena "otevřeným městem". Od tohoto opatření si Němci slibovali jisté uklidnění českého obyvatelstva.

Jak dalece měl Frank úspěch v jednání s Čechy se Dönitzova vláda už nedozvěděla. 6. května ráno jí došla zpráva o povstání v Praze a od té doby bylo spojení s úřadem říšského protektora přerušeno.

Vojensky Protektorát zajišťovala armádní skupina "Střed", kterou bylo možno považovat za dosud nedotčenou a počítalo se s tím, že stáhne-li se na území Sudet, získá silné přirozené obranné postavení a ubrání se, dokud vystačí zásoby. Ty byly zajištěny asi na tři týdny.(4) Dönitz však kladl již od 1. května požadavek, aby armáda ustoupila do Krušných hor v Sudelech, aby tak v okamžiku kapitulace byla mimo dosah Rudé armády. Dal se však nakonec od OKW a také gen. por. Natzmerem přesvědčit, že takové odpoutání by znamenalo zhroucení celé armády a že ústupový boj probíhá spořádaněji než rychlé odpoutání. Závěrem jednání Dönitz zdůraznil smysl a cíl konečného boje: záchranu co možná největšího počtu německých lidí. V tom viděl velkoadmirál "svatou úlohu", která se musí stůj co stůj splnit.

Ke zhroucení však brzy stejně došlo a tak 6. května ráno Dönitz přece jen rozkaz k odpoutání vydal. Ztratilo se však několik cenných dnů a velká část armádní skupiny "Střed" padla do sovětského zajetí.(5)

Nyní na chvíli předejme slovo strohým a výstižným záznamům z "Válečného denníku Vrchního velení armády"(6):
25. dubna: Gen. Rudolf von Toussaint vyhlásil v Čechách stav pohotovosti, protože hrozí povstání.

26. dubna: Podřízení Protektôrátu Čechy a Morava pod pravomoc velení armádní skupiny "Střed".

3. května: ...V Moravské Ostravě a jižně a severně od Brna zabránily naše útvary pokusům o průlom u Vítkovic, Vyškova, Brna a Mikulova.

4. května: ...jihovýchodně od Moravské Ostravy nasadila Rudá armáda do boje nové jednotky a postoupila severovýchodně od Vyškova.

5. května: ...Znovuobsazení záhybu fronty jihovýchodně od Moravské Ostravy pokračuje plánovitě... U Olomouce probíhají tvrdé boje...

Gen. von Toussaint hlásí z Prahy, že dělníci odmítají pracovat ve zbrojním průmyslu, ale pokračují v práci v civilním sektoru.(7)

6. května: ...pokračují těžké boje v prostoru Olomouc, kde se Sovětům podařilo obsadit pouze malý prostor. Na frontě ve Slezsku a v Sasku je stále ještě klid.

7. května: ...Tvrdé útoky v prostoru Olomouce a severně od něho. Na západě zahájily americké jednotky postup z Plzně na Prahu.

8. května: ...byla ztracena města Olomouc a Štemberk. Americké jednotky dosáhly Berouna.

9. května: Zvláštní zpráva o zastavení nepřátelství na všech frontách... Také na jihovýchodní frontě, od Brna až po Labe, obdržela všechna vyšší velitelství rozkaz k zastavení bojů. České povstalecké hnutí na celém území Čech a Moravy může však ohrozit provedení kapitulčních podmínek v tomto prostoru. Situační hlášení armádních skupin Löhr(8), Rendulic a Schörner na Vrchní velení dosud nedošly. Od půlnoci je nyní klid zbraní na všech frontách.

To je poslední zápis v deníku a končí slovy: ...krvácející vlast.

Německý armádní archív z roku 1945 je až na malé výjimky ztracen, případně spálen.(9)

Z mapového materiálu armádní skupiny "Střed" se zachovala poslední operační mapa prostoru Čech z 30. dubna večer.(10) Kromě již zmíněného zakreslení situace I. divize ROA (600. russ.) v prostoru Kozly jsou v prostoru Karlovy Vary a Jáchymov dva symboly útvaru. Jedním z nich je předpokládané místo velitelství armádní skupiny "Střed" v prostoru Ostrov u Karlových Varů v době, kdy se skupina měla stáhnout do Krušných hor a přejít do amerického zajetí. Význam druhého symbolu se mi nepodařilo zjistit. Od Terezína ve směru severně od Biliny do Krušných hor probíhá silná čára, jakou se zakresluje předpokládané obranné postavení. Stejným způsobem jsou velkým obloukem zahrnuty předpokládané prostory obrany Litoměřice a Mělník s charakterem předmostí na pravém břehu řeky Labe. Praha nemá žádný symbol, což odpovídá záměru ponechat ji jako otevřené město. To by ovšem předpokládalo vybudování obranné linie západně od Prahy, ale ta na mapě naznačena není.

Čechy, země relativního klidu, kde boje připomínaly po nejvíce nálety amerických hloubkových stíhačů na komunikační spoje, se v několika dnech staly rušným jevištěm závěrečného aktu války, která tu 9. května, jak se píše v Kriegstagebuchu, neskončila klidem zbraní.

Ústupové boje německé armády na západní a východní frontě probíhaly od počátku dubna v souladu se směrodatným rozkazem Adolfa Hitlera z 15. března 1945. Jeho nejdůležitější část zní: "Rusům je nutno klást co nejrozhodnější odpor a západního protivníka zpomalovat v jeho postupu. Před postupem obou protivníků je nutno zničit všechny mosty a všechna komunikační zařízení. To je povinností vojenských velitelů; zničení a ochromení průmyslových objektů je úlohou gauleitrů a odpovědných hospodářsko-správních orgánů..."

Z údajů A. Speera víme, že tento rozkaz plněn nebyl, hlavně ne pokud jde o průmyslové objekty a komunikace. Velitel armádní skupiny "Jih" gen. Rendulic rozkazu rovněž neuposlechl, neboť jako Rakušan zřejmě nechtěl přispívat k válečné devastaci Rakouska, na jehož území jeho armádní skupina vedla ústupové boje.

Zcela jinak tomu ovšem bylo u armádní skupiny "Střed", jejíž velitel polní maršál Schörner byl ochoten provést všechny rozkazy do písmene. Tlak Rudé armády od severu a východu však intenzívně vzrůstal a nedával mnoho času na destrukce. Schörner disponoval ještě koncem dubna armádou o síle 1.200.000 mužů. Na severu probíhala hranice jeho skupiny v prostoru Cottbus, na jihu se několikrát změnila. Podle situace spadala někdy část jižních Čech a Moravy pod velení skupiny "Jih", již od 6. dubna velel gen.plk. Lothar Rendulic a která čítala asi 600.000 mužů.

Podle zápisu Kriegstagebuchu 26. dubna bylo na území Protektorátu ještě 79.000 mužů v jednotkách, které nebyly zařazeny do bojových útvarů.

Téhož dne uvádí zápis KTB rozkaz soustředit všechny volné síly armádní skupiny "Jih" v prostoru Lince, odkud budou nasazeny v Protektorátu nebo na severní frontě.

S tímto zápisem souvisí předchozí, z 12. března, podle něhož se předpokládá vytvoření linie na Labi s četnými předmostími, jež v českém prostoru mají vybudovat bezpečnostní jednotky Vrchního velení záložní armády. Má se také provést průzkum na čáře Vltava. Množí se zprávy o organizování partyzánských oddílů (Bandenbildung) v Protektorátu; nepodařilo se však zjistit, jakou tyto skupiny představují hrozbu.

Záznamu odpovídá situace zakreslená na uvedené mapě. V prvních dnech května dorazila na novou obrannou linii 20. Grenadier-Div. zbraní SS (1. estonská) stažená z fronty ve Slezsku v silně zdecimovaném stavu. Do Mělníka přijela přes Jelení (Hirschberg)-Turnov.(11)

Na Moravě se Rudá armáda probíjela na západ jen velmi pomalu a Vrchní velení německé armády zamýšlelo zřejmě v prostoru Jihlava svést rozhodující bitvu:

26. dubna tam odvelelo 10. výsadkovou divizi a současně 2. SS tankovou divizi "Das Reich". 27. dubna byla také odvele-
na k armádní skupině "Střed" 9. SS tanková divize "Hohen-
staufen". Celé soustředění zřejmě sledovalo cíl zesílit obra-
nu proti jednomu z hlavních útoků Rudé armády, který se
očekával v prostoru Brna.

Zda všechny uvedené divize do přikázaného prostoru vůbec
dorazily, je otázka. Pro náš účel je však důležité, že část sou-
střeďovaných útvarů se nakonec podílela na pokusu o likvi-
daci pražského povstání ve dnech 7. a 8. května.

Praha si za dobu německé okupace vytvořila zvláštní sta-
tus. Stala se sídlem jedné z vyšších vojenských administra-
tivních organizací "Wehrkreis Böhmen und Mähren", síd-
lem Vojenského zplnomocněnce pro Protektorát a kromě to-
ho tam měla velitelství a část svých útvarů 539. Pražská te-
ritoriální divize. Podle organizačního schématu všechny ty-
to organizace podléhaly Velitelství záložní armády a OKW.
Svou činnost měly koordinovat s K. H. Frankem, ale ten se
opíral o SS a byl de facto neomezeným vládcem v Protektorá-
tu. To vyvolávalo mezi armádou a úřadem státního ministra,
který vystupoval v první řadě jako SS, trvalé napětí. Tato
situace a její důsledky ve dnech povstání nebyly ovšem nijak
výjimečné. Názorným příkladem podobných třenic byly udá-
losti 20. července 1944 po nezdařeném atentátu na A. Hitlera.
Analogie je obzvláště přesvědčivá, protože všichni zúčastně-
né osoby byly totožně ohroženy ve svých pozicích a jednaly
stejně. Duch ozbrojených složek se nemění rychle. Jako si
čeští důstojníci představovali povstání v Praze podle své tra-
diční vojenské doktriny, pražské SS jak po atentátu v roce
1944, tak i v květnu 1945 reagovaly stereotypně podle svého
zavedeného schématu, vyjádřeného hesly: útok-obrana-věr-
nost-konečné vítězství. Jinak si sotva lze vysvětlit, proč ně-
které útvary SS zůstaly v Praze i po oficiální kapitulaci armá-
dy 8. května a pokračovaly v boji.

Když 20. července 1944 odpoledne dorazila do Prahy řada
protichůdných zpráv(12), všichni hodnostáři SS a armády by-
li právě shromážděni na slavnostním zahájení důstojnické
školy SS v Technickém ústavu v Dejvicích. Jak K. H. Frank,

tak velitel armádního okruhu gen. Schaal byli ihned odvoláni do svých úřadů. Rádiová zpráva sice uváděla, že pokus o atentát selhal, ale zároveň došel na všechny armádní okruhy rozkaz polního maršála vonWitzlebena, že všechny stranické organizace a SS mají být odzbrojeny. To vyvolalo v obou organizacích horečnou činnost a následovala celá řada opatření jak na velitelství armádního okruhu, tak u SS. Teprve druhého dne v 9.00 hodin se obě strany dohodly, že se sejdou. Přitom nedošlo k zjevnému ohrožení se strany českého obyvatelstva. Schaal byl přesvědčen, že Hitler je mrtev, ale zároveň věděl, že v boji o moc, jenž bude následovat, musí na cizím a nepřátelském území jednat velmi opatrně. Rovněž musel vzít v úvahu, že v Praze mají SS velkou číselnou převahu a že proto nemůže riskovat otevřenou srážku. Pod tlakem těchto okolností došlo nakonec k dohodě, že se představitelé obou ozbrojených složek setkají na "třetím místě", v sídle SS-Brigadeführera hraběte von Pücklera, velitele zbraní SS v Protektorátu na Právnické fakultě. Gen. Schaal dorazil na fakultu až před 11 hodinou. V té době už se vědělo, že puč selhal a Schaal byl proto donucen odvolat všechna opatření podle Witzlebenova rozkazu a podřídit se svému politicky nadřízenému K. H. Frankovi. Den nato byl zatčen a držen ve vazbě až do zhroucení a rozpadu říšských úřadů v dubnu 1945.

Po této události moc SS v Praze ještě vzrostla. Schaala vystřídal gen. Rudolf von Toussaint, který se pak v prvních květnových dnech stal posádkovým velitelem Prahy. S tímto politickým dědictvím měl ovšem na pražské SS vliv jen nepatrný. To velmi ovlivnilo dramatický spád událostí po vypuknutí povstání.

Ústupem armád z východní fronty začala Praha jako strategické průchodiště největší bojující skupiny "Střed" nabývat stále většího významu. Komunikační systém železnic a silnic, téměř bez změn převzatý po habsburské monarchii, je podmíněn zeměpisně a sbíhá se do středu Čech, do Prahy. To dává hlavnímu městu mimořádně důležitou úlohu v komunikačním systému Čech. Když se Praha na začátku povstá-

ni stala neprůchodnou, byly masy německých jednotek stahujících se na západ neustále nuceny měnit směry ústupu a docházelo ke křížení směrů, komplikacím a hlavně časovým ztrátám. Ústup armád, které se musely vyhnout Praze, proměnil se tak přesunem Rudé armády od severu v katastrofu.

Německé velení si ovšem bylo vědomo klíčového postavení Prahy v komunikačním systému Čech, a když se na jaře 1945 začala připravovat obranná linie Vltava-Labe, došlo k rozhodnutí změnit Prahu na "opevněné město".

Začátkem dubna bylo zřízeno zvláštní velitelství, "Verteidigungsbereich Prag", ale nastaly všemožné potíže i např. s obsazením funkce velitele. V samé Praze se o plánu od začátku pochybovalo a vojenský zplnomocněnec pro Protektorát funkci nepřijal. Po průzkumu na místě v prvních dnech dubna byl konečně jmenován velitelem gen.por.Müller-Gebhart a sídlem nového velitelství se stala jedna z budov proti chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně. 10. dubna vydal Müller-Gebhart tajný rozkaz pro obranu Prahy pod názvem "Richtlinien für Kampfführung gegen äusseren Feind Bekämpfung für die Unruhen"(13) obsáhlý dokument o 36 stranách s přílohami, který začíná slovy: "Praha bude za všech okolností bráněna jak proti vnitřnímu, tak proti vnějšímu nepříteli." Spíše než dokument sám, vytyčující obranné linie a určující objekty pro destrukci, je zajímavé, jaké byly možnosti jeho provedení. V blízkém okolí Prahy, v prostoru Milovic a Benešova, byly ve výcvikových prostorech soustředěny útvary SS s nimiž se však pro obranu Prahy nepočítalo. Pro tento účel byly většinou narychlo postaveny nové útvary. Jedním byl např. cyklistický pluk ve výcvikovém prostoru Milovice pod velením pplk. von Flotowa, který se pak bojů v Praze skutečně zúčastnil a 6. května pronikl až na Malou Stranu; dále pěší roty organizované z útvarů letectva, z nichž jedna bojovala přímo v prostoru Velitelství obranného okruhu, tj. v pražském centru; a konečně několik útvarů z nejstarších a nejmladších ročníků(14) a školní jednotky jež v Praze a okolí prováděly výcvik v rámci 31. SS Freiwilligen-Division Böhmen und Mähren.(15)

Před povstáním byly také ve městě dva prapory zbraní SS, vykonávající strážní službu na Pražském hradě. Část z nich měla ubikace na Právnické fakultě.

Porůznu v obvodu Velké Prahy byly rozmístěny školní a záložní jednotky a to: SS Záložní a výcvikový dělostřelecký pluk pod velením SS-Standartenführera Einspännera v Dejvicích; SS Výcvikový a záložní prapor tankových výsadkářů (Panzergranadier) č. 2 v Ruzyni (bývalé dělostřelecké kasárny) pod velením SS Sturmbannführera Jakoba Oettingera.

Na letišti v Ruzyni byly útvary IX. leteckého sboru (J); stíhací eskadra a 6., 51. a 54. bojová eskadra s počtem 30 mužů pozemního personálu. Útvarům na letišti velel gen. mjr. Korte. Do 7. května se celkový stav leteckého útvaru zmenšil na 60 mužů.(16)

Navíc přesunulo velitelství přímo do Prahy několik baterií dělostřelectva a soustředilo je na Strahově a na Petříně. Do celkového stavu ozbrojených sil je nutno zahrnout i útvary německé policie a polního četnictva, strážní útvary mnoha vojenských objektů, včetně 18 hlavních vojenských lazaretů, kde leželo tou dobou asi 50.000 raněných. Němci měli k dispozici také dvě hlavní vojenská letiště, Ruzyni a Kbely, s protiletadlovou obranou.

Konečně byla v Praze část jednotek pražské 539. Grenzwachendivision, jež měla posádky po celých Čechách, stejně tak jako 540. Grenzwachendivision na Moravě. Z 539. divize byly v Praze pravděpodobně části 72. pluku, 374. a 504. pěší prapor a 539. děl. oddíl. Divizi velel gen. por. dr. Richard Speich. Stav součástí dislokovaných v Praze mohl dosáhnout počtu 3.000. Jak název divize udává, nešlo o bojovou polní divizi, čemuž nasvědčuje i její rozmístění po praporech a rotách na celém území Čech. Jednalo se o bezpečnostní útvar, rozmístěný na okrajovém a nepřátelském území, za něj Němci Protektorát vždy považovali.

Kromě těchto jednotek, jejichž přítomnost je dokumentována, byla v květnu v Praze zřejmě další vojska, jejichž přítomnost se však z dokumentů doložit nedá.

Kromě německých útvarů bylo v okolí Prahy několik jednotek Slovenské armády, ustupujících na západ spolu s Něm-

ci. ČNR se na ně obrátila s výzvou, aby se připojily k povstání. O jejich dalším osudu české prameny mlčí.

Nejvíce německých útvarů bylo rozloženo v prostoru Dejvice, Břevnov, Hradčany a Střešovice. Jádrem německého odporu a skutečným velitelstvím, které od 12.00 hodin 5. května koordinovalo akce s mimopražskými útvary SS, byla Právnická fakulta.

Podle mého odhadu bylo v Praze, v době vypuknutí povstání 9.000 až 10.000 příslušníků německých ozbrojených složek. Do tohoto čísla není zahrnuta posádka v Ruzyni, která do bojů ve městě nezasáhla. Podle údajů dr. Kroegera byla z německé strany situace v Praze považována za bezpečnou - za předpokladu, že 1. divize ROA nepřejde na českou stranu.

Většina těchto ozbrojených útvarů neměla už ovšem bojovou morálku německé armády ze začátku války. Projevovala se u nich všeobecně únava z dlouhotrvajících bojů a strach, že konec válečných operací je zastihne na nepřátelském území. Také etnické složení jednotek hrálo důležitou roli. Značnou část tvořili příslušníci německé národnosti ze ztracených území na východě (Volksdeutschen), ale bylo mezi nimi i mnoho Rakušanů a Maďarů. Stejně složení bylo běžné i u nově formovaných útvarů SS(17). Jednotky rozhodně nebyly odhodlány bojovat tak, jak se od nich očekávalo. Řada rozkazů o zvýšení morálky a hrozby přísných trestů za dezerci dokazují, že to dobře věděla i německá velitelství.

Západoněmecký vojenský archiv nemá zachovanou pražskou dokumentaci, ale zhruba se dá říci, že tak vypadala koncem dubna "pevnost Praha"(18). S takovými vojsky, vyzbrojenými anachronismy z první světové války, několika desítkami obrněných vlaků, zahájili 5. května Němci boj proti Pražskému povstání.

Rozhodnutí nové německé vlády velkoadmirála Dönitze vyhlásit Prahu "otevřeným městem" situaci nijak neovlivnilo. Velitelství obranného okruhu fungovalo až do dne kapitulace 8. května.

Kromě toho existoval původní plán obrany města pro případ povstání. Podle něho měly německé jednotky obsadit

takticky důležitá místa ve městě a tak znemožnit rozšíření povstání. Pražští Němci upozorňovali na nebezpečí, že tato střediska budou snadno izolována a při stále vzrůstajícím počtu německých uprchlíků z východu se první obětí povstání stane civilní obyvatelstvo, pro něž neexistoval žádný evakuační plán, kromě zřejmě neproveditelných pokynů, že se v případě ohrožení mají civilisté soustředit v prostoru Dejvice-Bubeneč-Hradčany ve vlastním jádru "opevněného města". K tomu ovšem nedošlo.

V dubnu se u pražských Němců projevil známky paniky a začali houfně odcházet do Říše. Frank vydal 8. dubna leták, který měl německé obyvatelstvo uklidnit a zastavit bezhlavý odjezd. V bodě 4 tam prohlašuje: "Pro případ přímého ohrožení nepřítelem vydám včas rozkaz k evakuaci". Frank byl však zaskočen nečekaně rychlým postupem Rudé armády a patrně také počítal s tím, že americká armáda přece jen postoupí až ku Praze, a rozkaz proto nevydal, neboť podmínky pro jeho splnění nebyly připraveny. Jedinou akcí v tomto směru byla cesta zástupce velitele Prahy gen. Ziervogela a protektorátního ministra Bertsche, které vyslal k americké armádě v západních Čechách dne 5. května gen. von Toussaint. Svého cíle však nedosáhli. Byli zajati povstalci u Kamenných Žehrovic, kteří přes Kladno podali do Prahy hlášení o účelu jejich cesty. S Američany hodlali jednat o zrušení Protektorátu a vytvoření nové vlády státním ministrem Frankem za spolupráce s pravicovými českými politiky a dohodnout se s gen. Pattonem o postupu americké armády na východ. Pattonovi měli oznámit, že gen. Toussaint vydal německým jednotkám rozkaz neklást odpor americkému postupu a vydat Prahu bez boje. Měli také projednat s 3. americkou armádou formu kapitulace a způsob odsunu německých žen a dětí z protektorátu na území Říše.(19)

Pokus o vytvoření nové vlády v Protektorátu pod záštitou K. H. Franka nemohl ovšem mít úspěch. Vývoj událostí příliš pokročil. Teď už nebyl čas na mírové řešení a osoby, které vybral do nové vlády, nebyly už pro českou stranu přijatelné. Mezi ně patřil i gen. Klecanda.

Popis vojenských operací armádní skupiny "Střed" z posledních dnů války na území středních Čech nepatří k tématu této knihy.(20) Považuji však za nutné zmínit se alespoň o pokusu mimopražských útvarů potlačit povstání. Průběh jejich akce je zachycen v příloze č. 7 spolu s pohybem a činností 1. divize ROA. Povstání postupně zachvátilo celé území Velké Prahy i její okolí. Jelikož účastníky byly, až na malé výjimky, skupiny dobrovolníků z okolí každé jednotlivé akce, je těžko je zakreslit do mapy. Území, překryté na mapě šrafováním, představuje úseky, které Češi ve dnech 7. a 8. května po násilném postupu německých mimopražských útvarů ztratili.

Postup 1. divize ROA, jenž rozdělil Prahu na severní a jižní část a zabránil tak spojení německých útvarů, hodlajících paprskovitě obsadit celé město, zakreslený do mapy, nejlépe vystihuje rozhodující důležitost jejího zásahu a stírá z celé historie nádech legendy, tedy něčeho, co se ve skutečnosti neudálo.

Na tomto místě považuji za nutné zkorigovat popis některých událostí, jak jej lze nalézt v českých pramenech. Ne všechny německé útvary, jež v kritických dnech dosáhly okrajů Prahy, se tu objevily proto, že poslechl rozkazu SS gen. Pücklera a zamýšlely zlikvidovat povstání. Zčásti to byly jednotky z fronty, které prostě v chaotické situaci dorazily na okraje Prahy na ústupu a nevěděly o vyjednávání pražské německé posádky a ani o snahách o zastavení boje nebo o kapitulaci. Proto docházelo k trvalému porušování příměří, jak je uvádějí české publikace, a německý velitel Prahy gen. von Toussaint neměl v této zmatené situaci možnost bojům na vlastní pěst zabránit. O některých těchto útvarech víme pouze, že to byly přesunující se kolony, které když dosáhly okraje Prahy a zjistily, že tam vypuklo povstání, snažily se probojovat si cestu na západ. Neznáme ani jejich organizační zařazení. Kromě toho s sebou většinou měly velké množství uprchlíků, hlavně žen a dětí a patrně jim nešlo o boj sám, ale o záchranu civilistů.

O maršálu Schörnerovi se někdy tvrdí, že nevzal na vědomí klid zbraní vyhlášený 9. května v 00.00 hodin, a pokračoval

dál v boji proti Rudé armádě na vlastní pěst. Původ takových tvrzení je snad ve dvou výzvěch z 5. a 7. května, jimiž Schörner vojáky své armádní skupiny upozorňuje, že všechny zprávy o záměru nové německé vlády kapitulovat jsou falešné a že je to součást války nervů. Válka na východě podle platných rozkazů velkoadmirála pokračuje.

Situace se však postupně komplikovala a území stále držená na Českomoravské Vysočině, v Sasku a ve Slezsku se dostávala mimo kontrolu Schörnerova štábu. Svědčí o tom i to, že nebyla podniknuta žádná protiopatření, jež by reagovala na přeskupování Rudé armády jižně od Berlína, ačkoliv to mohlo mít jediný účel a cíl: zničení armádní skupiny "Střed".

8. května se dostavil do Schörnerova štábu, stále ještě v Lázních Velichovky, zástupce organizačního štábu armády plk. Meyer-Detring spolu se čtyřmi americkými důstojníky a předal polnímu maršálu zprávu od gen. plk. Jodla. Podle ní měly útvary 4. tankové armády gen. plk. Hotha v Krušných Horách ještě určitou dobu klást odpor, aby vojskům vysunutým na východě umožnily ústup na západ. Rozkaz výslovně říkal, že ani polní maršál, ani jeho štáb nesmějí v Krušných horách po kapitulacím termínu v boji pokračovat. Jakou úlohu hráli při tomto poslání američtí důstojníci, pramen neuvádí. Gen. por. von Natzmer se snažil ještě téhož dne zasáhnout do situace vydáním posledních směrnic pro ústup. Se 4. tankovou armádou, která už tehdy nesla hlavní tíhu náporu sovětského průlomu mezi Drážďanami a Görlicem ve směru na Prahu, však už neměl spojení.

Následující údaje se týkají okolností dosud zamlčených nebo jiným autorům neznámých.

Gen. von Toussaint vedl už od konce března až do vypuknutí bojů v Praze neoficiální jednání s vůdčími osobami pražského povstání.⁽²¹⁾ Jejich účelem bylo zabránit, podle Toussaintova názoru, nesmyslným bojům, které by v Praze vznikly. Toussaint tak jednal v rozporu s rozkazy o vybudování a obraně "pevnosti Praha". Slíbil vyklidit město bez boje v okamžiku, kdy poslední bojující německé útvary z východu

projdou spojovacím uzlem Praha na západ. Vyjednávání se samozřejmě nedalo utajit. Schörner o nich věděl a hrozil dokonce Toussaintovi osobními represáliemi. Z české strany byly Toussaintovy snahy ze začátku přijímány kladně. Povstání však nakonec vypuklo spontánně a na nátlak agentů výsadekářů z východu, kteří prostřednictvím komunistických zástupců působili v českých kruzích. České prameny se o nich nezmiňují, ale v ostatních je jejich přítomnost dokumentována. Velitel bojové skupiny, jež byla nasazena v bojích v Pařížské třídě, SS-Hauptsturmführer Helmut Müller-Wellborn uvádí např. následující okolnost: Z rohových domů, ovládajících přístup k mostu a do přilehlých ulic, byla ze střech řízena střelba na každou osobu, která se v prostoru objevila, byli-li to Češi nebo Němci. Při likvidování těchto odporů zajali příslušníci SS v domech skupinu ozbrojenců v civilních šatech, která nemluvila česky. Odvedli je na Právnickou fakultu a tam zjistili, že jsou to příslušníci Rudé armády. Přes ruského tlumočníka vypověděli, že jsou částí výsadkového útvaru, který byl shozen v prostoru Litoměřice v počtu asi 3.000. Někteří z nich v civilních šatech pronikli do Prahy. Byli nasazeni na několika místech, zmiňuje se o nich také Toussaint a autor této knihy se s nimi setkal v prostoru Hřebenka, jižně od stadiónu. To vše staví všeobecné tvrzení - které s výhradami sdílí i autor této knihy - že povstání v Praze začalo spontánně, do poněkud jiného světla.(22)

5. května v 15.00 hodin se dostavil na policejní ředitelství na Letné jako parlamentář syn gen. von Toussainta, npor. Rudolf von Toussaint. Byl otcem pověřen dosáhnout okamžitého zastavení bojů, které mezi německými tankovými útvary a pražskými povstalci byly už v té době v proudu. Odvedli ho ke gen. Kutlvašrovi, kde vlastně pokračovali v předkvětnových jednáních gen. Toussainta, avšak za změněných podmínek. Povstání se už nedalo zabránit. Přítomnost npor. Toussainta přiměla povstalecké vedení, dosud v názorech na povstání nejednotné, ke shodě aspoň v jednom požadavku, který prosazoval hlavně J. Smrkovský a ježž měl npor. Toussaint tlumočit svému otci: Bezpodmínečná kapitulace. Po-dařilo se navázat telefonické spojení s gen. Toussaintem a

syn mu vysvětlil situaci a požadavek z české strany. Otec svému synu oznámil, že za daných okolností je to nemožné a že jeho vlastní osud musí stát stranou. Rozloučil se s ním a spojení bylo přerušeno...

Npor. Toussaint byl od té chvíle prohlášen za vojenského zajatce a gen. Kutlvašr se zaručil za jeho život. Neexistuje ovšem konvence, podle níž je možno prohlásit parlamentáře za zajatce. Přesně řečeno, Rudolf Toussaint se stal rukojmím. Gen. Kutlvašr však slovo dodržel a npor. Toussaint byl vydán Němcům po podepsání kapitulace 8. května.

Boje v Praze byly brutální. Žádná válka však nemá pouze hrdiny na jedné straně a hrdlořezy na druhé. Právě tak i každá revoluce nebo povstání má své hrdiny a stejně tak je má i strana, která bojuje za zachování statu quo. Nastoupit cestu násilné revoluce a počítat s tím, že revoluce bude přijata bez násilí z druhé strany, je představa nezodpovědná vůči těm, s jejichž účastí se při revoluci počítá. Navíc reakce pravidelných vojenských útvarů na lidové povstání musí mít brutální charakter, poněvadž povstalci vnucují armádě způsob boje, na který pravidelné vojenské útvary nejsou připraveny nebo jej nechtějí vést. Jestliže na české straně se s oprávněnou hrdostí uvádí, že povstal lid a boje se podle svých možností účastnil každý včetně žen, pak je samozřejmě nutné přijmout předpoklad, že důsledky boje pocítí rovněž každý. Brutalita zákroku proti povstání je přímo úměrná důležitosti úkolu, jehož má zákrok dosáhnout. V pražském případě to byl zajištěný ústup německých vojsk pražským komunikačním uzlem.

Jistě je velmi málo známa skutečnost, že druhá světová válka v Praze končila bodákovými útoky muže proti muži na stránkách východně od Slivence. Zatím jsem se nikde v dokumentech a publikacích o Pražském květnovém povstání neseťkal s tím, že by tento klasický a vůbec nejbrutálnější způsob boje, na který se každá armáda připravuje, ale zřídka jej použije, někdo odsoudil. Ale setkal jsem se po válce s osobami, které za účast právě na tomto střetnutí byly vyznamenány. Pokud se pamatují, bojovaly na jedné straně útvary 2. pluku 1. divize ROA a na druhé mladí a nezkušení dobrovolníci SS. V úvahách o válce nelze zapomínat, že bůh války

Mars měl dvě tváře a slovanský bůh Svantovit údajně čtyři. Nechci tím samozřejmě omlouvat zvěrstva, jichž se dopouštěli jednotlivci - na obou stranách. Jde mi o ty, kteří do poslední chvíle zachovávali pravidla války. Brutální, nelidské, ale lidstvem přijaté.(23)

Když 8. května po odchodu 1. divize ROA z města německé útvary obsadily značnou část Prahy, přišla zpráva, že Rudá armáda průlomem u Drážďan proniká na jih. Německému velení bylo jasné, že armádní skupina "Střed" už nestačí ustoupit na západ a nemá proto smysl držet Prahu. Velitel města proto podepsal v 16.00 hodin kapitulaci s účinkem od 18.00 hodin. Poté začaly německé ozbrojené složky i civilní obyvatelstvo opouštět město. Tím skončily akce, v nichž proti sobě stáli bojovníci se zbraní v ruce. Od podepsání kapitulace stáli proti sobě ti, kteří měli právo na zbraň a ti, kteří takové právo neměli.

Historie nakonec, v jistém smyslu, neudělala rozdíl mezi vítězem a poraženým. Po roce 1948 byl stejným soudem souzen jak gen. Kutlvašr, tak gen. Toussaint, a oba pak léta putovali československými věznicemi.

Gen. von Toussaint nebyl vlastně nikdy propuštěn. Před vánocemi v roce 1960 ho vyměnili za skupinu českých důstojníků, která se kompromitovala ve Spolkové republice.

Tím historie německé účasti na Pražském květnovém povstání skončila.

X. 1. divize v Pražském květnovém povstání

---

4. až 8. květen 1945 - pět dní, které vlastně rozhodly o budoucnosti Československa, a přitom je o nich známo tak málo. Teprve dvacet let po událostech vyšla v Československu první historická zpracování květnového povstání.

Hlavní aktéři těchto historických událostí se snažili zasáhnout podle svých sil do vývoje věcí, ale osud země byl do značné míry předurčen jinde. Jejich úsilí a síla zásahu se nemohly měřit se silami, jež nakonec nabyly vrchu a jež daleko přesahovaly rámec Československa. K tomu přispělo tradiční české politické diletantství, neinformovanost a zakořeněná představa, že někdo jiný přijde a pomůže. A tak se mnohé pozitivně motivované snahy nakonec změnily téměř v tragédii a zůstala po nich jen neurčitá, často zkreslená legenda.

Jeden takový zkreslovaný aspekt povstání je krutost, která se projevila na obou bojujících stranách. Z jedné strany se klade důraz na krvavé akce zbraní SS, z druhé se zdůrazňuje nelidské zacházení s německým civilním obyvatelstvem. Kdo povstání prožil, ví, že obě strany mají pravdu. Co by se však v zájmu pravdy zdůraznit mělo, je že německé velitelství nemělo kontrolu nad SS a ČNR a její vojenské velitelství neměly prostředky zamezit výstřelkům. Bohužel je nutno přiznat, že ke krutostem spáchaným českými bojovníky se v mnoha případech přidaly i skupiny ROA.

Pozitivní stránkou bylo nadšení a obětavost obyvatel města, hlavně mladých lidí. Jejich zásluhou povstání ovládlo Prahu hned 5. května, kdy využilo momentu překvapení a rozšířilo se po celém městě.⁽¹⁾ Po tom už až do konce následovalo jen zbytečné ničení a oběti. České politické skupiny a vojenská velitelství bojovaly vlastně také - ne-li hlavně - o moc v příštím politickém životě, Němci zas houževnatě setrvali v boji až do konce; to bylo pro německou armádu v druhé světové válce příznačné a komentátoři to vysvětlují různě, podle svých politických sympatií.

Pokud jde o činnost ROA je nutno předem konstatovat, že je málo historických pramenů dostupných veřejnosti. Pro definitivní zhodnocení účasti ROA by bylo třeba prostudovat archívy Ministerstva vnitra v Moskvě a v Praze, zápisy z výslechů kpt. Jaromíra Nechanského, gen. Karla Kutlvašra, gen. Rudolfa von Toussainta a jiných. Naštěstí je však na Západě dost pramenů i pamětníků, aby mohla vzniknout kniha poměrně detailní a objektivní, jež doufám přiměje promluvit někoho, kdo zatím zůstal mlčenlivým svědkem. Moje kniha není proto jistě posledním slovem v historii ruských dobrovolckých útvarů, je však, domnívám se, první prací, která se snaží najít historické souvislosti s konkrétní důkazy a vysvětlit to, co zatím všichni autoři přecházeli pouze obecným konstatováním. To platí i o pracovnících archívu ROA.

Práce na této studii se podobala skládání zrcadla z velké hromady střepů. Jsem si vědom, že mnohé se mi nepodařilo najít. Reakce účastníků a zasvěcených lidí tvořila pestrou škálu, od ochoty poskytnout informace až po nechuť vracet se k událostem starým 32 let. Největším zklamáním v tomto směru bylo, že hlavní svědek, který toho tolik viděl a věděl, odešel z tohoto světa půldruhého měsíce předtím, než jsem začal knihu psát. Nemohl jsem ho najít a pak už bylo pozdě. Byl to kpt. ROA Rostislav Antonov, pobočník gen. Vlasova, člověk jenž ho trvale doprovázel. Právě on, jako jediný zástupce ROA, přišel v kritických dnech do ČNR. Po válce nikdy neposkytl nikomu interview, žil v ústraní, a tak s sebou navždy odnesl nejdůležitější informace o tom, co se skutečně stalo v Praze a o několik dní později, když byl gen. Vlasov zajat.(2)

Než přistoupím k vlastnímu líčení bojů, bude snad dobře uvést stručný přehled událostí historických dnů:

Od 30. dubna první styky českých vojenských představitelů s 1. divizí. (Pokusy o navázání styků z února 1945 v Karlových Varech nejsou dostatečně dokumentovány.)

2. až 4. května četnější kontakty s českým velením.

4. května 1. divize v prostoru Suchomasty.

5. května spontánně vypuká povstání. Mise vedená plukov-

níkem četnictva uzavírá dohodu o společné akci s 1. divizí. Současně přicházejí na velitelství 1. divize zástupci čs. armády.

Ještě týž den vyrazí divize na pochod směr Praha.

Je třeba si uvědomit, že prokázaně existovalo několik "Národních rad", několik vojenských velitelství, že oficiální ČNR vyšla na veřejnost až když události byly již v plném proudu a sama na 5. květen povstání nepřipravovala. ČNR v čele s prof. dr. A. Pražákem byla organizací schůzovacího charakteru, bez vlastních prostředků k provedení povstání, reagovala na vnější události, ale nebyla jejich iniciátorem. Z českého vojenského velení nikdo nepočítal s tím, že o osudu 1. divize rozhodne jenom právě tato organizace, a stejně jako velitel 1. divize, téměř nikdo z vojenských velitelů o oficiální ČNR ze začátku nevěděl.

Komunistická strana měla kromě oficiálních zástupců v ČNR ještě své centrum a vlastní spojení se sovětskou misí v Praze, kde byla k dispozici jedna dokumentovaná rádiová stanice. KSČ byla jedinou složkou v povstání, jež postupovala cílevědomě, její zástupci kladli z politických důvodů zásadní odpor společné vojenské akci s 1. divizí a později po válce si stejně cílevědomě připisovala větší zásluhy, než skutečně měla.

Kromě těchto sil a skupin byly na scéně ještě tři velké armády: Rudá a americká a mezi nimi, sevřeny v kleštích, za boje ustupující německé ozbrojené složky. Do situace zasahovaly touha po svobodě, reprezentovaná narychlo a všemožně ozbrojenými civilisty, událostmi zaktivizované tzv. partyzánské útvary a teprve na posledním místě ruské dobrovolecké útvary, pro něž jasný scénář nikdo nenapsal. Přešla už doba svěžích heroických ofenzív. Bez slavnostních pochodů a bez válečných fanfár hynuli lidé unavení válkou v jihočeských blatech, v brdských lesích i na barikádách v Praze. Povstání samo, pokud se plánovalo, nemělo vypuknout jako spontánní akce a jeho účel byl jiný, než jaký se dnes uvádí. Materiálně nebylo dobře připraveno.⁽³⁾ Pacifikační činnost Reinharda Heydricha byla podle dokumentovaných faktů značně účinná a jen málo její účinek zeslabil teror po jeho smrti.

V situačních zprávách OKW se stále opakují hlášení, že v Protektorátu nedochází k sabotážím, jež by dosáhly nebezpečného rozsahu. Válečný průmysl pracoval téměř do posledních dnů války. Okupované území Československa, viděno očima spojenců, skýtalo jiný obraz, než jaký bychom rádi viděli.(4)

Nálada mezi civilním obyvatelstvem v Čechách, popisovaná německými styčnými důstojníky jako "stav vzpoury", se ovšem na jaře 1945 postupně měnila v skutečné povstání proti německé okupaci porůznu v Čechách v prvních květnových dnech. Někde měla taková povstání průběh klidný, jinde krvavý. Jasně protiněmecký postoj útvarů ROA, jak se přesunovaly od severu na jih, tuto aktivizaci českého obyvatelstva podporoval.

V prostoru, kde byla 1. divize 4. května nebyly ovšem žádné německé jednotky. Větší města (Beroun, Zdice) přešly do revoluční správy bez zvláštních událostí. V ubytovacím prostoru 1. divize byli zatčeni a vydáni civilní správě všichni, kdo se hlásili k německé národnosti a soustředění v Lochovicích.

V Praze bylo 4. května vyhlášeno stanné právo a půlhodinu poté došlo k prvním srážkám s německou policií a s armádou, které pokračovaly v noci.

5. května ráno vládl v městě zdánlivý klid. Dopoledne se však rozšířila zpráva, že americká armáda postupuje ze západu a dosáhla Berouna (asi 30 km záp. od Prahy). Byla to zpráva falešná, vyvolala však spontánní výbuch.(5) V 10.30 byl zastaven provoz pouliční dráhy a v 11.00 hodin se objevily na Václavském náměstí a Na příkopech dva průvody s rudými prapory. Průvod Na příkopech nesl v čele symbolickou figurínu "Naftalina", tj. důstojníka armády první republiky, reprezentujícího ty profesionální vojáky, kteří se nezúčastnili podzemní činnosti proti německé okupaci. Kdyby byl v té době Frank a německé vojenské velitelství vyklidili město, zůstalo by asi při průvodech a přestřelkách. Jenže pro německé velení nebyla Praha jenom hlavním městem Československa, ale především - jak jsem již uvedl - klíčovým komunikačním uzlem, který byl pro ustupující miliónovou armádu jedinou branou do amerického zajetí.

Přes různá tvrzení, přehánějící počet německých vojsk ve městě, německé velení, jak je vidno z výčtu v předcházející kapitole, sotva mělo 5. května v 12.00 hodin dostatečné prostředky na potlačení povstání.(6)

A povstání propuklo. Po 11.00 hodině se rozpoutala střelba na Václavském náměstí a ve 12.00 začala zasedat Česká národní rada.(7) Zatím neměla na průběh událostí žádný vliv a hodlala jenom převzít vládu, až Němci odejdou.(8) Vývoj událostí ji překvapil stejně jako německé velení a postavil ji před rozhodnutí, buď povstání ignorovat, nebo se mu postavit v čelo. Po krátkém zasedání se ČNR rozhodla pro druhou alternativu. V té době byla vojenským velitelstvím Vojenská komise ČNR, ale to byl útvar pouze formální a neměl na provedení povstání žádné prostředky ani technické vybavení, aby bojové akce v miliónovém městě mohl zvládnout. V čele Vojenské komise stál kpt. Jaromír Nechanský, krycím jménem "Jiří", výsadbář z Anglie, jenž v Praze zastupoval velícího generála partyzánů a výsadbářů. Tím byl plukovník Karel Veselý-Steiner, krycím jménem "Richard", podle "Zápisu" v této funkci uznaný Košickou vládou. Bojů v Praze se však nezúčastnil.(9)

Přípravou povstání v Praze se však zabývalo několik vojenských velitelství: ilegální skupiny důstojníků čs. armády, četnictva, policie a ozbrojených složek, které v Protektorátě přežívaly (Vládní vojsko, Finanční stráž a několik dalších). Neměly politický program a spoléhaly, že povstání provedou samy, bez masové spontánní účasti obyvatelstva a pod velením armádních důstojníků. To byla jejich hlavní slabina. Mimoto v nich působili i osoby za německé okupace kompromitované, a v čele jim stáli lidé, kteří sotva mohli očekávat, že budou nadšeně uznáni za představitele národa a prozatímní politické správy. Když 5. května vystoupila na veřejnost ČNR, bylo pro ně proto nezbytné podřídit se její autoritě, jinak by je Rada rozpustila. Přitom však tyto organizace měly za sebou činnost delší než ČNR, při níž navázaly různé kontakty a uzavřely závazky, které ČNR nechtěla nebo nemohla respektovat.

Jednou z obětí těchto nedodržených závazků a dohod byla 1. divize ROA. Co se vojenským představitelům jevílo proveditelné a z vojenského hlediska logické, bylo pro ČNR politicky nepřijatelné. Dohody s 1. divizí uzavřené před 6. květnem anulovala ČNR prohlášením, že šlo o styky "soukromých osob". Tímto dohody a plány zmizely v temnu historie tak dokonale, že o nich máme pouze úryvkovité informace.

Do historie povstání vstoupila jako skutečné vojenské velitelství přirozenou cestou skupina nejsilnější a nejlépe organizovaná, známá pod krycím jménem "Bartoš", a poněvadž 1. divize koordinovala v Praze své akce s tímto velitelstvím, je třeba stručně uvést její složení.

Velitelem se stal podivnou shodou okolností gen. Karel Kutlvašr, náčelníkem štábu pplk. gen. št. František Bürger - "Bartoš". Kapitán J. Nechanský, původně předseda Vojenské komise ČNR, byl jmenován zástupcem gen. Kutlvašra, když se skupina "Bartoš" proměnila ve Vojenské velení ČNR.

5. května odpoledne obsadila skupina "Bartoš" hlavní kryt pražské protiletectvé policie v Bartolomějské ulici. Byl poměrně dobře vybaven spojovacími prostředky se všemi uniformovanými složkami v Praze a napojen na rozhlasovou stanici, a skupina "Bartoš" se okamžitě snažila zasahovat do bojů. V průběhu odpoledne se pak velitelství "Bartoš" podřídilo ČNR, ale spolupráce obou složek zůstala velmi omezená, dokud se ČNR 7. května nepřestěhovala do sousedství svého Vojenského velitelství v Bartolomějské ulici.

Ve 12.00 hodin vydal K. H. Frank rozkaz zbraním SS k potlačení povstání a SS zahájili palbu. Téměř současně zaútočili povstalci na budovu rozhlasu.

Prakticky neozbrojené obyvatelstvo Prahy odpovědělo na útok SS stavěním barikád a v příštích dnech, až do 8. května, se Praha změnila z klidného města hluboko v týlu válečných událostí v požár starých nenávistí a vzbouřených emocí.

Zásah SS měl však krátké trvání. Soustředil se na několik prostorů v Praze, příliš neuspěl a bylo nutno povolát posily z okolí.

Od 15.00 hodin snažil se Frank působit na Prahu výzvami rozhlasem,(10) organizováním nové prozatímní vlády v Protektorátě, ale hlavně přípravou útoku z vnějšího okruhu na Prahu. Barikádami však přestalo být město průchodné a porůznu v něm zůstaly zaskočeny německé jednotky. Těm nezbývalo než buď bojovat, nebo kapitulovat.

V noci téhož dne ohlásilo pražské rádio, že zplnomocněnci ČNR jednají s gen. Vlasovem. To byla první veřejná zmínka o tom, že na scénu přichází třetí síla, o níž do té doby nevěděla ani ČNR, ani obyvatelé Prahy. Přesná skutečnost je trochu jiná. S Vlasovem nikdo nejednal. Kdy a jak jednání probíhalo, bude popsáno po tomto úvodu do situace. Předtím, než byla tato zpráva vyslána, dorazila už k večeru do Waltrovky v Jinonicích průzkumná cyklistická četa 2. pluku, jako předvojová hlídka 1. divize ROA gen. Buniačenka. Ve vstupní hale Waltrových závodů, demolované krátce předtím výbuchem pancéřové pěsti, ji uvítal český důstojník letectva, jenž o příchodu 1. divize do Prahy byl informován. Jak vyplyne z dalšího, spojení ČNR s Vojenským velením v Pražském květnovém povstání a hlavně v tom, co je předcházelo, fungovalo nespolehlivě. Snad jediným spolupracovníkem ČNR, který o možném zásahu 1. divize ROA v Praze věděl, byl František Schwarzenberg. Ten o tom dostal zprávu telefonicky z Lán od paní Rádlové, dcery presidenta Háchy, 2. nebo 3. května, tedy ještě než ČNR oficiálně vystoupila na veřejnost.(11)

Nejtěživěji doléhal na povstání nedostatek zbraní. Podle dohody mezi prezidentem v emigraci dr. E. Benešem a ČNR měly být povstalcům shozeny zbraně z letadel, která měla odstartovat z letiště Bari v jižní Itálii. Dvě noci se čekalo na jejich přílet a pro shození byl určen prostor Karlova náměstí, které v noci povstalci označili dvěma bílými kříži z nemocničních prostěradel, a dvě další místa v Praze. Nikdo se však těchto zbraní nedočkal. President Beneš později vysvětlil dr. O. Machotkovi, že Prahu musela osvobodit Rudá armáda, aby jí české obyvatelstvo bylo zavázáno vděkem a tím ochotněji pak přijalo komunismus. Nedá-li se takový úmysl Sovětům dokázat písemným materiálem, faktem je, že Churchill na Stalínův nátlak dodávku zbraní odvolal.(12)

Jak účinná by dodávka zbraní byla, je velmi sporné. Letadla C-54, která byla pro akci k dispozici, měla při přeletu Alp nosnou kapacitu 5,000 liber, tj. skoro 2500 kg. Bylo připraveno 24 letadel, a poněvadž zbraně se měly shodit v noci, určitě se nepočítalo s těžkými zbraněmi. A právě ty povstání potřebovalo nejvíc.

Když jsem tento hypotetický požadavek na leteckou přepravu a zásobování ze vzduchu předložil americkým odborníkům, jejich odpověď zněla: "Disaster". Jednotlivé vaky se zbraněmi a municí by se rozptýlily po elipse dlouhé asi 15 mil, tj. 24 km. Zásobování bojujících jednotek ze vzduchu mělo v historii druhé světové války vždy omezený úspěch i za podmínek daleko příznivějších než v Praze. Dva bílé kříže na Karlově náměstí by přesnému shození zbraní pomohly asi tak málo, jak málo mohlo do událostí příštích dnů zasáhnout vojenské velitelství pražského povstání.

Na Prahu se chystal útok tankových útvarů SS. Co ji mohlo zachránit, když nepřipravené povstání jednou začalo, nebyla lehká výzbroj v omezeném množství, ale pomoc vojenských jednotek.

Situace Rudé armády je známá. Při vypuknutí povstání operovala na severu stále ještě na území Německa a na východě na Moravě. Američané stáli v západních Čechách a nepostupovali. Před destrukcí a nedohledným masakrem mohl Prahu zachránit, jako v klasické tragedii, jen deus ex machina. A tím mohla být pouze 1. divize ROA, protože nikdo jiný připravený k zásahu za kulisami krvavého historického jeviště nestál.

Suchomasty

4. května dorazila 1. divize do prostoru Suchomasty. O tom, jak se přesunovala, máme jen kusé zprávy. Přesun bylo třeba provést v několika proudech. Víme, že toho dne byly části ROA ve Zdicích a existuje fotografie, na níž gen. Vlasov přehlíží pochodující cyklistický útvar týž den odpoledne v Berouně. Kromě toho pokračovaly styky s vojenským velením. Došlo k nim určitě v Lánech a na Kladně: potvrzuje to dokument velitelství "Bartoš". Toto velitelství odeslalo 6. května

v 5.30 rádiem zprávu následujícího znění gen. Fišerovi do Kladna: "Je nezbytné, abyste, spolu s vlasovci u vás co nejrychleji postupovali od západu na Prahu." (13) I. divize však už tou dobou nebyla ani na Kladně ani v Lánech. Radiodepeše je pouze jednou ze zpráv, jež potvrzují kontinuitu vztahů mezi I. divizí a vojenským velitelstvím, jež byly navázány v posledních dnech dubna v prostoru Lovosice.

Z rozmístění jednotek v okolí Suchomasty je zřejmé, že prostor nebyl pouze zastávkou na přesunu. Buniačenko jistě sledoval několik cílů. Rozkazem armádní skupiny "Střed" byl formálně vázán k přesunu do prostoru Brna. V zájmu bezpečnosti a záchrany divize se snažil co možná nejvíce vysunout se na západ, ve směru předpokládaného postupu americké armády. Důležitou úlohu v jeho rozhodování musely hrát také kontakty s českým vojenským velením. Prvořadým úkolem divize však bylo spojení s útvary ROA v jižních Čechách. To byl přímý rozkaz Vlasova, a ten dal svolení k intervenci v Praze jen v případě nutnosti.

Situace na frontách se tak zhoršila, že všem bylo jasné, že konec války je otázkou několika dní, a s nasazením divize na východní frontě už prakticky nikdo, s výjimkou maršála Schörnera, nepočítal.

Rozhodování gen. Buniačenka bylo dále podmíněno tím, co v té době německé vojenské kruhy věděly nebo předpokládaly o nastávajícím konci války a o politickém uspořádání Evropy. Všeobecně byl rozšířen názor, že na konferencích v Teheránu a v Jaltě byly rozděleny sféry zájmů tak, že Rakousko bude obsazeno západními spojenci, Československo východními a Německo bude rozděleno. Mezitím však Vídeň obsadila Rudá armáda a postupovala dál na západ a na druhé straně americká armáda překročila hranice Československa a postupovala na Plzeň. Z toho se dalo soudit, že buď podle dohody bude Rakousko obsazeno z východu a Československo ze západu, anebo že Rudá armáda obsazuje Rakousko proti úmluvě a vstup americké armády do Československa je protiopatření. Neočekávané manévrování spojeneckých armád zdálo se dávat za pravdu německé propagandě, jež zdůrazňovala rozpory v "nepřirozeném" spojení mezi Zá-

padem a Východem a předvídala, že toto spojení se musí rozpadnout. Buniačenko byl přesvědčen, že Čechy, aspoň na určitou počáteční dobu, budou obsazeny ze západu. O tom, že v českém podzemí stojí proti sobě komunisté a pravicové síly věděl, poněvadž s jednou z obou stran byl ve styku. Také ovšem dobře věděl, že na násilné převzetí moci nemá ani jedna, ani druhá složka dostatečné prostředky. Z takových úvah vyplynulo jeho rozhodnutí přidat se na stranu konzervativních vojenských kruhů.

S divizí stále ještě pochodoval štáb německých styčných důstojníků. Major Schwenninger nebyl rozhodně proti tomu, aby Buniačenko provedl opatření, jež by zabránila zajištění divize Rudou armádou. Vzdávající protiněmecká nálada u divize mu nebyla tajemstvím. Na porady se zástupci povstání samozřejmě zván nebyl, ale že se konaly, nešlo zatajit. Sám uvádí, že dnes nemůže pochopit, proč nikdy nepomyslel na možnost povstání v Čechách, a v tom případě na účast divize na české straně.(14)

Ráno 5. května v Suchomastech

Major Schwenninger a jeho zpravodajský důstojník byli právě ve venkovském domku, kde je ubytovali, když náhle uslyšeli z ulice bubnování a poté hlas vyvolávače, jenž česky cosi četl. Druhý důstojník mluvil rusky a z toho, co pochopil, se mu zdálo, že byl vyhlášen konec války. Oba ihned odešli na velitelství divize. Tam je přijal náčelník štábu Nikolajev, ale protože byl právě řečím zaneprázdněn, požádal je, aby počkali. Za chvíli se objevil zpravodajský důstojník divize npor. Olčovík a omluvil velitele divize a jeho náčelníka štábu, že nemohou přijít, poněvadž je odvolali na důležitou poradou. Pak oba jménem velitele divize požádal, aby mu odevdali zbraně. Ujistil je, že toto opatření není namířeno proti nim, nýbrž je v jejich zájmu, a že ani ostatním příslušníkům styčného štábu se nic nestane. Později přišel pplk. Nikolajev a sdělil jim, že toho dne ráno bylo v Československu vyhláшено povstání. V Praze se už bojuje a zástupci povstání se obrátili na divizi s prosbou o pomoc. Po vyjednávání se zplnomocněnci byla právě uzavřena dohoda, podle níž se nová česká

vláda a I. divize vzájemně zavazují ke společnému boji proti fašismu a bolševismu. Velitelství divize žádalo, aby Němcům, pokud nebudou klást odpor, bylo přiznáno čestné zajetí a odsun do Německa. Příslušníkům styčného štábu zaručili zplnomocněnci okamžitý transport do Německa, pokud nebudou chtít zůstat u divize až do vyjasnění celkové situace; v tom případě budou ovšem považováni za zajatce. Mjr. Schwenninger se rozhodl zůstat se svým úzkým štábem u divize, poněvadž českým zárukám nevěřil. Díky tomu, máme z jeho přítomnosti u divize zachováno jedno z nejlepších svědectví o účasti divize na povstání a o jejím ústupu až do 12.května. Zbytek štábu skutečně odjel a už následujícího dne dorazil na území Německa.

Jediné, co mohl mjr. Schwenninger za této situace ještě udělat, byla prosba Nikolajevovi, aby tlumočil veliteli divize jeho stanovisko: navzdory všem dohodám nebojovat proti Němcům.

Nikolajev ho ujistil, že to udělá. Ale byly to už jen zdvořilostní fráze. Ukázal Schwenningerovi jedno vyhotovení dohody, jež měla být za chvíli podepsána a která skutečně obsahovala klausuli o společném boji proti fašismu a bolševismu. Pak mu vysvětlil okolnosti, které vedly velitele divize k takovému rozhodnutí. To ovšem vycházelo z předpokladu, že Československo bude obsazeno Američany. Schwenninger zaznamenal ve svém dokumentu rozhovor s Nikolajevem a uvádím jej zde doslovně:

“Válka je u konce. Německo prohrálo. Od Němců nemůžeme už nic očekávat. Budem-li rozpuštěni, kam půjdeme? My nemáme žádný domov. Německo nám ho nenabídne a ani nemůže. Sovětům do rukou padnout nesmíme. Není tedy žádného východiska. Ale tady máme možnost: když se aktivně účastníme povstání, zajistíme si novou vlast. Vzpomínáte si na českou divizi, která bojovala na straně Rudé armády a tím se později stala ruskou gardovou divizí? To je tedy naše šance.”

Nikolajev nezastíral, že Vlasov s postupem velitele I. divize nesouhlasí. Měl svoje zásady a dohodu s Němci nechtěl porušit. Mimoto v pokusu gen. Buniačenka neviděl žádnou na-

ději na úspěch. Dohoda proto nebyla podepsána Vlasovem, nýbrž Buniačenkem, a omezila se na 1. ruskou divizi.(15)

Nakonec Schwenninger Nikolajeva varoval, že 1. divize se vystavuje nebezpečí sezení na dvou židlích. Podle odpovědi Nikolajeva měl dojem, že si je tohoto nebezpečí vědom.

To dopoledne bylo v Suchomastech nezvykle rušno. V sokolovně, v sídle štábu divize, se připravovaly rozkazy k pochodu na hlavní město a jednotlivé pluky a divizní útvary dostávaly úkoly a úseky, zakreslené červeně na modrých světlotiskových mapách Prahy. Kdo tyto mapy doručil, nepodařilo se mi zjistit. Je dost možné, že vyšly z tiskárny Neubert.(16) V tu dobu ČNR ještě nevystoupila na veřejnost a v akci bylo několik politických organizací a vojenských velitelství.

Kdo však byli zplnomocněnci, kteří podepsali dohodu v Suchomastech? 5. května v časných ranních hodinách přijeli do Srbska (u Berouna) a vešli ve styk s útvary I. praporu 4. pluku. Odtud odjeli v doprovodu důstojníka štábu praporu do Suchomast.(17) Vedl je plukovník četnictva, o němž víme, že byl malý podsaditý, s ním jel kapitán četnictva, ještě jeden důstojník četnictva a doprovodný štáb. Nikoho z nich neznáme jménem. Můžeme se však domnívat, že za takových okolností stejně užívali krycích jmen.

Kromě toho přibyl ten den do Suchomast npor. armády Němec. Ke kterému "velitelství" patřil, nevím. A ještě další osoby

V Suchomastech a v okolních obcích rozdávali Rusové barevné letáčky s vyhlášením osvobození Československé republiky a s výzvou ke společnému boji proti fašismu a bolševismu. Na domech vlály československé prapory, nad krajinou svítilo májové slunce. Jedinou připomínkou uplynulých šesti let zůstaly šedivé německé stejnokroje ruských vojáků, ale ty překrýval Svatoondřejský kříž. Na křížovatkách stály trojúhelníkové černobílé ukazatele, které německým písmem označovaly ubytovací prostory s ruskými názvy "Artemjeva", "Alexandrova"...

Během dopoledne však postupně zmizely i staré šedivé stejnokroje. Z blízkého vojenského skladu, někde u Litně, dopra-

vili německé kamuflážovací obleky a vojáci si narychlo přešivali na rukávy odznak ROA. Německá armáda užívala tyhle obleky jen zřídka; byly vyhrazeny polním SS. To způsobilo v příštích dnech mnoho nedorozumění, neboť ruští dobrovolníci byli často považováni za SS, třebaže vojáci na rozkaz velitele divize odpárali ze stejnokrojů říšské orlice s hákovým křížem. Na čepicích nosili příslušníci ROA od samého začátku oválnou bílomodročervenou kokardu jako kdysi carská armáda.

Téhož dne, na jiném místě v Čechách, na velitelství armádní skupiny "Střed" v Lázních Velichovky, se maršál Schörner stále ještě nevzdal naděje, že udrží 1. divizi ve svazku německé armády. Odeslal k ní pplk. Weitze a tlumočníka npor. F., aby zjistili, jaká je situace a podali mu hlášení. Povstalci však zajali oba 6. května jihozápadně od Prahy a uvěznili je. Později při příchodu Rudé armády se pplk. Weitzovi podařilo uprchnout.

5. května tedy 1. divize podruhé odcházela do boje a vstříc záhubě.

1. divize v Praze

Předvoje 1. divize vyrazily ku Praze v odpoledních hodinách. Divize postupovala ve třech proudech a musela překonat vzdálenost asi 50 km. Na cestě ku Praze obyvatelstvo nadšeně pozdravovalo pochodující kolony a na několika místech byly jim dány k dispozici nákladní auta, na nichž některé útvary dorazily do Prahy.

Na levém křídle se přesunoval 3. a 4. pluk, částečně po hlavní silnici Beroun-Praha, 3. pluk s cílem letiště v Ruzyni. U Hořelic je napadly německé stíhačky. Mrtví byli pohřbeni přímo u silnice v polích. Po několika letech úřady jejich hroby odstranily.

2. pluk a divizní útvary zamířily ze Suchomast na severovýchod po ose Suchomasty-Korno-Budňany-Mořina-Kuchař-Řeporyje-Jince. V čele jela průzkumná cyklistická četa 2. pluku s nadporučíkem Solinem, která do Prahy dorazila jako první 5. května k večeru.

Na výšině u Korna, vedle zaparkovaného automobilu u silnice, stála vysoká postava gen. Vlasova. V obličeji byl zachmuřený. Mlčky pozdravil cyklistickou četou. Říkalo se, že je nemocen.

Za přesunu nedošlo k žádným srážkám s německými jednotkami. Velitelství divize bylo 5. května v obci Butovice a ráno 6. května se přemístilo do Jinonic, kde zůstalo po celou dobu akce divize v Praze. Ještě téže noci, 5. května, provedla četa pěší noční průzkum smíchovským předměstím s civilním průvodcem, jehož jí přidělilo české vojenské velitelství ve Waltrovce. Pronikla až k Ženským domovům a ke křižovatce U anděla a vrátila se zpět do Waltrovky. Při průzkumu silně přšelo, barikády byly opuštěné, střelbu ze Smíchova slyšet nebylo a na německé jednotky průzkum nenarazil.

Téhož dne odpoledne byl vyslán ku Praze divizní průzkumný oddíl se čtyřmi tanky T-34 pod velením mjr. Kostienka. Osa průzkumu v ruských pramenech uvedena není. Víme však o něm, že příštího dne, 6. května v 10.00 hodin, když v Jinonicích velitel divize seznamoval velitele svých útvarů se situací a vydával další rozkaz s úkoly pro ten den, přinesl náčelník štábu radiogram od Kostienka: "Jsem v prostoru Radotín-Zbraslav a jsem obklíčen 4.000 SS a šesti tanky typu Tiger". Podle toho, že na modrých světlotiskových mapách Prahy byly už 5. května zakresleny přibližné cíle a vědělo se také, že největší nebezpečí hrozí Praze z jihu, kde se soustředily útvary SS ve výcvikových prostorech u Sedlčan, dá se soudit, že do toho směru byl vyslán nejsilnější bojový průzkum. Posuzujeme-li situaci podle mapy, je velmi pravděpodobné, že Kostienko dosáhl Radotína údolím Berounky, kam odbočil v Budňanech a prováděl tak kromě průzkumu také boční zajištění od jihu, bez něhož by postup na Prahu byl nemyslitelný.

V druhém sledu za divizním průzkumným oddílem postupoval na Prahu 1. pluk, který vyrazil z Litně asi ve 14.00 hodin. Druhého dne, 6. května dopoledne, narazil v prostoru Zbraslav na útvary SS v síle asi dvou praporů s 6 tanky. Byly to jednotky plánované divize "Wallenstein", pod jejichž tlakem ustupoval mjr. Kostienko po levém břehu Vltavy smě-

rem ku Praze a ve 14.00 hodin dosáhl okrajů Smíchova. Postupující útvary SS zatím obsadily celý prostor mezi Radotínem a Chuchlí. Postupem 1. pluku však prostor neudržely a pod jeho tlakem přešly v Bráníku na pravý břeh Vltavy. V tomto místě ponechalo ruské velení jako ochranu jednu pěší rotu s protitankovým dělem. Tato rota se vrátila k pluku až ve večerních hodinách téhož dne, kdy se 1. pluk po dosažení Smíchova rozmístil kolem Jiráskova a Palackého mostu.

Celou noc z 5. na 6. května přicházeli na velitelství divize příslušníci štábu povstání, s nimiž pak Buniačenko udržoval trvalé spojení až do 8. května. Štáb povstání seznámil velitele divize podrobně se situací v Praze a vyznačil místa, kde jsou povstalci nejvíce ohroženi. Aby se ruští vojáci dali rozlišit od německých ozbrojených složek, označili se červeno-modrobílou trikolorou. Většinou dostali to označení při přesunu 6. května dopoledne.

6. května během dne zasáhla divize aktivně do bojů přímo v Praze a okolí. Rekapitulace činnosti divize 6. května dopoledne vypadá následovně: K městu se od jihu podél Vltavy přibližoval bojem průzkumný oddíl a za ním 1. pluk, 2. pluk postupně přicházel do prostoru Jinonice, 3. pluk opustil silnici Beroun-Praha a rozvínoval se proti letišti a ruzyňským kasárnám, 4. pluk postupoval bez boje po hlavní silnici Beroun-Praha do Motola a Košíř.

Celá divize působila na úseku dlouhém asi 15 km současně jak v útoku tak obranně podle požadavku situace, na tak velkém prostoru dost nejasné. Nejasnosti v popisu akcí vyplývají hlavně z údajů pplk. V. Artiemjeva, velitele 2. pluku, který připisuje dobytí letiště v Ruzyni, dopoledne 6. května, třetímu a čtvrtému pluku a přesunuje i jiné události jak časově, tak v prostoru. Uvádí, že útok byl tak rychlý a tak překvapil německou posádku, že zanechala na letišti 56 letadel a za bojů bylo sestřeleno dalších 7.

Takové údaje musí nutně vzbudit nedůvěru. Proč divize o čtyřech plucích nasadila na likvidaci druhořadého objektu, Ruzyňského letiště, dva pluky a na úkoly v miliónovém městě určila jen zbylé dva pluky a divizní útvary? V archí-

vech ROA se však nezachoval žádný dokument, který by tuto nejasnost vysvětlil. Plk. Artiemjev(18) se ovšem akce sám nezúčastnil a ve svých vzpomínkách věnuje vůbec málo stránek účasti na pražském povstání. Jeho popis je zřejmě převzat z druhé ruky. Nezbyvá, než záležitost srovnat s údaji v německých pramenech,(19) týkajících se SS-panz. Gren. výcvikového a náhradního praporu č. 2 a posádky ruzyňského letiště.

2. května obdržel velitel tohoto praporu rozkaz od velitele zbraní SS v Praze následujícího znění:

“Uzavřít všechny přístupové silnice do Prahy, po nichž se k městu přibližují od jihozápadu útvary gen. Vlasova... Použití střelných zbraní není dovoleno.”

Rozkaz jistě vyplývá z širšího rozkazu polního maršála Schörnera, jenž v Praze nemohl připustit přítomnost tak nespolehlivého útvaru, jakým v jeho očích byla 1. divize. Zákaz použití střelných zbraní je projevem snahy vyhnout se přímému konfliktu s 1. divizí, na jejíž likvidaci nebo odzbrojení polní maršál už neměl prostředky.

Rozkaz byl však už neproveditelný. Veliteli praporu scházely už prostředky, neboť disponoval pouze nedostatečně vyzbrojenými a vycvičenými nováčky. Přehradit cestu jedné neobvykle početné divizi s takovým mužstvem nebylo možné. Vyslal tedy do uvedeného prostoru aspoň průzkum, ale ten se vrátil k praporu odzbrojen útvary 1. divize. Velitel praporu stáhl proto všechny dislokované jednotky z okolí do ruzyňských kasáren a zahájil přípravy pro případ, že by musel prostor kasáren a letiště bránit. Měl už své zkušenosti, že už v posledních dnech dubna se vraceli příslušníci jeho praporu z Prahy odzbrojeni. Vše nasvědčovalo tomu, že dojde k povstání. Po jeho vypuknutí pak dostaly události dramatický spád.

Velitel ruzyňského letiště, které sousedilo s kasárnami 2. SS záložního praporu, plk. let. Eger, navázal kontakty s povstalcí a 5. května byl ochoten ruzyňské letiště jim vydat. Příslušníci revolučního útvaru “Garda svobody” začali také letiště obsazovat. Na vyšší rozkaz byl však Eger odvolán a na jeho místo byl dosazen spolehlivý německý důstojník plk.

Huckenpack. Ten byl s velitelem SS záložního praporu zajedno v tom, že své prostory nevydají bez boje nikomu, ani povstalcům, ani "vlasovcům". Příslušníci SS záložního praporu donutili české revoluční hlídky k odchodu a obranu letiště zajistili asi 300 příslušníky SS ze záložního praporu. Současně převzal záložní prapor pěchotní obranu protiletadlových baterií a část protiletadlových děl ráže 88 mm a jedno protiletadlové čtyřče bylo přesunuto do prostoru kasáren. Kasárna a letiště se chystaly na kruhovou obranu. S vnějším světem měla posádka spojení pouze rádiem a jím se velitelé obou útvarů dozvěděli, že německý plukovník, vyslaný gen. von Toussaintem k 1. divizi, byl oběšen. Když krátce nato dostali rádiem rozkaz vyslat ke gen. Buniačenkovi parlamentáře, pobočníka velitele praporu SS-Ustf. Liebmana, pochopitelně jej ignorovali.

V odpoledních hodinách 6. května překročily útvary 3. pluku 1. divize státní silnici Praha-Beroun a přibližovaly se k letišti na směr Chrášťany-Sobín-Hostivice. V časných odpoledních hodinách se k německým jednotkám dostavil parlamentář ROA a vyzval velitele německých útvarů, aby se do půlhodiny bezpodmínečně vzdaly. Jestliže to neudělají, bude každý německý voják, který padne do rukou ROA, pověšen. Na ultimatum nedostali Rusové odpověď a po vypršení lhůty zahájili palbu z minometů a později z pěchotních zbraní. Ta přerušila radiové spojení praporu s velitelstvím zbraní SS v Praze a jediným spojením zůstala rádiová stanice velitele letiště. Ten hlásil leteckému sboru svou situaci a žádal o pomoc, ale o tom později.

Do večera oblehl 3. pluk celý prostor a ostřeloval odpory v prostoru kasáren i letiště. Avšak o přímý útok se nepokusil.

V pozdních odpoledních hodinách zachytila rádiová stanice na velitelství letiště následující rozkaz: "Všechny německé jednotky zahájí co možná nejdříve přesun na západ a pokusí se probít k předsunutým americkým jednotkám." Rozkaz byl opožděnou reakcí štábu armádní skupiny "Střed" a zároveň předzvěstí kapitulace německých ozbrojených složek v Praze, o které se zatím jednalo. Na jeho základě se oba němečtí velitelé dohodli, že společně prolomí obranu vlasov-

ských jednotek a probíjí se, jak bylo nařizeno, na západ. Ústup z Ruzyně byl koordinován s prostředky německého letectva, které v té době mělo stále ještě dostatek vozidel západně od letiště, ačkoliv se přesně neví kde. Bylo dohodnuto, že až se německé útvary probíjí z obklíčení, letectvo dodá autobusy na převoz raněných.

Úlohu zadního voje a krytí ústupu obou útvarů převzal dobrovolně SS-Ostuf. Wagner se 120 zkušenými frontovými vojáky z roty rekonvalescentů. Po splnění úkolu se měl znovu spojit s praporem.

V časných ranních hodinách 7. května vyrazila německá ruzyňská posádka z obklíčení ve směru na Louny. V čele kolony postupoval protiletadlový kulomet na pojízdné lafetě, pak následovaly rotы SS s ručními zbraněmi a téměř bez střeliva. Uprostřed kolony byli převáženi na vozech s koňským potahem těžce ranění. Kolonu uzavíral další protiletadlový kulomet a posádka letiště. Současně ze všech zbraní, které zůstaly v kasárnách, zahájila rota zadního voje palbu na obléhající jednotky ROA a provedla pokus o útok směrem na jih, aby odvedla pozornost od ústupu vlastního praporu a leteckého útvaru. Kruh obklíčení zřejmě nebyl úplný, protože prapor ustupující na Louny na útvary ROA nenarazil.

Ze silnice Praha-Beroun, která byla nejvýše položeným místem na straně ROA, bylo možno velmi dobře pozorovat prostor letiště i kasáren poněkud na východ. Severní část letiště a silnice na Louny však mizí za horizontem a je tedy možné, že ustupující ruzyňskou posádku oblehatelé neviděli.

Téhož dne ráno, 7. května, zahájily útvary 3. pluku ROA útok na letiště, hájené v té době pouze 120 muži zadního voje. Ti se udrželi pouze dvě hodiny. Když vystřelili všechnu municí a zničili těžké zbraně, zahájili pod tlakem postupujících útvarů ROA ústup na západ, a jelikož se rozptýlili po tak velkém prostoru, rozpadli se na několik skupin. Jednu zadrželi čeští povstalci asi 5 km západně od Ruzyně (u Hostoně?), vzali ji do zajetí a umístili v místní škole. Později ji propustil český plukovník a skupina pokračovala v cestě na Teplice a na území Německa. O skupině, které velel SS-Ostuf. Karl Wagner, se nezachovaly žádné zprávy a předpokládá se, že její příslušníci spolu s velitelem zahynuli.

V ranních hodinách 7. května obsadily tedy jednotky 3. pluku ROA ruzyňské letiště a kasárna. O letecké činnosti a sestřelech se německé prameny nezmiňují. Část letadel na letišti musela být poškozena nebo zničena již předešlý den palbou 3. pluku. Hangáry i letadla mimo ně stály za války na jižním okraji letiště, jasně viditelném ze silnice Praha-Beroun, a byly proto snadným cílem.

V 10.00 hodin dorazil ustupující německý prapor na místo, kde měly čekat autobusy letectva. Žádné tam však nebyly a ani o zadním voji nebylo zpráv. Prapor tedy pokračoval na severozápad a čeští povstalci, kteří se jeho postup snažili zastavit, couvaly před palbou protiletadlových kulometů. 7. května večer dosáhla kolona obce Zlonice (asi 10 km sev. od města Slaný). Tam je zastihla zpráva o všeobecné kapitulaci. Motorizovaný průzkum vyslaný k Žatci hlásil, že tam stojí sovětské tanky. Velitel praporu se rozhodl rozpustit útvar, aby se menší skupiny mohly probít za americkou linii na vlastní pěst. Většinou se jim to nepodařilo. Až do 14. května byli soustřeďováni jako zajatci ve Zlonicích a Žatci. Mezi nimi byli i příslušníci armády gen. Vlasova. Všichni bez rozdílu byli na místě střeleni a ubijeni příslušníky Rudé armády. Z SS záložního praporu č. 2 se zachránil pouze jeho velitel a několik vojáků. Všichni ostatní našli smrt v prostoru Zlonice-Žatec, poněvadž postupovali přímo do rukou Rudé armády.(20)

Sestřel sedmi německých letadel, jak píše V. Artiemjev, se mi nepodařilo ověřit. Došlo však k sestřelu jednoho letadla, a to vlastního, které odstartovalo v Německém Brodě a mělo přistát v Ruzyni. Došlo k tomu za následujících okolností.

Por. Gerhardt Buschmann, jenž přistál v Suchomastech s gen. Šapovalovem, vrátil se na polní letiště ROA v Německém Brodě ráno 5. května. Následující den letecký útvar ROA zanechal letadla na tomto letišti a ustupoval směrem na západ. Na první zastávce je zastihl rozkaz náčelníka štábu VIII. leteckého sboru gen. Seidemanna, jenž dával por. Buschmannovi za úkol letět do Ruzyně a vyřídít tam, podle Seidemanna, nějaké nedorozumění, ke kterému došlo mezi Rusy a německou posádkou. Buschmann ihned odstartoval s Aradem, ale

krátce nato byl napaden americkými stíhačkami a s prostříleným letadlem se mu podařilo přistát na svém letišti. To ho však od splnění úkolu neodradilo, odstartoval podruhé s letadlem Fiesler-Storch a nízko nad terénem letěl ku Praze. Několikrát se dostal do palby ručních zbraní ze země, ale ta nebyla účinná, mohli to být pouze čeští povstalci. Nikdo jiný by na německy označené letadlo v tomto prostoru ze země nestřílel. Až při přeletu údolí jižně od ruzyňského letiště se dostal do řízené palby, byl zasažen, podařilo se mu ještě přeletět vedení vysokého napětí a se zraněním na noze nouzově přistál u jednotky, která ho sestřelila - u 3. pluku. Snažil se veliteli pluku pplk. Alexandrovi něco vysvětlit, ztrácel však vědomí, poněvadž silně krvácel, a nakonec ho převezli na divizní obvaziště v Jinonicích. Dny bojů prožil v divizním lazaretu, aniž by mohl splnit své poslání. Neměl stejně žádnou šanci, že by mohl zasáhnout ve prospěch německé ruzyňské posádky. 1. divize byla už neodvratně na protiněmecké straně a požadavek náčelníka štábu německého leteckého sboru neměl u divize žádnou váhu. Ústup z Prahy přežil pak por. Buschmann v sanitním autu.(21)

Celkově je možno hodnotit akci v Ruzyni jako druhořadou, poněvadž německá posádka v tomto místě nepředstavovala pro Prahu žádné nebezpečí. Letiště bylo jistě obsazeno 3. plukem na základě požadavku z české strany. Při začátku povstání německá letadla shazovala ojedinělé bomby na cíle v Praze a české vojenské velení chtělo jistě těmito akcím zabránit tím, že se zmocní letiště.

Vraťme se v dalším popisu znovu k událostem 6. května dopoledne.

2. pluk ROA byl z rozhodnutí velitele divize rozmístěn v prostoru závodu Walter v Jinonicích a tvořil zálohu divize. Dělostřelecký pluk, pouze s dvěma oddíly zaujal palebné postavení na výšinách nad Zlíchovem a umístil dělostřeleckou pozorovatelnu Na Vidouli.

Ze stavu 2. pluku byla znovu vyčleněna průzkumná četa, která pěšky provedla v ranních hodinách průzkum po ose Waltrovka-Jinonická ulice-Plzeňská třída, a pak současně dvěma směry Plzeňskou a Holečkovou pronikla na nábřeží

k Jiráskovu a Smetanovu mostu (nyní 1. máje). Během průchodu Smíchovem vysílal městský rozhlas výzvy, aby povstalci setrvali v boji a jejich morálku měly podpořit zprávy, že "vlasovci přicházejí Praze na pomoc". Obyvatelstvo nadšeně vítalo útvary 1. divize, které se tak neočekávaně objevily v pražských ulicích, a na několika místech se dokonce objevily za okny fotografie generála Vlasova. Barikády byly plně obsazené a posádku barikády "U anděla" překvapilo, že k ní průzkum ROA pronikl od západu. V té části města vládl poměrný klid a průzkumníci se nestřetli s německými jednotkami. Štefánikova kasárna se zdála opuštěná. Střelba se ozývala z prostoru Národního divadla. Za kovovým zábradlím na nábřeží proti Národnímu divadlu ležely skupiny barikádníků a vyprazdňovaly zásobníky ostřelováním domů na druhém břehu Vltavy. Kde byly německé jednotky, nikdo přesně nevěděl. Z nábřeží se průzkum vracel jižními stráněmi Petřína, ulicí Na Hřebenkách. Na severu se bojovalo v prostoru stadiónu a se střech domů se střílelo. Bylo těžko rozeznat, kdo na koho střílí. Průzkumná četa se snažila prohledat několik domů. Na půdách se našly prázdné nábojnice. Obyvatelé domu rozpačitě mlčeli, krčili rameny, někteří vůbec nemluvili. Odzbrojovat domy Na Hřebenkách nebyl úkol pro jednu četu.

V té době ustupovala od stadiónu pod německým tlakem skupina českých dobrovolníků z Berouna...

V odpoledních hodinách se průzkum vrátil zpět do Waltrovky. 2. pluk se však zatím přesunul na jih od Prahy.

Údolí Vltavy, vyčištěné přechodně od Němců, zůstalo po příchodu 1. pluku do Prahy otevřené. Protože se očekával další postup útvarů SS z jihu, rozhodl se velitel divize nasadit na tento směr celý druhý pluk, a to dva prapory na levém břehu Vltavy a jeden prapor do prostoru Slivenec. Prapory 2. pluku ve vltavském údolí postoupily pak bojem za neustálých srážek s bojovými skupinami SS až k soutoku Berounky a Vltavy v Lahovičkách. Tam byl konečně postup útvarů SS na Prahu po levém břehu Vltavy zastaven. 2. pluk u Lahoviček ztratil 48 mužů, kteří byli pohřbeni na místě. Tento vojenský hřbitov existoval ještě v roce 1946.

Když SS nemohly proniknout úzkým koridorem mezi Vltavou a příkrými stráněmi na západě, snažili se prorazit údolím od Radotína na severo-západ, směrem ke Slivenci. Zde se ovšem znovu střetli s pěším praporem 2. pluku a dostat se Praze do týla se jim nepodařilo. 2. pluk v tomto prostoru bojoval až do ranních hodin 8. května.

Německé dělostřelecké baterie na Petříně ostřelovaly cíle v Praze, aniž by jim v tom mohl někdo zabránit. Jedním cílem byla nemocnice Sanops, kde byli ošetřováni ranění povstalci. Když dělostřelecký pluk 1. divize zaujal palebné postavení nad Zličovem, skoordinoval činnost s českými důstojníky ze štábu povstání. Řízení palby a prověřování cílů se zúčastnil přímo velitel divize z pozorovatelny Na Vidouli.

4. pluk postupoval na Prahu po hlavní silnici Beroun- Praha za 3. plukem. Ještě než se celá kolona zformovala, opustila pluk skupina Skotů. Na jedné kořistní samochodce, znovu s červenými barety na hlavách, vydali se na opačnou stranu, na Plzeň, k 3. americké armádě. Je možné, že odjeli s nějakým posláním, protože část se jich k pluku vrátila, když už bojoval v Praze. Přímý doklad o jejich činnosti se nedochoval.

Když pluk dosáhl obce Chrástany-Zličín, bylo slyšet střelbu z prostoru ruzyňských kasáren a letiště. Tam tou dobou 3. pluk zahájil obležení obou objektů a ostřeloval jejich německou posádku. Na letišti se pokusila odstartovat německá trysková stíhačka "Schwalbe". Zastavila se však na konci rozjezdové dráhy a zahájila palbu z palubních zbraní na hlavní silnici. 6. května dopoledne procházel 4. pluk Plzeňskou třídou přes Motol a Košíře na Smíchov. Obyvatelstvo opět s nadšením vítalo pochodující vojáky, dávalo jim květiny a pohostění. Přicházeli osvoboditelé. Na domech v Košířích visely z činžovních domů dva velké prapory se Svatoondřejským křížem a portrét gen. Vlasova, přes dvě poschodí, nakreslený uhlem. Po dosažení Smíchova se oba prapory obrátily na sever a rozvinuly se proti dominujícím kopcům: Strahovu, Petřínu a Hradčanům, kde bojovali povstalci s německou po-

sádkou. Velitelství pluku se usadilo v rohovém domě proti Štefáníkovým kasárnám (nyní Náměstí sovětských tankistů). Na německé jednotky zatím pluk nenarazil. V této části města stále ještě vládl poměrný klid.

Roty I. praporu zahájily postup z ulice Újezd petřínskými stráněmi k rozhledně a k Strahovskému klášteru. U historických opevnění, severovýchodně od stadiónu, narazily na první německý odpor. Sotva však německá posádka zjistila, že bojuje proti pravidelné armádě, zastavila palbu a od stadiónu se k 1. rotě dostavil parlamentář, německý plukovník s bílým praporem, a nabídl složení zbraní. Velitel roty jej odvedl k plk. Sacharovi na Smíchov. Tam však mezitím došlo k události, která odsunula do pozadí kapitulaci německé posádky Strahova. Na velitelství pluku se vrátili čtyři Skotové z původní skupiny, jež odjela do Plzně, a přivezli zprávu od některého z amerických velitelství v Plzni o výslovném zákazu dalšího postupu Pattonovy 3. armády. To znamenalo, že další boj divize v Praze by měl jediný výsledek: padla by celá do rukou Rudé armádě, jež měla zřejmě osvobození Prahy vyhrazeno pro sebe. Plk. Sacharov okamžitě odjel se zprávou na velitelství divize. Když se později v noci vrátil, zastavil další bojové akce, ale 1. prapor zůstal v prostoru Petřín a Strahov ještě po celý den 7. května.(22)

II. prapor byl 6. května odpoledne nasazen proti odpůrcům v prostoru Pražského hradu a Černínského paláce. Podrobnosti o jejich činnosti nejsou známy až na to, že pod jeho tlakem ustoupila německá posádka do Dejvic.

Ve 23.00 6. května byla divize rozmístěna v následujících prostorech:

- 1.pluk: Smíchov, mosty Palackého a Jiráskův.
- 2.pluk: v prostoru jižně od Prahy.
- 3.pluk: obléhal letiště a kasárna v Ruzyni.
- 4.pluk: nasazen proti německým odporům v prostoru Petřín, Strahov a Hradčany.

Průzkumný oddíl: Smíchov.

Velitelství divize: Jinonice.

Gen. Vlasov se svým štábem na zatím neznámém místě, několik km od Jinonic.

První pochybnosti o tom, že divize bude pokračovat v bojových akcích v Praze, vznikly ještě téhož dne, 6. května pozdě v noci. Vyvolala je jednak zpráva, kterou přinesli Skotové z Plzně a dále americký ozbrojený konvoj, který se objevil v Praze a měl zvláštní poslání.

Odpoledne 6. května obdrželo totiž velitelství americké 16. obrněné divize v Plzni od svého nadřízeného velitelství zvláštní rozkaz. Silně ozbrojená motorizovaná eskorta měla dopravit do Lázní Velichovky německého štábního důstojníka plk. Meyer-Detringa (viz. kap. IX), který přiletěl do Plzně letadlem. Jeho úkolem bylo zprostředkovat jednání německé posádky v Praze o zastavení bojů a přípravu kapitulace. Konvoj opustil Plzeň k večeru. Část konvoje měla zřejmě zvláštní poslání a objevila se na vojenském velitelství v Bartolomějské ulici, kde měl velitel konvoje získat zprávy na místě o stavu povstání. (O amerických konvojích viz. pozn. 34.)

O příjezdu konvoje se dozvěděl gen. Buniačenko od četnické hlídky, jež přijela na velitelství divize v Jinonicích někdy po 21.00 hodině a vyřídila mu požadavek štábu povstání poslat zplnomocněnce k jednání na vojenské velitelství v Bartolomějské ulici. Víme, že Buniačenko pověřil tímto úkolem velitele pluku, s největší pravděpodobností velitele 1. pluku, pplk. Archipova. Když ten se s tlumočником dostavil do Bartolomějské ulice, viděl před budovou řadu amerických vojenských automobilů. Mezitím důstojníci z českého velení informovali velitele konvoje, amerického kapitána, že se jim zatím daří zvládat situaci, a to s pomocí 1. divize ROA, která se od rána účastní bojů na české straně. V té chvíli si neuvědomili nebo prostě nevěděli, že se tímto tvrzením připravili o poslední naději, že americká vojska zasáhnou do bojů o Prahu. Podle konečné dohody mezi gen. Eisenhowerem a gen. Antonovem ze sovětského vrchního velení neměla americká vojska překročit čáru Plzeň-Budějovice. Přesto však americký zásah za tuto čáru nebyl vyloučen za předpokladu, že by si jej vyžádala nutnost, i když obsazení Prahy by bylo jistě časově omezeno.

V průběhu tohoto jednání, jak předpokládám, se dostavil pplk. Archipov. Američan byl překvapen německým stejno-
krojem, a když mu vysvětlili situaci, zeptal se přímo Archi-
pova, zda si je jist, že se jim podaří překonat německý odpor.
Podplukovník odpověděl přes tlumočnicka: "Ano, rozhodně
do té doby, dokud do Prahy nedorazí další americké jednot-
ky." Americký kapitán odpověděl, že jeho konvoj není před-
vojem postupující americké armády a že americké oddíly do
Prahy vůbec nepřijdou. Jeho posláním je pouze přesvědčit
se na místě o situaci a podle toho, co viděl a slyšel, není
zde amerického zásahu zapotřebí. Je přesvědčen, že divize
zvládne situaci až do příchodu "ruského spojence".

Plukovník Archipov se napřed musel vzpamatovat. Hlavní
předpoklad účasti ROA na povstání - spojení s americkou
armádou - se tedy nesplní. Po chvíli odpověděl: "Vojensky
jsme to schopni udělat. Ale politicky je to v naší situaci vy-
loučené. Pro nás pro všechny to znamená odsouzení k smrti."

Kolik z celého jednání americký kapitán pochopil, je spor-
né. Měl naspěch, aby byl v bezpečí za americkou linií u Plz-
ně a chaotickou situaci bojujícího města, plného všemož-
ných stejnokrojů, ozbrojených civilistů a cizích řečí, určitě
dobře nechápal.

Velitel pluku omezil další jednání na to, že upozornil ná-
čelníka štábu povstání Bürgra, že za této situace divize asi
Prahu opustí a aby se připravil na obsazení úseků, které di-
vize vyklidí.

O výsledku jednání byli ještě v noci informováni jak gen.
Buniačenko, tak gen. Vlasov. Přesto však divize zůstala v Pra-
ze ještě delší další den, 7. května. K definitivnímu rozhodnutí
opustit město došlo až po rozporech s vlastním "spojencem",
Českou národní radou. 7. května, až po tom, co Archipov
uslyšel ortel nad 1. divizí z úst amerického kapitána, došlo
k hlavnímu nasazení divize v Praze.

7. května v 01.00 hodin byl vydán následující bojový roz-
kaz: V 05.00 hodin zahajuje divize útok 1. plukem s úkolem
obsadit střed města.

Pro útok na Prahu si vyžádal velitel divize od českého vele-
ní následující opatření:

Jelikož situace je na mnoha místech nejasná, povstalci vyklidí pozice v těsné blízkosti německých středisek odporu, aby útvary divize měly prostor na rozvinutí.

V 03.00 hodin dá české vojenské velení k dispozici 50 průvodců, kteří dobře znají Prahu. Ve spolupráci s českým vojenským velitelstvím budou na mapách vyznačena střediska odporu.

České vojenské velitelství tyto požadavky splnilo.

V 05.00 hodin nastoupila divize do útoku. Mosty Palackého a Jiráskův překročily dva prapory 1. pluku s částí divizního dělostřelectva a každý prapor byl zesílen dvěma tanky a dvěma PT děly. Postup pokračoval do střední a jižní části města. Proti Petřínu, kde prostor stadiónu stále ještě držely německé jednotky, jimž se den předtím nepodařilo kapitulovat, byla mezi Štefánikovými kasárny a Smetanovým mostem ponechána jedna rota na krytí mezery mezi 1. a 4. plukem. Do večera téhož dne bylo vzato do zajetí asi 4.000 příslušníků německé armády a stanoviště velitele pluku se přesunulo do hotelu Beránek na Tylově náměstí.

Asi v 10.00 hodin se dostavil na velitelství pluku německý parlamentář, poručík, jehož poslal gen. von Toussaint. Předmětem jednání bylo vyjasnění "nedorozumění". Gen. Toussaint žádal přerušeni boje proti německým útvarům, a ze strany ROA byl postaven požadavek, aby německá armáda složila zbraně. Po 12.00 hodině se tento parlamentář objevil znovu a tentokrát doručil následující osobní dopis od gen. Toussainta:

"V tomto těžkém okamžiku, kdy se vy, vlasovci, a my musíme sjednotit proti našemu společnému nepříteli komunismu, obrátili jste zbraně proti nám. Považuji to za nedorozumění a prosím Vás o zastavení bojové činnosti proti nám. Zítřa, 8. května, bude Praha vyčištěna od českých povstalců. Generál Toussaint."(23)

Dopis byl okamžitě odeslán veliteli divize.

Ruské prameny uvádějí následující zajímavou podrobnost: Na západním okraji města byla sovětská rádiová stanice, obsazená sedmi sovětskými parašutisty pod vedením kpt.

Rudé armády Sokolova. O jejich činnosti je známo, že měli spojení se štábem velení pražského povstání. Někdy toho dne měl velitel pluku Archipov zajímavý rozhovor s kapitánem Sokolovem:(24)

A: U telefonu velitel 1. pluku 1. divize ROA.

S: Zdrastvujtě, tovaryš polkovník. Já kapitán Sokolov.

A: Zdrastvujtě, kapitán.

S: Soudruhu plukovníku, jste přesvědčen, že Praha bude vyčištěna od SS?

A: Ano.

S: Jaký stav má váš pluk a jak je technicky vybaven?

A: (Archipov uvedl dvojnásobné stavy, a znělo to přesvědčivě.)

S: Ano, s takovým plukem se dá bojovat. Řekněte, soudruhu plukovníku, mohu hlásit do Moskvy, že pluk jde do boje za soudruha Stalina a za Rusko?

A: Za Rusko ano. Ne za soudruha Stalina.

S: Vždyť jste přísahal soudruhu Stalinovi a jistě jste prošel Vojenskou akademií v Sovětském svazu.

A: Já jsem absolvoval vojenskou školu v Moskvě, ale v roce 1914. Stalinovi jsem nikdy nepřísahal. Jsem důstojníkem ROA a přísahal jsem generálu A.A. Vlasovu.

S: Nyní je mi vše jasné. Vy jste zřejmě starý emigrant.

Tím rozhovor skončil.

Podle požadavku českého velení poslal pplk. Archipov dvě čety svého pluku na ochranu této sovětské radiostanice a jednu četku na ochranu české vysílačky. Je-li tato akce totožná nebo souvisí-li nějak s incidentem u strašnického vysílače, kterého se údajně chtěla ROA zmocnit a došlo k přestřelce, nemohu říci.

Útvary 1. pluku pronikly toho dne, 7. května odpoledne, až na Lobkovicovo náměstí (nyní Čapajeva), na Vinohrady, do Vršovíc a na Soudní náměstí na Pankráci. 3. pluk se rozvinul v prostoru Ruzyně, Bílé Hory a Břevnova. Útvary 4. pluku obsadily Petřín, kam se přesunula část dělostřelectva ze Zlíchova, a částečně Hradčany. O činnosti 3. pluku přímo ve městě se nedochovaly žádné zprávy. Částečně se to dá vysvětlit tím, že stál v záloze pro akce 8. května.

V prostoru 4. pluku plk. Sacharova objevilo se před odjezdem z Prahy několik amerických tanků. Nešlo o bojovou jednotku, byli to váleční reportéři. Se zájmem fotografovali a dělali si poznámky do bloků. Jeden americký důstojník v hodnosti majora mluvil s velitelem pluku a řekl mu následující:

“Domnívám se, že americké velitelství by bylo ochotno jednat s vámi o internování. Myslím, že vaše bojová činnost v Praze proti Němcům vám pomůže vykoupit vás u sovětské vlády za to, že jste spolupracovali s Němci...”

To bylo první setkání s Američany, od jejichž příchodu do Prahy závisel osud 1. divize. Mezi důstojníky a mužstvem se o něm mnoho mluvilo. Jedinou nadějí a útěchou zůstávalo, že až přijde chvíle jednání se skutečným americkým velitelstvím, najdou snad vojáci ROA víc pochopení a porozumění.(25)

V českých publikacích se tvrdí, že ROA neodevzdávala ukořistěné zbraně českým povstalcům. To je zčásti pravda a mělo to své důvody. Divize měla neobvykle vysoký stav. Nikdo neznal přesná čísla. Neustále se k ní připojovali nově příchozí, uprchlíci z pracovních a zajateckých táborů a ruští dobrovolníci z německé armády. Za pražské akce dosáhl stav asi 23.000. Nově příchozí k divizi neměli zbraně. Neozbrojení příslušníci byli většinou ponecháni v ubytovacích rajónech v prostoru Suchomasty. Přesto však počet neozbrojených i u divize v Praze byl velký a ukořistěné zbraně dostávali v první řadě tito bojovníci.

Večer 7. května vysílala pražská rozhlasová stanice následující prohlášení:

“Česká národní rada prohlašuje, že akce generála Vlasova proti německým vojskům je vlastní záležitostí těchto jednotek a Česká národní rada nemá s nimi žádnou politickou dohodu. Spolupráci vojenských akcí proti nacistům uskutečňují vojenské štáby.”

Zpráva obsahuje jednu zásadní nepřesnost. Nešlo o akci gen. Vlasova, nýbrž o akci gen. Buniačenka a bojující Praha se tímto informovala, že Rada se distancuje od akcí vlastního

vojenského velitelství. Relace byla výsledkem celodenního, často bouřlivého jednání v ČNR. O průběhu zasedání bude ještě řeč.

Po poslechu tohoto hlášení odjel velitel 1. pluku okamžitě obrněným autem na štáb povstání a tam žádal náčelníka štábu pplk. Bürgerera, aby prohlášení bylo odvoláno jako nepravdivé. Ten mu řekl, že v Praze je nyní dvojí vedení, vojenské a politické, že štáb o 1. divizi sice jednal, ale že proti rozhodnutí Rady vojenského velitelství jít nemůže. Na to Archipov odpověděl, že v tom případě okamžitě stáhne pluk z města. Náčelník štábu ho však ujistil, že pokud budou Čechům pomáhat, rádio bude ve vysílání zpráv o ROA pokračovat. Nato Buniačenko odeslal do redakce rádiostanice tuto zprávu:

“Hrdinné jednotky armády generála Vlasova, které přišly na pomoc našim bratrům Čechům, pokračují v očišťování města od Němců.”

Zda zprávu rádio vysílalo, jsem nemohl zjistit.

Téže noci v 23.00 hodin nařídil velitel divize opustit střed města, překročit Vltavu a zajistit divizi v prostorech mostu Železničního, Palackého a Jiráskova. Rozkaz nebyl jen reakcí na rozhlasové vysílání. Vedly k němu hlubší příčiny, ale rozhodnutí odejít z Prahy podnítilo hlavně jenání Rady a další intriky. I o tom bude ještě řeč.

Na uspořádání odchodu divize z města měla však hlavní podíl zpráva velitele divizního průzkumného oddílu, jenž hlásil postup Rudé armády, která v tu dobu překračovala Krušné hory a směřovala na Prahu.

Následujícího dne, 8. května v ranních hodinách, divize tedy opouštěla Prahu a večer se vrátila do svých původních ubytovacích prostorů v okolí Suchomast. Gen. Vlasov odjel z Prahy již odpoledne 7. května a večer byl na místě, které není přesně určeno, ale podle popisu odpovídá buď zámku v Litni nebo v Suchomastech. Tam ho ještě jednou navštívila skupina tří důstojníků z českého vojenského velení z Prahy, z nichž jeden mluvil rusky se slabým cizím přízvukem. O tomto posledním setkání Vlasova s českými důstojníky exis-

tuje vzpomínkový článek poručíka G. z 1. divize s rekonstruovaným rozhovorem, jak jej slyšel z vedlejšího pokoje, když čekal na gen. Vlasova, aby mu podal hlášení.

Důstojníci, z nichž jeden byl podle popisu v generálské uniformě žádali gen. Vlasova, aby s armádou zůstal v Praze a ujišťovali ho, že podniknou veškerá opatření, aby nikdo z divize nebyl potrestán a že po vítězném skončení války nastane v Rusku nová éra a vše bude odpuštěno. Na to odpověděl Vlasov:

“Odpuštěno? Já přece nežádám o žádné odpuštění. Kdyby všechno začalo znova, nastoupil bych stejnou cestu.”

Setkání je zaznamenáno i v rukopise velitele 2. pluku, pplk. Artiemjeva. Podle jeho verze vysvětlovala delegace neúspěšné jednání kpt. Antonova v ČNR jakýmsi nedorozuměním. O odstranění této chyby prý už štáb povstání jedná s ČNR. Delegace štábu naivně oznámila, že chyba bude napravena a že z české strany dojde k omluvě.(26)

Od toho dne večer přestalo však pražské rádio hlásit cokoli o 1. divizi ROA a obracelo se o pomoc pouze k Rudé armádě. Jak ve štábu gen. Vlasova, tak u 1. divize bylo všem jasné, že v ČNR mají převahu komunistické síly a to jen potvrdilo rozhodnutí opustit město.

Po odchodu divize z města došlo k bojům na místech, kde se až dosud nebojovalo, např. na Smíchově, v Jinonicích a v Motole. Tyto prostory předtím kontrolovala 1. divize. Šlo zřejmě většinou o německé jednotky, které se chtěly probít na západ.

Než vyčerpáme všechny přímé prameny o bojové činnosti v Praze a přejdeme na pozadí politických jednání a intrik oněch dnů, chtěl bych se vrátit ještě ke dvěma zprávám, které přímo souvisí s povstáním a činností německých úřadů.

Kusá zpráva o činnosti jednoho z pluků 1. divize pochází od vedoucího Spolkového vojenského archívu ve Freiburgu, dr. Stahla, který jako raněný důstojník byl v roce 1945 přidělen na Velitelství obranného okruhu Praha na Malostranském náměstí. Vzpomíná si, že jeden z velitelů pluků ROA s doprovodem se dostavil k veliteli Prahy s výzvou, aby složil

zbraně. Požadavek byl tehdy odmítnut. Dr. Stahl uvádí, že pluk onoho velitele obsadil nato Petřín.(27) Jednalo se zřejmě o pluk Sacharova a další zpráva s touto přímo souvisí.

Povstání v Praze prožil také dr. Kroeger a jeho údaje nám poskytují zajímavý pohled do vnitřních pražských kruhů SS. Nedá se říci, že by pro ně povstání bylo překvapením a že někteří důstojníci 1. divize konspirují, se také vědělo. Když se však 1. divize nakonec objevila v Praze a na straně Čechů, byl tu přece jen pocit trpkosti a zklamání, poněvadž SS tuto armádu uvedly v život a její přechod do nepřátelského tábora byl považován za zradu, i když podíl vlastní viny se přiznával a okolnosti, za nichž se 1. divize tak rozhodla, byly rovněž brány v úvahu.

Po incidentu v Kozojedech opustil dr. Kroeger divizi a odjel do Prahy ke K. H. Frankovi, jak bylo popsáno v kap. VII. K. H. Frank byl však v té době ve Flensburgu u velkoadmirála Dönitze.

Když povstání propuklo, bydlel dr. Kroeger v hotelu Alkron, který měl tehdy německý personál a byl většinou obsazen příslušníky německých ozbrojených složek. Poněvadž po 12.00 hodině 5. května nemohl nikdo hotel opustit, připravoval se Alkron s hosty a personálem na obranu. V 15.00 hodin se dostavila hlídka české policie a žádala, aby z hotelu propustili dva české důstojníky policie, jejichž přítomnost je nutná na velitelství povstání. Do té doby o nich v chaosu dne nikdo nevěděl. Policejní hlídka však znala čísla pokojů a důstojníci tam skutečně byli. Po krátkém vyjednávání byli oba ochotni zaručit volný odchod hostům hotelu i personálu s tím, že po dobu průjezdu Prahou budou všichni, spolu s policejní hlídkou, sloužit jako rukojmí. Cesta Prahou do Černínského paláce trvala půl druhé hodiny. Česká policejní hlídka skutečně zabránila všem násilnostem a před vchodem do hradu, který byl dosud pod ochranou strážního útvaru SS, byli příslušníci české policie propuštěni.

S K. H. Frankem se dr. Kroeger setkal až příštího dne, když povstání bylo už v proudu. Přesto, že v té době bylo už ztraceno ruzyňské letiště a bojovalo se u rozhlasu, nebyla situace považována za nebezpečnou, pokud 1. divize nepřejde na

českou stranu. Když se konečně Kroeger setkal s Frankem, jeho první slova zněla: "Víte, co se dole děje? Vlasovovi lidé bojují s našimi vojáky. Tak jsem měl přeci jen pravdu já a všichni ostatní, kteří po měsíce varovali a varovali!"

6. května se dostavil na Pražský hrad také parlamentář ROA a žádal dr. Kroegera, aby se dostavil k plk. Sacharovi jenž, jak víme z několika údajů, se pokoušel samostatně vyjednávat s německým velením Prahy o kapitulaci. Jelikož dr. Kroeger Sacharova znal a považoval ho za osobu krajně nespolehlivou a protože byl varován také gen. von Tousseintem, pozvání nepřijal. Později ve stejnokroji ROA, se přece jen účastnil jednání na Mezinárodním Červeném kříži na Malostranském náměstí. Chtěl navázat spojení s Vlasovem a spolu s ním nalézt řešení pro situaci v Praze, hlavně dosáhnout volného odchodu německého obyvatelstva z města a zabránit násilnostem vůči německým civilistům a zajatcům. Na MČK ho nepřijali přátelsky, ale MČK neměl také možnost ani ochotu něco podniknout. Úředníci se spíše zabývali odesíláním telegramů na americké velitelství v Plzni se žádostmi o pomoc Praze.

S plk. Sacharovem ani s gen. Buniačenkem dr. Kroeger jednat nechtěl. Neviděl žádnou naději, že by jejich prostřednictvím mohl ovlivnit situaci v Praze.

Prahu dr. Kroeger opustil 8. května v noci v konvoji pluku "DF".(28)

Česká národní rada jedná o 1. divizi(29)

Až dosud jsme sledovali bojující jednotky v pražských ulicích.

6. května, ještě než ČNR přesídlila na Vinohrady, jednala o 1. divizi. Stále ještě o ní málo věděla a na konci jednání gen. Kutlvašr konstatoval, že činnost divize se zatím projevila slabě a je třeba chovat se k ní zdrženlivě. Toto konstatování však vyplývalo z neinformovanosti. Vojenské akce většího rozsahu namířené proti středu města se připravovaly až na ranní hodiny příštího dne, ale i tak, už 6. května odpoledne, zabránil 2. pluk proniknutí bojových skupin SS Wallenstein

na Smíchov od Radotína a přes Slivenec. Kdyby to nedokázal, vojenské velení Prahy sotva mohlo zabránit jejich spojení s posádkou na Petříně a na Strahově, a už 6. května by bylo došlo k částečnému obklíčení Prahy od jihu a od západu. Ztrátou území, které povstání utrpělo v následujících dnech, hlavně postupem bojových skupin SS od severovýchodu z prostoru Milovice, by se byla Praha octla v těžkých nesnázích.

7. května v 07.45 hodin zahájila ČNR zasedání na novém místě. Zápis uvádí Statistický úřad v Bartolomějské ulici na Starém Městě jako místo schůze.

Zasedání začalo referátem styčného důstojníka Charváta z kasáren Jiřího z Poděbrad. Ten měl za úkol spojit se s 1. divizí a dovést ji do Prahy. Po příchodu do Prahy dostal další, politický úkol: doprovázet pobočníka gen. Vlasova, kpt. Antonova, jenž nesl dopis od gen. Buniačenka adresovaný K. H. Frankovi s výzvou, aby k 10.00 hodin téhož dne kapituloval. Německá kopie dopisu byla předána gen. Kutlvašovi. Styčný důstojník s Antonovem do Černínského paláce, sídla K. H. Franka, však nedošel. Výzva ke kapitulaci byla zatím hlášena rozhlasem a Charvát s Antonovem se místo toho dostavili do budovy ČNR. Z kombinace dvou pramenů tohoto zápisu a dopisů dr. O. Machotky vyplývá, že Charvát referoval a Antonov zatím čekal na chodbě. Na Charvátův referát odpověděl Josef Smrkovský, člen ČNR za komunistickou stranu, v tom smyslu, že gen. Vlasov nemůže dávat Frankovi žádná ultimata a musí koordinovat svou činnost s českým vojenským velením. Smrkovský pak navrhl, aby rozhlas přijímal k vysílání zprávy pouze od ČNR.

V tu dobu šel na zasedání dr. Otakar Machotka, člen ČNR za stranu národně socialistickou, a viděl, jak na chodbě stojí Josef Smrkovský a velmi ostře a nepřátelsky mluví s důstojníkem v dlouhém koženém plášti a v neurčitém stejnokroji, který nebyl ani německý ani ruský. Rozhovor se vedl v ruštině, kterou Smrkovský ovládal dost špatně.

Mezitím se však přítomnost 1. divize v Praze a její účast na bojích dostala na pořad jednání Rady. Josef Smrkovský

byl co nejrozhodněji proti tomu, aby se s Antonovem vůbec jednalo. Jeho argumenty nejsou v "Zápise" uvedeny. Jsou však zachovány v rukopise V. Artiemjeva "Historie 1. divize ROA". Jak dalece je uvedený rozhovor úplný nebo autentický dá se dnes těžko říci. Slovník však Smrkovskému odpovídá a pro zajímavost jej uvádím:

Smrkovský: "Proč jste přišli do Prahy?"

Co odpověděl Antonov, vyplývá z pokračování rozhovoru.

Smrkovský: "My jsme vás o to neprosili a štáb povstání, to není český národ a jeho vláda. To je pouze vojenské velitelství, které pro dosažení vojenských cílů mohlo použít všech prostředků k úspěšnému boji. My jsme představitelé československého národa, my jsme vaši pomoc nežádali a nechceme spolupracovat se zrádci své vlasti a s německými žoldněři. Vojska maršála Koněva ne dnes, ale zítra přijdou do Prahy a pomohou povstání. Vaše velení zřejmě počítalo s naší podporou, no ať je vám to všem jasné, že vy jste pro nás právě takoví nepřátelé jako Němci."

Kapitán Antonov s takovým přijetím nepočítal. Byl otřesen a snažil se blíže vysvětlit pohnutky, které Osvoboditelské hnutí ruského národa vedly k boji proti bolševismu. Smrkovský pak pokračoval v útocích. Jako komunista měl své představy a zásady, byl si vědom, do jakého světla bude povstání postaveno před sovětským spojencem, bude-li spolupracovat s protikomunistickým hnutím, a jako revolucionář nabízel revoluci a vzpouru. Navrhoval Antonovi, že jediná cesta pro ně je přejít na stranu Rudé armády, a když s tím velitelství ROA nebude souhlasit, svrhnout je a vzít velení do vlastních rukou. Prohlásil, že se souhlasem Rady ke společnému boji se nedá počítat, protože z dvanácti členů Rady je osm komunistů... "A vy sami potvrzujete, že jste naši nepřátelé!"

Do dalšího jednání zasáhl gen. Kutlvašr, který mluvil dobře rusky, a nabídka pomoci a společného boje se stala předmětem hlasování členů Rady. Smrkovský s několika dalšími byl přehlasován, pomoc byla přijata a 1. divize měla v dalším koordinovat svou činnost se štábem povstání. Rada však odmítla uzavřít písemnou dohodu. To bylo rozčarování. Antonov, zplnomocněný k jednání jak Vlasovem, tak Bunia-

čenkem, musel nakonec toto řešení přijmout. Očekával víc. Účelem jeho návštěvy bylo připravit cestu pro uzavření sponecké dohody s oficiální politickou organizací, tak jak už byla uzavřena s důstojníky. Antonov však nebyl jedinou osobou, s kterou se jednalo. Hlavou druhé mise byl plukovník ROA ze štábu gen. Vlasova, o němž víme jen to, že jeho iniciála byla K., zdržoval se někde v Praze v soukromém bytě a přes odpor Smrkovského s ním gen. Kutlvašr jednal telefonem. Telefonní číslo dodal kpt. Antonov.(30)

Výsledek Antonova jednání byl však nakonec přece jen doložen písemně, jak je v "Zápise" výslovně uvedeno. Ze strany ROA dohodu podepsal Antonov, zplnomocněný k tomu gen. Buniačenkem a zastupující nemocného gen. Vlasova. Dokument obsahuje tři body a má následující znění:

Stanovisko České národní rady k vojenským akcím gen. Vlasova a jeho vojsk proti německým ozbrojeným silám v pražském prostoru.

1) *Česká národní rada je představitelem československé vlády a má jediná právo rozhodovat o všech vojenskopolitických otázkách na území Čech dosud obsazených nepřitelem. Vojska generála Vlasova berou tuto skutečnost na vědomí.*

2) *Česká národní rada děkuje generálu Vlasovovi a jeho vojskům, že na výzvu rozhlasu přišli na pomoc bojujícímu pražskému lidu. Bylo rozhodnuto, že tam, kde vlasovské útvary operují jako samostatné jednotky, přijímají kapitulaci samostatně, a kde operují společně, přijímají také kapitulaci společně. Kapitán Antonov prohlašuje, že vzhledem k tomu, že ČNR převzala vládu, ruší se výzva ROA ke kapitulaci (německé armády, pozn. autora.)*

3) *Útvary generála Vlasova budou operovat v úplné shodě a souladu s veliteli československých vojenských jednotek.*

Všimněme si podrobně formulace bodu 2) '...že na výzvu rozhlasu přišli na pomoc...' Tím dává Rada I. divizi na vědomí, že se necítí vázána žádnými předešlými dohodami, uzavřenými s důstojníky vojenských velení. Aby v tomto směru nebylo pochyb, konstatuje se na zasedání, že kpt. Rudl (velitel zámecké stráže v Lánech) a mjr. Mašek jednali s Vla-

sovem o poskytnutí pomoci. Výzva rozhlasu *tuto žádost* podporovala a konstatuje se, že *jednání jednotlivých osob bylo vedeno soukromně*. Tak zní zápis. Jestliže položíme důraz na slova *tuto žádost*, dostává konstatování nový smysl. Znamenalo by to, že předešlá jednání a dohody v Kozojedech a v Suchomastech Rada neuznává. Je tu také druhá možnost, přijmout text doslovně a považovat ho za důkaz neinformovanosti Rady. Obojí je možné.

Dále se ještě jednalo o tom, že Velitelství československých ozbrojených sil si vyhrazuje právo výzvy ke všeobecné kapitulaci německých ozbrojených sil.

Po tomto bodu kpt. Antonov dokument podepsal a opustil zasedání. Rada však pokračovala v debatě o divizi. Rozpoutal se spor o děkovaný dopis za poskytnutou pomoc, který měl být odeslán gen. Vlasovovi.(31) V "Zápise" je o tom krátký odstavec, obsahující další slovní záhadu.(32) Dopis má být odeslán ihned, *poněvadž její zásah* (1. divize ROA, pozn. autora) *se tím omezí na nejmenší možnou míru. Práva se jim neposkytují*. Dopis byl napsán, přeložen a odeslán.

Text dopisu:

Panu generálu Vlasovovi.

Česká národní rada děkuje Vaším vojákům za rychlou pomoc, kterou poskytují na základě rozhlasové výzvy našemu hlavnímu městu Praze. Česká národní rada rokovala s Vaším zplnomocněncem a přikládá modalitu této spolupráce.

Věta začínající slovy...*poněvadž její zásah*... není příliš zdvořilá, ale jasná. O jaká se však jednalo práva? Divize žádala politický azyl a ten jí byl tímto odmítnut.

Když se kpt. Antonov vrátil ze zasedání Rady a po všech velkých nadějích přinesl jen bezcenný dokument o třech bodech, zastihl gen. Buniačenka s náčelníkem jeho štábu v dělostřeleckém postavení nad Zlíchovem, odkud řídil palbu divizního dělostřelectva.(33) Buniačenkův hněv a zklamání neznaly mezí. Není zachováno, jakými slovy reagoval na výsledky jednání. Informoval o nich však okamžitě gen. Vlasova, jenž odjel téhož dne z Prahy, pravděpodobně po obdržení tohoto dopisu.

7. května se s německým velitelstvím Prahy několikrát jednalo o kapitulaci a o odchodu německých vojsk z města. České prameny o tom neříkají mnoho. Kapitulace německých vojsk a jejich odchod z Prahy před příchodem Rudé Armády se totiž staly "skvrnou" na činnosti ČNR.

Avšak prameny ROA(34) uvádějí k těmto jednáním několik zajímavých a důležitých okolností, vystihujících chaotickou situaci oněch dnů. Podle nich vyjednávala o kapitulaci s německým velitelstvím Prahy 1. divize za účasti zástupců americké armády, kteří na schůzku přijeli na třech obrněných autech. Německá armáda měla opustit Prahu a složit zbraně za linií amerických vojsk. 1. divize měla zůstat v Praze a očekávat příchod americké armády.

Několik hodin po skončení schůzky zachytila rádiostanice 1. divize následující depeši: "Veliteli 1. divize, generálu Buniačenkovi: Navrhuji, abyste odmítl jakoukoliv pomoc od Američanů. Praha má být ruská, a ne americká. Podepsán: Zplnomocněnec NKVD pro Československo..." (Autor uvádí dvě jména: Nikandrov nebo Nikoforov, přesné znění si nepamatuje.) Zpravodajská služba ROA hlásila však týž den, že postup Američanů v západních Čechách byl zastaven.

Brzy nato se dostavila na štáb divize skupina Čechů v civilních šatech a žádali přijetí u generála Vlasova. (Je pravděpodobné, že se jedná o členy ČNR Knapa a Davida, pozn. autora knihy.) Místo Vlasova se s nimi setkal Buniačenko. Pramen tuto delegaci označuje za zástupce magistrátu města Prahy. Jak jsem již uvedl, byli to asi zástupci ČNR, která ve skutečnosti stejně působila pouze na pražském území. Delegation přinesla gen. Vlasovovi děkovný dopis za pomoc Praze (jedná se o tentýž dopis, jenž byl uveden výše), a když jej odevzdala, chtěla znát odpověď na dvě otázky, jež byly dost v nesouladu s obsahem a tónem právě předaného dopisu. Zněly:

1) S kým jde armáda generála Vlasova? Se západními spojenci nebo s Rudou armádou? Nebo proti oběma?

2) Proč jsou na tancích 1. divize nápisy: "Smrt Hitlerovi a smrt Stalinovi!" ?

Velitelství divize dalo na obě otázky jasnou odpověď:

1) Armáda gen. Vlasova byla sformována pro boj proti bolševismu a rozhodně nebude jednat s Rudou armádou.

2) Vlasovci považují za nepřítele ruského národa stejnou měrou Hitlera i Stalina.

3) Armáda gen. Vlasova zachová vůči západním spojencům neutralitu.

Když česká delegace vyslechla odpovědi, prohlásila, že na právě předaném dopise nic se nemění, že děkují za pomoc gen. Vlasovovi, velitelství divize, důstojníkům a vojákům, ale že nemohou zůstat lhostejní k nepřátelskému vztahu vlasovců k nejlepšímu příteli Československa, k Stalinovi a jeho armádě, a proto prosí velitelství divize, aby všechny své jednotky stáhlo z Prahy.

Uvedený dokument mluví jasnou řečí. Přestože se jedná o svědectví z řad ROA, odpovídá naprosto stanovisku ČNR. Časově jej lze umístit do večerních hodin 7. května. Spojíme-li však obsah dokumentu s poválečným českým tvrzením, že děkovaný dopis ČNR gen. Vlasovu nebyl nikdy doručen, pak vyjde najevo záměr krýt činnost některých osob logickou úvahou, že nebyl-li dopis doručen, nemohlo dojít ani k žádnému jednání ve štábu ROA.

Na vysvětlení nejasností s dopisy, - byly totiž dva - je nutné připomenout to, že hned po skončení povstání se mnoho osob snažilo distancovat od své činnosti minulých dnů. Za přítomnosti Rudé armády nebylo možné prokazovat vlastní odbojovou činnost účastí na bojích ve spojení s Buniačenkovou divizí. A mnoho lidí důkaz o odbojové činnosti nutně potřebovalo. Byl to tehdy kus papíru, který otvíral dveře pro další život. Docházelo tedy k překrucování faktů a jasným falzifikacím. To je, domnívám se, naprosto logické pozadí různých nejasností z dnů povstání a nejasností ohledně dopisů.

Odpoledne téhož dne obdržel totiž gen. Buniačenko další dopis od ČNR, jehož obsah byl pro ROA urážlivý. Štáb divize se spojil s Radou a žádal odvolání některých krajně nevhodných výrazů. Rada odpověděla, že takový dopis odeslán nebyl, a proto tedy nemůže nic odvolat ani změnit.

Dopis, který tak rozhořčil Buniačenko, a jehož obsah vlastně není znám, byl zřejmý podvrh. Dr. O. Machotka potvrzuje,

že takový dopis Buniačenkovi z Rady odeslán nebyl. Kdo jej napsal a dal doručit veliteli 1. divize, není známo. Existují dvě verze: Autorem byla buď německá zpravodajská služba nebo Josef Smrkovský. Buď jak buď, dopis splnil svůj účel. Obě strany měly důvody pro to, aby divize Prahu opustila.

Považuji za nutné vrátit se k "Zápisu" a hledat aspoň stopu vysvětlení záhady dopisů v základním dokumentu povstání. Všechny následující zápisy jsou fragmentární, někdy nerosozumitelné a pocházejí ze 7. května:

9.45 David se vyjadřuje k otázce Vlasova a tvrdí, že případ Vlasova může mít nedozírné následky pro stanovisko Sovětského svazu. Je proti odeslání děkovného dopisu. Hnutí je vedeno člověkem, který zrušil přísahu. Oznámení pouze Vlasovovým jednotkám.

Znovu k dopisu Vlasov-Smrkovský: Jedná se pouze o průvodní dopis s modalitou spolupráce.

Znovu případ Vlasov: Smrkovský se ptá, na jakém základě vydal Vlasov rozhodnutí. Ruské jednání s Antonovem.

David:... je jasné, že i jenom zmínka Vlasovova jména může být pro sovětské funkcionáře dostatečným důvodem k obavám o linii tohoto povstání a o jeho skutečném smyslu... obrátit se jen na vojáky a nechat pana Vlasova bez spojení... Jedná se o spojence, který pro nás velmi mnoho udělal.

Prof. Pražák: Vždyť se vlastně nestalo nic jiného, než že Vlasovovy jednotky přišly a jejich pomoc byla omezena.

David: Návrh s Vlasovem nevyjednávat... Smrkovský se přidává.

Výzva v rozhlase: Vojáci tzv. Vlasovovy armády... bijte nacisty tak, jak byli bití od slavné Rudé armády.

12.30 - v rozhlase zpráva o postupu vlasovců na Prahu. Zpráva o schůzce předsedy Rady s Vlasovem je falešná a musí být dementována.

Smrkovský: Naším jménem byla provedena provokace (týká se předchozí zprávy a dementování, pozn. autora).

Konstatování, že zprávu o jednání s vlasovskými jednotkami nechal vysílat Maivald...

Matuš u velitele Vlasovova oddílu. Údajně povolává posily z Budějovic.(35) Gen. Buniačenko se cítí dotčen jedním odstavcem našeho oznámení. Velitelem není Vlasov, nýbrž Bu-

niačenko. (První konstatování skutečnosti. Jedná se o reakci na vysílání pražského rozhlasu, pozn. autora.) Buniačenko žádá někoho z ČNR. Poděkování neočekává.

Knap: S ohledem na nedorozumění doporučuji navštívit Buniačenska a vyjasnit celou záležitost. Neřekl jasně, čím se cítí dotčen. Nelíbí se mu, že říkáme Vlasovova armáda. Ne ruská. Nemuseli jsme je nejdřív žádat o pomoc, oni přišli sami. Není třeba se obávat, že budou zasahovat do našich záležitostí. Jestliže si jejich pomoc nepřejeme, může stáhnout své jednotky, a na otázku, co o tom bude soudit Rudá armáda, ujišťuje, že mezi nimi nedojde k žádnému boji. Vysloveně prohlašuje, že chtěli pomoci Pražanům. Knap navrhuje, aby ho doprovázel člen Rady (ke gen. Buniačenkovi, pozn. autora).

21.00 - referát V. Davida a J. Knapa po návštěvě u gen. Buniačenska. (Hlavním důvodem návštěvy bylo získat zbraně od 1. divize, pozn. autora.) K objasnění svého stanoviska žádá Buniačenko, aby mohl rozhlasem přednést projev. Jedná se o politické memorandum o čtyřech stránkách psaných na stroji, ve kterých vysvětluje, proč přešel na stranu Vlasovovy armády, chce vysvětlit další vnitřní ruské problémy, proč přišel na pomoc, že ho k tomu přiměly slovanské pocity. Tento projev by měl být vysílán česky a rusky. Dále uvádí Buniačenko některé technické údaje. Má celkem asi 30 tanků,(36) mají jen lehká děla ráže 75mm a nedostatek všeho střeliva. Uvažuje o přemístění části dělostřelectva na Petřín. Dosud ztratil v Praze asi 300 mužů. (Tento referát vystihuje situaci někdy v odpoledních hodinách, pozn. autora.)

Tak vypadá zápis o činnosti 1. divize v Praze 7. května od 09.45 do 24.00 hodin. Nikde není o druhém urážlivém dopise zmínka. Nemluví se ani o tom, že divize opouští Prahu, a co je nejdůležitější, jaké kroky podniklo české vojenské velení na zaplnění mezer. Myslím, že uvedené výňatky ze "Zápisu" vystihují politickou a hlavně vojenskou kapacitu ČNR a jejího vojenského velení a není k tomu třeba dalších komentářů, snad jen opakovat a zdůraznit, že české vojenské velitelství Rada doslova "zdědila" od jiných ilegálních organizací a sama k němu dodala pouze jméno kapitána Nechanského.

7. květen byl pro 1. divizi osudový a rušný den.

Divize útočí časně ráno na střed města, ale pouze dvěma zesílenými prapory.

Antonov neúspěšně jedná v ČNR a ta odesílá gen. Vlasovi, ne Buniačenkovi, děkovný dopis, chladný a ve skutečnosti odmítavý.

Ve vltavském údolí stojí 2. pluk a chrání Prahu od jihu.

Někde v Praze jedná americká mise s 1. divizí o německé kapitulaci. Do výsledků jednání zasahuje zplnomocněnec NKVD pro Československo.

Odpoledne je u Buniačenka Matuš a po něm přicházejí zástupci ČNR David a Knap. Vyzývají velitele divize, aby se svým vojskem opustil Prahu.

Mezitím je známo, že Američané nepostupují, ale od severu se přibližuje Rudá armáda.

Po všech těch návštěvách a odmítnutích dostává Buniačenko další "urážlivý dopis", jemuž věnují prameny ROA tolik pozornosti.

Po výčtu hlavních událostí toho dne nezbývá, než položit následující otázky: Proč stáhl Buniačenko své útvary na smíchovskou stranu až v 23. hodin? Doufal snad stále ještě v nějaké záruky? Bylo snad toto otálení projevem nechoty přiznat si svůj vlastní neúspěch?

Odchodem z centra města neskončila úplně činnost 1. divize na západních a jižních okrajích Prahy. Bojové skupiny SS postupovaly na Prahu od jihu, a to hlavně po levém břehu Vltavy. Když nemohly proniknout do Prahy přímo, snažily se o to strmými průrvami ve skalách a menšími komunikacemi z údolí Vltavy na západ. V prostoru Slivence se s nimi střetly jednotky 2. pluku. Dá se dnes těžko říci, jaký měly tyto německé útvary bojový úkol. Osobně se domnívám, že chtěly dosáhnout silnice Praha-Beroun a co nejdříve se stáhnout za čáru americké armády. Šlo většinou, aspoň v tomto úseku, o mladé chlapce, (37) kteří spíše prosili o milost než bojovali. V bojích muže proti muži na jihovýchodních okrajích Slivence jim v postupu na západ zabránil prapor 2. pluku.

Části 2. pluku bojovaly v tomto úseku ještě 8. května ráno, ale to už ne v zájmu Pražského povstání. Zajišťovaly bezpeč-

nost ústupu 1. divize z Prahy z východního a jižního směru.

Po odchodu divize z Prahy zůstalo ve městě ještě několik menších skupin vojáků ROA a ty pokračovaly v bojích až do 9. května. Mezi bývalými příslušníky 1. divize žijícími v emigraci se někdy tvrdí, že v Praze setrvali tzv. infiltrátoři a celý dělostřelecký pluk. Údaj však není potvrzen. Velitel pluku pplk. Žukovskij byl zajat Rudou armádou 12. května ve Lnářích.

Kromě toho zbyli v pražských nemocnicích ranění.

Mnoho osobností na české straně si v těch dnech i později přálo, aby se 1. divize v Praze vůbec neobjevila. Protože lidé na ni nikdy nezapoměli a poněvadž o ní na počátku věděli tak málo a později, kromě několika hanlivých tvrzení, o ní neslyšeli vůbec nic, zamlčená minulost dala vznik legendě.

K otázce “Kdo osvobodil Prahu?”

Aby byla vůbec možná odpověď, je třeba skutečně zrekapitulovat řadu skutečností, podrobně rozebraných v předchozích kapitolách. Povstání nebylo připraveno, a když 5. května spontánně vypuklo, postrádalo jak politické, tak vojenské organizace, jež by mohla do průběhu akcí účinně zasáhnout a byla také schopna zabránit negativním jevům, hlavně krutému chování vůči německým zajatcům a civilnímu německému obyvatelstvu.

Ozbrojené akce už první den nabyly takového rozsahu, že německé vojsko ztratilo kontrolu nad městem.

Ještě 7. května nikdo v Praze nemohl s určitostí říci, která spojenecká armáda obsadí město.

1. divize ROA nezasáhla do bojů v Praze neočekávaně. Její účast byla výsledkem jednání vojenského velitelství, které vědělo, že zásah pravidelné armády je naprosto nutný, jinak bude povstání krvavě potlačeno. Do 7. května měly jednotky 1. divize pod kontrolou západní část města, stále ještě se silnými ostrovy německé obrany v prostoru Strahova, Hradčan a Dejvic. Na východním břehu kontrolovaly střední část města od čáry Jiráskův most-Vihohrady-Strašnice na jih.

Hlavní zásluha divize spočívala v tom, že v kritické době roz-

dělila město na dvě části - severní a jižní (viz mapka č. 5) - a tím po dobu své činnosti ve městě zabránila spojení mimo-
pražských ozbrojených složek. Bez její účasti na povstání by
západní část města byla určitě obsazena 6. května a povstání
by pravděpodobně bylo potlačeno následující den. Kdyby ne-
byla divize opustila město v noci ze 7. na 8. května pro nesho-
dy s ČNR, 4. a hlavně 3. pluk by byly získaly během 8. května
kontrolu nad většinou severní části města a oba pluky by byly
jistě donutily útvary SS postupující od severu a východu obe-
jít Prahu z východu a ustoupit na jih. Přitom je třeba přiznat,
že postup 1. divize na Prahu od západu měl do jisté míry i ne-
gativní vliv na situaci v Praze. Většinu německých útvarů,
hlavně armády, donutila totiž k boji přímo ve městě, protože
ústupovou cestu na západ divize přehradila. K německé kapi-
tulaci 8. května došlo, až když tlak 1. divize v Praze pominul,
neboť Prahu opustila, ústupová cesta na západ se otevřela
a hrozba příchodu Rudé armády byla už bezprostřední.

Od chvíle, kdy útvary ROA opustily východní břeh Vltavy,
nesli povstalci až do konce povstání tíhu boje sami a zazname-
nali značné územní ztráty.

Hlavním faktorem úspěchu povstání byl moment překvape-
ní, jak ze strany povstalců, tak ze strany 1. divize, jež do bojů
zasáhla v kritické době.

K tomu ještě nutno dodat:

a) 1. divize nikdy neobsadila celou Prahu (vyhýbám se pojmu
"osvobodila", protože osvobození je stav vyplývající z úspěš-
ného zakončení akcí vojenského rázu), protože k tomu nemě-
la dostatek času. Střízlivě hodnoceno, neměla k tak rozsáhlé
akci ani dostatek prostředků. Neznám také případ, že kontro-
ly nad miliónovým a vojensky obsazeným městem bylo dosa-
ženo ve dvou dnech jednou divizí a revolučními útvary.

b) Kdyby to podmínky dovolily, Pražské povstání by nako-
nec bylo s to, s pomocí 1. divize, získat kontrolu nad obsaze-
nou částí města, bez ohledu na to, byla-li německá posádka
ochotna kapitulovat či ne, ovšem pouze za předpokladu, že by
nebyly zasáhly ustupující jednotky armádní skupiny "Střed".
Kdyby ovšem ty byly skutečně ustupovaly, nemohlo k povstá-

ni dojít, nebo by bylo na samém začátku bezohledně potlačeno. I. divize by byla musela od prvních dnů května respektovat všeobecný směr ústupu do Krušných hor. Jiný směr by za předpokladu skutečného všeobecného ústupu armádní skupiny "Střed" nebyl možný.

c) Mimo jakoukoliv pochybnost je třeba konstatovat, že hlavní tíhu bojů nesly revoluční útvary Pražského povstání, ale to se sotva mohlo udržet bez zásahu I. divize.

d) Shrňeme-li všechny vedené skutečnosti, je na závěr třeba říci, že Praha vlastně nebyla nikým *osvobozena*. 8. května, po stažení I. divize z města a po současném vstupu mimopražských německých útvarů ze všech stran do města, byla značná část Prahy znovu obsazena německými ozbrojenými složkami. Když ty pak večer téhož dne zastavily boj a postupně od táhly, nebyl tu, až na malé výjimky už nikdo, od koho by město muselo být osvobozeno.

Jakékoliv jiné úvahy se vymykají realitě květnových dnů 1945.

Druhá světová válka končila obklíčením armádní skupiny "Střed" polního maršála Schörnera v prostoru Lysá n./Labe, Jičín, Hořice, Pardubice, Chrudim, Chotěboř a Kolín 11. května 1945, kdy tato armáda měla stále ještě stav 860.000.

Pražská operace Rudé armády byla pouze součástí tohoto mohutného obklíčovacího manévru.

XI. Události v jižních a západních Čechách

O osudu 2. divize máme zprávy jen kusé a navzájem si mnohdy odporují. V dubnu 1945 se západní fronta nebezpečně přiblížila výcvikovému táboru Heuberg, kde se 2. divize formovala a kde byl štáb ROA. Tehdy už Vlasov rozhodl soustředit všechny jednotky v prostoru města Riedu, v západním Rakousku na úpatí Alp.(1) Tomuto prostoru se v tu dobu ústupovým bojem přibližoval Kozácký sbor a různé antikomunistické skupiny z Jugoslávie, Maďarska a severní Itálie.(2) Všem útvarům šlo tehdy už jen o život.

Přesun 2. divize do jižních Čech má zajímavé pozadí. 10. dubna 1945 předal generál dobrovolcejších jednotek Köstring rozkaz OKW, aby zbývající ROA útvary přešly z prostoru Heuberg a Münsingen do Lince.(3) Plk. Herre, velitel organizačního štábu pro ROA, neznal záměr tohoto rozkazu (soustředění v Linci a pak přesun na čáru Vltava) a nepovažoval to pro budoucnost ROA jednotek za nejlepší. Mezitím místní vojenské orgány v Münsingenu počítaly s nasazením jednotek ROA proti postupující americké armádě a v tom viděl plk. Herre řešení, jak co nejdříve převést ruské dobrovolce do amerického zajetí. Také gen. Köstring se snažil změnit rozkaz OKW, ale jeho úsilí bylo bezvýsledné. Plk. Herre se pokusil osobně zasáhnout a jel do Reichenhallu, kde byl v té době gen. Köstring. Generál ho přijal, ale na námitky plk. Herre jen krčil rameny a nakonec mu dal vážnou radu, aby se ihned vrátil do Münsingenu a rozkaz provedl. Na jeho zoufalé otázky a námitky generál smutně odpověděl: "Vaše telefonické hovory, jimiž se stavíte proti přesunu - bohužel oprávněně - byly odposlouchány. Pokud rychle neodjedete, máte na krku pokus o velezradu." Herre věděl, že ruští důstojníci, hlavně gen. Meandrov, se chystají zahájit jednání s Američany. Nezbylo mu však, než podle rozkazu přesunout divizi do Lince. Divize a ostatní útvary opustily Münsingen 20. dubna a dva dny nato byl Münsingen obsazen Američany.

Další pochod divize do údolí Vltavy se dál v souladu s rozkazy OKW z 12. března a 26. dubna. Na původní slib gen. Vlasovovi, že všechny dobrovolecké útvary se soustředí u Frankfurtu n.O., se v té době už zapomělo. nebo už byl neproveditelný.

Vlastní rozkaz k přesunu vypracoval štáb ROA 7. dubna. Odchod z Münsingenu začal 17. dubna a z Heubergu 18. dubna. Útvary postupovaly nočními pochody v průměru 28-32 km za noc. Do Memmingen, odkud měl transport pokračovat po železnici, začaly docházet 20. dubna. Kázeň za transportu byla dost nízká. Jen s největším úsilím se dařilo německým styčným důstojníkům a polnímu četnictvu omezit případy plení a neoprávněné rekvizice, jež byly na denním pořádku. Je ovšem nutno poznamenat, že zásobování transportu bylo nedostatečné a v několika případech velitelé německých skladů odmítli transport vůbec zásobit. Přitom byly tyto sklady den nato před příchodem americké armády zničeny.

Zajímavé je, že německé dokumenty od samého začátku uvádějí cíl transportu Lince, kdežto Rusové byli až do příchodu do Lince přesvědčení, že jedou do prostoru Ried, kde se mají spojit s 1. divizí a s Kozáckým sborem. Německé velení o svých cílech štáb ROA zřejmě neinformovalo.

Ve štábu ROA se přitom předpokládalo, že při zamýšleném obsazení prostoru Ried dojde ke srážkám s německými útvary, ty se podaří odzbrojit a zbraně použije 2. divize, jejíž výzbroj byla nedostatečná. Jako o bojové divizi se o ní zatím nedalo mluvit. A nedostatečná zůstala až do konce.

Mezitím byl také gen. Žilenkov pověřen KONR vyjednáváním s kozáky. Mělo jít o společné akce v prostoru Ried a zachování vojsk ROA pro pokračování v boji proti bolševismu. (4) Žilenkov opustil přesunující se útvary 22. dubna, avšak na místo setkání s kozáckými představiteli nedorazil. (5)

Transportu do Lince se zúčastnily tyto útvary:

- Štáb ROA, náč. štábu gen. Truchin.
- 2. divize, velitel gen. Zverjev.
- Důstojnická škola se zvláštním útvarem Důstojnická záloha, velitel gen. Meandrov.
- Záložní brigáda (2.000 osob zůstalo v Münsingenu).

- Ženijní prapor, součást 1. divize.

Za pochodu a železničního transportu připojovali se k ruským útvarům zajatci a dělníci, posláni na práci do Říše z okupovaných území na východě - Ostarbeitři. Němečtí styční důstojníci nebyli tomuto narůstání stavu s to zabránit. Velká většina nově příchozích nepřicházela proto, že by se chtěli stát vojáky; chtěli jenom být mezi svými. V Landsbergu osvobodila divize celý transport sovětských zajatců, které odváželi kamsi na východ, za neznámým cílem.

Při průjezdu Bad Reichenhallem byl gen. Zverjev vyznamenán Válečným záslužným křížem 2. třídy.

Po příjezdu do Lince, 29. dubna oznámil gen. Köstring náčelníku štábu ROA gen. Truchinovi, že transport nebude pokračovat v cestě do Riedu, ale že v Linci bude vyložen a dostane další rozkaz.(6) K tomu dodal: "Vše se děje se souhlasem gen. Vlasova, který byl u mne včera, 28. dubna. Část železničního transportu je ještě na cestě. První transporty se už vykládají a peším pochodem se přesunou směrem Linec-České Budějovice. Včera večer měla 1. divize dorazit do Prahy." Kde divize tou dobou skutečně byla, gen. Köstring nevěděl. O pochodu na jih, na Ried, nemohla být řeč. Gen. Truchin se musel smířit se skutečností a předpokládat, že se spojí s 1. divizí začátkem května v jižních Čechách.(7)

Příchodem do Lince se 2. divize a ostatní útvary dostaly pod velení armádní skupiny "Jih" gen. plk. Lothara Rendulice. Jelikož štáb ROA neměl spojení s Vlasovem,(8) rozhodli se Truchin a Herre, jenž po neúspěšné intervenci v Reichenhallu u gen. Köstringa potřeboval mít jasné rozkazy pro další činnost divize, navštívit gen. plk. Rendulice na jeho velitelství Erla, východně od Lince. Byli přijati celkem laskavě a dostali rozkaz přemístit divizi do prostoru České Budějovice a odtud na severovýchod a tam vybudovat a obsadit řadu obranných postavení proti Rudé armádě. Tam měla být také doplněna výzbroj. Gen. Truchin přijal rozkaz s bezvýraznou tváří.(9)

Od 1. května vyložené transporty začaly podle rozkazu pochodovat na sever dvěma proudy. V západním byl štáb armá-

dy a důstojnická škola, ve východním 2. divize a zbývající útvary.

Navzdory tomu, že transport byl většinou proveden po železnici, postup americké armády údolím Dunaje byl tak rychlý, že prakticky sledoval ruské útvary ve vzdálenosti jednoho denního pochodu. 2. května, kdy 2. divize vyrazila z Lince, bylo čelo americké armády vzdáleno od ruských jednotek 30-35 km. Že útvary do Lince vůbec dorazily, bylo zásluhou plk. Herre. Dal před postupující americkou armádou vyhodit několik desítek mostů. Gen. Truchin to hodnotil kladně, třebaže se přesun prováděl proti směru Rudé armády postupující od Vídně. Truchinovým záměrem bylo spojit se stůj co stůj s ostatními útvary ROA v Rakousku a rozhodnutí o pochodu na sever do Čech tehdy štáb ROA ještě neznal.

3. května, po třech dnech pochodu na sever, naplněných nejistotou, ještě před vstupem do Čech, svolal Truchin v rakouské obci Reinbachu poradou vyšších velitelů a členů štábu. Rozhodnutí, k němuž dospěli, vyplynulo z následujících úvah:

- Prvořadým cílem je spojení s 1. divizí. Jelikož není známo, kde se zdržuje, ke spojení možná nedojde.

- Spojení s gen. Vlasovem neexistuje. Aby se navázalo, odjel dnes večer na sever gen. Šapovalov.(10)

- Ze situace vyplývají tři možnosti: buď postupovat dál na sever; nebo se vrátit zpátky do Lince;(11) anebo navázat okamžitě kontakt s americkou armádou a nezávisle na 1. divizi převést útvary za bojovou linii. Po krátké poradě byla zvolena třetí možnost. Provedením úkolu pověřili gen. Assberga a plk. Poznjakova.

Zplnomocnění k zahájení jednání s Američany bylo vydáno jménem KONR a datováno 5. května 1945:

Gen. major ROA Assberg a plk. Poznjakov v doprovodu adjutanta gen. Assberga poručíka Butkova, tlumočnice Smirnové a šoféra Ganswola cestují na území spojenecké anglo-americké armády s návrhem na přechod součástí ROA na stranu spojeneckých armád. Komitét pro osvobození národů Ruska zplnomocňuje gen. Assberga a plk. Poznjakova, aby vešli ve styk a vedli jednání o způsobu přechodu vojsk ROA

na stranu spojenecké anglo-americké armády. KONR dává na vědomí, že cílem vojska ROA není ozbrojený boj proti spojeneckým vojskům, a proto žádné součásti ROA za žádných okolností neustoupí do jakýchkoliv bojových akcí proti anglo-americké armádě.

Francouzský text podepsaly následující osoby: Gen. Truchin jako člen presidia Komitétu a jako zástupce vrchního velitele vojsk ROA; členové Komitétu gen. Meandrov a gen. Bojarskyj, docent Muzyčenko a docent Grečko.

Assberg a Poznjakov se svým doprovodem vyjeli z obce Reinbachu večer 4. května směrem na Vyšší Brod (něm. Hohenfurt) a Světlík (něm. Kirschlag) tak, aby druhého dne ráno zastihli americké jednotky. Před obcí Světlík narazili na americké hlídky a ty je odvedly do štábu americké 11. tankové divize ve Světlíku, k velícímu generálu divize H. E. Dagerovi (součást XII. armádního sboru 3. armády).

Delegace se vrátila s odpovědí 6. května v 13.00 hodin do štábu ROA už na území Čech v obci Razboden.(12) Odpověď, rovněž napsaná francouzsky, má šest bodů a je doložena mapou s vytýčenými osami přesunu a prostory, kde se má ROA soustředit. Podepsána byla v obci Světlík 6. května v 10.20 hodin.

Text odpovědi:

1. *Vojsko ROA musí ihned zastavit veškerou válečnou činnost a osvobodit všechny válečné zajatce, pokud nějaké má.*
2. *Veškerá vojenská výzbroj a výstroj, zařízení, dopravní prostředky a pod. musí být zachovány v úplném pořádku.*
3. *Výše zmíněná výstroj a výzbroj musí být vzata s sebou a nesmí být zanechána na místě nebo předána německým útvarům.*
4. *Všechny součásti se soustředí v jednom prostoru, odkud se přesunou do nového prostoru, podle zakreslení na mapě.*
5. *Přechod do vyznačeného prostoru se provede pouze ve dne, v jednom proudu s jasnými rozpoznávacími znaky.*
6. *Tyto podmínky jsou předběžné a podléhají, bude-li to nevyhnutelné, změnám ze strany vyšších instancí spojeneckého velení.*

Odpověď na předložené podmínky musí být doručena do 36 hodin, počínaje 18.00 hodinou 6. května 1945.

Při rozhovoru s ruskou delegací se gen. Dager dle referátu plk. Poznjakova vyjádřil v tom smyslu, že v souhlasu se štábem 3. americké armády zaručuje nevydání jednotek ROA sovětským orgánům pouze po dobu trvání války. Konečné rozhodnutí nezávisí na vojenském velení, nýbrž je vyhraženo vládě. O této závažné okolnosti plk. Poznjakov údajně informoval gen. Truchina a gen. Meandrova. Je ovšem podivné, že o tak důležité podmínce, i když pouze ústní, žádný z obou generálů nikoho z podřízených neinformoval. Možné je, že právě tato okolnost nakonec přiměla Truchina k cestě za Vlasovem do Prahy, aniž o zlověstné podmínce někomu něco řekl. Buď považoval váhu zodpovědnosti za příliš velkou, aby rozhodl sám, nebo zmíněná podmínka byla pouze fikcí plk. Poznjakova.

Šestý bod amerického dokumentu si však do budoucnosti přirozeně vyhrazoval změny. Za nejasných okolností chaotického konce války by takovou výhradu zahrnul do úmluvy každý. A výhrada mohla představovat buď naději nebo hrozbu.

Mezitím se u útvarů ROA roztroušených v Čechách události vyvíjely rychlým spádem. 3. května gen. Šapalov opustil štáb s úmyslem vyhledat gen. Vlasova. Dojel do Německého Brodu na letiště ROA a odtud pro poruchu na autě pokračoval v hledání divize letadlem spolu s por. Buschmannem. 4. května, jak již bylo popsáno, přistál u obce Suchomasty v prostoru 1. divize. 5. května odtud obdržela 2. divize osobní dopis gen. Šapovalova s rozkazem od gen. Vlasova táhnout ihned do Prahy na pomoc 1. divizi.(13) Ani gen. Vlasov ani gen. Šapovalov ovšem nevěděli, že náčelník štábu gen. Truchin mezitím jedná s Američany. První bod uvedené odpovědi gen. Dagera mu zakazoval jakoukoliv bojovou činnost a mimo to si Truchin musel být vědom toho, že vlastně žádné bojové útvary v plném slova smyslu k dispozici nemá. Divize stále byla ještě divizí jen podle počtu vojáků, ne však výzbrojí, a do Prahy měla asi 150 km.(14)

Historie s Šapovalovým dopisem není vůbec tak jednoduchá. Tou dobou byl u štábu ROA Sergej Fröhlich, který se s Vlasovem sešel v Linci asi 29. dubna. Fröhlich věděl o vyjednáváních s Američany a sám se jich na jiném úseku účastnil. (15) Podle jeho údajů přinesl od Vlasova z Prahy gen. Bojarskyj, náčelník štábu 2. divize, následující ústní rozkaz 2. divizi: Ihned vyrazit pochodem na Prahu. Všechno vzít s sebou. Odmítnout poslušnost německému velení. Po doručení rozkazu odjel, podle Fröhliche, Bojarskyj znovu do Prahy a na jeho nový návrat se čekalo tři dny. (16) Tento druhý odjezd gen. Bojarského potvrzuje Aldan. Podle jeho údajů odjel Bojarskyj do Prahy 5. května, aby vyhledal Vlasova, vysvětlil mu situaci a přinesl od něho nové rozkazy pro další činnost.

Na obou verzích, Šapovalově i Bojarského musí být hodně pravdy a logicky do sebe zapadají. Gen. Truchin byl po celou dobu vystaven mimořádnému napětí. Časový limit 36 hodin ubíhal a útvary v jižních Čechách stály v nečinnosti a očekávaly rozhodnutí.

O událostech v Praze se gen. Truchin dozvěděl v jižních Čechách od místního obyvatelstva. Odposlouchávání rádiových zpráv z Prahy nedávalo však jasný obraz o situaci. Čeští povstalci v jednom městě, jehož název není uveden, dávali Truchinovi 5. a 6. května k dispozici 20 až 30 nákladních automobilů k převezení části jednotek do Prahy. Truchin to však odmítl. To ovšem objasňuje, proč mezi obyvatelstvem v jižních Čechách došlo k definitivní změně původně přátelského vztahu vůči ROA.

Svědectví o změnách vztahů vydává také plk. Herre:

Štáb ROA a úzký štáb německých styčných důstojníků sídlil zprvu v českých kasárnách v Budějovicích. Nepřátelský postoj místního obyvatelstva donutil však oba štáby, aby se přesunuly na jižní okraj města, pak do Kaplic a později do Strakonice. Nálada mezi místním obyvatelstvem v jižních Čechách byla tak napjatá, že plk. Nerjanin musel přidělit skupině německých styčných důstojníků osobní ochranu v síle 35 mužů, ozbrojených samopaly. Plk. Herre označuje situaci za stav vzpoury, hlavně vůči příslušníkům německé armády. (17)

K vývoji třístranných nepřátelských vztahů přispívaly také srážky jednotek ROA s německými útvary. Na železniční stanici v Kaplicích osvobodila skupina ROA transport 800 lidí z koncentračního tábora. V transportu byli Rusové, Poláci, Francouzi a Belgičané.

V prostoru Trhové Sviny došlo ka srážce s SS, mrtví byli na obou stranách. 2. divize zde získala další zbraně.

Štáb armády ROA s gen. Truchinem a styčný štáb plk. Herre byl 4. května ve Strakonících. V časové tísní a hlavně v nejistotě o osud několika desítek tisíc osob nebyl gen. Truchin ochoten vzít na sebe zodpovědnost za kapitulaci vojsk ROA, jež podle plánu KONR měla být zachována. Truchin měl v úmyslu převést do amerického zajetí nejen útvary v jižních Čechách, ale i 1. divizi a Kozácký sbor, který byl tou dobou už podřízen ROA, takže Truchin nesl zodpovědnost i za kozáky. Proto se rozhodl odjet osobně za Vlasovem do Prahy, získat jeho podpis a celou akci s ním koordinovat. O akci 1. divize v Praze už věděl a nesouhlasil s ní. Na nátlak svého druhého zástupce plk. Nerjanina podepsal před svým odjezdem dohodu o přechodu vojsk ROA za americkou linii, jak to bylo dohodnuto s gen. Dagerem. Dokument je datován 6. května a byl vyhotoven ve dvou exemplářích. Jeden si ponechal Nerjanin, druhý vzal Truchin s sebou. Ani on, ani kdokoliv z uvedených generálů a důstojníků, kteří se pokusili navázat spojení s Vlasovem, se do jižních Čech už nevrátil.

Takový byl jejich osud:

Gen. Truchin odjel do Prahy autem spolu s gen. Šapalovem, pobočníkem poručíkem Romaškinem a řidičem. Přibližovali se ku Praze od jihozápadu a projížděli místy, která už jevila jasné známky povstání. Po několika zastávkách se jim podařilo dorazit do Příbrami, kde byla cesta zatarasena revolučními gardami. Sovětský parašutista, vysazený v Příbrami před několika dny, poznal posádku auta. V budově radnice, kam je odvedli, čekal na ně kapitán sovětské armády.(18) Otevřel zásuvku stolu a vyňal z ní mapovou tašku gen. Bojarského. Pak řekl ironicky: "Vy jistě víte, komu to patřilo, soudu druhu Truchine. Včera jsme ho pověsili."

Druhý den byl gen. Šapalov zastřelen a gen. Truchin byl později odvezen do Moskvy. Romaškin byl tři dny nato osvobozen jednotkami 1. divize ustupujícími z Prahy.

Lhůta 36 hodin daná americkým velitelstvím měla vypršet v 06.00 hodin 8. května.

V noci na 8. května vyslal plk. Nerjanin skupinu osmi důstojníků k americké 11. tankové divizi s dokumentem podepsaným gen. Truchinem a žádal další instrukce k přechodu. Průvodní dopis podepsal sám. Té noci však došlo k tomu, čím končí každá válka. V 00.01 hodin 9. května německá armáda zastavila všechny bojové akce a kapitulovala.

Gen. Dager se spojil se svým nadřízeným velitelstvím a prohlásil, že protože je po válce, podléhá dohoda změnám. Nařídil armádě ROA zůstat kde je a ústně dodal, že v případě jakýchkoliv přesunů budou jednotky ROA vystaveny bez přechodí výstrahy americké palbě a bombardování.(19)

Z dalšího běhu událostí vyplývá, že buď byla tato hrozba formální, nebo někdo informoval vyšší americké velitelství o skutečném stavu věcí a vysvětlil mu politické implikace událostí v jižních Čechách. Faktem je, že útvary ROA, pod tlakem přibližujících se předvojų Rudé armády, začaly spontánně odcházet na západ a nikdo na ně nestřílel ani je nebombardoval. V té době ustupovalo za americkou linii takové množství různých útvarů, že formální americká hrozba byla stejně neproveditelná.

V době nečinnosti a nejistoty 8. května časně ráno odjel do Prahy za Vlasovem také Sergej Fröhlich. Doprovázeli ho příslušník štábu mjr. Sergej Šejko, dále český příslušník z povstaleckého útvaru a český policista. V každé vesnici zastavovali a ptali se německých útvarů na situaci. Oba Češi vstupovali do domů, aby se dozvěděli zprávy z českého rozhlasu. Když skupina dorazila na štáb 2. divize východně od Kaplic pil se tam koňak z velkých vinných sklenic a balilo se. Fröhlich a ironicky žádali, aby v Praze vyřídil pozdrav gen. Vlasovi. Skupina pak pokračovala dál na sever. Před Tábořem zastavili u německé jednotky a tázali se důstojníka, mohou-li ještě proniknout ku Praze. Odpověděl, že si ale musí pospíšet,

rudá armáda je pouze 5 km dál na východ. Češi vycházeli z domů a vyprávěli, že podle zpráv z rádia první sovětské tanky dorazily do Prahy. Skupina se proto rozhodla v cestě nepokračovat a vrátit se do Kaplic na štáb 2. divize. Když tam dojeleli, odešel Fröhlich k veliteli gen. Zverjevovi a oznámil mu, že sovětské tanky jsou odtud 20 km na východ a že je třeba vydat rozkaz k ústupu. Zverjev byl však úplně opilý. Pražské rádio stále opakovalo zprávy o příjezdu sovětských tanků do Prahy.

Americká STOP LINE

Jelikož poslední kapitoly této knihy se zabývají přechodem součástí ROA do amerického zajetí a palčivou otázkou zůstává, proč některé útvary přešly do zajetí a jiné byly vydány Rudé armádě na místě, je nutné tuto situaci vysvětlit na základě amerických válečných dokumentů.

V zásadě platil rozkaz US 3. armády, předávaný XII. armádním sborem svým podřízeným divizím,(20) jež téměř všechny působily na území Čech. Tento rozkaz jako prováděcí směrnice byl pak u divizí zpracován mezi 11. a 13. květnem. Jeho původní znění je následující:

1) *Podle instrukcí vyššího velitelství setrváte na současných pozicích v Československu.*

2) *Všechny německé jednotky, které jsme překročili při našem postupu k plzeňské STOP LINE před 00.01 hodinou 9. května 1945, jsou váleční zajatci a budou evakuováni do Německa; ostatní jednotky nebo jednotliví vojáci, kteří pronikli linií po 00.01 9.května 1945, budou vráceni na STOP LINE a předáni sovětské armádě. Německé civilní osoby, které jsme při našem postupu překročili, musí být donuceny, aby zůstaly na místě. Německé civilní osoby, které pronikly, budou poslány na STOP LINE a vráceny sovětské armádě.*

3) *Gen. pluk. Weller a polní maršál Schörner budou vydáni sovětskému vrchnímu velitelství...*

Rozkaz obsahuje celkem 8 bodů, pojednávajících o všem možném, jen o tom ne, že kromě německé armády byly v tomto prostoru armády jiných národů, na něž se klausule Jaltské dohody v žádném případě nevztahovaly, ale to zatím nikoho nezajímalo. Rozkaz řešil situaci jen všeobecně. Do prostoru

US 11. tankové divize ustoupily součásti 25. Grenadierdivision der Waffen SS "Hunyadi" (maďarská 1. dobrovolecká divize). To rozhodně nebyli Němci a neměli ani německý stejnokroj. Rovněž ROA nebyla ani právně ani formálně německá armáda. Velitelé amerických divizí a pluků byli tímto rozkazem postaveni před úkol, na nějž nebyli připraveni. Celkem ustoupilo na STOP LINE. nebo ji dokonce překročilo na území XII. arm. sboru asi 50 různých divizí (některé byly divizemi už jen podle názvu) a neodhadnutelný počet uprchlíků. V tomto chaosu si američtí velitelé pomohli jednoduchým způsobem: všimli si ho tak málo, jak jen mohli. Kromě toho překračovala STOP LINE i Rudá armáda a nechtěla se vracet.

Americká válečná dokumentace zhruba kategorizuje útvary na "Russians" - to je Rudá armáda, "White Russians" - tím je míněna ROA neboli vlasovci, a konečně DP's - Displaced Persons, to jsou uprchlíci, a do této kategorie mohl být zahrnut kdekdo. Velmi zřídka se vyskytnou čísla podle národností.

Osobní stanoviska vyšších velitelů jsou zaznamenána v rozhovorech, které jsou strojopisně přepsány a z nich uvádím následující část:

Gen. Irwin (Major Gen. S. Le Roy Irwin, velitel 5. pěší divize): Je něco nového s ruskými DP's?

Gen. Gay (Major Gen. H. R. Gay, náčelník štábu 3. armády): Ne, budou pouze drženi na místě, připraveni na to, aby mohli být vydáni Rusům.

Gen. Irwin: Mohu nějak vyjednávat (v angl. textu použito sloveso "dicker") o jejich vydání?

Gen. Gay: Ano.

Gen. Irwin: Snad v tom nebudu mít žádné štěstí, ale bylo by to něco, zbavit se jich všech najednou. Rusové střílejí všechny vlasovce (v textu White Russians) a SS. Nebude s nima žádná potíž.

Gen. Gay: Ne, myslím, že si s tím nemusíte dělat žádné starosti... regulace pro vojenskou správu byly vypracovány pro Německo a nevztahují se na Československo. V Československu jste oprávněn rozhodovat se na místě.

Gen. Irwin: All right.(21)

Hlášení styčného důstojníka 26. divize pro XII. armádní
G-3, 12. května 1945.

1. Pro zbytek jednotek navrhuje divize následující:

a) Aby všichni Němci (s výjimkou vlasovců-White Russians) byli spíše hromadně zpracováni a propuštěni, než abychom se pokusili vydat je Rusům.

b) Pokud se týče vlasovců, divize věří, že nejlepší cesta jak je vydat, je nechat Rusy postoupit a prostor s vlasovci obklíčit a pak stáhnout americké jednotky, aby se tím předešlo jakýmkoliv ztrátám amerického personálu.(22)

Uvedené citáty z americké dokumentace zajisté usnadní čtenáři pochopit situaci v této a následující kapitole.

Osud jižní skupiny ROA

Velícím důstojníkem pro celou jižní skupinu ROA se stal dnem 8. května zástupce náčelníka štábu plk. Nerjanin.(23) Situace v jižních Čechách byla hrozivá. Nejdále na východ do prostoru severovýchodně od Kaplic až po Třeboň byly vysunuty části 2. divize a Záložní brigády. Štáb 2. divize sídlil v budovách velkostatku několik km východně od Kaplic, štáb německých styčných důstojníků v obci Suchdol. Od místního obyvatelstva věděli, že sovětské jednotky jsou už jen asi 40 až 50 km východně.

Za této situace se plk. Nerjanin rozhodl ignorovat americký rozkaz a ráno 9. května nařídil všem jednotkám, aby odpochovaly na západ po jedné pochodové ose Kaplice-Krumlov.

Velitel Důstojnické školy gen. Meandrov s tím souhlasil a Důstojnická škola a útvar důstojnické zálohy opustily v 13.00 hodin obce Netřebice a Razboden a odešly rovněž do Krumlova. V Krumlově byly zastaveny. Velitel města a velitel 104. amer. pěšího pluku, 26. pěší divize, jim určil městský park v Krumlově, kde zůstaly 36 hodin a ráno 11. května se přesunuly do obce Kladenské Rovné, 5 km jihozápadně od Krumlova. Přechod na americkou stranu byl proveden v plném

pořádku, se zbraněmi, bez zvláštních ztrát i v útvorech, které se zpozdily.

Na americkou stranu přešla také Záložní brigáda. V jejím stavu bylo 5. května přes 2.000 mužů. Podle rozkazu plk. Nerjanina 8. května rovněž začala pochodovat na západ a 10. května dorazila do prostoru Frymburk, kde narazila na americké útvary a byla zastavena. Došlo tam asi 1.500 mužů.(24) Jednotku potkal nejšťastnější osud ze všech útvarů ROA. Americký velitel, proti platným rozkazům, umožnil malým skupinám přechod přes americkou linii, vydal jim průvodní dokumenty a tak se asi 800 osob dostalo až do Mnichova.

Jak útvary postupně docházely do Krumlova, měly aspoň jistotu, že jsou zatím mimo dosah Rudé armády. Záruku, že nebudou nakonec vydáni sovětům, jim však nikdo nedával. V nepřítomnosti gen. Truchina a ostatních generálů, kteří téměř do jednoho odjeli na sever dát si potvrdit postup jižní skupiny vrchním velitelem gen. Vlasovem, převzal z pocitu zodpovědnosti iniciativu gen. Meandrov a spolu s plk. Nerjaninem požádal plk. Herre o poslední službu v zájmu ROA: "Andreji Fedoroviči, doprovázej vás Bůh. Všechny naše naděje jdou s vámi. Snad se vám poštěstí najít generála Köstringa a kéž se mu podaří zabránit, aby nás vydali Stalinovi." Generál Meandrov věřil, že gen. Köstring je jediný člověk, který ještě může zasáhnout ve prospěch ROA. Večer 8. května opustil Herre Krumlov s dvěma auty. V druhém jeli gen. Assberg a plk. Poznjakov s manželkou, jež měla tlumočit.

Po několika km je zastavila americká hlídka a nedovolila jim v cestě pokračovat. Teprve k ránu, když se hlídky vystřídaly, žádal plk. Herre novou hlídku, aby mohli jet dál, poněvadž ruský generál, který je v autě, se musí dostavit na velitelství svého sboru. Americký voják tím byl překvapen a projevil se jako pravý, dobře informovaný Američan: "A Russian General? For heaven's sake, go ahead!" Tak se konečně Herre se svým doprovodem dostal na nejbližší vyšší velitelství (v rukopise uvádí jednou sbor a podruhé divizi, takže není možné útvar a osoby identifikovat), a tam žádal o povolení pokračovat v cestě ke gen. Köstringovi. V místnosti, kde se jednání vedlo, seděl už sovětský důstojník. Když

se objevil gen. Assberg, přistoupil důstojník k němu a plivl mu na kabát a procedil mezi zuby, rusky: "My se známe." Americký generál incident zpozoroval a ostře vykázal sovětského důstojníka z místnosti s tím, že na půdě americké armády se musí chovat slušně. Tento generál chtěl pomoci Herremu a situaci ROA chápal, necítil se však oprávněn cokoliv rozhodnout a písemné povolení k další cestě nevydal. Ani gen. Nehring, velitel německé 1. tankové armády, která už byla za americkou demarkační linií, nemohl nebo nechtěl takové povolení vystavit. A tak se gen. Assberg a členové jeho doprovodu museli vrátit zpátky do Krumlova.

Bez povolení pokračovat v cestě nastoupil plk. Herre se svým německým poddůstojníkem cestu pěšky za generálem Köstringem, o němž předpokládali, že bude na svém statku Bichlhof u města Marquarstein. Cesta jim trvala 12 dní a po více než 300 km dobrodružného putování územím dvou armád dorazili ke Köstringovi 20. května. Herre hlásil svému generálovi stav útvarů ROA v jižních Čechách. Jeho poslání bylo ovšem od samého začátku beznadějně, poněvadž po odchodu útvarů z výcvikových táborů v Münsingenu a Heubergu neměl gen. Köstring už prakticky možnost ovlivnit osud ROA a zabránit jejich vydání Sovětům. Večer téhož dne byli oba zatčeni americkou hlídkou.

Tak skončila činnost plk. gen. štábu Heinze Danka Herre, který po organizační stránce nejvíce přispěl k existenci ROA.

Zvlášť tragického konce se dočkala 2. divize, jejíž velitel gen. Zverjev, v rozhodné chvíli selhal.(25) Musím předeslat, že 2. divize, ačkoliv nedostatečně vyzbrojena, byla jedinou jednotkou celé jižní skupiny, která byla vůbec s to plnit nějaký bojový úkol. Z celé jižní skupiny byla vysunuta nejdále na severovýchod. Proč splnila německý rozkaz vysunout se tak daleko, je otázka. Podle všeobecné situace začátkem května 1945 měla být 2. divize jako nejpočetnější útvar celé jižní skupiny přesunuta co nejvíce na západ, což mělo ostatně platit pro celou skupinu. Je zřejmé, že část zodpovědnosti na jejím smutném konci nese i štáb ROA, třebaže se, jak vyplývá z následujícího, snažil situaci korigovat.

6. května obdržel gen. Zverjev rozkaz od gen. Truchina přesunout divizi do prostoru štábu a Důstojnické školy. 7. května tento rozkaz potvrdil a opakoval plk. Nerjanin. 8. května, kdy bylo v nepřítomnosti gen. Truchina rozhodnuto přejít na americkou stranu, byl gen. Zverjev ve štábu armády. 8. května v 18.00 hodin byl znovu vydán rozkaz k přesunu se všemi podrobnostmi. Do štábu divize byl doručen v 20.00 hodin. 9. května ve 04.00 hodin byl poslán k divizi důstojník štábu armády mjr. Sergej Šejko. Divize měla okamžitě začít s přesunem. Ten však byl zahájen až 10. května v 03.00 hodin, a to na rozkaz náčelníka štábu divize gen. Bogdanova.

8. května, kdy OKW ohlásilo zastavení válečné činnosti na všech frontách s účinkem od 00.01 hodin 9. května, byl štáb německých styčných důstojníků 2. divize stále ještě v obci Suchdol. Mjr. Keiling obdržel rozkaz odpochodovat se štábem a se všmi styčnými důstojníky u ruských pluků po ose Krumlov-Wegscheid-Passau na území okupované americkou armádou. Jediné, co mohl mjr. Keiling ještě pro 2. divizi udělat, bylo přimět gen. Zverjeva k vydání rozkazu pro ústup za demarkační čáru. Podle líčení všech svědků byl však Zverjev se silami v koncích. Zklamání posledních let a to, že žena, která ho doprovázela, spáchala sebevraždu jedem a umírala, zbavilo ho jakékoliv vůle rozhodnout jak v zájmu příslušníků divize, tak v zájmu vlastním. Jediné, co žádal na Keilingovi, bylo: "Dejte mi zbraně, zbraně..." To však byl požadavek ovlivněný spíše alkoholem než vojenskou úvahou. Krátce na to jeho žena zemřela a gen. Zverjev nechtěl už ustupovat dál. I po nátlaku americké hlídky, která pronikla do jeho štábu, odmítl ustoupit a údajně dal zastřelit jednotlivé příslušníky zbraní SS, kteří, už odzbrojeni, ustupovali jeho územím. Až do okamžiku, kdy se objevila první předsunutá sovětská hlídka 297. sovětské střelecké divize, zůstala s ním pouze jeho osobní stráž. Došlo k přestřelce a gen. Zverjev padl do zajetí zraněn.

Po vydání rozkazu na ústup odjel náčelník štábu divize gen. mjr. Bogdanov na štáb ROA ve Strakonících. Téže noci však štáb opustil a na vlastní pěst se dostal až do Bavorska,

kde jeho stopa končí. Byl to jediný generál ROA, který se zachránil aspoň potud, že nebyl souzen v Moskvě.

Plk. Nerjanin píše, že útvary Rudé armády měly pouze rozkaz dosáhnout určitého prostoru a že ke srážkám s útvary 2. divize nedošlo. Protismyslně však zní jeho údaj, že 10. května padly do rukou Rudé armádě celý druhý pluk divize, zásobovací útvary, divizní jezdecký útvar, části ostatních pluků a jednotlivých praporů.

Mjr. Keiling dojel do Krumlova ráno 9. května a čekal tam na jednotky 2. divize. Dorazila však pouze část 1. pluku, asi 700 mužů, která ustupovala bez rozkazu. K večeru byl Keiling ve Strakonicích, kde hlásil na štábu situaci 2. divize.

11. května obsadily útvary 75. sboru Rudé armády prostor východně od Kaplic. Z vlastního štábu divize se zachránil kromě Bogdanova pouze kpt. Tvardievič.

Co se odehrálo v prostoru Kaplic a Krumlova po 11. květnu není z dostupných pramenů známo. Z celkového stavu 16.000, který měla divize k 8. květnu, přešlo do amerického zajetí pouze asi 3.000. Z celkového stavu 25.000 celé jižní skupiny se zachránilo jen 7.200.

12. května, když se část štábu a Důstojnická škola rozmístily u obce Kladenské Rovné, dorazily k nim zbytky divize v počtu asi 2.200 mužů.

Stav útvarů ROA 12. května, zatím v americkém zajetí v táborech západně od Krumlova viděn očima amerického styčného důstojníka XII. sboru, poskytuje následující obraz:(26) *E. S ohledem na zprávy o neklidu mezi vlasovci (White Russians), jenž byly zdůvodněny strachem, že budou vydáni Rudé armádě, se mi zdá, že je výplodem fantazie a neodůvodněný ve srovnání se skutečným nebezpečím. Navštívil jsem jejich tábor jihozápadně blízko Krumlova (zpráva uvádí název CJECE BOJE, nepodařilo se mi najít na mapě název obce podobného znění, pozn. autora). Tábor je klidný jak idylická venkovská scéna. Ptal jsem se ho (bez udání jména, podle souvislosti se jedná o gen. Meandrova, pozn. autora), zda má nějaké problémy; odpověděl negativně. Řekl, že jeho jediný požadavek je, aby jeho útvary nebyly vydány Rudé armádě.*

Mluvil naprosto klidně bez jakékoliv stopy hysterie v hlase. Prohlásil, že má zásoby potravin na 3 až 4 dny. Jeho okamžitý požadavek je jen chleba a krmení pro koně (jednotky v táboře jsou složeny ze štábu gen. Vlasova, 2. divize ROA (-), ženíjního praporu, důstojnické školy spolu s různými štábními útvary).

Z těchto trosek se v americkém zajetí vytvořila tzv. "Skupina vojsk ROA gen. Meandrova". Meandrov zůstal nejvyšším velícím důstojníkem a jeho náčelníkem štábu se stal plk. Nerjanin. Nepočítáme-li Kozácký sbor, byl to nejpočetnější útvar v americkém zajetí. 28. května jej převedli do zajateckého tábora Landau v Bavorsku a později rozdělili po různých zajateckých táborech v Německu. Většina byla pak násilně repatriována do Sovětského svazu.(27)

To byl tragický konec tzv. "Jižní skupiny".

Letecká jednotka gen. Malceva, vysunutá nejdále na západ, opustila Karlovy Vary a Cheb a koncem dubna navázala pomocí německých prostředníků styk s velitelem 2. amerického tankového sboru, gen. Kennedym. Ten na vlastní zodpovědnost převzal do amerického zajetí Malcevovy jednotky, které složily zbraně v táboře Münsingen. I oni, včetně gen. Malceva, však byli později většinou násilně repatriováni do Sovětského svazu.

Konečně je nutno ještě připomenout tragický osud Kozáckého sboru, který bojoval téměř od počátku války nejdříve v menších jednotkách, později v rámci sboru. Koncem války, když se odpoutal z bojů v Chorvátsku, už měl stav 40 až 45.000. V Itálii, v prostoru Udine, stála "Domanovskaja divizia" v bojovém stavu 12.000. Obě skupiny doprovázeli příslušníci rodin, takže jejich celkový počet dosáhl 60 až 65.000 lidí. Byla to poslední příležitost v dějinách, kdy se kozáci a jejich bojový duch mohl volně projevit a zazářit jako zapadající hvězda na obzoru dohasínajících kozáckých tradic. V chaotickém závěru války si pouze toto kozácké vojsko zachovalo do poslední chvíle svou integritu. Jeho příslušníci raději volili smrt svými vlastními zbraněmi, než aby se dali odvléct do Sovětského svazu.

Ve světle nově uveřejněných dokumentů bude asi nutné přehodnotit i úlohu partyzánských bojů v Jugoslávii, která nebyla tak jednoznačná, jak ji oficiální historie představila světu. Ať už Sovětský svaz dosáhl jakkoli velkých mezinárodních úspěchů vítězným zakončením druhé světové války, ve vnitropolitickém životě Ruska dosáhl největšího úspěchu definitivní a dalekosáhlou likvidací veškeré nacionalistické opozice. Její součástí byl i zánik kozáků.(28)

XII. Ústup z Prahy a cesta do záhuby

---

1. divize ustupovala z Prahy jako z prohrané bitvy, ačkoliv vlastně v uplynulých dvou dnech získala kontrolu nad značnou částí města. Vnitřně zlomení a zbavení poslední naděje, odcházeli vojáci z Prahy za neznámým osudem. Cílem bylo americké zajetí, ale i o tom měla většina důstojníků své pochyby. Po zklamání v Praze nevěřila už divize v nic. Za bojů ve městě upozorňovali někteří Češi vojáky, že je čeká nejistá budoucnost. Mladí vojáci však bezmezně věřili v gen. Vlasova a měli na všechno jedinou odpověď: "Andrej Andrejevič všechno zařídí."

8. a 9. května se útvary vracely do ubytovacích prostorů kolem Suchomast. Byli unavení, takže cesta zpátky jim trvala déle než rychlý pochod na Prahu. Na druhé straně části útvarů se v Praze zmocnili požárních aut v závodech a hlavně opuštěných motorových vozidel německé armády a předjeli ostatní. Tak došlo k časovému rozmezí téměř dvou dnů, které divize potřebovala, aby se soustředila u Suchomast.

Útvary nejvíce vysunuté na sever urazily část cesty po silnici Praha-Beroun spolu s německými ozbrojenými složkami, které zanechaly těžké zbraně na okraji Prahy a ustupovaly na západ pouze s osobními zbraněmi a s touhou být co nejdříve za americkou demarkační čarou. Pozorovat rozbitou, ustupující armádu je zážitek, na který se nezapomíná. Většina německých skupin si i při tomto posledním ústupu druhé světové války zachovala vojenský charakter.auta s raněnými, bez pneumatik, pomalu jela s pěšími útvary. Pamatuji se na skupinu německých generálů, jimž zůstala jen hrdość, monokl na oku a rukavice za opaskem.

K poražené armádě se obyvatelstvo, právě prožívající dny vítězství, nikdy nechová velkoryse, zejména symbolizuje-li poražená armáda ztrátu samostatnosti a roky útlaku. Tak tomu bylo i v oněch květnových dnech. Jednotky 1. divize,

ustupující mezi německými útvary, obyvatelstvo sice vyprovázelo vděčně, ale nadšení už nebylo takové jako 6. května, když divize přišla na pomoc. Jádro divize ustupovalo ovšem samostatně přes Modřinu, Budňany, Korno a Suchomasty. Na této silnici, až na jednotlivce nebo malé skupiny, německých jednotek nebylo. Některé skupiny ustoupily už za tohoto pochodu dále na jihozápad. V Suchomastech byly štábu německých styčných důstojníků vráceny zbraně a volnost pohybu a od té chvíle byl jejich osud společný.

V divizi se vědělo, že cílem ústupu je velké město "Pilsen". Co přinese budoucnost, nikdo neznal a nemohl znát. Když jsem v Želkovicích opouštěl divizi a přišel se rozloučit s velitelem 2. pluku pplk. Artiemjevem, řekl mi rusky: "Jednoho psa jste se právě zbavili a druhý vám skočil na krk." Tak se tehdy myslelo a mluvilo u divize, která stála opuštěna v nepřátelském světě. Přiznávám se, že jsem celý dosah Artiemjevova výroku poznal až později.

9. května zastavil velitel divize zvláštním rozkazem veškeré ozbrojené akce proti německé armádě.

Cesta ústupu vedla pak dál před Lochovice-Jince-Příbram-Rožmitál. Odtud divize pokračovala po méně frekventované silnici blíže Brdským lesům, aby se vyhnula útvarům SS, které se v té době zdržovaly v prostoru Milína. Přesto se předvoj několikrát střetl s ustupujícími německými jednotkami. K většímu boji však došlo pouze 10. května v dopoledních hodinách u Rožmitálu s ustupující skupinou zbraní SS. Jinak se ozývaly pouze ojedinělé výstřely a německé útvary uvolňovaly cestu. Šlo se územím nikoho. Dosud tu nebyla ani americká ani Rudá armáda.

V pochodovém proudu jako poslední ustupoval 4. pluk a jeho II. prapor, částečně motorizovaný, tvořil zadní voj. Za ústupu narazil 4. pluk několikrát na menší skupiny příslušníků Rudé armády. Někdy sovětsí důstojníci vyhrožovali, že se brzy vypořádají se "zrádci vlasti". K ozbrojeným srážkám však v žádném případě nedošlo. Jednalo se vždy o malé skupiny sovětských vojáků, kteří plnili úkoly zpravodajské a průzkumné.

Venkovská města a obce, jimiž divize procházela, nebyly tak přátelské jako obyvatelé Prahy. Kontrolu nad nimi měly ozbrojené skupiny vydávající se za "partyzány". Pokud nebyly přímo pod kontrolou sovětských parašutistů, všemožná rudá označení jasně napovídala, kdo jim velí. Za těchto okolností se gen. Buniačenko přestal cítit bezpečným. Používal nyní místo velitelského automobilu nenápadný Opel-Kadet a seděl na zadním sedadle, schován za papírovými kartóny. Jeho obavy byly oprávněné. O tom svědčí následující událost. (1)

Když divize procházela jednou obcí, pozval její starosta velitele divize i jeho štáb na oslavu společného vítězství v Praze, aspoň na chvíli, jak jim čas dovolí. Buniačenko a Nikolajev odmítli. Bylo jim to podezřelé. Někteří důstojníci pluku však pozvání přijali. Co se pak stalo, dozvěděl se štáb divize později od jediného důstojníka, jenž se zachránil. Po srdečném uvítání a pohoštění byl dům, kde se oslava konala obklíčen rudými partyzány a důstojníci byli odzbrojeni a zajati. Jejich další osud není znám.

Část divize procházela Příbramí. Kpt. Buderatský od 3. pluku hledal na okraji města nějaký zdroj benzínu. Při tom se dostal na nádvoří městské věznice. Z jednoho zamřížovaného okna uslyšel ruské volání o pomoc. Vrátil se s posilou a pod hrozbou násilí vnikl do budovy a vězně osvobodil. Byli to por. Romaškin, pobočník gen. Truchina a několik řidičů aut. Kde byla v té době partyzánská brigáda "Smrt fašismu", která údajně ovládala Příbram a ničila SS divize, to J. Doležal v knize "Májové povstanie 1945" neuvádí. Od osvobozených vězňů se Buniačenko dozvěděl o osudu generálů, kteří byli na cestě do Prahy za Vlasovem. Celkem byli v Příbrami zajati generálové Truchin, Šapovalov a Bojarskyj. Nepodložené zprávy uvádějí, že stejného osudu se v Příbrami dočkal i gen. Assberg a gen. I. A. Blagovieščenskyj, ovšem podrobnosti nejsou známy.

10. května odpoledne se pochodová kolona zastavila. Když zastávka trvala příliš dlouho, předjel pplk. Nikolajev a mjr. Schwenninger celý pochodový proud až k jeho čelu. Tam

našli velitele průzkumného oddílu, jak se s pomocí českého tlumočnicka dohaduje s americkým kapitánem, který se svou jednotkou měl obsazenu prozatímní demarkační čáru na této silnici. Byl to předsunutý útvar 4. tankové divize 3. americké armády. Nikolajev se mu snažil vysvětlit, jako předtím velitel průzkumného oddílu, že jeho divize chce dosáhnout ubytovacího prostoru asi 15 km západně za demarkační čárou. Američan však nevycházel z údivu a nakonec řekl: "Copak nevíte, že maršál Stalin vyhlásil už včera konec války a zastavení všech vojenských akcí? Proč tedy postupujete s divizí ještě dál?" Nakonec, po bezvýsledném jednání, se americký kapitán spojil rádiem se svým nadřízeným a oznámil Nikolajevovi, že americký generál souhlasí, aby divize dosáhla jí určený prostor. Zároveň tlumočil pozvání od amerického generála pro velitele divize na snídani příštího dne v 11.00 hodin. V kritické situaci divize měnilo se toto první setkání s Američany v grotesku. Český tlumočnick např. upozornil amerického kapitána, že ve skupině je německý důstojník. Tomu to však bylo jedno. Když mu mjr. Schwenninger potvrdil, že je skutečně německým důstojníkem a celé předešlé jednání sledoval, jeho údiv neznal mezí. Stejně však představil mjr. Schwenningera dalšímu americkému důstojníkovi se slovy: "To je jeden z důstojníků našeho velkého ruského společenství. Můžete mu potřást rukou." To už byla situace jasná. Americký kapitán o Vlasovově armádě zřejmě nikdy neslyšel, stejnkroje mu neříkaly nic, situaci nechápal a osoby, s nimiž jednal, považoval za příslušníky předsunutých útvarů Rudé armády.

Uvádím tuto epizodu tak podrobně z toho důvodu, že je typická pro to, co se v následujících dnech a pak měsících až do roku 1946 odehrávalo v zajateckých táborech. Američané se prostě vyznačovali naprostou neznalostí poměrů a totálním nepochopením situace. Nedorozumění z prvního setkání se ovšem tehdy vyjasnilo a snídane příštího dne se také nekonala. Divize však dosáhla předpokládaného prostoru, dostala se za demarkační čáru a tedy poměrně do bezpečí. Odpoledne a večer 10. května se divize rozložila v prostoru Sachrov, Leletice, Předmíř. Velitelství se ubytovalo v obci Hvoždany. Celkový stav byl stále ještě 20.000 mužů.

Mezitím Rudá armáda nezůstala celá v Praze, aby užívala slávy osvoboditele. Její části dostaly další, v podstatě politický úkol: likvidovat zbytky 1. divize ROA a zabránit jim v přechodu na americkou stranu. K čemu pak došlo, známe z dost schematického líčení událostí bývalého velitele 25. tankového sboru Rudé armády, gen. poručíka E. Fominicha.(2) Tento záznam sloužil zatím autorům spisů a článků o ROA jako jeden z kuriózních pramenů, pojednávajících o zajetí gen. Vlasova. Fominichův článek byl samozřejmě předmětem polemik v emigračním ruském tisku a je samozřejmě napsán v typickém duchu sovětských publikací. Jelikož jsem však nenašel lepší pramen, užívám informaci gen. Fominicha a vynechávám přirozeně jeho ideologickou verbiáž.

25. tankový sbor byl jedním z vyšších útvarů Rudé armády a po skončení bojů o Berlín se zúčastnil postupu na Prahu. Neví se přesně kdy a kde, ale někdy za tohoto postupu dostal však nový, samostatný úkol. byl vyčleněn z rámce armády a při postupu směrem jihozápadním měl navázat styk s americkými vojsky. Tolik uvádí o úkolu svého útvaru gen. Fominich. Z dalšího popisu však vyplývá, že měl ještě jiné rozkazy. Sledujme tedy jeho výpověď:

Od silnice Praha-Plzeň jsme se stočili na jih do lesů. Ráno 11. května jsme dosáhli řeky Uslavy, kde jsme se setkali se spojenci. Překročili jsme řeku a soustředili se v prostoru Nepomuku. Když jsem se setkal s velitelem amerického sboru (XII. US armádní sbor, mohla to však být také pouze některá z jeho divizí, pozn. autora), navrhl jsem mu odzbrojit zbytky fašistických vojsk a banditů-vlasovců, kteří se, dosud ozbrojeni, potulovali v lesích.

“Můj drahý hoste,” odpověděl Američan, “my jsme oba vojáci. O politiku ať se zajímá, komu to patří. Nepospíchejte. O vaší žádosti uvědomím svého velitele.”

O vlasovcích, neřku-li o Vlasovovi samém, Američan nechtěl ani slyšet. Nezbyvalo než jednat na vlastní pěst a Vlasova brzo přivedli do mého štábu.

Z popisu gen. Fominicha vyplývá, že místo, kde jeho sbor odbočil na jih do lesů, mohly být pouze Zdice. Odtud pokračoval po ose Lochovice-Jince-Příbram-Rožmitál, což je přesně osa ústupu 1. divize. Je tedy jasné, že Fominichovi nešlo

o zdvořilostní návštěvu u amerického velitele. Jeho úkol byl zřejmý; zajmout celou 1. divizi i s Vlasovem, o němž se předpokládalo, že pochoduje se svými útvary, a to dříve, než překročí demarkační čáru. Akce byla zpravodajsky velmi dobře připravena, posuzujeme-li způsob jejího provedení. Z jiných zpráv víme, že na směr Praha-Plzeň byla v prvních dnech května vysazena celá řada sovětských parašutistů, ačkoliv v té době už tam neměli žádné bojové úkoly. Měli zřejmě sledovat pohyb západních spojenců, a byli zejména určeni na pomoc splnění velmi delikátního úkolu, tj. likvidace ROA, co nejdříve a co nejrychleji. Úkol byl proveden dokonale. 25. tankový sbor nemusel 1. divizi hledat. Byl zřejmě o jejích pohybech informován parašutisty a šel najisto. Volba tak silné jednotky proti jediné pěší divizi nasvědčuje tomu, že v případě ozbrojeného odporu, měla být divize zničena takovou mocí, která by spolehlivě zaručila úspěch.(3)

Události měly rychlý a dramatický spád. Sledujeme-li ústup 1. divize a současně postup 25. tankového sboru a zakreslíme-li situaci do mapy, dostaneme klíč k událostem příštích dnů. (Viz mapka č. 4):

- 10. května večer divize v prostoru Hvožďany.
- 11. května, 25. tankový sbor překračuje Úslavu a obsazuje prostor Nepomuk. Znamená to, že 1. divizi obešel z jihu a odřízl jí další ústupovou cestu na západ.
- V týž den, pod tlakem součástí 25. tankového sboru od Rožmitálu, se musí už odzbrojená divize přesunout do prostoru Lnáře, mezi americkou a Rudou armádu. Není za demarkační čarou, ale pouze pod ochranou americké armády, a očekává rozhodnutí o svém osudu.
- Divize se tak prakticky dostává do obklíčení. Posuzováno podle mapy, zbývala jediná cesta na severozápad přes Brdy-Lnáře-Smolivec-Mirovice. Byl-li však 25. tankový sbor rozložen v prostoru Nepomuk, musel mít pod kontrolou i tuto silnici.

Tím byl osud 1. divize zpečetěn.

Mezitím co divize prožívala hodiny a dny nejistoty v obcích v prostoru Lnáře, jednal gen. Vlasov o osudu celé armády se

zástupci spojenců v Plzni. Tam odjel ráno 8. května v doprovodu pplk. Tenzorova, Neporožného a dalších důstojníků svého štábu a s ochranným doprovodem. Skupina byla dvanáctičlenná(4) a měla projet Příbramí. Místní obyvatelstvo však upozornilo Tenzorova, že město je pod kontrolou komunistických partyzánů. Tenzorov nechtěl riskovat průchod města bojem a rozhodl se Příbram obejít. Tehdy ještě nikdo z celé kolony nevěděl, jak v Příbrami před několika dny skončili generálové jižní skupiny. Kudy pokračoval konvoj v cestě do Plzně, Tenzorov neuvádí. Z popisu však vyplývá, že museli použít hlavní silnici Beroun-Plzeň, přeplněnou ustupujícími německými jednotkami. Kolona gen. Vlasova se tak nedobrovolně včlenila mezi německé útvary a cesta po této hlavní komunikaci do Plzně trvala proto 10 hodin. Do Plzně dorazila o půlnoci.

Den nato přijal Vlasova plukovník americké armády a zcela samozřejmě ho považoval za sovětského generála. Ani tento plukovník vůbec nechápal situaci a když bylo nedorozumění konečně vyjasněno, prohlásil, že nemá instrukce, jak případ řešit a oznámil, že se tím bude zabývat spojenecká komise následujícího dne 10. května v 10.00 hodin. Když se Vlasov vrátil do vily, kde byl ubytován, našel svůj doprovod v civilních šatech, pocházejících ze šatníku ve vile, kde dříve bydlel funkcionář jakési nacistické organizace. Všichni, hlavně Tenzorov, na Vlasova naléhali, aby se této příležitosti využilo k útěku do Německa. Měli k tomu všechny možnosti, neboť Američané vilu nehlídali.

Vlasov však domítl. Byl rozhodnut zůstat až do rozhodnutí o osudu armády. Jeho doprovod pak bez námitek občanské šaty odložil. Druhého dne v 10.00 hodin byl gen. Vlasov přijat americkým generálem ve štábu jedné z divizí XII. sboru. Přítomni byli vyšší američtí důstojníci, zástupci anglické a francouzské strany a sovětský major, velitel partyzánského útvaru, jako zástupce Rudé armády. Tři západní spojenci souhlasili s převedením divize do amerického zajetí za předpokladu, že s tím bude souhlasit sovětský zástupce. Ten si vyžádal instrukce rádiem. Odpověď došla za hodinu: sovětské nadřízené velení trvalo na tom, že divize musí být předána do

zajetí Rudé armády. Pak bylo jednání přerušeno, aby se Vlasov mohl osobně spojit se svou divizí, kam měl ještě ten den odjet.

Ve 14.00 hodin informoval americký důstojník Vlasova, že 1. divize je ve Lnářích. Přímé spojení se zřejmě nepodařilo navázat, aspoň o tom nejsou doklady. Vlasov odeslal k divizi napřed Igora Pekarského (vojenská hodnost není známa) a por. Levčuka se zprávou, že divize bude odzbrojena americkou armádou, u každé roty zůstane 10 pušek pro strážní službu a důstojníkům budou ponechány osobní zbraně. Potom divize měla být převedena do zajetí s právy regulérních zajatců.

Po odjezdu obou důstojníků povolali Vlasova k dalšímu jednání. Jelikož jediný svědek, I. Pekarský, byl na cestě k divizi, nemáme zachované žádné zprávy o tom, jak jednání pokračovalo. V dokumentaci amerického XII. sboru a 2. pěší a 16. tankové divize, útvarů, které v prostoru Plzně přicházely v úvahu, nejsou zachované žádné doklady z tohoto jednání. Rozpory, které jsou v následujícím popisu Pekarského, vyplývají pravděpodobně z toho, že v ten den přicházel na podřízené divize již předtím uvedený rozkaz XII. sboru s časovým limitem 00.01 hodina 9. května, po kterém se žádné útvary nepřevádějí do amerického zajetí. 1. divize dorazila na americkou STOP LINE 10. května odpoledne. Tím se mohlo stát jakékoliv další jednání bezpředmětné a gen. Vlasov se musel vrátit se svým doprovodem k divizi. To, co jsem právě uvedl, je dedukce ze známých faktů. Je však možné, že Vlasov se vrátil k divizi přece jen s nějakým slibem, který dával aspoň naději, nebo tento neurčitý slib a rozhodnutí o divizi, přesunuté až na dopolední hodiny 12. května (viz další text), mělo udržet tento dvacetitisícový dav zatím v klidu.

Ve Lnářích se tedy měla provést stejná opatření, jak už o nich byla zmínka v předešlém textu v souvislosti s US 5. divizí. Rudé armádě mělo být umožněno postoupit, obklíčit prostor odzbrojené divize, americké jednotky se pak měly stáhnout a prostor s 1. divizí měla převzít Rudá armáda. (Viz. pozn. 22) v kapitole XI.)

Oba důstojníky Vlasovova štábu doprovázel americký plukovník a další důstojník a jeli pod ochranou amerického tanku. Americký plukovník byl trvale v rádiovém spojení a než dojeli do Lnářů, nařídil druhému důstojníkovi, aby sám doprovodil Rusy k divizi. Současně jim oznámil, že divize do Plzně převedena nebude, ačkoliv to předtím bylo dohodnuto, a že se gen. Vlasov vrátí k divizi téhož dne k večeru.

Neurčité zprávy o vyjednávání v Plzni se v divizi rychle rozšířily a udržovaly naději pro budoucnost. Podle líčení Pekarského byla morálka stále ještě dobrá, přesto, že divizi hrozilo trvalé nebezpečí od sovětských útvarů, které tábořily v těsném sousedství. K divizi odtud pronikali sovětští agitátoři a agenti, ale dosud bez viditelného úspěchu. Celá divize očekávala Andreje Andrejeviče.

Před odjezdem gen. Vlasova z Plzně se před jeho vilou shromáždilo mnoho Čechů. Každý chtěl spatřit zachránce Prahy. Když se objevil, předala mu delegace kytici květin a bouřlivé díky za záchranu Prahy. Na dovršení paradoxní situace lidé volali: "Ať žije Vlasov! Ať žije Stalin!" a starší muž přednesl pozdravný projev a odevzdal gen. Vlasovovi jako projev díků - bustu Karla Marxe! Vyprovázen ovacemi davu opouštěl v 16.00 hodin gen. Vlasov Plzeň a vracel se k 1. divizi.

Na vysvětlení událostí, k nimž potom došlo, je nutno dodat, že Lnáře(5) byly sice na území okupovaném americkou armádou, ale silnice Nepomuk-Lnáře a dál na východ sloužila jako komunikace pro sovětské jednotky rozmístěné v tomto prostoru. Sovětská armáda nemohla používat silnici Nepomuk-Smolivec-Rožmitál, protože na ní byla rozložena 1. divize, stále ještě pod ochranou americké armády.

Vlasov a jeho doprovod přijeli do obce Lnáře pozdě v noci. Konvoj se zastavil před zámkem, sídlem amerického velitelství a doprovázející američtí důstojníci odešli do zámku. Rusové zůstali v autech a čekali na další rozhodnutí čtyři hodiny. Z obce, ponořené do květnové noci, k nim doléhaly útržky ruských rozhovorů, ruské písně, smích. Hodiny plynuly v mlčení, až konečně k půlnoci Američané nabídli Rusům přenocování v zámku. Vlasova přijal kpt. Donahue, americký

velitel města. O generálovi, o jeho politickém hnutí a armádě věděl jistě stejně málo jako ostatní američtí důstojníci. Projevil však upřímný zájem a to Vlasova povzbudilo. Přesto, že byl unaven z neúspěšných jednání minulých dnů, rozhovořil se znovu a - aniž to tušil - mluvil naposledy jako svobodný člověk o svých nadějích a cílech, o marném úsilí a zklamání. Nehovořil jen za sebe, mluvil i za lidi, jejichž tribunem ho určil týž osud, který mu zároveň nedopřál dovést dílo k úspěšnému konci. Když skončil, kapitán Donahue vstal, podal mu ruku a řekl: "Děkuji vám, pane generále, udělám pro vás, co budu moci."

Den nato, ráno 11. května, divize podle amerického rozkazu složila zbraně na volném prostranství severně od Vesského rybníka. Vojáci naskládali zbraně po obou stranách silnice vedoucí od severu do obce Lnáře. Kromě ostatního vojenského materiálu zanechala divize na místě asi 60 tanků a samochodek. Tak se rozrostl divizní tankový útvar tím, že přebíral vozidla opuštěná německou armádou.

O tom všem gen. Vlasova informoval kpt. Donahue. Oznámil mu také, že celý prostor Lnáře bude druhého dne odevzdán Rudé armádě a že on dosud nemá povolení pustit divizi za demarkační čáru. Nabídl mu však volný odchod do britského sektoru s transportem britských válečných zajatců.

Vlasov nabídku odmítl. Protože se necítil v zámku bezpečný, odjel k utábořené divizi. Pocit nebezpečí byl oprávněný. Americké velitelství v zámku ve Lnářích bylo otevřený dům. Část budovy zabral revoluční Národní výbor a celý zámek byl volně přístupný různým "partyzánům", sovětským důstojníkům a vojákům.

Na štábu divize se Vlasov dozvěděl o osudu gen. Truchina a ostatních generálů, kteří byli zajati v Příbrami. S Buniačenkem však jednal hlavně o osudu divize a dohodl se s ním, nebude-li divize vpuštěna za americkou linii, Buniačenko ji rozpustí.

Odpoledne se Vlasov vrátil do zámku a kpt. Donahue mu znovu nepřímou nabízel možnost útěku. Vlasov však ani tentokrát nepřijal.

K večeru se 162. sovětská obrněná brigáda, stojící přímo na východ proti 1. divizi, dala do pohybu. Hlídky divize to hlásily v 19.00 hodin. Sovětské tanky však postoupily pouze o jeden km. Gen. Buniačenko se přesto rozhodl přesunout své velitelství na západ, do lesů. Odzbrojená divize se přesunula do prostoru Lnáře, Kocelovice, Kasejovice, těsně k hranici americké armády. Sovětské vojsko se zastavilo přibližně 3 km od linie americké armády. Na tomto úzkém území nikoho očekávala divize americké rozhodnutí o svém osudu. Situace byla hrozivá. Buniačenko k sobě povolal velitele pluků. Ti ho však na novém místě nenašli. Snažil se o navázání spojení s Vlasovem. Ani to se mu nepodařilo. Aby nějak rozřešil vzniklou situaci, rozhodl se jednat přímo s velitelem amerického útvaru, aby přece jen povolil přesunout divizi za americkou linii. Nedostal se k němu. Bylo mu pouze slíbeno, že k setkání s velitelem dojde příštího dne, 12. května v 10.00 hodin a na něm se také rozhodne, zda divizi bude povolen průchod.

Pak došlo k události, jež zajistila bezpečnost divize před postupem sovětské obrněné brigády aspoň do 11.00 hodin příštího dne. Událost se však také stala předmětem kontroverze v emigrantském ruském tisku.(6)

Velitel 2. pluku pplk. Viačeslav Artiemjev, ve snaze najít v noci štáb divize, narazil na hlídku sovětské obrněné brigády. Aby nebyl zajat vydával se za zprostředkovatele a žádal ruského seržanta, aby ho odvedl k veliteli brigády. Pod ochranou vojenské hlídky byl dopraven k plk. Mišenkovi a tomu oznámil, že je zplnomocněn k jednání za 1. divizi ROA, která je odtud jen několik km, má stav 20.000 mužů a je plně vyzbrojena. Mišenko ho žádal, aby přijel za dvě hodiny, s čímž Artiemjev souhlasil a zároveň Mišenka žádal, aby provedl veškerá opatření, aby mezi oběma útvary nedošlo k ozbrojené srážce. Mišenko slíbil a žádal stejná opatření ze strany ROA. Nevěděl, že divize už zbraně nemá.

Po návratu Artiemjev přesunul svůj pluk do Lnářů a pak chtěl o situaci uvědomit Buniačenka. Na štáb divize dorazili však zatím dva sověští důstojníci, major a poručík, které poslal Mišenko, když se Artiemjev do dvou hodin nevrátil.

Buniačenkovi i Artiemjevovi nezbývalo než pokračovat ve hře. Stanovili formálně podmínky přechodu divize do sovětského zajetí na 11.00 hodinu 12. května a Artiemjev odjel do štábu sovětské brigády, kde měl získat písemnou záruku, že do uvedené hodiny nezačne sovětská strana žádnou akci. Artiemjev dorazil do Hvožďan, kde nyní sídlil sovětský štáb, v 1.00 hodin 12. května. Mišenko s podmínkami souhlasil, na kus papíru napsal žádanou záruku, k níž připojil výhradu, že divize přejde do zajetí s plnou výzbrojí. Tím bylo jednání skončeno a Mišenko se rozhovořil o životě v Sovětském svazu, kde se všechno mění k lepšímu, přikázal podat pozdní večeři a sám hodně pil. V podnapilém stavu nabídl dokonce Artiemjevovi, aby svůj pluk převedl do zajetí okamžitě a sliboval mu i možnost zachování hodnosti v Rudé armádě. Artiemjev se zbyl hostitele, jenž zřejmě sdílel válečné iluze tolika sovětských lidí o změnách k lepšímu, až k ránu.

Mezitím v noci, na zámku ve Lnářích, psal gen. Vlasov Mezinárodnímu soudu dopis, v němž se k němu obracel s varováním, že dojde k neslýchanému případu nespravedlnosti, budou-li ruští dobrovolníci vydáni sovětským úřadům. Navrhoval, aby vůdci ROA byli vyslechnuti tímto tribunálem, a zdůrazňoval, že není rozhodující, že dobrovolníci byli organizováni v rámci německé armády, ale to, že se jednalo o politickou opozici takového rozsahu, že ji není možno přehlédnout a nemůže tedy být předána sovětskému vojenskému soudu. Kpt. Donahue nechal text odeslat rádiem.

Ráno oznámil gen. Vlasovovi, že divize za demarkační čáru vpuštěna nebude a o své újmě mu poradil, aby se vojáci snažili proniknout na západ v malých skupinách. Gen. Vlasov měl být převezen na Vrchní velení americké armády k rozhovorům ve 14.00 hodin, kdy celý prostor měl být předán Rudé armádě.

Za svítání hlídky 1. divize zjistily, že americké tanky opustily své pozice a stáhly se na západ. Některé útvary divize se vydaly za nimi. Brzy však narazily na další americké tanky a zastavily se.

Během dopoledne postoupil také plk. Mišenko se svou brigádou dále na západ a v 11.00 hodin na dohodnutém místě

očekával přechod 1. divize do zajetí. Nedočkal se a zahájil proto další postup ve 12.00 hodin, tentokrát v bojovém rozvinutí. Musel se však krátce nato zastavit, poněvadž americké tanky, které se měly stáhnout až ve 14.00 hodin, zatím přehradily jeho brigádě všechny přístupy do Lnářů, hlavně na mostě a před městem. V čele tankové kolony jel sám Mišenko. Sovětští tankisté, vojáci i důstojníci vystoupili z tanků a mohli už jen sledovat neuspořádaný ústup skupin 1. divize za čáru chráněnou americkými tanky.

Mezitím v 10.00 hodin byl gen. Buniačenko vpuštěn do zámku a gen. Vlasov ho informoval o rozhodnutí, které měl obdržet od amerického generála ve 12.00 hodin a o tom, že prostor Lnáře bude předán Rudé armádě ve 14.00 hodin. Upozornil ho rovněž, že otevřenou pomoc od americké armády nelze očekávat. Buniačenko pochopil, okamžitě se vrátil k divizi a na 12.00 hodin povolal na štáb všechny velitele divizních útvarů.

Divizní štáb tvořila skupina pěti automobilů na výšině s dobrým rozhledem po okolí, asi kilometr severně od Lnářů. Touto výšinou procházela také linie hlídek amerických tanků. Tam gen. Buniačenko, jeho náčelník štábu a několik dalších štábních důstojníků očekávali své podřízené velitele. Všichni byli dosud ve stejnokrojích, ale bez označení hodností. Generál byl bledý a s námahou potlačoval své rozčilení. Nebyl to už ten tvrdý, rozhodný a nebojácný Buniačenko, jak ho byli zvyklí vídat i v dobách největšího ohrožení divize. Tak, jak postupně přicházeli, informoval je o situaci a vydával svůj poslední rozkaz, který se spíše podobal radě a prosbě:

“Ve 14.00 hodin stáhne americká armáda své jednotky a tento prostor převezme Rudá armáda. Rozpusťte okamžitě pluk. Lidem nařídte, aby odešli v malých skupinách nejkratší cestou do jižního Německa. Vyhýbejte se hlavním silnicím a obydleným místům. Nejbližší úkol - opustit Čechy na jih a jihozápad. Já budu v jižním Německu, snažte se mě tam najít.”

Klást otázky bylo zbytečné, poněvadž Buniačenko sám víc nevěděl a před ním, stejně jako před všemi ostatními, byla neznámá a nejistá budoucnost. Loučil se s veliteli pluků po-

dáním ruky a ti se stejně stroze loučili se svým velitelem divize...

Když pak později Buniačenko a Nikolajev dávali sbohem mjr. Schwenningerovi, jenž odjížděl se svým štábem do Bavorska, řekl jim Schwenninger, že se možná dožijí toho, že idea, za kterou bojovali, bude rehabilitována. Na to odpověděl Nikolajev: "K roztržce mezi Západem a Sovětským svazem jednou dojde. Ale bude to dlouhá cesta. Mnoho let uplyne. Dožijete se toho možná vy. Vy se vrátíte domů, mezi své. Ale naše cesta je temná..."

Do návratu velitelů se pluky většinou držely pohromadě. Protože byly pod ochranou americké armády, zbývala ještě jakási naděje na americké zajetí. Rozkaz o rozpuštění divize uvolnil však poslední pouto, jež těchto 20.000 zoufalých lidí drželo pohromadě.

Velitel 2. pluku se s vojáky loučil slovy: "Loučím se s vámi, moji druhové ve zbrani. Nevzpomínejte ve zlém. Děkuji vám za vojenskou službu. Přeji vám, abyste se zachránili. Poslední rozkaz: Rozchod!"

Lidé, kteří roky pouze plnili rozkazy a byli zvyklí žít jen jako součást vojenské organizace, museli se nyní rozhodnout, co dělat. Znali většinou jen vojenský život ve dvou armádách - prostí občané Sovětského svazu, který je zbavil jakékoliv reálné představy o ostatním světě. Teď náhle, nepřipravení, stáli před rozhodnutím, kam se uchýlit.

"A kam půjdete vy, pane plukovníku?" Odpověď: "Na západ." "Tak tedy my také na západ. Kdo chce, ať jde k rudým. Ti z něho sedřou kůži."

Rozpuštěním útvarů se prostor Lnářů změnil v chaos, v němž tisíce bezradných lidí hledalo cestu k záchraně holých životů. Nejvíce vojska bylo soustředěno jihovýchodně od Lnářů, kolem Zámeckého rybníka. Vojáci a důstojníci odpírávali hodnosti, ze stejnokrojů mizely Svatoondřejské kříže. Pálily se dokumenty, odhazovaly se předměty, které ještě včera byly pro vojáka nutné a dnes už jen zbytečnou přítěží. Někteří se převlékali do občanských šatů, které vyměňovali s místním obyvatelstvem za cennosti, zbraně a koně. Změnili se v dav a ten se dal do pohybu pěšky, na koních, na vozech,

na divizních automobilech. Sem tam se ozývaly výstřely. To končili ti, kteří dávali přednost smrti z vlastních rukou před smrtí z rukou svých bratří. Skupina mjr. Kostienka vykopávala zbraně, které neodevzdala Američanům, rozhodnuta o život bojovat. Jak tento hrdinný kavalerista skončil, nemohl jsem zjistit. Jediný příslušník jeho útvaru, jehož jsem našel v Kanadě, o něm neměl žádnou zprávu. Víme o něm jen to, že byl zajat a dopraven do Moskvy.

Tisíce lidí zůstalo tam, kde je zastihl poslední rozkaz. Apaticky leželi v polích, před domy a čekali na svůj osud. Byli už příliš unaveni, než aby mohli pokračovat v beznadějných pochodech.

V 13.30 hodin byly už rozpuštěny všechny útvary a písemný materiál spálen. 1. divize přestala existovat. Hloučky vojáků podle rozkazu opouštěly Lnáře. Malé skupiny a jednotlivci americké hlídky na své území propouštěly. Některé skupiny však pochodovaly na východ - ti, kteří v uplynulých dnech podleli agitaci nebo u nichž touha vrátit se domů byla silnější než strach z toho, co je v zemi, kterou měl Stalin opět v rukou, čekalo. Vojáci se rozcházel bez hněvu, nebylo slyšet výčitek vůči důstojníkům, tím méně vůči generálu Vlasovovi. Jediná trpká slova padala na účet západních spojenců. Všemu byl konec, všechny čekal trpký osud. Ti, kteří odcházeli na východ věděli, že jdou do záhuby. Utěšovali se však: "Všechny nás nepověsí. Přežili jsme německé tábory, přežijeme i sovětské..." Šel s nimi i velitel dělostřeleckého pluku. Své rozhodnutí se snažil vysvětlit mjr. Schwenningerovi: "Co chcete? Tam je moje vlast. Já v cizině nemohu žít." Nemohl, šel tedy umřít do vlasti. Alespoň si myslel, že do vlasti.

Ze strany americké 90. pěší divize, hlavně však v úseku jejího 358. pěšího pluku, byla po 13.30 hodině pozorována náhle zvýšená činnost a pohyb směrem k americké linii. Byli to "White Russians", kteří se dali do pohybu. Všeobecně platil rozkaz nepropouštět je. Když došlo hlášení o tomto pohybu na velitelství divize, její velitel maj. gen. H. L. Earnest odeslal rozkaz veliteli 358. pluku, aby zastavil pronikání na americkou stranu, vracel vojáky zpátky a použil jakýchkoliv

prostředků k provedení rozkazu. Na americké straně však nebyli velitelé a členové štábu zajedno v tom, jak se v tomto případě mají zachovat. Spojovací důstojník z armádního sboru chtěl do situace zasáhnout, zřejmě ve prospěch Rusů, protože byl operačním důstojníkem štábu divize velmi ostře vykázan do rozsahu svých pravomocí. Když tedy nepořídil, odjel k 358. pluku, aby situaci viděl na místě.

Proud příslušníků bývalé 1. divize procházel Lnářemi po hlavní ulici, odtud pak odbočoval na západ do úseku 3. praporu zmíněného pluku a tam znovu odbočil na jih a rozptyloval se po všech jižně vedoucích cestách a také terénem všemi možnými dopravními prostředky a hlavně pěšky. V úsecích všech tří praporů pluku byli Rusové, pokud je hlídky mohli zastavit, vrácení zpátky. V úseku 345. dělostřeleckého pluku (velitelské stanoviště v obci Řesanice, asi 6 km jihozápadně od Lnářů) Rusové procházeli volně a tvrdili Američanům, že nějaký americký důstojník jim dal povolení, aby pronikali hlouběji. Spojovací důstojník se pak vrátil do Lnářů a jel podél demarkační čáry (v tomto dokumentu jmenovaná "restraining line") až do obce Sedlice a pozoroval, jak početné skupiny Rusů byly na americké linii zastavovány a musely se vracet na sever.(7) Zřejmě větší šanci na proniknutí na jihozápad měli jednotlivci a malé skupiny.

To, že divize pod trvalým faktickým i psychologickým tlakem tankových jednotek Rudé armády vůbec obstála tak dlouho, umožnila okolnost, že prostor Lnáře je rozdělen systémem tří rybníků. Vesský, Zámecký a Podhájský rybník se táhnou na úzkém pruhu dlouhém asi 3 km od severu k jihu a přímo v obci Lnáře ponechávají dva úzké průchody od východu na západ. (Viz příloha č. 10.) Pro americké hlídky bylo snadné přehradit tyto dva přechody a zajistit odzbrojené divizi aspoň na čas poměrnou jistotu. Když byla divize rozpuštěna, americké hlídky současně ustoupily na západ a tankové jednotky 25. sboru Rudé armády pronikly od východu obchvatem, severně od rybníku Vesský a jižně od rybníku Podhájský v prostoru mezi dalšími dvěma rybníky Nový a Hořejší do prostoru jižně a západně od obce Lnáře, a na volném prostranství západně od obce začaly shromažďovat do zajetí bezradné houfy vojáků bývalé divize.

Zajatci byli na místě rozříděni do tří skupin, na důstojníky, poddůstojníky a vojáky. Celý prostor uzavřeli sověti hlídkami a přiváděli do něho stále nové zajatce. K večeru se v improvizovaném táboře objevila kolona aut a na prostranství uprostřed tábora byl postaven stůl, pokrytý červeným sukem. Mnohatisícový dav zajatců byl sehnán kolem. Od stolu četl kdosi v generálské uniformě, pravděpodobně vojenský prokurátor, hromadný rozsudek, který k davu doléhal pouze v útržkových větách: "... z rozhodnutí nejvyššího soudu... jako zrádci vlasti... odsuzují se všichni důstojníci k trestu zastřelením... ostatní k dvaceti pěti letům nucených prací... výkon trestu bude proveden podle rozhodnutí velícího generála..."

Když generál odjel s kolonou aut a s rudě potaženým stolem, na tábor začalo padat večerní šero a hlídky rozdělaly ohně. Hlídky kolem důstojníků pocházely z některého asijského národa a vůbec nemluvily rusky. Když konečně nastala noc, začali se ti, kteří nehodlali čekat na rozhodnutí gen. Fominicha o místě a čase hromadné popravy, vytrácet z tábora a přečkali noc a celý další den v korunách stromů blízkého lesa. Ráno slyšeli z tábora dlouhotrvající střelbu...(8)

Odpoledne a v noci vstoupily na území opuštěná americkou armádou také zvláštní sovětské jednotky. O tom, jaké měly poslání, vydává svědectví kniha Souostroví Gulag od Alexandra Solženicyna:

Když jsme je zajali, stříleli jsme je, jakmile z jejich úst vyšlo první srozumitelné ruské slovo...(9)

Do tohoto plurálu patří i čeští "partyzáni" a různé temné živly bez tváře a bez jména, které vždy krouží kolem tragických událostí, ochotny provést nejhorší. Pokud neměli zbraně, utloukali vojáky rozpuštěné divize na místě k smrti nebo je vydávali svým sovětským spojencům. Takového konce se dočkala asi polovina 1. divize. Ale i ti, jimž se podařilo přežít na území okupované americkou armádou, zachránili si svobodu a život jen dočasně. Většinou i oni byli později násilně repatriováni do Sovětského svazu.(10)

České publikace o tragickém konci 1. divize většinou mlčí, a pokud se o něm zmiňují, tedy přirozeně bez náznaku jaké-

hokoliv pochopení problematiky hnutí. Tak např. velitel jednoho oddílu I. partyzánské brigády Jana Žižky, který operoval v prostoru Mirošova a Rokycan, zajal "zrádce" kpt. Tulinova, jehož omylem označuje za pobočníka gen. Vlasova. Zajetí tohoto štvaného a vyčerpaného člověka považuje za největší úspěch své jednotky.(11)

Zajetí generála Vlasova

Zbývá vylíčit zajetí gen. Vlasova a jeho doprovodu. Jelikož to byla známá osobnost, existuje o tom mnoho zpráv a popisů. Nechybějí romantizující verze a ani takové, které se ho snaží postavit do špatného světla. Článek sovětského gen. Fominicha např. uvádí, že když bylo auto gen. Vlasova zadrženo, schoval se do svinutého koberce. Jak to téměř dvoumetrový Vlasov dokázal, není vysvětleno. V Hoover Institution jsem našel nepodepsaný rukopis, kde se podrobně líčí, jak Vlasov žil ilegálně na území Čech a byl nakonec zatčen pohraniční hlídkou při pokusu o přechod hranic do Bavorska v roce 1946 a vydán sovětským úřadům. Vyskytuje se i dramatický útěk do blízkého lesa podzemní chodbou ze zámku ve Lnářích, které údajně použil Buniačenko a několik dalších důstojníků. Vladimír Poznjakov, jeden z těch, kteří se zachránili, říká ve svém článku,(12) že o zajetí gen. Vlasova mohou mluvit pouze dvě osoby, které byly u toho a událost přežily. Jedním je kpt. Antonov a druhým osoba označená iniciálami I.P. Jde zřejmě o důstojníka osobní stráže gen. Vlasova, Igora Pekarského.

O kpt. Antonovovi kolují zprávy, že se nezachoval, jak by se od něho očekávalo a že nezanechal nic, co by vneslo světlo do okolností zajetí gen. Vlasova.(13)

Při studiu materiálů v Hooverově institutu jsem však našel dvoustránkový rukopis podepsaný jménem Igor Pekarský. Část informací z tohoto rukopisu jsem použil v této kapitole, hlavně pokud se týkaly cesty gen. Vlasova do Plzně a zpět k divizi do Lnářů.(14) Jelikož k zajetí gen. Vlasova a jeho doprovodu došlo jenom několik desítek minut po rozpuštění divize, je zřejmé, že všechno proběhlo rychle a bez komplikací.

cí. Popis Igora Pekarského tomu odpovídá, je věcný a podle mého názoru nejvěrohodnější, i když odkrývá souvislosti, které snad nikdy nebudou vysvětleny. Z rukopisu Pekarského vyjímám ústřední pasáž:

K zajištění došlo 12. května. (Pekarský uvádí, že to bylo "ráno", ovšem z ostatních pramenů vyplývá, že vše začalo ve 14.00 hodin, kdy se brigáda plk. Mišenka dala do pohybu, aby obsadila prostor Lnáře, vyklizený americkou armádou a kdy kpt. Donahue měl poslat Vlasova na americké vyšší velitelství. Pozn. autora.) Ráno gen. Vlasov, gen. Buniačenko, pplk. Nikolajev, kpt. Antonov a ještě několik důstojníků nastoupili do čtyř osobních aut a v doprovodu dvou amerických důstojníků a amerického tanku vyjeli ze zámku (ve Lnářích, pozn. autora) směrem do Bavorska. Džíp s americkými důstojníky jel v čele kolony, za ním následovalo auto gen. Buniačenko, které řídil pplk. Nikolajev. S ním seděl další důstojník (mjr. Ryl, pozn. autora) a na zadním sedadle gen. Buniačenko a já (Igor Pekarský, pozn. autora). Následovaly další tři automobily, v posledním z nich gen. Vlasov. Kolonu uzavíral americký tank.

Všichni kromě gen. Vlasova jsme byli převlečeni, úplně nebo aspoň zčásti, do občanských šatů, ze stejnokrojů jsme odstranili hodnosti a výsostné znaky.

Jak jsme vyjížděli z vesnice, uviděli jsme zakrytý osobní automobil, vedle něhož stál nějaký poddůstojník ROA ve stejnokroji, bez hodnosti a kokardy. Když jsme k němu přijeli, slyšeli jsme, jak se ptá pplk. Nikolajeva: "Kam jedete, pane podplukovníku?" Na to odpověděl Nikolajev s mávnutím ruky: "Jeď za námi, Mišo." Ještě nějakou dobu jsme pokračovali v cestě a pak jsme zpomalili, protože jsme se blížili k mostu. V tu chvíli auto, u kterého stál Miša, nás předjelo a postavilo se napříč silnice mezi nás a džíp tak, že celá kolona se musela zastavit. Z auta vystoupil sovětský kapitán (Jakušev, velitel praporu z brigády plk. Mišenka, pozn. autora), přistoupil k našemu autu, obrátil se na gen. Buniačenko a požádal ho, aby přeseďl do jeho auta a následoval ho na velitelství tankového útvaru, jehož prostorem projíždíme.

Američtí důstojníci, kteří nás doprovázeli, a generál (Buniačenko, pozn. autora) se bezúspěšně snažili sovětskému kapitánovi vysvětlit, že jsme američtí zajatci a že jsme na území, které podléhá americkému velitelství. Naše auta obklopili lidé v civilních šatech, kteří nevypadali ani jako Ostovci (rusifikovaný název pro Ostarbeiters, pozn. autora), ani jako do civilu převedení vojáci.

Ve skupině doprovázející sovětského kapitána byl jeden důstojník ROA (kpt. Kučinskyj, velitel praporu ROA, jeden z těch, kteří přešli k sovětským jednotkám. Byl to on, kdo upozornil Jakuševa, že v posledním autě je gen. Vlasov. - Viz uvedený článek gen. Fominicha). Nakonec nám jeden z Američanů - jak jsem se později dozvěděl, jmenoval se Martin(15), byl původem slovenský Žid a v té době velitel zajateckého tábora v Horažďovicích - oznámil, že musíme poslechnout rozkazu sovětského kapitána.

Došlo k hádce a během ní se ukázalo, že v posledním autě jede gen. Vlasov. Kapitán (Jakušev, pozn. autora) obrátil veškerou pozornost na toto auto a gen. Vlasov z něho vystoupil.

Podrobnosti rozhovoru, nadávky a hrozby nejsou důležité. Po tom, co řekl Martin, stáli oba američtí důstojníci nezáčastně stranou, zabývali se svou žvýkačkou a pozorovali, co se bude dít. (Plk. Martin byl novou postavou na scéně a v různých jiných pramenech se výslovně uvádí, že přijel na místo v třetím americkém autě. Útržky rozhovorů, jak jsou zaznamenány v různých svědectvích a přítomnost někoho, kdo byl oprávněn vydávat nebo měnit rozkazy, staví celou událost do zvláštního světla. Lze se domnívat, že se s velkou pravděpodobností jednalo o připravenou akci. Fominich vysloveně uvádí, že sovětská rozvědka věděla, kde se gen. zdržuje a blokovala všechny cesty na západ z prostoru Lnáře. Pozn. autora.)

Když gen. Vlasov vystoupil z auta, jeho tlumočník por. Ressler se snažil špatnou angličtinou vysvětlit americkým důstojníkům, oč jde. Rozhovor ukončil plk. Martin, který prohlásil: "To je záležitost Rusů, nás se to netýká." Gen. Vlasov však odmítl následovat kpt. Jakuševa a ten na něho

namířil samopal. Vlasov rozepnul plášť a řekl: "Střílejte!" V té chvíli znovu zasáhl plk. Martin a obrátil se na Jakuševa: "Ne na mém území, prosím vás." Tím to skončilo. Mezitím se však několika lidem podařilo utéct. Kpt. Nikolajev dokonce použil svého auta a vrátil se do zámku ve Lnářích informovat kpt. Donahue. Ten se s ním okamžitě vrátil na místo, ale tam už našli pouze americký doprovod. (Další osobou, která se zachránila byl autor tohoto záznamu, Igor Pekarský, pozn. autora.)

Auta se obrátila a sledovala sovětského důstojníka.

To se stalo 12. května 1945 nedaleko českého města Horažďovic.

Tím končí zápis Igora Pekarského. K zajetí gen. Vlasova došlo 2 km jižně od obce Lnáře.

Zajetí gen. Vlasova je možno doplnit popisem události jeho tlumočnicka por. Viktora Resslerera, jenž byl s Vlasovem a s kpt. Antonovem v posledním autě uvedeného konvoje.(16) Když kolona zastavila před mostem, vystoupil z auta gen. Vlasov s Resslererem jako poslední. Resslerer se vydal k čelu kolony a v té chvíli viděl, jak jejich auto s šoférem a s kpt. Antonovem se obrací a odjíždí směrem k Lnářům. Ostatní auta stála opuštěna s otevřenými dveřmi. Kromě Jakuševa, jenž stále mířil samopalem na Vlasova, tu byla jen zdravotní sestra a ta se snažila zabránit Jakuševovi, aby střílel. Skupina Američanů stála stranou a do ničeho nezasahovala. Nakonec Jakušev řekl: "Nač střílet! Tebe bude soudit Stalin." V té chvíli slyšel Resslerer volání Vlasova: "Ressler, kde jste, Ressler!" Ten k němu přiběhl a řekl: "Počkejte, Andreji Andrejeviči, Antonov se hned vrátí s našimi lidmi." Jakušev se znepokojil a znovu hrozil samopalem. Nakonec donutil oba nasednout do auta na zadní sedadla. Šofér byl voják ve stejnokroji ROA a k němu dopředu přisedl Jakušev. Auto se rychle rozjelo zpátky k Lnářům. Když projížděli obcí, Vlasov žádal, aby se v zámku zastavilo, aby si mohl vzít své věci. Jakušev nařídil šoférovi: "Jeď, nezastavuj!" Následující epizody probíhají na štábu Fominichova sboru v Nepomuku.

Gen. Vlasov s poručíkem Resslererem byl odvezen na štáb 25. tankového sboru, kde právě končila společná ame-

ricko-sovětská hostina. Na stolech stály ještě láhve vína a zbytky jídel. Důstojníci sovětského štábu Vlasova okamžitě poznali. Stál před nimi bývalý velitel 2. úderné armády leningradské fronty. Spíše donucen než ze svého rozhodnutí musel okamžitě napsat rozkaz svým podřízeným útvarům o bezpodmínečné kapitulaci. Jeho námitku, že armáda byla už odzbrojena a rozpuštěna, velitel sboru nepřijal.

Na štábu byl Ressler od Vlasova oddělen a nikdy ho už neviděl. Sovětští důstojníci a vojáci se ho se zájmem vyptávali na Vlasova a ROA. Chovali se k němu dobře. Na noc ho zavřeli do sklepa a následující den před domem kontrarozvědky se setkal s Buniačenkem, Nikolajevem a Kostienkem; neuvádí jeho jméno, ale funkci a popis: vysoká postava a ostrý nos. Byli tam ještě další důstojníci ROA. Podařilo se mu dojít k Buniačenkovi a zeptat se ho, za jakých okolností se on sem dostal. Ten však neměl chuť pouštět se do rozhovoru a krátce odsekl: "Omrzelo mě toulat se." Následující den je nákladním autem odvezli na štáb armády a tam je znovu vyslyšali. Pak je odvezli na letiště v Drážďanech a tam s nimi poprvé zacházeli hrubě. Asi dvacetipětičlennou skupinu zajatců naložili do "douglassu", bez sedadel, jen s kořistními koberci na podlaze a odletěli "na rodinu".

Když gen. Vlasov předtím ve 14.00 hodin opouštěl zámek Lnáře, ponechal tam pod ochranou kpt. Donahue pplk. Tenzorova a několik dalších osob, aby případně poskytli pomoc vojákům rozpuštěné divize. Téže noci dopravil kpt. Donahue tuto skupinu 30 km hluboko do americké zóny, dal jim zásobu potravin a poručil je osudu. Ve skupině byli Tenzorov, mjr. Saveljev, kpt. Antonov, Vlasovův šofér Lukjaněnko, překladatelka Rostovcevodá a její manžel a zdravotník Donarov s manželkou.(17)

Nemohu se ubránit dojmu, že cesta do Horažďovic, na níž byl vyšším zásahem Vlasov zajat, byla posledním pokusem kpt. Donahue k záchraně gen. Vlasova. Zdůrazňuji, že je to pouze moje domněnka.(18)

XIII. Závěrečná kapitola

---

*Všeobecně jsme v této válce poznali,
že nejhorší věcí na světě je být*

Rusem.

Alexander Solženicyn

Souostroví Gulag.

Nejobtížnějším problémem každé vojensko-politické publikace je oddělit emoce od reality, ignorovat populární názory a představy a předložit čtenáři doložené skutečnosti umístěné do času a prostoru a pokusit se najít jejich vzájemnou korelaci.

Zvláště obtížnou se tato úloha stává v kategorii "lidových válek", kam vojenská historie zařazuje lidová povstání a revoluce. V oblasti takových vojenských akcí se nejvíce projevují vlivy různých politických skupin, povstání nikdy nejsou jednolitá a poznamenávají je všemožné sociální vlivy a vlastenecké city v různých odstínech. Lidová válka je vždy ovlivněna emocemi, které mají historické kořeny v minulosti, a pod jejich vlivem ustupují do pozadí realita a rozvaha, zvláště bylo-li té v minulosti zneužito. Největší význam mají lidová hnutí odporu za dlouhotrvajících válek. V těch se projevují jako důležitý faktor, který může citelně oslabit hospodářský potenciál válčící okupační moci. Když války jsou už na bojištích rozhodnuty a doznívají pouze setrvačností, stává se však lidové hnutí odporu spíše přítěží a jestliže otevřené povstání propukne teprve v této konečné fázi, má už význam pouze politický nebo psychologický. Je téměř pravidlem, že se promění v symbol s dlouhotrvajícím účinkem. Ten je pak zmanipulován politickou skupinou, která získá převa-

hu. Jinými slovy, lidová povstání ztrácí svůj vojenský význam a stávají se politickým nástrojem nové moci.

To platí snad o všem lidových povstáních, jimž končily vojenské akce druhé světové války a jistě to platí v plném rozsahu o Praze v květnu 1945. Vlastním rozhodnutím se stala součástí tamního "lidového odporu" nakonec i 1. divize.

Proč se vůbec zúčastnila pražské akce? Byly záruky českých vojenských misí dostatečné, aby se riskovaly tisíce životů? Za daných podmínek zněly tyto záruky slibně. Byly však podmíněny poválečným politickým uspořádáním Střední Evropy. Jaké bude, dovedlo si představit jen málo lidí a špatné prognózy jsou přijímány jen neochotně. Hodnoceno naprosto věcně ztratila 1. divize účastí na povstání tři dny a asi 300 mrtvých. Za ty tři dny vstoupila do historie a dožila se další zrady. Co by však byla divize v těchto třech dnech podnikla, kdyby v Praze nezasáhla? Odpovědi jsou nutně hypotetické s menší nebo větší mírou pravděpodobnosti. Uvedu jen tu, která se mi zdá nejreálnější. Jeden den by divize odpočívala v Suchomastech a dva další dny by postupovala přes Příbram do prostoru Strakonice-Klatovy a spojila se s jižní skupinou. To by sice znamenalo zase jen americké zajetí a později násilnou repatriaci. Je tu však jedna okolnost, znovu hypotetická. Cestou přes Příbram by se dozvěděla o čerstvých událostech spojených s osudem tří generálů, a protože by měla dost času, zničila by asi partyzánskou skupinu kapitána Olesinského, která generály zajala. Článek v "Krasnaja zvezda", časopise Ministerstva obrany SSSR, číslo 289 z 10 prosince 1959 by pak asi vypadal jinak než zní dnes:

"... Na potlačení povstání v Praze vrhl Hitler armádu zrádce Vlasova. Zatím co se jeho jednotky přibližovaly k městu, vyšší kruhy tak zvané ruské osvoboditelské armády se rozhodly "opustit koráb" a rychle se obrátily tam, odkud postupovali Američani a Angličani. Nevěděli ještě, že město Příbram je v rukou partyzánů a 30 vlasovských plukovníků a tři generálové (Truchin, Bojarský a Šapovalov) přijeli auty do města. Avšak místo praporu se svastikou, na který byli zvyklí, uviděli prapory české a sovětské. Na návrat už bylo pozdě. Partyzáni je chytili. Dotaz na "vyšší" velitelství pomohl vyjasnit,

kde se zdržuje sám Vlasov. O to, že tento zrádce byl nakonec postaven před sovětský soud, má nemalou zásluhu partyzánská jednotka, které velel Olesinsky...”

Tím by se ovšem ROA zapsala do dějin povstání v Čechách negativně.

Záměrně jsem do této knihy nezahrnul operace Rudé armády, až na dvě výjimky: postup 25. tankového sboru na Nepomuk a postup 75. sboru na Kaplice. Kromě toho je třeba zmínit se o podivném a z vojenského hlediska nelogickém postupu 121. garodvé střelecké divize z prostoru Žatec na Karlovy Vary, kam dorazila 11. května 1945. Při svém postupu zkřížila směry ostatních útvarů Rudé armády, postupujících od severu na jihovýchod. Úkolem této divize byla zřejmě likvidace KONR. Ten však v té době byl již spolu s ostatními organizacemi evakuován do Německa. Všechny tyto akce přímo souvisí s námětem této knihy a nemohly být opomenuty. Především dvě první operace dostávají zde jiný význam než který se jim běžně připisoval, totiž spoluúčast na likvidaci armádní skupiny “Střed”. Zakončení války obklíčením a kapitulací této největší armádní skupiny 11. května 1945 byla rozsáhlá operace a je podrobně popsána v knize *Osvobození Československa Rudou armádou 1944/1945*, kterou napsal kolektiv autorů za pomoci vojensko-historických institucí armád na operaci zúčastněných. Kniha je podrobně doložena dokumenty a řadou map se směry postupu a s časovými údaji. Mezi těmi jsou pouze dvě zmínky o “vlasovcích” a žádný z nich není přesný. Na příloze č. 25 je zakresleno obklíčení a zničení 2. divize v prostoru řeky Nežárky. Údaj je sporný, mohlo tu jít pouze o některý předsunutý útvar 2. divize ROA a mimoto je tato divize označena číslem 1. Na téže příloze je zachycena situace pražského povstání. Šipka a nápis “vlasovci od Berouna” označuje postup pouze 3. pluku 1. divize ROA po likvidaci ruzyňského letiště. Účast ostatních útvarů zakreslena není.

Když Rudá armáda obsadila Prahu, generál, později maršál Rybalko navštívil několikrát ČNR. Prof. dr. Albert Pražák

ho důrazně žádal, aby se postaral o zachování života vojáků ROA, kteří byli zajati v Praze a jejím okolí Rudou armádou. Rybalko napřed odpověděl, že všichni budou zastřeleni. Když se však k žádosti připojili i ostatní členové rady, udělal velkomyslný ústupek a slíbil, že všechny zastřelit nedá.(1)

Ranění příslušníci 1. divize, ponechaní v pražských nemocnicích, byli soustředěni do zvláštních pokojů s označením "Hrdinní osvoboditelé Prahy". To však nakonec posloužilo agentům NKVD a ti začali raněné v nemocnicích registrovat. Český personál proto nápisy odstranil a lékaři odmítali raněné z nemocnic propustit. 15. května je však NKVD násilně odvedlo v nemocničních pláštích.

Přímo v Praze bylo popraveno asi 200 příslušníků ROA, hlavně důstojníků. Byli pohřbeni na Olšanských hřbitovech v sektoru, který přiléhá k ulici Mladoňovicově (nyní Jana Želivského).(2)

Téměř všichni členové ČNR byli v osvobozené republice nakonec pronásledováni. Jistě jim přitížilo i to, že se zastali vojáků ROA a že se od jejich zásahu nedistancovali. Neušel tomu ani Josef Smrkovský, jehož jistě nemohl nikdo obviňovat ze splupráce s ROA za povstání. Dr. A. Pražák musel odejít z Karlovy university, někteří členové Rady odešli po r. 1948 do emigrace a Nechanský byl popraven jako "špión západních mocností." Gen. Kutlvašr strávil dlouhá léta ve vězení. Kromě spolupráce s 1. divizí bylo jejich největším zločinem podepsání kapitulace německých vojsk v Praze 8. května, které umožnilo většině německých útvarů přejít do amerického zajetí.

V roce 1968, kdy se mnohé z uplynulých let přehodnocovalo, konala se v zasedací síni Nové radnice "Beseda otázek a odpovědí o Pražském povstání". Pražský tisk přinesl zprávu o této schůzi 7. května. Úvodní projev pronesl Josef Smrkovský, jenž se mezitím stal populárním tribunem lidu. Mluvil o tom, že zamlčováním faktů v minulosti se ztratil veliký mravní kapitál. Mluvil o nutnosti rehabilitovat nejen osoby, ale celé Pražské povstání. Na schůzi se jednalo i o 1. divizi. "Hodnocení vlasovců je složité... historickým faktem zůstá-

vá, že vlasovci 6. května Praze pomohli a pomohli jí vydatně..."(3)

Všem snahám o přehodnocování udělala však konec druhá sovětská okupace Prahy, 21. srpna 1968.

V historii Pražského povstání zůstává dost okolností nejasných. Jednou z nich je přítomnost sovětských misí. Je naprosto přirozené, že v Praze byly. Měly úkol politický a zpravodajský. Praha byla do konce druhé světové války jedním z velkých středisek ruské emigrace. To jistě přitahovalo zpravodajský zájem, třebaže účast této emigrace na německých akcích byla velmi slabá. Zpravodajsky musela být Praha, jako centrum příštího sovětského vlivu, v pořadí důležitosti na prvním místě. Že se na povstání bude podílet i jedna divize ROA, to nemohl nikdo předpokládat a kvůli tomu tyto mise v Praze nebyly. Když se však ROA v Praze objevila, a od konce dubna se s touto možností už dalo počítat, mise o ni nutně projevíly zájem. Že by některá z nich zaručila nebo nabídla 1. divizi imunitu, je možné. Otázkou však zůstává, do jaké míry taková záruka mohla být upřímná. Plk. Mišenko v Hvožďanech sliboval také modré z nebe. Že se o sovětských misích jednalo i v ČNR, je doloženo v "Zápise" ze 7. května. Jejich přítomnost hlásí v 9.45 pplk. Sklenář. Kpt. Antonov při jednání v Radě údajně oznámil, že popud k tomu, aby 1. divize vůbec do Prahy přišla, vyšel od mise na Vinohradech a ta že také zaručila 1. divizi beztrestnost. V ruských dokumentech jsem však o něčem podobném nenašel žádný záznam. Naopak, doloženo je sovětské odmítnutí veškeré činnosti 1. divize v Praze. To se rozhodně více blíží pravdě než jakékoliv provlasovské sympatie záhadných sovětských jednotlivců. Rudá armáda měla pro likvidaci německých vojsk v Čechách dost prostředků a rozhodně k tomu nepotřebovala 1. divizi.

Stejný osud jako 1. divizi potkal v Praze dva z největších emigrantských archívů, "Archív ruské emigrace" a "Kozácký archív". V nich byla uložena historie bílých emigrantů od roku 1920 do roku 1944. Ještě před válkou se uvažovalo o je-

jich převezení na bezpečné místo, které nebude ohroženo válkou. V obou archívech byly shromážděny cenné publikace různých ruských emigračních institucí, rukopisy a historické dokumenty různého druhu. Archívy padly do rukou sovětských orgánů nedotčeny.

Ještě důležitější kořistí byl archív a kartotéky organizace "Opěrný bod ruských emigrantů". Jeho kartotéky uváděly informace o bývalých občanech carského Ruska s fotografiemi a popisem jejich činnosti v emigraci. Vedoucí archívu Jefremov kartotéky nezničil a pokusil se uprchnout v noci z 8. na 9. května. Byl však ještě ve městě zadržen a předán sovětskému velení. Na základě informací z kartoték bylo deportováno mnoho osob, které včas neuprchly na západ.

Když dozněly výstřely v lesích kolem Lnářů a Kaplic, z 1. a 2. divize, hlavních dvou útvarů ROA, zůstaly jen kolony zajatců, které se pohybovaly na východ a na západ, podle toho, komu padly do zajetí. O jejich osudu v sovětském zajetí a o těch, kteří přešli dobrovolně na sovětskou stranu, máme jen kusé zprávy. Přinesli je do Německa vojáci a důstojníci, jimž se podařilo zachránit se útekem.

Poslední noc z 11. na 12. května, kterou odzbrojená 1. divize prožívala v nejistotě na úzkém pruhu mezi americkou a Rudou armádou, přešel na sovětskou stranu důstojník s celou jednotkou v síle asi 100 mužů. Druhého dne za úsvitu bylo této skupině, spolu s ostatními, kteří rovněž v noci přešli, nařízeno nastoupit. Vlasovský důstojník, mezitím už převlečený do stejnokroje Rudé armády, byl předveden několika sovětskými důstojníky před nastoupené vojáky. Byl bledý a s námahou potlačoval rozčilení. Zastavil se před nastoupenou jednotkou a chystal se pronést k vojákům nějaký projev. Po několika nejistých pokusech a váhání vykřikl rozhodným hlasem: "Vím, že mě hned zastřelí. Vás...", větu však nedokončil, protože jeden důstojník z doprovodu ho opravdu na místě zastřelil pistolí. Někteří nastoupení vojáci se začali rozbíhat na všechny strany, jiní zůstali stát a s hrůzou očekávali, co bude následovat. Po prchajících zahájily palbu kulometry z tanků, které stály skryty v porostu na okraji louky. Něko-

lik dávek zasáhlo i vojáky stojící na místě. Lidé padali na zem a prosili o slitování. Kulomety však pokračovaly ve střelbě.

Týž den, když už divize byla rozpuštěna, bylo soustředěno v blízkosti obce Lnáře několik tisíc jejích příslušníků, kteří přešli na stranu Rudé armády. V průběhu dne se počet stále zvětšoval o ty, jež chytli čeští "partyzáni" na území obsazeném americkou armádou. Většinu však stále tvořili vojáci, kteří přešli na sovětskou stranu dobrovolně. Sověti s nimi nezacházeli o nic líp než s muži, přivedenými násilím, a obojí byli drženi na jednom místě pod silnou stráží. Oddělovali pouze důstojníky. Někteří se skrývali mezi vojáky, ale ty někdy vlastní lidé udávali sovětům. Po celý den nevydali zajatcům žádnou stravu.

K večeru museli nastoupit znovu. Před zformovaný houf obklíčený tanky předvedli několik desítek důstojníků a na místě je zastřelili. Pak přišli k zajatcům tři mladí důstojníci Rudé armády. Byli opilí, mluvili hlasitě a smáli se. Jeden se na zajatce obrátil s otázkou: "No, a kdo z vás je tady ze Stalingradu? Pojdte ke mně!" Z řad zajatců vysoupilo několik osob a se slovy "Krajani, ze Stalingradu..." důstojník vytáhl pistoli a několik na místě zastřelil. Ostatní prchali zpět do řad nastoupeného útvaru a důstojník, rozjařený a zbavený rozumu vodkou, pokračoval ve střelbě. Pod jeho kulkami padali jak prchající, tak ti, co podle rozkazu stáli v útvaru.

Na stejném místě soustřeďovali zajatce ještě tři dny. Nedostávali téměř žádnou potravu, a dokonce i vodu jen v omezeném množství. Odebrali jim všechno, co ještě vlastnili, od zápalek až po peníze. Dokonce i obuv, pokud byla v dobrém stavu, museli odevzdat a zůstávali bosí.

Do rukou Rudé armády padl také divizní lazaret a s ním lékařky, sestry, pomocný personál a ženy některých důstojníků. Ti všichni se stali terčem urážek a násilí. Nemocní a ranění byli vyhozeni ze sanitních aut a bez léčení přidáni k ostatním zajatcům. V sanitním autě dojel až do Lnářů také por. Gerhart Buschmann, sestřelený nad třetím plukem před ruzyňským letištěm. V chaosu odpoledních hodin, kdy divizní lazaret padl do rukou Rudé armády, vytratil se ze sanitního auta a se zraněnou nohou se odplížil do lesa. Něja-

kou dobu se skrýval a pak potkal na lesní cestě osobní auto se sovětským šoférem. Oblečen v koženém plášti bez odznaku, nařídil rusky šoférovi, že ho musí odvézt ve směru, který mu ukázal. Dojeli až do první obce obsazené na půl oběma armádami. Auto zastavilo u prvního amerického obvaziště. Bylo to sedm kilometrů na západ od Lnářů.

Pokud to přežili, odvedli zajatce čtvrtý den v koloně pod silnou stráží do armádního týlu. Přitom docházelo znovu k násilnostem a střelbě.

U útvarů, které přišly do styku s bývalými příslušníky I. divize, probíhalo zvláštní politické školení. Cílem bylo přesvědčit všechny příslušníky Rudé armády, že se setkali se zrádci, s německými zaprodanci, s lidmi, k nimž je možno pociťovat pouze nenávisť, nemít pro ně omluvu, nelitovat je a pouze trestat. Autor těchto údajů, pplk. Artiemjev, se vrací ke svému setkání s plk. Mišenkem, jehož vojáci všechny tyto krutosti prováděli, a ptá se: "Kde jste nyní vy, plukovníku Mišenko?"(4)

Pokud jde o jižní skupinu, víme pouze, kolika jejím příslušníkům se nepodařilo přejít do amerického zajetí.

Takový byl tragický konec ROA. Jednotlivé skupiny bývalých vojáků se pak objevovaly v různých věznicích a pracovních táborech v Sovětském svazu. Setkal se s nimi a píše o nich Alexandr Solženicyn, poručík Nikolaj Krasnov(5) a jiní. V padesátých letech je pomalu rozpouštěli a odesílali na nově osídlovaná území. Zajímavý útržek informace přímo o osudu gen. Vlasova a jeho skupiny se objevil v knize od Leopolda Treppera: *The Great Game*, vydané v roce 1977 jako překlad z francouzštiny. Dějiště: cely ve věznici Lubljanka v Moskvě. Autor se setkává s řadou významných osob z armády a z civilního života, jak procházejí věznicí. Mezi nimi je i muž, jehož jméno autor zapomněl, ale podle popisu jeho funkce a podle ostatních údajů to musel být gen. Žilenkov. V těch dnech zasedal soud a projednával případ gen. Vlasova a jeho skupiny. Strážě přiváděly každý večer tohoto vězně do cely a on barvitě a s cynickou neúčastí vyprávěl ostatním vězňům, co se toho dne u soudu odehrávalo. První den v soud-

ní síni řekl gen. Vlasov: "Ať je vaše rozhodnutí jakékoliv, já vstoupím do dějin." Na to do ticha soudní síně Žilenkov vykřikl a použil slova, která se vyskytují v naturalistických románech. Jestliže jsem osobnost gen. Žilenkova vylíčil v této knize nikoliv v nejlepším světle, jsem přesvědčen, že po právu.

Zvláštní postoj k Osvobozeneckému hnutí má Alexander Solženicyn. Sám měl příležitost setkat se s ruskými dobrovolníky jako kapitán Rudé armády na frontě a později jako vězeň. Jeho vztah k opozici gen. Vlasova proti sovětskému zřízení není pozitivní. V knize *Souostroví Gulag* se vrací k historii ROA a k jejímu vzniku, píše o jejích temných stránkách, o demoralizované bridádě Kaminského. Někdy lze jen stěží rozeznat, kde končí sovětský kapitán dělostřelectva a kde začíná osoba autora v opozici, jak ho známe nyní. Nehledě na nepřesnosti v textu, které nejsou podstatné, Solženicyn naprosto opomíjí politickou koncepci programu KONR, jenž zastupoval názory a s nimiž se ztotožňoval rozhodně větší počet lidí, než Solženicyn připouští. Politický program Komitétu převýšil zatím všechno, co emigrace z východní Evropy a opozice vůči východní socialistické diktatuře vůbec kdy dokázala. Hnutí bylo cílevědomou organizací a i když Solženicyn tvrdí, že pojem zrady má společenské příčiny a ne biologické a že se právě k tomu fenoménu v průběhu své knihy bude vracet, neudělal tak, jsa příliš zaměstnán obsáhlou hrůzou Gulagu. (6)

Stejný vztah měl k hnutí gen. Vlasova i ukrajinský odboj. SS Division "Galizien", pozdější 1. ukrajinská divize "Halyčina", neměla slavnější historii než dvě divize gen. Vlasova. Byla jen jednou nasazena na východní frontě, zdecimována na Slovensku a ke konci války nasazena v obraně na jižní frontě. Přesto pro Ukrajince zůstala akce Vlasova "vlasovštinou", v pejorativním smyslu čehosi méněcenného.

Historie vztahů Osvoboditelského hnutí k představitelům Třetí říše měla od samého začátku zvláštní charakter, který nesliboval dobrý konec. Za každým činem, za každým projevem stála z obou stran vždy vzájemná nedůvěra. Vztah se vy-

tvářel tak, jako by oba zúčastnění čekali, kdy druhý udělá chybu. Z jedné strany pocit nadřazenosti, z druhé pocit lidí, jimž bylo odepřeno plně se uplatnit. Není divu, že nakonec jedna strana byla přesvědčena, že dává zbytečně mnoho a druhá, že dostává málo. Nedůvěra se časem zákonitě změnila v nenávist a nabyla u některých lidí patologických forem. Nejvíce se to snad projevilo u gen. Buniačenka.

Je třeba si také uvědomit fakt, který ovlivní myšlení a jednání každého, kdo strávil roky za čarou, která dělí Západní svět od Východního. Každý, kdo přichází z Východu, byť jakkoliv bojoval proti zotročení svého ducha, dostává se na Západ poznamenán omezeným chápáním světa, v němž se octl, a výsledkem jsou nesprávné reakce. Tak tomu bylo i s gen. Vlašovem, s jeho důstojníky a mužstvem, kteří se navíc poprvé setkávali se západním světem v nacistickém Německu, zrušeném válkou. Při studiu k této knize jsem narazil na dokumenty, které nejsou pro ruské dobrovolce příliš lichotivé. Proč? Odpověď je nutno hledat ne tak v nich samých, jako v systému, který je zformoval a nakonec zradil. Nikdo z nich nebyl vinen tím, že v předvečer druhé světové války jejich nejlepší velitelské kádry byly postříleny, že Stalin uzavřel s Hitlerem smlouvu o neútočení, že do války šli poučení pouze křiklavými propagačními plakáty a že po statisících je odváděl do zajateckých táborů nepřítel, jenž si s nimi defakto nevěděl rady, a proto se k nim choval krutě. Je třeba rovněž mít na paměti i některá fakta, která nejsou všeobecně známa. Sovětská vláda neuznala Haagskou konvenci z roku 1907 a nepodepsala ani Ženevskou konvenci z roku 1929, jež přesně definuje práva válečných zajatců. Od vypuknutí války se Sovětským svazem v červnu 1941 německá vláda ve vlastním zájmu trvale podnikala pokusy prostřednictvím Mezinárodního Červeného kříže uvést status válečných zajatců na obou stranách do souladu s těmito konvencemi.(7) Když se pokusy nedočkaly odpovědi ze sovětské strany, pokoušel se o dorozumění Mezinárodního Červeného kříže přímo, ale rovněž bez úspěchu. Milióny zajatců Rudé armády se od své vlastní vlády dočkaly pouze toho, že Stalin prohlásil, že neexistují, a pokud

existují, pak jsou jako zrádci, kteří složili zbraně, zbaveni občanských práv, a tedy jakoby neexistovali. Hitler osobně trval na tom, aby MČK navštěvoval zajatecké tábory a snažil se prosadit, aby zajatcům obou stran byla dodávána pošta. I tento pokus narazil na chladná odmítnutí a sovětská strana znovu opakovala, že žádní sověšší zajatci neexistují s výše citovaným dovětkem. Každého sovětského zajatce čekala proto smrt. V německých táborech hladem, v táborech západních spojenců repatriací do Sovětského svazu. Je tedy pokrytecké vinit z krutostí pouze nacistické Německo. Ty byly, pokud jde o sovětské zajatce, přirozeným důsledkem toho, že nezachovávali jedna strana pravidla hry, nebude je respektovat ani druhá strana. Tím ovšem nechci snižovat podíl německé viny na zbídačeném stavu sovětských zajatců, ale spravedlnost v rukou vítěze stanovila tresty za toto potlačení lidských práv zcela jednostranně.

Nebyl to však pouze hlad, který donutil zajatce změnit stejnokroj, jak to zjednodušují někteří autoři. Zradila je vlast, zřekla se jich, přestali pro ni existovat, a to v takovém množství, jaké zatím nemá obdoby.

EPILOG

2. srpna 1946 přinesla Izvěstia tuto zprávu:

Vojenské kolegium Nejvyššího soudu SSSR přešetřilo obžalování proti A. A. Vlasovovi, V. F. Malyškinovi, G. N. Žilenkovovi, F. I. Truchinovi, V. I. Zakutnému, S. K. Buniačenkovi, G. A. Zverjevovi, V. D. Korbukovovi a N. S. Šatovi, pro velezradu, aktivní špionáž a teroristickou činnost... a odsoudilo obžalované k trestu smrti oběšením. Rozsudek byl vykonán.

Tragika událostí je zřejmá. Mnohem horší a neodpustitelné je nepochopení. Žádná ze zúčastněných stran dodnes nepochopila, oč tehdy, na samém sklonku války, vlastně šlo. Žádná, kromě ovšem sovětské.

Doby, kdy se tyto události stanou objektivním odstavcem v učebnicích historie, se bohužel nikdo z účastníků nedožije.

D O S L O V

Saul Bellow má v knize Do Jeruzaléma a zpět výborný bon-mot: My Američané jsme nejlépe informovaní lidé na světě. Následkem toho nevíme nic. Chápu jej tak, že nepřímou vyjadřuje myšlenku, která mi už léta leží v hlavě: že totiž naprostou většinu lidí knihy a masové sdělovací prostředky pouze informují, ale nepoučí. To dokáže čistě a jedině osobní zkušenost. Lidé, jejichž znalost evropského nebo afroasijského světa hrůz je omezena na tisk a televizi, mohou o něm sice téměř všechno vědět, ale přesto jej neznají, a nejsou proto schopni z jeho zkušeností vyvodit pro sebe důsledky. Neznají jej ve smyslu hlubokého zážitku, takového, jenž informaci o popravčích četách v Kambodži promění v prožitý pocit děsu, jaký se nás, kteří jsme to přežili, zmocňoval nad vyhláškami: Pro schvalování atentátu na pana zastupujícího...

* * *

Někdy v roce 1943 přinesl obrázkový týdeník Signal, vydávaný v několika jazykových mutacích Národně socialistickou německou stranou dělnickou pro čtenáře v zemích tzv. Nové Evropy, velký článek o nové armádě, jež se zformovala - v síle téměř jednoho miliónu mužů - v rámci ostatních armád Nové Evropy, jako byly belgické, norské, chorvátské, estonské, litevské, lotyšské a muslimské divize SS, jednotky národů Sovětského svazu, armáda Slovenského štátu, španělská Modrá divize, SS jednotky britské, tatarské a jiné. Byla to Die Vlasov Armee, armáda, v jejímž čele stál, podle německé propagandy generál A.A. Vlasov. Současně přinesl také německý zvukový týdeník záběry z výcviku těchto vojáků: muži v helmách Wehrmachtu, ale s ruskými obličejí, házeli na plátně ruční granáty, stříleli ze samopalů a odpalovali kanóny a raketové urhače.

Pamatuju se živě na své pocity, když jsem seděl v kině - v relativním bezpečí Protektorátu - a díval se na ty vojáky. Záchrav obav, aby toto čerstvé a gigantické vojsko neoddálilo konec války, ale hlavně údiv, znechucení, a nakonec nechápavý odpor k lidem, kteří se spojili s nacisty! Po zkušenostech z protiněmeckého podzemí (viz román Příběh inženýra lidských duší) a po katynském šoku, jemuž jsem se poctivě snažil nevěřit, ale marně, neměl jsem sice mnoho iluzí o Sovětském svazu - jenomže krutosti Národně socialistické německé strany dělnické z nedávné heydrichiády byly součástí mého vlastního prožitku, kdežto Katyn byla pouze informace německých médií, a Sovětský svaz, málo platné, tehdy spojenec. Nenapadlo mě, na co mnohem později upozornil Solženicyn: že milión ruských zrádců je zřejmě unikát v dějinách válečnictví, a nedá se vysvětlit nějakou biologickou zvláštností ruského národa, nýbrž jedinečnými společenskými podmínkami, v nichž ruský národ tehdy už čtvrt století žil.

Byl jsem otřesen. Cítil jsem k těm lidem nechuť, a když je pak po válce tisk, papouškování velkoryse moralistní a sebou spokojené fráze sovětských soudních byrokratů, šmahem odsoudil jako zrádce, přiznám se, že jsem o tom nepřemýšlel.

***

Pak šly roky, a i do mé osobní zkušenosti se zapsala léta padesátá: stovky poprav politických "zločinců", mezi nimiž byla Milada Horáková, Závaš Kalandra, generál Pika a mnozí bez známých jmen - a samozřejmě také Clementis, Margolius, Simone - a uranové koncentráky a v nich desítky tisíc lehčích "zločinců", od nichž jsem se já, pokud jde o tu zločinnost, lišil jen tím, že jsem měl větší štěstí. Všechny ty jiné, drobné, denní radosti života v totalitním systému, korunované zážitkem obřího přepadu země v noci na 21. srpen 1968, a po něm boat people, Kambodža, Angola... Odešel jsem na Západ a do rukou se mi dostávaly, dřív nedostupné, knihy o tom zapomenutém miliónu zrádců.

A začlo se mi zdát, že všechno to bylo trochu jinak.

***

Pomalu jsem chápal. Ale pořád - jako Solženicyn - jsem se nemohl zbavit výhrad. Ano, jistě, v pekle zajateckých táborů byla volba jen mezi bídnou smrtí a vstupem do Vlasovovy armády. Člověku, který to nezažil, nepřísluší soudit. Alespoň ne přísně soudit. Ale přesto: bojovat za nacismus - proti vlastní zemi -

Ale - byla to jejich země?

Za co bojovali?

Proti komu?

Proč?

Nakonec, pomalu a nijak snadno, jsem se zbavil všeho pokušení je, být seabemíň, soudit. Přestal jsem myslet na pokřiveniny ideologií a šovinismů, a vidím jen jejich lidskou situaci. A ta je tragická.

* * *

Představuju si typického ruského vojáka z let 1941-45, jemuž bylo v době vypuknutí války dvacet. Sotva se vynořil z mlh dětství - i to bylo poznamenáno krutostmi občanské války a leninizace - a začal chápat svět, následovaly v jeho vlasti, jedna za druhou, události, které musely zatemnit jakkoli čisté ideologické nebe a normálně uvažující mysl zmást. Veliké čistky, po nichž v SSSR nezůstalo mnoho rodin, které by mezi svými členy neměly alespoň jednoho politického "zločince". Obrouské koncentráky v blízkosti polárního kruhu, jejichž osazenstvo byli většinou takoví "zločinci", kteří se jimi stali, jak dnes víme, jenom proto, že Čeka nebo GPU nebo KGB potřebovala prostě splnit plán zločinnosti, hlavně své vlastní. Mladík, jemuž v ledových lágrech Sibiře zmizel otec - ale taky třeba mladší sestra nebo snoubenka - sotva si mohl myslet o zřízení své země přesně to, co si povinně myslet měl.

V Německu se tou dobou dral k moci národní socialismus. Mladíkovi jej zprvu prezentovali jako jakési menší zlo - hlavním nepřítelem sovětů byla sociální demokracie, "zrádce" dělnické třídy (a do mladíkova podvědomí tak vstoupil další z galerie zrádců - eseři, kadeti, menševici, trockisti atd.), po němž měli ještě mnozí následovat, všichni stejně mlhaví, a kupodivu - všichni usilující o socialismus! Brzy po Stalinově

direktivě o boji proti sociálním demokratům, místo proti národním socialistům, zmocnili se vlády v Německu národní socialisté a udělali krátký proces se sociálně demokratickými zrádci dělnické třídy. Jenomže stejně krátký proces udělali současně i s komunisty, a po následujících šest let sdělovací prostředky jeho vlasti informovaly mladíka, že zrádci dělnické třídy, a tedy jeho úhlavním nepřítelem, byli odjakživa tito národní socialisti. Potom, na jaře 1939 se z nich najednou, z ničeho nic, stali přátelé a - spojenci! Za necelý půlrok nato zúčastnila se jeho vlastní země spolu s nimi vojenského útoku na buržoazní Polsko a přátelsky se o ně rozdělila. Spojenci buržoazního Polska, imperialistická Anglie a Francie, však zatvrzele pokračovaly ve válce, která, jak poučovaly mladíka jeho sdělovací prostředky, byla špinavou válkou západních kapitalistů proti německým dělníkům v uniformách. V Anglii tou dobou rozdávali čeští vojáci-komunisté svým druhům ve zbrani letáky s podobnou ideologií.* Co si měl mladík pomyslet, když např. 23. srpna, četl v moskevské Pravdě: Podepsáním Paktu, nepřátelství mezi Německem a Sovětským svazem je věcí minulosti; to nepřátelství, které uměle vyvolávali v život váleční štváči... Po rozpadu polského státu navrhlo Německo Francii a Anglii skončení války - návrh, který podporoval i Sovětský svaz. Ale oni o tom nechtěli ani slyšet... ** Jak se mladík měl dívat na německé národní socialisty, když jeho země náhle začala do Německa dovážet sovětské obilí, bavlnu, dřevo a olej, ale také mangan a chrom, tak potřebný např. pro výrobu tankových pancířů? Když německé vojenské delegace navštěvovaly sovětské, a sovětské německá zbrojní zařízení? Když, přesně dle Paktu, vydal Stalin Hitlerovi na 500 opět jiných zrádců, tentokrát německých občanů-komunistů, kteří do Sovětského svazu po roce 1933 uprchli, a mladík už dobře nevěděl, jestli před sociálními demokra-

* Beneš a emigranti, které vede, agituji za vítězství anglo-amerického bloku a snaží se vyvolat v českém lidu nenávist proti německým dělníkům ve vojenských uniformách a probudit nedůvěru k Sovětskému svazu - cituje z takového letáku Gen. František Moravec v knize *Špión, jemuž nevěřili.* (Sixty-Eight Publishers Corp., 1977, str.278)

** Ernst Fischer, *Erringerungen und Reflexionen*, Rowohlt 1969, str. 424.

ty, nebo před dělníky zorganizovanými v německé národně socialistické straně dělnické? Od světa hermeticky uzavřený mladík začínal mít v hlavě pěkný galimatyáš.

A pak najednou, v noci na 21. června 1941, dělníci v německých uniformách tvrdě udeřili obrovitou válečnou mocí. Mladík, už taky v uniformě, byl se svou jednotkou někde na Ukrajině, a brzo nato se octl v kotli. Nebylo mnoho střeliva. Byl jenom zmatek. Mladík upadl do zajetí.

A octl se v zajateckém táboře. Nebyl to ani tábor v tradičním slova smyslu. Na kusu země obehnaném ostnatým drátem nestály ani chatrče, ani stany. Nebylo skoro jídlo. Byla sotva voda. Zajatci umírali po tisících.

Potom mu - snad dělníci v uniformách, snad už důstojníci z Vlasovova okruhu - tlumočili Stalinův text: Neexistují ruští váleční zajatci. Ruský voják bojuje, až padne. Jestliže si zvolí zajetí, automaticky se tím vyloučil ze společenství ruského národa. Přitom si mladík možná zvolil zajetí proto, že byl zraněn a zajat v bezvědomí, jak ho na bojišti zanechalo neschopné sovětské velení.

A nakonec se v lágru objevili Vlasovovi verbíři, a mluvili o osvobození Ruska od Stalina a od bolševiků. Co se - po tom všem - asi v mladíkově mysli spojovalo s pojmy Stalin a bolševismus? Mladíkovi, který v lágru umíral hladem jen proto, že se Hitlerovi nepodařilo přesvědčit Stalina, aby přistoupil na Haagskou konvenci o válečných zajatcích. Hitlerovi, který až do září 1941, doufaje v takovou dohodu, pravidelně dával posílat seznamy ruských zajatců sovětské vládě prostřednictvím mezinárodního Červeného kříže.***

* Viz Margaret Buber-Neuman: *Als Gefangene unter Stalin und Hitler*.

**Nikolai Tolstoj: *The Secret Betrayal 1944-47*. Charles Scribner's Sons, 1977, str.34

***Hitler to přirozeně nedělal z nějakých humanistických pohnutek: šlo mu o to, aby se podle této konvence zacházelo s německými zajatci v Sovětském svazu. Možná že tyto jeho neúspěšné snahy, jimiž sovětští zajatci docela dobře mohli podkládat jiné než ryze sobecké motivy, vysvětlují, proč v mordvinských koncentracích ještě v padesátých letech vězni pravidelně pořádali oslavy Hitlerových narozenin, vyráběli Führerovy portréty a opatřovali je nápisem: "Není Boha kromě Thora, a Adolf Hitler je jeho prorok." viz Alexander

Mladík vstoupil do ROA.

Nechtěl bojovat za národní socialismus. Chtěl bojovat proti Stalinovi. Čemu ostatně měl o tomto z mnoha socialismů věřit, když se o něm ze svých sdělovacích prostředků střídavě dozvídal to nejhorší i to nejlepší, a jenom jedno věděl jistě: Stalinova média lžou.

A pak, už v uniformě armády německých dělníků, začala se mu hroutit i iluze boje proti Stalinovi.

Nakonec seděl, vyčerpán, na louce u Lnářů v Čechách, několik dní předtím za bojů v Praze, zraněn esesáckou kulkou, a už nemohl, už nechtěl dál.

Dobrovolně přešel do sovětského zajetí. A pak ho zastřelili, nebo odvezli za otcem - nebo maldší sestrou, nebo možná snoubenkou - někam do blízkosti polárního kruhu.

Muži dobře - i přes válečná strádání - živených tváří v uniformách vojenských prokurátorů, muži táhnoucí za Rudou armádou, ale mimo dosah palby německých zbraní, ho přísně odsoudili jako zrádce. Vyznačovali se tou krásnou nezáujatostí a oddaností přísné spravedlnosti, jakou se honosí muži rozhodující o smrti, kteří ale sami nejsou v nebezpečí smrti, jak o takových hrdinech s bázní a hanou napsal Hemingway.

* * *

Takže to byla prostá lidská tragédie. Nic jiného. Já samozřejmě vím, že kdysi dávno byly za hnutím, jež k vrcholu hrubé moci přivedl Stalin, ideály, k nimž zřejmě cítila sympatie, ještě mnohem dávněji, i třeba Božena Němcová. Ale co ty měly co dělat s bezejmenným, dezinformovaným mladíkem v pekle zajateckého lágru? K paktu s Hitlerem vedly Stalina možná nikoli politické sympatie (i když - kdo dnes může říct? Goebbels, jak dokládají jeho projevy, velice obdivoval Lenina), ale strategické spekulace. Jenže co mají ty co dělat s mladíkem, jenž pouze viděl v sovětských žurnálech fotografie Molotova potřásajícího si rukou s Ribbentropem?

* * *

Yanov, *The Russian New Right*. University of California, 1978, str. 12.

Jenže co Vlasov sám a jeho důstojníci? Ti, patrně víc než mladík, věděli o čistkách, o vraždách. Pamatovali masovou likvidaci kadetů, eserů, všemožných "třídních nepřátel", kterou mladík nezažil. Pamatovali desítky, stovky dobrých přátel a kolegů v důstojnických uniformách Rudé armády, kteří v nesmyslné paranoji Stalinových čistek skončili před popravčí četou. Pamatovali jiné ideály, také socialistické, také demokratické, ale nespojené s řekami krve. Stejná informační izolace a ideologická konfuze byla i jejich údělem.

Měli snad nějaké iluze o národním socialismu? Nevěděli snad nic o židovském Endlösung? O herrevolkských plánech na budoucnost? Nebo věděli, tušili, ale ignorovali to všechno, vedeni odhady budoucnosti střízlivějšími, než byly patologické sny Rosenbergů a Himmlerů?

Nevím. Bylo mezi nimi - všemi: důstojníky i vojáky - taky zřejmě hodně prostých dobrodruhů, lidí pokleslé (ale proč?) morálky, a nešťastníků, chytajících se v děsivém maelströmu smrti vroucí Evropy lidí ruské řeči jako tonoucí stébla. Nevím. Zdá se ale jisté, že když jim po dlouhých odkladech ideologičtí paskřivci národně socialistického hnutí nakonec přece jen dovolili zúčastnit se toho boje, usilovali už jen o zachování armády. Pro co? Pro novou válku, která měla začít ještě před koncem té, v jejímž soukolí tak zoufale uvízli. Pro nové tažení proti Stalinovi, tentokráte ve svazku armád západních demokracií, snad i se zbytky německé armády, zbavené ovšem Hitlera a jeho dělnické strany. Snad dokonce i se zbytky SS, již ostatně tou dobou už rychle vyměňovali ideologii čisté a vyšší rasy za mlhavou ideologii tažení evropských národů proti bolševismu. Takové prognózy budoucnosti šířila ostatně sama německá šeptaná propaganda. Nikdy jsem nezapomněl na britského korporála Siddella, jemuž jsem pomáhal na útěku z tábora v Kladsku a který se mě s obavou v hlase zeptal - a mně to tehdy připadalo jako nesmysl - jestli už vypukla válka mezi Angloameričany a Rusy.

Nevím. Bylo v tom všem zřejmě množství politické naivity a zmatenosti. Nenávisť k tomu, kdo jim tak strašně ublížil, převážila sympatii k těm, jimž ublížil někdo jiný. Emoce zahluly rozum, rozvahu, opatrnost - všechny ty spolehlivé a

pochybné pomocníky "moudrých" lidí. V universitní pracovně, na kontinentě, který naposled zažil válku v šedesátých letech devatenáctého století, a který nikdy nezažil ani toho nejbenevolentnějšího diktátora, uvažuje se jinak než v smrtelných lágrech Třetí říše a ve zmatku prolínajících se front nejkrutější ze všech válek. V naší tehdejší kůži se rovněž uvažovalo jinak než v jejich kůži. V naší dnešní kůži...

Nevím.

* * *

Auského kniha *Vlasovce* neidealizuje; to je víc než zřejmé z mnoha jejích pasáží. Ale snaží se zjednat jim spravedlnost. Bude-li se někomu zdát, že je někdy líčí se sympatií vymykající se historické objektivitě, o níž zřejmě usiluje, je to jen nepatrný stíneček na vědeckém nebi, zcela mizející pod černým mračnem sovětské historiografie, v níž není stopy, ne snad po objektivitě, ale po sebemenším náznaku pochopení lidské situace.

A taky nám říká o pražském povstání leccos, co jsme nevěděli.

Samozřejmě, my, kteří jsme prožili požehnání národního socialismu německé strany dělnické na vlastní kůži, sotva se asi ubráníme smíšeným pocitům při pohledu na všechny ty ruské tváře v uniformách, které nám připomínají neruské tváře v týchž uniformách.

Snad ale můžeme - a myslím, že bychom měli - vzpomínat na lidi v Buchenwaldu současně se vzpomínkou na ruského vojáčka, zrazeného velikým maršálem jeho vlastní země, bledně umírajícího hladem v zajateckém táboře.

Konec konců, v tom přízračném zařízení národně socialistické převýchovy zemřel i ne jeden křesťanský kněz.

Josef Škvorecký

POZNÁMKY k jednotlivým kapitolám

I.

1) Celková čísla zajatců z řad Rudé armády nejsou přesná. Statistiky německého Generálního štábu jsou neúplné. Čísla, která uvádějí v tajných dokumentech, jsou však věrohodná. Do března 1942 počet zajatců dosáhl 3,600.000 (*Nazi Conspiracy and Aggression, III, str. 127.*) Nikolaj Tolstoj v knize *The Secret Betrayal 1944-1947*, str. 35, New York 1977, uvádí celková čísla zajatců z několika pramenů ve srovnání s první světovou válkou:

1914-17 - 2,417.000 ruských zajatců, 70.000 zahynulo v zajetí

1941-45 - 5,754.000 ruských zajatců, 3,700.000 zahynulo v zajetí, přičemž třetina z nich padla do zajetí v letech 1941-42.

2) Ostpolitik: souhrnný název pro řadu ideologických, politických a administrativních opatření, která podle ideologických zásad Třetí říše měla platit pro okupovaná území na východ od původní hranice Německa z roku 1938. Měly mnohdy navzájem protichůdný charakter a byly jednou z příčin vzniku ozbrojeného odporu v týlu východní německé fronty a ztráty sympatií, které obyvatelstvo některých zemí, z odporu proti sovětům, chovalo k Němcům. Protichůdnost názorů způsobila, že až do konečné fáze války, když už Třetí říše téměř všechna okupovaná území ztratila, nebylo jednotného názoru, jak je rozdělit na zeměpisné a politické celky a jaký způsob samosprávy jim poskytnout. Prakticky byla okupovaná území v rukou administrativních vedoucích a ti jednali podle vlastního omezeného chápání situace, ve skutečnosti proti zájmům Třetí říše. Typickým představitelem takových omezenců byl Gauleiter pro Ukrajinu Erich Koch.

3) Norimberský dokument NOKW-3596, str. 4, jaro 1943, podepsáni gen. Vlasov, Malyškin a Žilenkov. Gen. Lukin se dobrovolně vrátil do zajateckého tábora, kde žil do konce války. V r. 1945 byl repatriován do Sovětského svazu a údajně zemřel ve věznicí ve Smolensku v roce 1947. (Alexandr Dallin: "From the Gallery of Wartime Disaffection", *The Russian Review*, leden 1962, str. 75-80.)

4) Steenberg, *Vlasov*, str. 128-136.

5) Jürgen Thorwald: *The Illusion*, New York 1975, str. 212.

II.

1) V ruské literatuře je tato událost uváděna jako "Pražský manifest". Německy překládána jako "Die Manifestation von Prag". Doslovný překlad nevystihuje její politický formát a důležitost, tím spíše,

že pojem manifestace získal během doby jiný význam. Obě slova, jak manifest, tak manifestace, nevystihují však ve svém dnešním významu charakter rámcového vládního programu, jaký akt ve skutečnosti měl. Jak v ruských, tak v německých pramenech není od tohoto označení úchylek. Heinrich Kurz, dr., *Manifestation von Prag*, rukopis.

2) Dabendorf, vojenský tábor v okolí Berlína, pojmenován podle vesnice stejného jména. Od 1. března 1943 do února 1945 byla v něm umístěna Škola propagandistů ROA. V jejím velení a ve funkcích instruktorů se vystřídalo mnoho generálů a důstojníků ROA, kteří později obsadili důležitá velitelská místa, když ROA se stala samostatnou armádou. Kursy propagandistů připravovaly bývalé zajatce Rudé armády, důstojníky, poddůstojníky a vojáky pro propagační a politickou činnost v zajateckých táborech a na území okupovaném německou armádou. Posledním velitelem byl pplk. G. Pšeničnyj. Škola nepodléhala gen. Vlasovovi. Až do konce byla pod pravomocí OKW, odd. Fremde Heere Ost. 28. února 1945 byla evakuována do okolí Karlových Varů, kde pokračovala v činnosti do začátku dubna. 22. dubna opustila Karlovy Vary, pěším pochodem na jih se přesunula přes západní Čechy do Bavorska a 5. května přešla do amerického zajetí v bavorském městě Cham.

Sídlo gen. Vlasova a jeho spolupracovníků bylo v Berlíně-Dahlem, Kibitzweg č. 9. V č. 11 byla po nějakou dobu umístěna Důstojnická škola.

3) Ernst Köstring, gen. jezdecka, nar. v Rusku 1876, před druhou světovou válkou populární osoba v Moskvě, kde zastával místo německého vojenského přidělence. Za druhé světové války jmenován "Inspektorem tureckých formací", jak byly pojmenovány jednotky z kavkazských národů. Později jmenován "Generálem dobrovolčských jednotek", což byla funkce poradce u OKW. Číselné údaje viz Steenberg, *Vlasov*, str. 151.

4) Jedna kopie tohoto dokumentu je zachována v archívu Hoover Institution, Stanford, California, v "B. I. Nikolajevsky Collection".

5) Neshody a nepochopení mezi jednotlivými nacionálními odboji byly jejich tragédií. Mluvíme-li na tomto místě o dohodě, byl to ve skutečnosti kompromis, který vyjadřoval snahu nerozdmýchávat plameny; jež nadělaly v minulosti nenapravitelné škody. Ruské tvrzení, že v KONR byli zástupci Ukrajinců, je pravda pouze částečně. Ukrajinský odboj byl a zůstal roztržštěn do mnoha frakcí a na spolupráci s KONR přistoupila ne ta nejsilnější. K uznání ukrajinského odboje ze strany Německa došlo až 12. března 1945, kdy byl říšským ministrem Alfredem Rosenbergem uznán Ukrajinský národní komitét v čele s gen. Pavlo Šandrukem, jenž v něm zastával vedoucí funkci jak civilní, tak vojenskou. Původní 14. SS divize "Galizien" byla už předtím reorganizována později přejmenována na 1. Ukrajinskou divizi "Halyčina". Její příslušníci dostali nové stejnokroje s ukrajinským emblémem a přísahali na ukrajinský prapor. Po nasazení na

východní frontě u města Brody se přesunula přes Slovensko na jižní frontu, kde jí byl přidělen úsek obrany v prostoru Feldbach v Rakousku. Do konce své existence zůstala pod velením německého velitele gen. Freytaga.

2. ukrajinská divize, neúplná a ve stavu organizace pod velením gen. Diačenka, byla svěřena gen. Šandrukem pod pravomoc velitele armádní skupiny "Střed" polního maršála Schörnera. Přesto, že gen. Šandruk obdržel od Schörnera slib, že divize nebude bojově nasazena, v posledních dnech války k nasazení přece jen došlo. Divize bylo použito na hroutící se frontě v prostoru Bauzen a po obklíčení Rudou armádou se probíjela na západ do amerického zajetí se ztrátami 60% svého stavu.

Gen. Šandruk se setkal s gen. Vlasovem 30. ledna 1945 v jeho sídle v Dahlemu. Průběh schůzky a rozhovor mezi oběma generály je publikován v knize Pavlo Šandruka *Arms of Valor*, R. Speller and Sons, New York, 1959, str. 219-223, 226-227.

6) Lev Vladimirovič Dudin, *Materialy k istorii ODNR, Ontario, Kanada, str. 48.*

7) Heinz Danko Herre, plk. gen. št., *Aufstellung der Wlassov-Divisionen im Winter 1944-1945 a Manifestation von Prag*, rukopisy. Účastník válečného tažení v Polsku, Jugoslávii, jižním Rusku, důstojník mimořádných schopností, znalý ruštiny a ruských poměrů, jeden z prvních armádních důstojníků, který navrhoval změny ve východní politice a vytvoření dobrovolckých útvarů. Jeho funkční označení bylo Velitel organizačního štábu a podléhal gen. Köstringovi.

8) Ruský umělec, kpt. ROA A. N. Rodzevič, byl pověřen vypracováním návrhu na výsostný znak. Celkem bylo předloženo Rosenbergovi ke schválení devět návrhů. Žádný z nich neprošel. Rosenberg schválil nakonec návrh gen. Malyškina, Svatoondřejský kříž v bílém plí. To byla původně válečná vlajka carského námořnictva. (Šatov, *Materialy*, díl II. str. 174.)

9) Gen. Rudolf von Touissant byl do konce dubna vojenským velitelem Protektorátu Čechy a Morava. 8. května opustil Prahu a byl vyžádán z amerického zajetí československými bezpečnostními orgány k výslechům do Prahy, kde byl protiprávně držen ve vazbě až do roku 1960. Další údaje o jeho činnosti pocházejí od jeho syna, npor. něm. armády Rudolfa von Toussainta. Osobní dopisy v archívu autora.

10) Karl Hermann Frank měl za svého působení v Protektorátu Čechy a Morava různé funkce a tituly. Měl hodnost SS-Gruppenführera, což odpovídalo u armády hodnosti generálporučíka. Dále byl velitelem SS a policie v Protektorátu a od roku 1943 státním ministrem pro Protektorát. Popraven v Praze na Pankráci 22. května 1946.

11) Herre, *Manifestation*, str. 3.

12) Podrobný průběh událostí popisuje Sven Steenberg v knize *Vla-*

sov, a celý text Manifestu uvádí Wilfried Strik-Strikfeldt v knize *Against Stalin & Hitler 1941-1945*, (John Day Company, 1973). Faksimile dokumentu bylo uveřejněno v časopise *S narodom - za narod*, č. 4, prosinec 1964. Organizace KONR viz Přílohy.

13) Dudin, *Materialy*, str. 51.

14) Jejich jména jsou známa starší generaci. Byli to Margot Hiel-scher, Peter Kreuder a další. Důvod jejich přítomnosti bylo natáčení německého filmu v Praze. Heinrich Kurtz, dr., *Manifestation von Prag*, str. 6, rukopis.

Jediný generál, jenž nebyl pozván do Černínského paláce, byl Sergej Turkul, a cítil se tím velmi dotčen. Emigrant z první světové války, člen ROVS, Světové organizace ruských válečných veteránů, kde vedl frakci, která prosazovala spolupráci s Třetí říší. Organizoval útvar ROA v Salzburku v síle asi 1200 mužů.

15) V té době to nebyl jen KONR, kdo hledal cestu, jak se po porážce Německa zachránit. Na území Evropy operovalo několik armád, jež rozhodně nechtěly považovat porážku Německa za svou. Tak např. z Jugoslávie spořádaně ustupovalo do Střední Evropy asi 50.000 vojáků v různých jednotkách, hlavně chorvátských. Přibližně touž cestou šel Kozácký sbor generála von Pannwitze, v síle asi 25.000. Za postupující Rudou armádou zůstala území obsazená UPA (Ukrajinska povstaleckaja armija), jež byla ochotna spolupracovat s Vlasovem pod podmínkou uznání svobodné Ukrajiny. Podle odhadů měla asi 50.000 mužů. Jižní Evropou ustupovaly divize složené z kavkazských národů a národů jihovýchodního Ruska. Jak velkou silou by byla Vlasovova armáda disponovala v kritickém okamžiku, je těžko odhadnout. Kdyby válka byla trvala až do podzimu 1945, jak se ještě začátkem roku 1945 odhadovalo, mohl počet dostoupit téměř 500.000 a více. Kromě toho bojovaly pravidelné jednotky ze zemí obsazených Rudou armádou na straně západních spojenců, a ty se rozhodně nechtěly smířit s tím, že v jejich zemi bude rozhodovat Sovětský svaz. Takovým útvarem byla např. Polská armáda generála Anderse.

16) Sergej Fröhlich, *Begleiter Vlassovs von 1943 bis zum Ende*, str. 23, rukopis.

17) Na japonském velvyslanectví v Berlíně byla zaměstnána manželka spisovatele a člena NTS A. S. Kazanceva. Byla ochotna odpovídat na různé zdvořilé otázky členů japonského diplomatického sboru a přes její osobu přicházely k Ošimovi nejnovější zprávy o KONR a ROA. (S. Fröhlich, interview.)

18) Prameny: Tajná hlášení SD č. 96/44 ze dne 10. listopadu 1944, 99/44 ze dne 21. listopadu 1944, 100/44 ze dne 24. listopadu 1944, 6/45 ze dne 20. ledna 1945. (The National Archives, Washington D.C., Record Group 242/T-175, Roll 267).

19) Praha byla v té době největším centrem ruských emigrantů. Centrum v Bělehradě se evakovalo na různá místa v Čechách a v Německu nebo ustupovalo s Kozáckými útvary přes Chorvátsko do

Rakouska. Centrum v Paříži bylo za linií vojsk západních spojenců.

20) Opožděná publikace této zprávy má zajímavé pozadí. V době, kdy Himmler jednal s Vlasovem, probíhal ve Stockholmu jeden z bizarních pokusů navázat kontakty se sovětskými diplomaty za účelem separátního míru. Jednání vedl SS-Standartenführer dr. Peter Kleist, vedoucí oddělení "Ostland" v Ministerstvu pro okupovaná východní území. Jednání byla vedena prostřednictvím Josefa Clause, jenž se oficiálně vydával za obchodníka ukrajinského původu, sporadicky od léta 1943. Iniciátorem jednání byl zřejmě Himmler a SS-Obergruppenführer E. Kaltenbrunner, vedoucí RSHA. Průběh jednání zrcadlil Himmlerovu nerozhodnost závazně přijmout podmínku k zahájení jednání, jíž bylo odstranění Hitlera. Z toho důvodu ke skutečnému jednání vlastně nikdy nedošlo a akce byla spíše jen udržováním kontaktů. 21. září se dr. Kleist vrátil do Německa a 29. září 1944 obdržela německá tisková agentura povolení zveřejnit krátkou zprávu o setkání Himmlera a Vlasova a o tom, že byla uzavřena dohoda "využít všechny síly ruského národa v boji za osvobození země od bolševismu". Ve zprávě z 10. října 1944 přeložené Schellenbergovi uvádí dr. Kleist, že "nasazení gen. Vlasova vyvolalo velký údiv a musí být přijato jako znamení, že Německo nehledá žádné vyrovnání se Sovětským svazem". Jak vážně byla jednání vedena ze strany sovětských diplomatů, může být předmětem úvah. Ze sovětské strany nemáme přímé doklady, pouze ochotu kontakty udržovat a to, že hlášení o protisovětských vojenských plánech v Anglii, které jim dr. Kleist odevzdal, byly přijaty a sověti projevíli zájem o další. Když byly ze sovětské strany "nabídky" odmítnuty, nemohl už nikdo, ani nejtvrďší odpůrci Vlasova v kruzích SS zabránit, aby "Osvobozenecké hnutí národů Ruska" nebylo uvedeno v život, jako poslední karta před koncem války. (The National Archives, Washington D.C., Record Group 242, roll 579. Alexander Dallin: "Vlasov and separate peace: A note." *Journal of Central European Affairs*, č. 16, 1957, str. 394-396).

21) Hlášení SD, Institut für Zeitgeschichte, München, mikrofilm 652/I. str. 472.

22) NA, Record Group 238, No. 2998.

23) NA, Record Group 238, No. 1815. Dopis, tak jak je uložen v archívu, je přepisem původního dopisu a je napsán výjimečně velkými typy. Hitler odmítal používat brýle a veškerá korespondence, kterou měl číst osobně, mu byla předkládána tímto způsobem. Dvacetistránková příloha rozvádí, co je v dopise uvedeno ve zkratce. Dopis však nemá žádnou rukopisnou poznámku a je pochybné, že ho Hitler četl. Nenašel jsem rovněž žádný záznam o tom, že by Hitler do konce svého života Rosenberga přijal.

24) Přesvědčivým zpracováním těchto nových údajů je kniha českého historika Vojtěcha Mastného "Russia's Road to the Cold War", Columbia University Press, New York, 1979. Kniha obsahuje také popis konce války v Čechách a hlavně v Praze (str. 273-279).

III.

1) To se vztahovalo na příslušníky později notoricky demoralizovaného útvaru, známého pod jménem "Brigáda Kaminského". Tato brigáda vojensky zajišťovala samosprávná území v týlu německé východní fronty v prostoru města Lokoty. Území mělo asi 1,700.000 obyvatel a stav brigády před ústupem německé fronty na západ byl asi 50.000. Se svou vlastní armádou a soběstačnou ekonomikou bylo území zprvu příkladem, čeho je možno dosáhnout bez nevhodných německých zásahů. S ustupující německou frontou ustupovala také Kaminského brigáda i s rodinnými příslušníky. Opuštěním vlastního území začal demoralizační proces. Brigáda byla později převedena do Zbraní SS a část se na německý nátlak zúčastnila potlačení Varšavského povstání. 5.000 příslušníků brigády bylo převzato do 1. divize ROA a rozděleno mezi jednotlivé útvary. Jiným útvarem SS, který se stal součástí divize, byly zbytky 30. SS divize "Sigling". Skládala se z běloruských dobrovolníků pod velením SS-Obersturmbannführera Hanse Siglinga. Později bojovala ve Francii, kde byla silně zdecimována.

2) Od svého vzniku prožívala divize mnoho krizí, které spolu s nesusoudným lidským materiálem se musely projevit na morálce. Jak se přibližoval tragický konec, vzrůstala hlavně mezi mužstvem nervozita. Vzpomínám si na případy, kdy jednotlivci odmítli nosit výsostná označení ROA, odmítali zbraně a silně se projevovalo nemírné pití.

Jediný dokumentovaný případ prosovětské činnosti byla skupina plk. Nikolaje Stepanoviče Bušmanova. Jako vedoucí školní části Kursů propagandistů v Dabendorfu byl zatčen spolu s patnácti členy své skupiny a popraven na podzim 1944 v koncentračním táboře v Sachsenhausen. (Článek A. Nemirov "Sudba polkovníka N. Bušmanova" uveřejněný v knize V. V. Poznjackova *Roždenie ROA*, Syracuse 1972, str. 97-98).

3) V září 1943 otiskl německý časopis *Signal* obsáhlý článek o dobrovolckých jednotkách. Celá jedna stránka obsahuje fotografie výsostných označení dobrovolckých jednotek podle národnostních skupin.

4) Helmut Schwenninger: *Bericht über die Ereignisse um die 600. Inf.Div. (russ.)*, str. 3, rukopis.

5) Hlášení A. Rosenberga Hitlerovi ze dne 28. září 1944, str. 5 NA, Record Group 238, No. 2544.

6) Ve zjednodušeném schématu byla divize organizována takto:
Velitel: Gen. mjr. Sergej Kuzmič Buniačenko (povýšen na gen. po příchodu k divizi)

Zástupce velitele pro věci politické: mjr. Boženko

Náčelník štábu: pplk. Nikolaj Petrovič Nikolajev

Operační důstojník: pplk. Rudenko

Zpravodajský důstojník: npor. Olčovik

Pobočník velitele: por. Semenov

Stýčný důstojník německé armády: mjr. Helmut Schwenninger

Divizní útvary: Dělostřelecký pluk: Žukovskij, 6 baterií po třech dělech 75 mm

Průzkumný divizní oddíl: mjr. Kostienko

Složení: Tanková rota, původně vyzbrojená kořistními tanky T 34. Kulometná rota.

2 jezdecké eskadrony.

Německé prameny uvádějí, že divize byla vyzbrojena rotou samochodek. V ruských pramenech o nich není zmínky. Při ústupu z fronty na Odře se divize vyzbrojila německými obrněnými auty a samochodkami. Jejich celkový počet se odhaduje na několi desítek.

Zásobovací pluk: pplk. Maksakov

Samostatný školní prapor:

Ženíjní prapor: kpt. Budnyj

Spojovací prapor

Zdravotnická rota

Velitelská rota

Četa polního četnictva

1. pěší pluk: pplk. Andrej Dmitrovič Archipov

2. pěší pluk: pplk. Vjačeslav Pavlovič Artiemjev

Průzkum. cykl. četa: npor. Solin

3. pěší pluk: pplk. Alexandrov

4. pěší pluk: plk. Igor Konstantinovič Sacharov

Náč. štábu: mjr. Gersdorf

I. prapor: kpt. Čistákov

II. prapor: kpt. Igor Fedorovič Gurlevskij.

Uvedené údaje byly sestaveny z různých zmínek v pramenech ruských a německých. Křestní jména jsou uvedena tam, kde se mi je podařilo zjistit. U některých útvarů, o nichž z pramenů víme, že existovaly, neznáme jména velitelů.

Organizační schéma 1. divize se nezachovalo. V Bundesarchiv-Militärarchiv ve Freiburgu je uloženo organizační schéma 2. divize, 650. inf. Division (russ.). Je reprodukováno jako příloha této knihy. Podle schématu se obě divize od sebe nelišily. Vznikaly však ke konci války, v době nedostatku výstroje a výbroje, a postrádaly značný počet těžkých zbraní a dopravních prostředků. Naopak živelným vznikem 1. divize došlo k tomu, že měla ve své výbroji tanky T-34, s nimiž organizační oddělení OKH určitě nepočítalo.

7) V Hoover Institution je uložen v "B. I. Nikolaevsky Collection" nepodepsaný rukopis, líčící práci této komise.

V celé ROA bylo asi 10 generálů a několik set důstojníků ze staré emigrace. Část velitelů pěších pluků 1. divize patřila do této skupiny. Někteří členové tohoto velitelského sboru napsali po skončení války své vzpomínky nebo přispívali do emigrantských novin a žurnálů popisy jednotlivých událostí. Pro tyto rukopisy a publikace je cha-

rakteristické, že se zabývají různými podrobnostmi života za frontou, ale bojové akce většinou přecházejí všeobecným konstatováním. Ani v jedné není zakreslena situace do mapy, jež by měla charakter vojenského dokumentu.

IV.

- 1) George H. Stein: *The Waffen SS*, str. 190.
  - 2) Jejím původním velitelem byl něm. mjr. Keiling, styčný důstojník 2. divize.
  - 3) Údaje o PT oddílu a 4. pluku podle V.N. Azara, interview 1979.
  - 4) V. N. Azar: "Istoria odnovo molodovo polka", *Časovoj*, č. 295, březen 1950.
  - 5) Reichsführer SS, SS-Gruppenführer Fegelein, dopis označený B 9/16, kopie v archivu autora.
  - 6) Goebbels Joseph: *The Diaries of Joseph Goebbels, Final Entries 1945*, Putnam, New York, 1978, str. 62-63). Hlášení plk. Sacharova se nezacovalo, nebo se mi ho nepodařilo najít v německých dokumentech.
  - 7) Podle německých hlášení z dubna 1945 byla v Dánsku 599. ruská brigáda o stavu 13.000 (Institut für Zeitgeschichte, München, mikrofilm MA 660, str. 620119-120). 1. běloruský pluk byl pravděpodobně součástí této brigády. Kromě toho byly v severním Německu další ruské a kozácké útvary, známé jen podle kusých zpráv nebo podle jmen velitelů. Když armádě gen. Vlasova bylo přiznáno vlastní velení, OKW vydalo současně rozkaz soustředit všechny tyto útvary na Odře a předat je pod velení gen. Vlasova. V této souvislosti je nutné chápat přesunutí 1. divize do prostoru Frankfurt n./O. a převod 1. běloruského partyzánského pluku do stavu 1. divize. Proč k dalším přesunům na Odře nedošlo, vysvětluje okolnost, že rozkaz byl vydán až v době celkového zhroucení fronty a ofenzíva na Odře 16. dubna 1945 jistě zastavila jakékoliv reorganizace, protože už je nešlo provést. V pramenech ROA se uvádí 4. pluk jako "Samostatný pluk plk. Sacharova". Organizační oddělení OKW určilo tomuto pluku číslo 1604. Grend. Inf. Reg., což označuje 4. pluk 600. pěší divize (Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg, kartotéka).
- Plk. Igor Konstantinovič Sacharov byl emigrantem z první světové války a byl to zajímavý typ zvláštní společenské skupiny, vojáků z povolání. Mezi dvěma světovými válkami se zúčastnil válečných konfliktů téměř na všech kontinentech. Bojoval v armádách několika jihoamerických států, obdržel vyznamenání z jihovýchodní Asie, byl dekorovaným plukovníkem armády gen. Franca a členem Falangy. Byl to také jediný důstojník divize, který mluvil anglicky. Byl strohý a přísný, ale přitom u útvaru oblíbený velitel. Po válce emigroval do Austrálie, kde zahynul v roce 1977 v automobilové nehodě. Mjr. Lamsdorf poskytl v roce 1966 interview Sven Steenbergovi, kde uvádí, že byl na Odře velitelem ruského pluku, přesunutého z Dánska. Na obranném úseku sousedil s belgickými dobrovolníky (Deg-

rel). Po zhroucení fronty se probil s plukem na západ přes Labe. Věc je potvrzena pouze nepřímo okolností, že mjr. L. Masdorf se 4. plukem v květnu 1945 v Praze nebyl.

V.

- 1) NA, Record Group 238, No. 3226. Vedoucí tohoto úřadu byl dr. E. Kroeger.
- 2) E. P. Bogatyrčuk: *Moj žizněnyj puľk Vlasovu i Pražskomu manifestu*, San Francisco, 1978, str. 204-210.
- 3) Dudin, *Materials*, str. 68.
- 4) Údaje převzaté z nepodepsaného rukopisu, označeného VVS-ROA, Nicolaevsky Collection, Hoover Institution a doplněné údaji z interview s G. Buschmannem, 1979.
- 5) Všechny údaje získané z popisu K. Popova, uveřejněného v knize M. V. Šatova, *Materials i dokumenty, II. díl*, New York 1966, str. 116-140. V ruském názvu se útvar nazýval "Vspomagatel'nyja Vojska KONR", ve zkratce V. V. Popis plk. Popova má zvláštní ráz: jako by jeho autorem nebyl voják. Bez údajů o čase a prostoru mluví pouze o štábu a rodinných příslušnících, zabývá se úsilím zachránit psací stroje a kancelářský materiál, mluví o vysoké technické kvalifikaci příslušníků, ale ani jediným slovem se nezmiňuje o osudu 4.000 mužů pracovních jednotek.
- 6) Plné jméno útvaru: "I. Ruskyj Imeni Velkogo Kňaza Konstantina Konstantinoviča Kadetskyj Korpus". Oba útvary byly složeny z příslušníků mladší generace ruských emigrantů, kteří žili ve velké ruské kolonii v Bělehradě pod ochranou jugoslávského krále. Většina příslušníků byli členové NTS. Kadetský korpus měl během svého trvání mezi dvěma světovými válkami celkem 24 ročníků a k poslednímu vyřazení kadetů došlo v roce 1944. V únoru 1945 byl poslední ročník přesunut z Chebu do Dabendorfu, kde měl dokončit výcvik v Důstojnické škole ROA, jejímž velitelem byl tehdy gen. Voskresenskyj. Za německé okupace Bělehradu vznikl další vojenský útvar, Rajevského ochranný korpus. Měl za úkol chránit ruskou kolonii v Jugoslávii před násilnostmi partyzánů, jak se začaly projevovaly po porážce královské jugoslávské armády. S ústupem německých armád z Balkánu ustupovala také celá ruská kolonie a její vojenské útvary. Některé jednotky a jednotlivci se zdržovali na přechodnou dobu v roce 1945 na území Čech. Značná část těchto emigrantů sloužila v XV. kozáckém sboru pod velením gen. Helmuta von Pannwitze a část vstoupila do ROA. Součástí ROA byl také samostatný ruský pluk "Varjag", který ustoupil v roce 1945 z Jugoslávie na území Itálie a částečně do Rakouska. Tyto skupiny většinou přešly do anglického zajetí v prostoru Klagenfurt v Rakousku a později byly v rámci násilné repatriace bezohledně vydány velením anglické okupační armády sovětským bezpečnostním orgánům.
- 7) Bogatyrčuk Prof.: *K voprosu ocenki antinemeckogo vystuplenia ROA v Prage v Maje 1945 Goda*. Článek bez dalších údajů je uložen

v archivu S. Steenberga v Bundesarchiv-Militärarchivu, Freiburg. V článku i v uvedené knize je několikrát použito slovo "partyzáni". Tento pojem určitě nevystihuje správné označení osob, s nimiž se jednalo při pokusech o kontakty. Byli to zřejmě představitelé odbojových skupin, jejichž identita, z nezájmu z ruské strany, nebyla prověřena a dnes ji pro nedostatek pramenů už nelze určit.

VI.

1) Údaje o nasazení I. divize na východní frontě jsou dokumentovány dobře, díky podrobnému popisu útoku a zakreslení situace na mapě. Poskytl mi je plk. Bundeswehru Friedrich-Wilhelm von Notz, který v dubnu 1945 velel pluku důstojnické školy č. 1233 a v jehož úseku obrany bylo předmostí "Erlenhof". (Osobní dopisy a mapa v archívu autora, interview 1978). Kromě toho se zachovalo denní hlášení 9. armády ze dne 13. dubna se stručným popisem akce. Dalším zdrojem jsou memoáry plk. V. Artiemjeva.

2) Nazvané podle statku asi uprostřed předmostí. Viz mapka č. 3.

3) Tak mohutná dělostřelecká příprava byla u německé armády ke konci války pro nedostatek střeliva neobvyklá. Plk. von Notz ve zmíněném dokumentu uvádí, že to byla poslední příprava v takovém rozsahu, kterou do konce války pamatuje.

4) Vlastní taktické provedení útoku, jak bylo popsáno, může být předmětem kritiky. To však přesahuje rámec této knihy.

5) Keiling, *Die Wlassow Armee*, str. 13, rukopis.

6) Že obavy gen. Buniačenka byly oprávněné, dosvědčuje osud něm. pluku č. 1233. Po zahájení ofenzívy Rudé armády 25. dubna, plk. von Notz se stal velitelem zadního voje a kryl ústup 9. armády. 30. dubna, kdy pluk byl úplně zničen, padl jeho velitel do sovětského zajetí pouze s jedním příslušníkem útvaru.

7) Heiratskunde, Karlsbad, No. 102/1945.

VII.

1) Walter Lüdde-Neurath, *Regierung Dönitz*, Musterschmidt Verlag, Göttingen, 1964. Stav 2. května: "Armee-Gruppe Schörner mit ihrer Front gegen Russland völlig intakt, ...hatten jedoch nur für kurze Zeit Munition und Betriebsstoff." str.50

2) Je zajímavé, že ve všech pramenech, jak ruských tak německých, je území Čech vždy uváděno jako Československo. Dokonce i překročení hranice v Krušných horách, tehdy úředně neexistující, je i v německých pramenech označováno jako vstup na území Československa. Úřední hranice Protektorátu probíhala tehdy na západ od Lito-měřic.

3) Vjačeslav Artiemjev, *Obrečennaja divizia, Historia 1. divizii ROA*, rukopis, 1962, str. 91.

4) ibid. str. 87, 92. Návštěvu českých důstojníků 30. dubna potvrzuje i V. N. Azar, interview.

5) Artiemjev, *Obrečennaja divizia*, str. 97. Neuvádí jména ani příslušnost k vojenským skupinám.

Michail Vasiljevič Šatov, článek "Pragu osvobodili vlasovci" v časopise *Novoje ruskoe slovo*, 12. února 1960.

6) Artiemjev, *Obrečennaja divizia*, str. 99.

7) Nikolaj Tenzorov-Vetljugin, *Poslednie dni generala Vlasova*, rukopis. Archiv ROA, New York.

8) Artiemjev, *Obrečennaja divizia*, str. 99-101.

9) Gerhart Buschmann, interview 1979.

VIII.

1) Jurij Sergejevič Žerebkov, *Popytki KONR a vojtí v kontakt s Anglo-Amerikancami*". Rukopis uložen v archívu Hoover Institution. V některých pramenech je Žerebkov označován jako německý agent. Sám, na str. 4 zmíněného rukopisu, přiznává otevřenou spolupráci s německými úřady.

2) SS-Oberführer dr. Erhart Kroeger, baltický Němec mluvící rusky, byl náčelníkem styčného štábu SS pro Osvobozené hnutí. Toto místo nastoupil v říjnu 1944, kdy dohled a kontrolu nad Osvobozeným hnutím převzal SS Hauptamt a vystřídal tak kpt. Strik-Strikfeldt. Dr. Kroeger spolu se svým štábem byl u Rusů dost neoblíben a k tomu je nutné uvést vysvětlení. Když SS konečně s takovým opožděním a přes tolik protestů uvedly ODNR v život, cítil se SS-Hauptamt zodpovědný za její činnost. V podstatě činnost dr. Kroegera spočívala v tom, že stál mezi Vlasovem jako představitelem hnutí a ostatním světem intrik a neochoty různých říšských úřadů. Mimo to vedle Vlasova musela stát osoba, jež někdy musela říct také ne. Proto musel z tohoto místa odejít Strik-Strikfeldt, oblíbený mezi Rusy a spíše jeden z nich než německý důstojník. Kromě toho Strik-Strikfeldt nebyl ve stavu zabránit různým negativním jevům. Jedním z nich byl výběr nevhodných osob do vedoucích postavení. Nakonec v tomto směru nemohl mnoho dosáhnout ani dr. Kroeger. Osobní politika byla všeobecnou slabinou ODNR. Všichni tři velitelé divizí se projeví jako nevhodná volba a rovněž část generálů v KONR a ve štábu ROA hnutí spíše uškodila, než prospěla.

3) Vlasov pověřil tímto jednáním dr. Kroegera (Steenberg, *Vlasov*, str. 186).

4) I koncepce samotného rozhlasového projevu pro OSN vyšla ze spolupráce Žerebkova s prof. Eiblem a s prof. Raschnoferem, s nimiž se setkal ve Vídni. Prof. Eibel, známý německý filosof z Vídně, byl autorem nového pojetí světa a svou teorii nazval Magna Charta Eurasiatica. Považoval lidstvo za živý organismus, s nímž nelze zacházet libovolně. V Manifestu viděl realizaci svých myšlenek a nový nástup lidealismu proti materialismu. S Vlasovem se setkal v Berlíně.

5) NTS-Nacionalno Trudovoj Sojuz. Organizace mládeže bílých emigrantů se socialistickými tendencemi, založená v Bělehradě. Snažila se najít cestu k získání obyvatelstva v Sovětském svazu pro boj proti komunismu. Byla si vědoma, že restaurace monarchie a starého sociálního řádu je v Rusku neproveditelná. Začátkem války jí by-

la povolena činnost na okupovaných územích Sovětského svazu, později však ji Gestapo pronásledovalo a její vůdce uvěznilo. Nejznámějším z vůdců byl Viktor Bajdalakov a Alexander Kazancev. V ROA měla mnoho přívrženců a členů. Původně jím byl i gen. Truchin, náčelník štábu ROA. Později, když se stal náčelníkem štábu, údajně přerušil s organizací spojení. Údaje o členství se však různí. Rozhodně NTS měl v ROA více členů, než byl kdokoliv ochoten v té době připustit (A. Artemov "Vokrug NTS", článek v *Novoje ruskogo slovo*, 11. listopadu 1979). Organizace působila za války také na Slovensku. V roce 1944 tiskla své publikace v Prešově.

6) Osobní dopisy autorovy a interview v roce 1978.

7) Nedá se říci, že by činnost gen. Klecandy z doby konce války byla zahalena tajemstvím. Německým kruhům v Protektorátu bylo známo, že je velitelem jedné z vojenských skupin, které připravovaly povstání, nebo že se aspoň za něho vydává. Výjimečné však na jeho činnosti bylo, že představoval v podzemním hnutí ten směr, který se stavěl proti splupráci s komunisty a se Sovětským svazem. Když K. H. Frank připravoval předání správy Čech po odchodu německé armády a zrušení Protektorátu, byl gen. Klecanda vybrán, aby jednal se západními spojenci. Jeho misi se však nepodařilo navázat spojení s Americkou armádou ani na západní frontě, ani s americkými diplomatickými zástupci ve Švýcarsku. Svou činnost z doby okupace obhajoval gen. Klecanda před Národním soudem 2. srpna 1946. Po osvobozujícím rozsudku se měl však znovu hájit před vojenským soudem. Než však k tomu došlo, spáchal sebevraždu.

8) S. Fröhlich, dopisy a interview v roce 1978.

9) Následující informace pochází z pramene, jehož autor si nepřeje být jmenován. Je však nepřímou potvrzena z několika stran a je možno ji považovat za věrohodnou. Není to ani tak událost sama, jako spíš atmosféra u 1. divize, co mě přimělo uvést zde tuto epizodu. Chronologicky spadá do kapitoly VII.

Vraťme se zpět k přesunu 1. divize na jih do Bad Schandau, odkud měla odjet železničním transportem do prostoru Brna. Velitel divize odmítl však rozkaz provést a aniž armádní skupině oznámil, kam se přesunuje, vedl divizi pěším pochodem směrem na západ. Schörner za ním poslal styčného důstojníka s tlumočníkem, aby zjistil, co se děje. Ti, po dlouhém hledání našli 1. divizi na přechodu na západní břeh Labe po železničním mostě blízko Bad Schandau. Když se německý styčný důstojník snažil získat informace od důstojníků divize, buď se setkal s mlčením, nebo mu důstojníci tvrdili, že nevědí, kam pochodují. Jejich chování mělo konspirativní ráz. Při přejezdu přes Labe zjistili němečtí důstojníci, že na západním břehu je rozmístěno divizní dělostřelectvo v palebném postavení, jako by mělo přechod chránit. Jelikož fronta v těch dnech byla stabilizována a od místa přechodu dosud vzdálena, měli oba Němci dojem, že takové zajištění přechodu Labe může být namířeno pouze proti Němcům.

Po přechodu pochodovaly jednotky divize na jih po silnici, vedoucí podél Labe. Bylo nápadné, že přechod přes Labe a pochod na jih probíhají v pořádku a ukázněně. Regulační orgány na křižovatkách však nevěděly, kde je velitel divize, kde jsou velitelé pluků. Na jednom místě našli Němci velitele spojovacího praporu, a ani ten nic nevěděl. To nakonec oba Němce přesvědčilo, že důstojníci divize mají rozkaz neposkytnout žádné informace. Vrátili se tedy zpět k mostu a tam se tlumočnický zptal prvního vojáka rusky, kde je náčelník štábu. Dostal ihned odpověď, že je v autě u mostu a řídí přechod na západní břeh. Tlumočnický si dal ukázat stojící auto, načež oba odjeli za pplk. Nikolajevem. Když se mu Němci představili a sdělili mu, odkud přicházejí a jaký je účel jejich návštěvy, pplk. Nikolajev jevil silné rozpaky a jen neochotně jim řekl, kde najdou velitele divize. V tom okamžiku přijel německý kapitán z velitelství v Bad Schandau a mezi ním a pplk. Nikolajevem došlo k velmi ostrému rozhovoru. Průchod 1. divize nebyl totiž veliteli v Bad Schandau hlášen a divize nebyla zřejmě v tomto prostoru vůbec očekávána. Z dalšího rozhovoru mezi zástupci Schörnerova štábu a Nikolajevem vyšlo najevo, že gen. Buniacenko vyslal někoho do Drážďan, aby vyjasnil situaci s postupujícími Američany. Schörnerovi důstojníci měli dojem, že se jednalo o pokus o navázání styku s americkou armádou. V dalším se Nikolajev vyjádřil, že tento pokus selhal, nebo aspoň výsledek nebyl povzbuzující. Co se ve skutečnosti stalo, na to nám dnes už asi nikdo neodpoví. Jasně jsou však důsledky celé akce. Pokračování v cestě na západ bylo nemožné, divize tedy pokračovala směrem na jih. Druhým důsledkem byl nepřátelský postoj maršála Schörnera k 1. divizi, neboť ten o akci jistě věděl, nebo ji aspoň vytušil. (*Meine Begegnung mit Gen. Buniacenko, Komandeur der 1. Vlasov Div., rukopis*)

Událost potvrzuje také V.N. Azar. Uvádí, že americká armáda odmítla převzít 1. divizi do zajetí. Interview 1979.

10) Konstantin Kromiadi, interview 1978.

11) Při jednom z těchto pokusů, které uvádí J. Thorwald v knize *The Illusion*, New York, 1975, str. 307, je v této souvislosti uvedeno jméno knížete Schwarzenberga. František Schwarzenberg v osobním dopise autorovi popírá však účast kohokoliv z rodiny na takové akci. S diplomatickým posláním v zájmu kozáckého vojska odeslal gen. von Pannwitz k polnímu maršálu Alexandrovi dva důstojníky, kteří sloužili u kozáckého sboru: plk. von Rentelna, který znal maršála Alexandra z doby Občanské války v Rusku, a rytmistra von Gudemuse, příbuzného anglického ministra zahraničí Edena. O výsledcích jednání nejsou zachovány žádné zprávy a to znamená, že bylo stejně jako ostatní pokusy neúspěšné. (Erich Kern, *Gen. von Pannwitz und seine Kosaken*, Verlag K.W. Schütz, 1971, str. 140; Nikolaj Tolstoj, *The Secret Betrayal 1944-1947*, New York, 1977, str. 280.) Podle jiných informací byli na Západ se stejným posláním odesláni dva důstojníci, kteří sloužili ve štábu kozáckého sboru: zástupce náčelníka štábu sboru rytmistr hrabě von Schweinitz a major hrabě Karl Erwin Eltz.

IX.

- 1) Tento stát byl jediným spojencem Říše, který jí zůstal věrný až do konce války.
- 2) Na konferenci se jednalo také o možnosti přemístit novou vládu na území Čech. Admirál Dönitz byl proti takovému řešení. Přemístěním vlády na cizí území ztrácí vláda podle mezinárodního práva své právní postavení.
- 3) Podobný plán měl Albert Speer, který už 23. dubna naléhal na Hitlera, aby byli do Francie odesláni čeští průmyslníci a prosadili tam svými kontakty totéž, co navrhoval Frank.
- 4) V této souvislosti bylo upozorněno na nebezpečí odříznutí a obklíčení, hrozící armádní skupině "Střed" od bočního útoku Rudé armády, která může takový manévr provést po dobytí Berlína. Upozornil na ně nikoli voják, ale ministr financí hrabě Schwerin von Krosigk.
- 5) Lüdde-Neurath: *Regierung Dönitz*, str. 72, 75-78. Marlis Steinert: *Die 23 Tage Regierung Dönitz*, Econ Verlag, str. 30-31, 188-192. R. Hansen: *Das Ende des dritten Reiches*, str. 202-203.
- 6) *Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht 1944-45*, 2. díl, Frankfurt/M., 1961, str. 1277-1282. V dalším textu zkratka KTB.
- 7) KTB, str. 1475.
- 8) Gen. plk. Alexander Löhr, velitel armádní skupiny "Jihovýchod" (E). Při ústupu z Chorvátska zajat, vydán Jugoslávii a zastřelen popravicí četou. Toto území bylo po ústupu německé armády vystaveno krutému teroru vítězné strany, jehož důsledky se táhnou až do dnešních dnů.
- 9) KTB, str. 1836. Polní maršál Schörner tento poslední rozkaz nerespektoval a pokračoval v ústupových bojích.
- 10) Bundesarchiv-Militärarchiv, Lagekarte Heeresgruppe "Mitte", 30.4. abends. Kopie v archívu autora. O této mapě byla již zmínka v kap. VII.
- 11) Podle údajů z Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg, dopisy v archívu autora.
- 12) Peter Hoffmann: *The History of the German Resistance 1933-1945*. MIT Press, Cambridge, Mass., 1977.
- 13) Fotokopie první strany tohoto dokumentu a jeho obsah, uvedený v knize K. Bartoška: *Pražské povstanie 1945*, Bratislava, 1962, str. 75.
- 14) 5. března povolán v Německu ročník 1929.
- 15) Dva bojové pluky této divize, pluk "Böhmen" a pluk "Mähren", byly nasazeny od 14. dubna do 7. května v Rakousku v prostoru Krems. Které útvary se zúčastnily akce v Praze, se zatím nepodařilo zjistit. Divize měla ve znaku stojícího lva.
- 16) Údaje o leteckých útvarech převzaty z dokumentu RL/547 se stavem k 3. květnu 1945. Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg. Ačkoliv dokumentace uvedeného čísla obsahuje podrobná hlášení z posledních dnů války a uvádí i činnost leteckých útvarů na polním le-

tišti v Německém Brodě, dokument neobsahuje žádné údaje o leteckých útvarech ROA na tomto letišti. Denní hlášení z 5. května 1945: 17. armáda a 4. tanková armáda nehlásí žádnou zvláštní bojovou činnost.

17) Ve čtvrtém roce války více než čtvrtina příslušníků zbraní SS byli etničtí Němci z okupovaných území.

18) Údaje poskytnuté dr. Stahlem, Bundesarchiv-Militärarchiv.

19) Bartošek: *Pražské povstanie*, str. 36. R. Toussaint, osobní dopisy, interview 1978. O osudu německých civilistů po skončení války viz *Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mittel-Europa*, díl IV/1 a IV/2, *Die Vertreibung der deutschen Bevölkerung aus der Tschechoslowakei*, Bundesministerium für Vertriebene, Kassel, 1957. O událostech v Praze viděno očima místních Němců viz 2. Beiheft. *Ein Tagebuch aus Prag 1945-46*. Aufzeichnungen von Margarete Schell.

20) Zatím se o takovou souhrnnou studii nikdo nepokusil. Německé archívy ve Spolkové republice mají z této poslední fáze války jen velmi kusé a neúplné dokumenty. Uvedené údaje v této kapitole byly získány laskavostí soukromých osob.

21) Rudolf Toussaint, jenž mi poskytl tyto informace, se na jméno nepamatuje. Jelikož osoba, o kterou pravděpodobně šlo, má příbuzné v Čechách, jméno neuvádím.

22) Helmut Müller-Wellborn, jako důstojník neschopný polní služby v důsledku zranění, byl členem útvaru studentů Zbraní SS, jehož členové studovali na Karlově universitě v Praze. Absolventi měli být určeni na různá administrativní místa v říšských úřadech.

23) Dále považuji za nutné uvést, že zbraním SS se v letech po válce připisovala činnost, které se vůbec neúčastnily. Alexander Solženičyn píše např. v knize *Souostroví Gulag* v souvislosti s Pražským povstáním: *...V tom okamžiku vešlo ve známost, že SS generál Steiner připravuje zničení českého hlavního města, místo aby je vydal neporušené...* SS-Oberführer Felix Steiner velel v dubnu 1945 III. tankovému sboru SS a později, jako velitel armádní skupiny "Steiner", útvarům severně od Berlína a v Meklenbursku.

X.

1) Pokud píšou o Pražském květnovém povstání, pak pouze v souvislosti s osudy ROA. Mým úmyslem bylo a zůstalo psát o KONR a ROA. Má kniha si proto nečiní nárok být historií Pražského květnového povstání.

2) Jelikož osoba kpt. Antonova se v této knize objevuje na několika místech v souvislosti s důležitým posláním, považuji za nutné charakterizovat jej podle údajů lidí, kteří ho dobře znali. Paní Kromiadiová (manželka plk. K. Kromiadiho, náčelníka osobní kanceláře gen. Vlasova) uvádí: Byl synem důstojníka carského námořnictva. Za občanské války vyrůstal mezi "bezprizornými dětmi" a později se mu dostalo čistě komunistické výchovy a vzdělání. V Rudé armá-

dě byl důstojníkem u raketového dělostřelectva ("Katuše"). V jeho povaze se spojovalo dobré se zlým. Měl rád riziko pro riziko, vášnivě miloval spory a dával se unést vlastní fantazií. Podle údajů S. Fröhli-cha se pro svou podnikavost stal nezbytným pobočníkem gen. Vla-sova, pro něhož uměl zaopatřit doslova všechno. Jeho vyprávění o událostech, jichž byl svědkem a o nichž mluvil po válce v Německu, se - podle posluchačů - tak lišila, že byla přijímána s nedůvěrou. Na německou stranu přeběhl u Stalingradu, ovlivněn letáky Osvobo-ditelského hnutí gen. Vlasova.

3) Tuto skutečnost na několika místech potvrzuje dokument: "Zá-pis o zasedání České Národní Rady ve dnech 4.-9. května 1945", Ivan Štoviček, *Historie a vojenství*, 1967, č. 6, str. 979-1019. Trvalo 22 let, než byl v Československu zveřejněn. Kromě hrubých nepřesností v údajích nese zřejmé stopy úprav, kterým byl podroben před vydá-ním.

4) Podrobnosti v knize gen. Františka Moravce: *Master of Spies*, Doubleday and Co., New York, 1975. České doplněné vydání *Špión, jemuž nevěřili*, 68 Publishers, Toronto.

5) Tato zpráva je v některých publikacích v zahraničí komentována jako komunistická konspirace, jejímž účelem bylo vyvolat spontán-ní povstání. Ve stejném znění se však vyskytuje v KTB. Šlo pravdě-podobně o bojový průzkum 3. americké armády, který pronikl až ku Praze, nebo o některou z amerických vojenských misí s ozbrojeným doprovodem, jichž bylo několik a které pronikly až do východních Čech a navazovaly kontakt se štábem Schörnerovy armády. Viz rov-něž údaje v předešlé kapitole.

6) České prameny (Bartošek, *Pražské povstanie*) uvádějí, že posádka ve městě čítala 30.000 mužů. Podle německých pramenů (KTB) bylo na celém území Čech ke konci války 79.000 mužů v jednotkách, které se nezúčastnily bojových akcí na frontě. Stav jednotek německé armá-dy a zbraní SS v Praze se mohl přiblížit k číslu 30.000 až v konečné fázi bojů, kdy do Prahy byly staženy jednotky z širokého okolí a na východních předměstích stály ustupující útvary armádní skupiny "Střed", jejichž stavy nelze odhadnout.

7) V dalším textu ČNR. Orgán zplnomocněný pro prozatímní sprá-vu, uznán Československou vládou v Košicích do doby návratu ofi-ciální vlády v čele s prezidentem dr. Edvardem Benešem, která se v té době přesunovala na západ, za postupující Rudou armádou. Žádný z členů ČNR nebyl později do nové vlády převzat.

8) Dopisy dr. Otakara Machotky z r. 1969, archiv autora.

9) Hodnosti a funkce se v jednotlivých pramenech různí.

10) Německé správě zůstala k dispozici rádiová stanice Karolinen-tal (Karlín).

11) Osobní dopisy prof. F. Schwarzenberga, archiv autora.

12) Dopisy dr. O Machotky z r. 1969, archiv autora. Jednání o dodáv-kách zbraní pro český odboj a hlavně pro připravované povstání jsou

zaznamenána v britských dokumentech SOE (Special Operation Executive) pod čísly: PRO London, FO 371, 47099; N 1093/25912 ze dnů 5. až 10. února 1945. Pro zajímavost uvádím části zápisů ve svém překladu. Kopie dokumentů byly autorovi této knihy poskytnuty laskavostí dr. Viléma Prečana.

... Když minulý podzim Československá vláda a její vojenské úřady naléhaly, že musíme zajistit podporu pro povstání v Protektorátu, byly informovány dopisem od C.I.G.S. generálu Ingrovi (C 14312/G., odst. A) a v rozhovoru pana Nicholse s dr. Benešem, že velmi litujeme, že nemůžeme převzít naprosto žádnou zodpovědnost za jakékoliv povstání, k němuž může dojít, poněvadž nemáme možnost zajistit pro ně účinnou pomoc. Dr. Beneš nepřijal toto rozhodnutí správně (C 14664/G, odst. B) a s politováním konstatujeme skutečnost, že to, že za žádných okolností nemůžeme zvýšit naše dodávky pro hnutí odporu v Protektorátu, nikdy nebylo jasně vyjádřeno československou vládou ve zprávách do Československa. a) Naopak, Češi místo toho, aby ohlásili přímo, že další pomoc ze západu v případě povstání se nemůže očekávat, z toho jednoduše vyvodili, že povstání musí být odloženo až na březen (RJ 660 z r. 1944, odst. C). ... Rozhodně naše postavení je nebezpečně nejasné. Zaprvé, povstání, pro něž nezajistíme podporu rozhodně může vypuknout v Čechách a na Moravě během jednoho až dvou měsíců. Československá vláda je si vědoma, jaké stanovisko zaujmeme my, a že zodpovědnost je naprosto její; *avšak skupiny hnutí odporu v Československu si nejsou vědomy, že jim nepošleme pomoc.* Zadruhé, do tohoto prostoru pravděpodobně postoupí Sovětská armáda....

... Plukovník Perkins se setká s generálem Ingrem v pondělí, aby projednal situaci, jež vznikne, když Češi odtud odejdou do své vlastní země. Plukovník Perkins správně říká, že by bylo téměř nemožné potom, (po jejich odchodu, pozn. autora) pokračovat v organizování pomoci a letecky dopravit materiál z Itálie bez koordinace s Rusy... a) Relace pro podzemní hnutí v Protektorátu podle tohoto údaje musely být anglickou zpravodajskou službou odposlouchávané. (Tato poznámka a zdůraznění v textu je provedeno autorem knihy.)

13) Bartošek, *Pražské povstanie*, str. 279. R. Ströbinger, "Vlasov auf der Seite der Tschechen", *Die Welt*, 26.2. 1974. Zpráva plk. Sklenáře ze 7. května se týká stejné okolnosti ("Zápis o jednání ČNR"). Plk. Sklenář hlásí postup 1. divize na Prahu třemi proudy v 17,30. Tehdy byla divize už v Praze.

14) Schwenninger, *Bericht*, str. 19.

15) Všechny údaje, uvedené v českém dokumentu "Zápis o zasedání ČNR" o tom, že zástupci ČNR jednali s gen. Vlasovem, jsou nesprávné. Jednání bylo od začátku kontaktů v posledních dnech dubna vedeno jen s gen. Buniačenkem, za tichého souhlasu gen. Vlasova. O styku členů vojenského velení povstání s gen. Vlasovem viz popis událostí 7. května.

- 16) A. Neubert, majitel vydavatelství a tiskárny v Praze, předseda Ústředního národního výboru. Zatčen na rozkaz ČNR 5. května a činnost skupiny spolu s vydáváním revolučního tisku zastavena.
- 17) V.N. Azar, interview 1979.
- 18) Artiemjev, *Historia*, str. 104.
- 19) Následující popis je zpracován podle údajů zveřejněných autorem Wolfgangem Vopersalem v článku "Vom SS-VT-Sturmabteilung Deutschland zum SS-Pz. Gren. AuF-Btl.2." uveřejněném v časopise *Der Freiwillige* č. 8, 9/1978, hlavně však v dopisech autorovi. V bývalých dělostřeleckých kasárnách v Ruzyni byl umístěn SS Pz. Gren. výcvikový a záložní prapor č. 2. Jeho velitelem byl od července 1944 SS-Hauptsturmführer Jakob Oettinger. Jedním z úkolů jednotky bylo soustřeďovat těžce raněné, po zranění osleplé nebo amputované příslušníky zbraní SS z pražských nemocnic a odesílat je do Říše. Rota rekonvalescentů byla původně umístěna ve škole v Michli a jejím velitelem byl SS-Ostuf. Karl Wagner. Hlavním úkolem praporu však byl výcvik nováčků a formace útvarů odesílaných na frontu, zejména pro 2. SS Pz. Div. "Das Reich", 32. SS Gren. Div. a pluky formované SS div. "Böhmen und Mähren", nasazené na frontě v severním Rakousku. Kormě toho bylo na letišti umístěno asi 300 příslušníků zbraní SS z různých útvarů, evakuovaných do Prahy z Danzigu. Ke konci dubna 1945 bylo ve stavu praporu 1.300 nováčků, většinou příslušníků německých menšin z jihovýchodní Evropy. Když se v Praze začalo schylovat k nepokojům, byly z uvedených 300 příslušníků zbraní SS vytvořeny dvě roty a odeslány na posílení posádky v Praze. U záložního praporu se silně projevoval všeobecný nedostatek zbraní a střeliva, který až do konce existence tohoto útvaru nebyl odstraněn.
- 20) Jak Wolfgang Vopersal, tak i velitel SS záložního praporu č. 2., jenž události přežil, uvádějí německý ústup z letiště do souvislosti s průchodem SS pluku "Der Führer" Ruzyní. Jak vyplývá z dalšího popisu, byly německé útvary po prolomení obklíčení, až na malé výjimky, zničeny. Oba autoři uvádějí, že tragédie oněch dnů spočívala v tom, že žádný z německých velitelů nemohl tušit, že pluk "Der Führer" bude v Ruzyni a mohl by posádku zachránit. Průlom z obklíčení provedla posádka v noci a v časných ranních hodinách z 6. na 7. května. Zesílený pluk "DF" projížděl Ruzyní v časných ranních hodinách 9. května. Je ovšem nepravděpodobné, že by oba německé útvary v Ruzyni, bez těžkých zbraní a střeliva, přečkaly další dva dny. Mnohem pravděpodobnější je osud vyjádřený parlamentářem ROA 6. května odpoledne.
- 21) G. Buschmann, interview 1979.
- 22) V.N. Azar, interview 1979.
- 23) V. Poznjakov: "A.A. Vlasov...", *Novoje ruskoe slovo*, 26. února 1966.
- 24) *ibid.*

25) Artiemjev, *Historia*, str. 109-110.

26) Poručík G., "Pod Pragoj", *Golos naroda*, č. 17/1967. Artiemjev, *Historia*, str. 108-109.

27) Osobní dopis, v archívu autora.

28) Dopisy a interview s dr. Kroegerem 1978.

29) Zpracováno podle "Zápisu o zasedání ČNR" a dopisu dr. Machotky.

30) Účelem cesty kpt. Antonova bylo zjistit, co vlastně představuje ČNR, která 6. května, kdy se o jeho cestě rozhodovalo, působila už druhý den jako prozatímní vláda a málo se o ní vědělo. Tímto posláním ho pověřil gen. Vlasov jenž, i když do událostí nezasahoval, cítil se povinen vyjasnit postavení divize vůči nové politické organizaci, s kterou se zatím nejednalo. (Podle osobních informací M. Šatova.) Telefonický rozhovor gen. Kutlvašra byl zřejmě jen potvrzením, že ROA víc očekávat nemůže, a proto se ze strany ROA až do konce její akce v Praze nikdo o další kontakty s Radou nepokusil. Protože J. Smrkovský se stavěl zásadně proti jakékoliv spolupráci s ROA, považují za nutné uvést další podrobnosti o jeho činnosti v souvislosti s ROA. Když byl s dalšími komunistickými členy Rady přehlasován v otázce pomoci I. divize Pražskému povstání, prosadil svým vlivem, že s I. divizí nebyla uzavřena písemná dohoda, v níž by se Rada jakkoliv I. divizi zavazovala. Později Smrkovský všemožně své rozhodnutí ospravedlňoval a vysvětloval. Tvrdil dokonce, že právě on navrhoval Radě přijmout pomoc I. divize, a to proto, že bojovala po boku ruských partyzánů. Byl rozhodně nejradikálnějším členem Rady a jeho návrhy ne vždycky prošly. 8. května, pod tíhou situace, žádal rozpuštění Rady, a když se jednání o kapitulaci s gen. Toussaintem protahovalo a zdálo se, že k ničemu nepovede, dal návrh zastřelit syna gen. Toussainta, drženího jako rukojmí. Tyto informace nejsou v "Zápisu" uvedeny. Poskytl je dr. O. Machotka v soukromém dopise.

31) Bartošek, *Pražské povstanie*, str. 282. uvádí, že podle některých svědectví dopis nebyl odeslán. Veškerá písemná dokumentace Vlasovova štábu byla spálena ve Lnářích 12. května 1945.

32) Nejasnosti a někdy dvojsmyslnosti "Zápisu" možno přičíst jeho heslovitému stylu. Nelze je však opominout. Záznam heslovitou větou může vyjadřovat důležité rozhodnutí, na kterém závisely osudy tisíců lidí.

33) Gen. Buniacenko byl velmi opatrný ve volbě cílů a nechával si je vždy prověřovat českými důstojníky. Bylo to nanejvýš nutné, poněvadž střelba byla vedena v obydleném městě. Nenašel jsem žádný záznam, že by střelbou divizního dělostřelectva byly v Praze zasaženy civilní objekty.

34) Pplk. Nikolaj Vetljugin-Tenzorov, "Poslednie dni generala Vlasova", rukopis z roku 1949, Archív ROA, New York. Tomuto údaji odpovídá zápis z deníku US 16. tankové divize v Plzni, 21,40 hodin,

7. května: *Plukovník Pratt odjíždí do Prahy s německým plukovníkem, aby jednal o kapitulaci Němců v prostoru Praha.* (Records of the Adjutant General's Office, Record Group No. 407, Suitland, Maryland.) O ozbrojeném konvoji z 6. května je v deníku divize pouze kusý záznam následujícího znění: *Oddíl PRAHA přijel do Prahy ve 24.00 a zjistil, že úřední osoba, u níž se měl hlásit, odjela do Velichovek (120 km východně); okamžitě pokračoval v cestě do Velichovek. Oddíl dorazil v 06.00 a ztratil cestou dvě 114 tonová nákladní auta. Úkol byl splněn a oddíl opustil Velichovky v 11.00 a dorazil do Plzně v 18.00.* Činnost amerických misí byla jistě rozsáhlejší, než uvádějí přístupné americké dokumenty. Je možné, že tato dokumentace nebyla dosud deklasifikována.

35) Údaje, že gen. Buniačenko chtěl povolát 2. divizi z jižních Čech do Prahy, se opakují v několika publikacích. Gen. Buniačenko znal situaci v Praze a musel si být vědom toho, že tak rozsáhlý úkol, jakým bylo obsazení miliónového města, k němuž se přibližovaly stále další útvary německých ozbrojených složek, nemůže splnit s jednou divizí. Rozkaz 2. divizi mohl však vydat pouze gen. Vlasov, jehož zdrženlivé stanovisko k činnosti velitele 1. divize známe, nebo náčelník štábu armády gen. Truchin; i jeho názory na činnost velitele 1. divize byly zásadně odmítavé. Kromě toho jednal Truchin v té době v jižních Čechách o zastavení všech bojových akcí a o přechodu armády do amerického zajetí. Bližší v kp. Události v jižních a západních Čechách.

36) Kořistní tanky T-34 byly udržovány v bojeschopném stavu jen s největší námahou. Část jich původně patřila "Brigádě Kaminského". Německá zbrojní služba je chtěla odepsat do šrotu. Číslo 30 je přehnané. V Praze jich bylo určitě méně než 10. Část byla přesunuta z Jinonic do prostoru Smíchov a Vinohrady. O jejich bojovém nasazení nejsou záznamy. Pohonné hmoty zajišťoval štáb povstání.

37) Nejmladší ročníky, povolání na jaře 1945.

XI.

1) Část údajů této kapitoly převzata z knihy A.G. Aldan: *Armia obrečennyh*, New York, 1969. V ROA používal autor jméno Nerjanin.

2) V chaotickém blížícím se konci války existovalo několik plánů na soustředění. V jednotlivých kapitolách jsou tyto plány uvedeny. Vzhledem k rychle se měnící situaci, a protože jednotlivé složky ROA často neměly navzájem spojení, musely mnohdy jednat na vlastní pěst. Ruské dobrovolcké útvary nepodléhající ROA a nacionální armády jiných národů měly s gen. Vlasovem jen rámcovou dohodu a směřovaly přirozeným vývojem událostí do stejného prostoru. Ovšem přesun těchto armád nelze považovat za koordinovanou společnou akci.

3) Herre, *Aufstellung*, str. 25-27.

4) To byl v té době mezi jejími příslušníky všeobecný názor na budoucnost vojsk ROA.

5) Podřízení kozáckého sboru v čele s gen. jezdeckta von Pannwitzem společnému velení ROA bylo nesnadným a dlouhotrvajícím procesem. Kozácký sbor o něm několikrát jednal tradiční demokratickou cestou, projevy svých zástupců. Kozácký sbor měl ve druhé světové válce vlastní bojovou tradici a nechtěl se podřídit ROA, která měla rovněž samostatnou tradici, ve srovnání s kozáky však velmi krátkou. Předběžná jednání zástupců obou složek odboje se vedla v Praze na přelomu roku 1944-45.

6) Tím byl zřejmě míněn rozkaz OKW k soustředění jednotek v Linci a jejich přesun na sever za účelem vybudování obranné linie na čáře Vltava.

7) Aldan, *Armia*, str. 23.

8) Gen. Vlasov v ten den cestoval s dr. Kroegerem do Berlína.

9) Herre, *Aufstellung*, str. 30.

10) Viz souvislosti s 4. květnem v Suchomastech.

11) Z toho, co víme o armádní skupině "Jih", se dá předpokládat, že generál plk. Rendulic by byl v těchto kritických dnech nedovolil žádným jednotkám křížit ústupovou cestu své armádní skupiny směřující do amerického zajetí.

12) Místní jména jsou převzata z ruských dokumentů a jsou transkripcí německých jmen. Pokud se mi nepodařilo najít buď správné znění v němčině, nebo současně platné české jméno obce, převzal jsem jména doslovně.

13) Aldan, *Armia*, str. 30. Dopis vzbudil podezření už tehdy.

14) Je zřejmé, že nejistota u 2. divize a ostatních útvarů v jižních Čechách vyplývala z nedostatku spojení. To vysvětluje pokusy navázat spojení jak mezi samými útvary v jižních Čechách, tak na sever ke gen. Vlasovu a 1. divizi osobními cestami příslušníků štábů. S. Fröhlich mi v osobním rozhovoru sdělil, že plk. Poznjakov se někde v jižních Čechách "zbavil" radiostanice. Tento údaj není však potvrzený a sám Fröhlich toto tvrzení pouze slyšel od jiných důstojníků v jižních Čechách. Jestliže se však zakládá na pravdě, dává jediné možné vysvětlení celkové chaotické situace.

15) S. Fröhlich byl koncem dubna u gen. Aschenbrennera v prostoru Spitzberg na Šumavě, asi 65 km od Plzně. Viz souvislost s činností zvláštního štábu v hotelu Prokop u Nýrska.

16) Fröhlich, *Begleiter*, str. 25.

17) Herre, *Austellung*, str. 30.

18) Evgenij Antonovič Olesinsky, sovětský kapitán. V únoru 1945 byl vysazen v Československu s úkolem organizovat partyzánské útvary. Před odletem dostal instrukce osobně od N.S. Chruščeva, tehdy člena Vojenského sovětu ukrajinské fronty (Artiemjev, *Historia*, str. 113)

19) Aldan, *Armia*, str. 34.

20) HQ 5th Infantry Division, Bischofsreut (039145) Germany 132400B May 45. Plan for movement of internees and civilians from

division area North of STOP LINE to be returned over to Russians. Archív dokumentu pro tuto a následující dvě poznámky: Records of the Adjutant General's Office 1917-, Entry 427, WW II. Record Group 407.

21) Tp Call, Gen. Gay to Gen Irwin 111845. Msg. No. 2899.

22) Headquarters XII. Corps, G-3, 12. May 1945.

23) Po celou dobu práce na této knize jsem se snažil, pokud to jen bylo možné vystříhat se vlastních soudů. Na tomto místě však považuji za nutné zdůraznit, že přítomnost plk. Nerjanina a jeho akce byly jednou z mála pozitivních činností u celé jižní skupiny. Bylo v neprospěch ROA, že tento výjimečný důstojník nezastával od začátku zodpovědnější místo. Jeden z mála, který nejen správně hodnotil, ale hlavně jednal. Plk. Nerjanin-Aldan byl po skončení války internován v zajateckém táboře, odkud utekl teprve tehdy, když viděl, že vydání a násilná deportace jsou nevyhnutelné. Za svého pobytu se aktivně zapojil do antikomunistické činnosti. V roce 1953 byl povolán do Spojených států a přednášel v Pentagonu. Zemřel ve věku 54 let v Baltimore.

24) Jak brigáda ztratila asi čtvrtinu svého stavu, prameny nevysvětlují. Jako záložní jednotka nebyla ani plně vystrojena a jednotlivci hledali asi záchranu v odchodu od útvaru. Aldan, *Armia*, str. 37.

25) V tomto hodnocení se doslovně shodují jak ruské, tak německé prameny.

26) Jedná se o týž dokument jako pozn. 22). Uvádí mimo jiné také čísla DP's. Mezi nimi je 233 Čechů.

27) Kriterium pro repatriaci bylo podle dohody v Jaltě občanství v Sovětském svazu ke dni 1. září 1939. To znamená, že příslušníci dobrovolceckých jednotek, kteří byli emigranti z doby po první světové válce, příslušníci obsazených baltských států a ukrajinští dobrovolníci ze západní Ukrajiny neměli být násilně repatriováni. Jsou však známy případy, kdy docházelo i k jejich násilné repatriaci, která se spíše dá nazvat zatčením a odvečením. Příkladem je osud kozáckého generála Krasnova a jeho rodiny, který přesto že nebyl občanem Sovětského svazu, byl ze zajetí vydán sovětským orgánům. (Viz kap. XIII. poz. 6.)

28) Královská britská armáda vydala v květnu a červnu 1945 v prostoru Linec v Rakousku do rukou NKVD více než 50.000 příslušníků kozáckého vojska, a to nejen vojáků a důstojníků, ale i žen a dětí. Jednotky Jeho veličenstva "Argyll and Sutherland 8th Battalion" a "West Kent 5th Battalion" spolu s příslušníky 11. Britské tankové divize ubíjeli k smrti válečné zajatce-kozáky i ženy a děti jen proto, aby je násilím mohli naložit na auta a odevzdat do sovětských rukou. Pouze koně kozáků mohli zůstat na západě, a jsou dokonce známa jména britských důstojníků, kteří si vybírali ty nejlepší a odváželi je do Anglie.

XII.

1) Schwenninger, Bericht, str. 23. Jméno obce není uvedeno. Muse-la to být některá z obcí jižně od Lochovic. Epizodu potvrzuje V.N. Azar, na jméno obce se rovněž nepamatuje. Popis následující události v Příbrami viz článek v *Golos Naroda*, 1949, č. 33 od kpt. Bude-ratského.

2) Gen. por. E. Fominich, "Kak byl poiman peredatěl Vlasov", *Izves-tia*, 7. září 1962. Článek byl přetištěn i v jiných časopisech.

3) Zvláštní úkol 25. sboru na likvidování I. divize ROA potvrzuje ve svých pamětech také maršál Žukov. *Memoirs of Marshal Zhukov*, str. 640-641.

4) Sven Steenberg ve své knize uvádí, že Vlasov byl doprovázen na této cestě gen. Ivanem Nikitičem Kononovem z kozáckého sboru, kte-rý v té době ustupoval z Jugoslávie do Rakouska. Kononov mu na-vrchoval, aby svá vojska stáhl na jih a spojil se s kozáckým sborem. Situace však už takové řešení nedovolovala. Kononov údajně opustil Vlasova před tím, než narazili na americkou demarkační čáru a vrá-til se ke svému sboru. Žádný z ruských pramenů neuvádí Kononova na cestě do Plzně. Steenberg má však potvrzenou Kononovu přítom-nost jeho osobním dopisem. Kononov, jako plukovník, byl v rámci kozáckého sboru velitelem průzkumné brigády, jež byla jádrem tvořící se 3. kozácké divize. Byl to schopný a energický důstojník. O jeho minulosti se vědělo málo. Byl velitelem pluku v rusko-finské válce. Do německého zajetí přešel jako velitel pěšího pluku se svým útvarem a očekával, že bude přímo nasazen s tímto plukem proti Ru-dé armádě. Jako jeden z mála kozáckých velitelů věřil v širší alianci dobrovoleckých útvarů s armádou ROA. V těchto názorech ho pod-poroval pplk. Borisov a Sonderführer von Karzow, jenž Kononova silně ovlivňoval. S blížícím se koncem války a ústupem z Chorvátska snažil se Kononov prosadit své plány na spojení s ROA. Kozácké vojsko a jeho představitelé však měli před sebou vidinu samostatnos-ti kozáků a plány Vlasova na přetvoření Ruska byly v rozporu s je-jich představami. Ve svých názorech setrvali až do posledních chaot-ických dnů války. Když Kononov předložil návrh na jednání o spo-jení s gen. Vlasovem, byl von Pannwitzem uvolněn z velitelského místa a byl mu dokonce vystaven dokument, který ho jmenoval spo-jovacím důstojníkem pro štáb gen. Vlasova. V té době byl povýšen na gen. majora a odjel za Vlasovem do Čech, doprovázen stejně smýš-lejícím von Karzowem. Rychlý sled událostí předešel však všechny plány spojit obě vojska. (Erich Kern, *Gen. von Pannwitz und seine Kosaken*, Verlag K.W. Schütz, 1971, str. 134-137.)

5) V pramenech uváděno německé jméno Schlüsselburg.

6) Předmětem kontroverze a polemiky byl článek Vladimíra Poznja-kova, jenž tvrdí, že události popsané v tomto odstavci vrhly "temnou skvrnu" na ROA. Ve skutečnosti tomu tak nebylo a Poznjakov v té době ani nebyl u I. divize, nýbrž ve štábu ROA v jižních Čechách.

XIII.

- 1) Dr. Otakar Machotka, osobní dopisy, archiv autora.
- 2) Údaj několikrát opakovaný nezávisle v ruských pramenech.
- 3) "Jak to bylo s Pražským povstáním", *Lidová Demokracie*, Praha, 7. května 1968.

4) Artiemjev, *Historia*, str. 144-148. Je možné, že autor touto otázkou naznačuje, že důstojníkům Rudé armády, kteří koncem války byli vystaveni podobným zkušenostem, po návratu do Sovětského svazu nedůvěřovali. Byli jednoduše odstraňováni do pracovních táborů.

5) Poručík Nikolaj N. Krasnov byl vnukem legendárního generála Petra Krasnova z doby Občanské války. Rusko opustil s rodiči jako čtyřměsíční dítě a tři generace Krasnovových žily v početné kolonii bílých emigrantů v Jugoslávii, kde získali státní občanství. Přesto byl za aktivní účasti anglické okupační armády vydán v Linci sovětským bezpečnostním orgánům jako příslušník kozáckého vojska, deportován do Sovětského svazu a odsouzen k deseti letům pracovních táborů. Po vypršení trestu byl jako jugoslávský občan vydán do Švédska. Na svobodě napsal dokumentární knihu vzpomínek, přeloženou do angličtiny pod názvem *The Hidden Russia*. Část této knihy, zachycující osud příslušníků ROA a hlavně 1. divize v sovětských věznicích a pracovních táborech je přetištěna v publikaci M. Šatova *Materialy i dokumenty ODNR*, II. díl, str. 78-90, New York, 1966. Kniha je živou vzpomínkou hlavně pro ty, kteří prožili léta v systému sovětských "nápravných zařízení", ať již kdekoliv na území této šestiny světa.

Vězni se setkávají pod sprchami ve věznici Lefortovo. Z kusého rozhovoru vyplývá, že por. Krasnov se pravděpodobně setkal s pplk. Nikolajevem, náčelníkem štábu 1. divize. Ten mu v útržkovém rozhovoru sdělil, že Buniačenko je ve vězení Lubljanka. Tam je také Andrej Andrejevič, Malyškin a Truchin a ostatní jsou snad v lefortovské... V následujícím rozhovoru je několika slovy popsáno zajetí celého štábu v americkém konvoji, který směřoval od Lnářů na jih...podplukovník měl na sobě šoféřskou kombinézu. Celý tento rozhovor připomíná popis Igora Pekarského, uvedený v mé knize. Pplk. Nikolajev měl u sebe jednu kopii dohody, která byla uzavřena s českou misí 5. května v Suchomastech. Určitě ji spálil dříve než se změnil v šoféra.

V roce 1950 se začalo v síti sovětských pracovních táborů s organizací zvláštních věznic-táborů, "spec-lager" pro politické vězně. Takovým byl "spec-lager No. 7" na Dálném východě, na řece Angaře. Sem začali svážet vězně: bývalé "vlasovce" a také Litevce, Lotyšské a lidi z Moldavska, všechny odsouzené k dvaceti pěti letům pracovních táborů. Krasnov píše: "S hrdostí mohu říci, že ti, kteří se tu ujali vedení, byli ve většině případů vojáci a důstojníci 1. divize ROA... Idea se prokázala být silnější smrti."

V září 1955 udělila Sovětská vláda zbytku přeživších amnestii. Vrá-

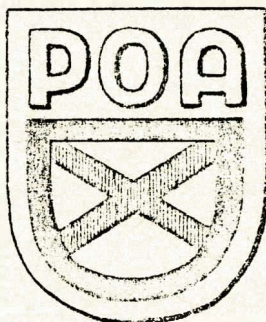
tila jim svobodu s jednou podmínkou: že řeknou mladší generaci, jak se k nim zachovali západní spojenci na konci války...

6) Solženicyn, *Gulag*, díl I., v angličtině hlavně strany 251-262.

7) Zpráva Říšského velvyslanectví ve Washingtonu D.C. ze dne 1. prosince 1941, otištěná v *New York Times* 2. prosince 1941, str. 3.

Přílohy

Знаки различия Русской Освободительной Армии
 Rangabzeichen der Russischen Befreiungsarmee

Нарукавный знак
 Arm-Schild

Рядовой
 Soldat

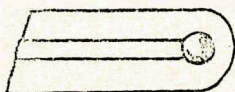
Ефрейтор
 Gefreiter

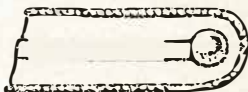
Унтер-
 офицер
 Uffz.

Фельд-
 вебель
 Feldwebel

Петлица рядового и ун-
 терофицерского состава
 Kragenspiegel für Uffz.
 und Mannschaft

Петлица офицерского
 состава
 Kragenspiegel
 für Offiziere

Знаки различия Русской Освободительной Армии
 Rangabzeichen der Russischen Befreiungskriegsarmee

Подпоручик
Podporutschik

Поручик
Porutschik

Капитан
Kapitan

Майор
Major

Подполковник
Podpolkownik

Полковник
Polkownik

Ген. Майор
Generalmajor

Ген. Лейт.
Generalleutnant

Генерал
General

Služební hodnosti v ROA, Vojenská knížka (Soldbuch)
 str. 13

ORGANIZACE KONR

Předseda: gen. por. Andrej Andrejevič Vlasov

Osobní úřad předsedy: plk. Konstantin Kromiadi

Národnostní výbory jednotlivých národů

Organizační oddělení: gen. Vasilij Fedorovič Malyškin

Oddělení civilní správy: gen. Dmitrij Efimovič Zakutnyj

Propagační oddělení: gen. Georgij Nikolaevič Žilenkov

Zástupce: A. I. Spiridonov

Sekce pro vztahy s vládními úřady: Jurij Sergejevič Žerebkov

Oddělení sociální pomoci: Alexejev

Finanční oddělení: prof. Andrejev

Ideologické oddělení: gen. Alexandr Nikolajevič Zajcev

Právní oddělení: prof. Grimm

Zásobovací oddělení: kpt. Šiskevič

Duchovní služba: Budziovič, zástupce církve při KONR. Synod s metropolitou Anastaziem (z Jugoslávie) a s duchovenstvem nepodléhal gen. Vlasovu, sloužil osvobozenec-kému hnutí.

nod s metropolitou Anastaziem (z Jugoslávie) a s duchovenstvem nepodléhal gen. Vlasovovi, sloužil osvobozenec-kému hnutí.

ŠTÁB OZBROJENÝCH SIL KONR

Náčelník štábu: gen. mjr. Fjodor Ivanovič Truchin

Zástupce náčelníka štábu: gen. mjr. Vladimír Bojarskij

Operační oddělení: plk. I. G. Nerjanin (A. G. Aldan)

Zpravodajské oddělení: mjr. Gračev

Spojovací služba: plk. Korbukov

Topografické oddělení: plk. Vasiliev

Šifrovací oddělení: mjr. Poljakov

Organizační oddělení: plk. Denisov

Výcvikové oddělení: gen. mjr. Assberg

Osobní oddělení: plk. V. Pozdnjakov

Propagační oddělení: ?

Justiční služba: ?

Náčelník tankových vojsk: plk.G.I.Antonov

Náčelník dělostřelectva: ?

Zbrojní služba: gen.mjr.Sevastianov

Zdravotní služba: plk.prof.Novikov

Veterinární služba: mjr.Saraev

Finanční oddělení: kpt.Petrov

Důstojnická záloha: pplk.Maleškievič

Bezpečnostní oddíl: pplk.Nikolaj Tenzorov (Vetljugin)

Velitel osobní stráže gen.Vlasova: Michail Vasilievič Šatov

Záložní brigáda: plk.Koida, náč. štábu pplk.Sadovnikov

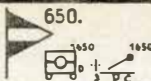
Zásobovací pluk: pplk.Vlasov

Důstojnická škola: mjr.Michail Alexandrovič Meandrov

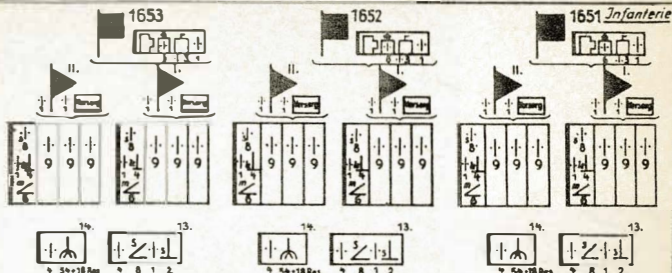
Ve štábu armády byl také velitel plánované 3.pěší divize, gen. mjr.Šapovalov.

Štáb armády měl ve skutečnosti spojení a vliv pouze na 2.divizi, na Důstojnickou školu a na část štábních útvarů, jak jsou uvedeny v seznamu. Byl prakticky bez spojení se svou nadřízenou organizací, KONR. Kromě toho bylo ve štábu bez zařazení několik generálů a značný počet důstojníků. Není také jasné, jaký měla ke štábu vztah Smíšená letecká divize a velitelství pomocných vojsk pplk.Popova.

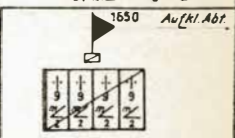
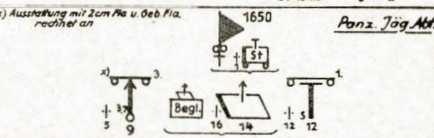
Organizační schema 2.div. ROA (650 Inf. Div.), OKH →
/Gen. št./org.odd., 17. ledna 1945 (otištěno s povolením
Spolkového voj. archivu, Freiburg

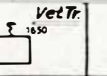
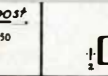
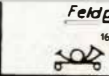
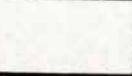
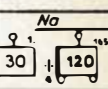
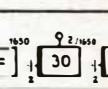
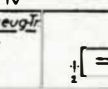
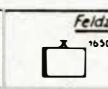
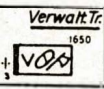
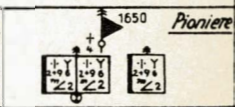
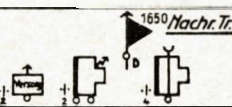
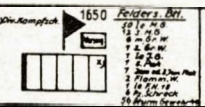
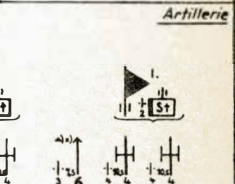
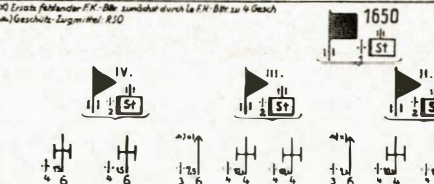
Gran- u. F. L.-K. mit Sturm-Gewehr 44 ausgestattet. (je 2 Sturmzüge)

x) Ausstattung mit 2cm Fla u. 8cm Fla.
rechthet an

y) Ersatz fehlender F.K.-Btr. zunächst durch Le.F.K.-Btr. zu 4 Gesch.
zu Geschütz-Zugmittel. R.10

Mapka č. 1

Konečná fáze 2. světové války

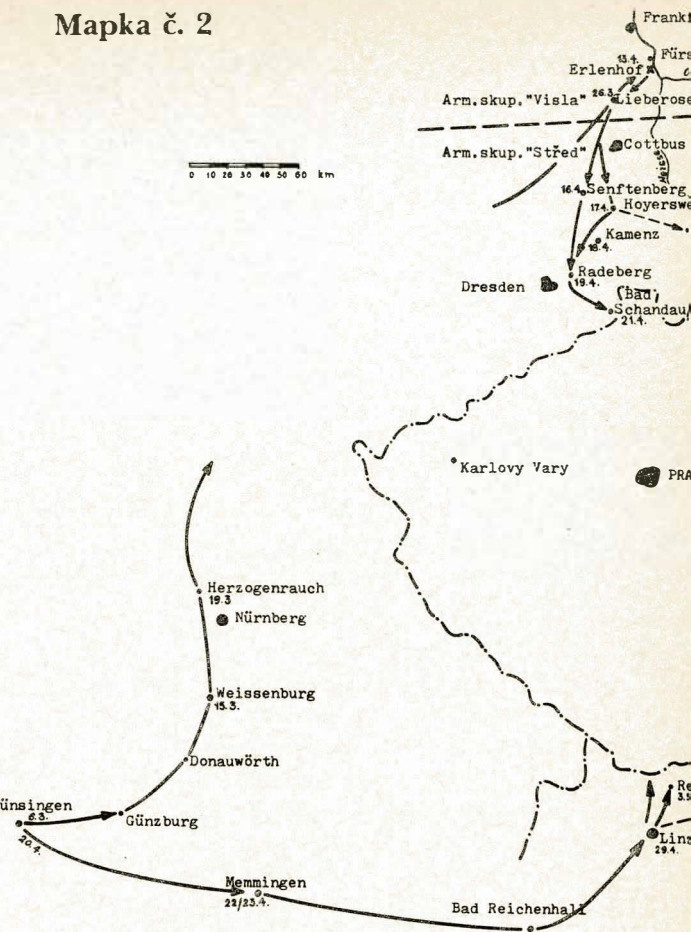
Linie front 12. ledna 1945

Území okup. něm. arm. 28. dubna 1945

Neutrální země

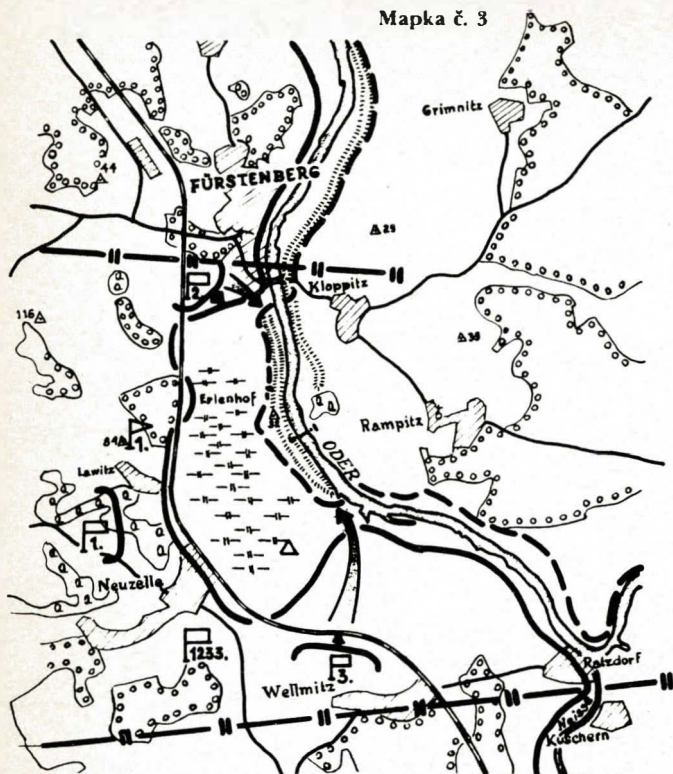
(převzato z Ch. Wilmont *The Struggle for Europe*, 1952)

Mapka č. 2

Přesun 1. divize a jižní skupiny ROA před vstupem na území Čech, března až květen 1945

Mapka č. 3

Útok 1.div. ROA na předmostí Erlenhof, 13.dubna 1945

Linie obrany německé armády

Linie obrany RA

Hranice úseku obrany Fahnenjunker Rgt 1233

Východiště útoku pluků ROA

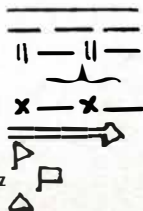
Hranice úseku obrany 1. divize ROA

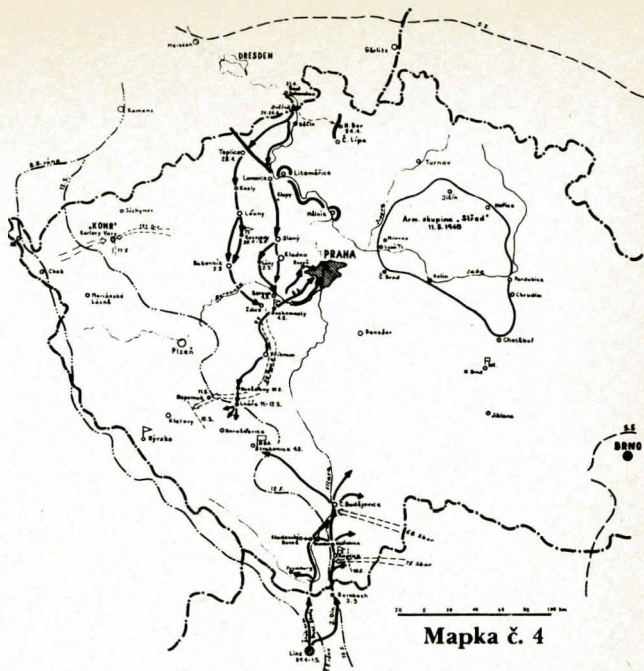
Směry útoku pluků ROA

Velit. stanoviště 1. div. ROA, gen.Buniačenko

Velit. stanoviště Fahnenjunker Rgt, plk.von Notz

Místo, odkud pozoroval útok plk.von Notz

Mapka č. 4

Situace na území Čech do 12. května 1945

Státní hranice po roce 1945

Německá armáda

Předpokládaná linie obrany něm. armády

Linie dosažená RA

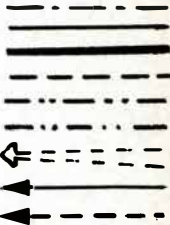
Linie dosažená Americkou armádou

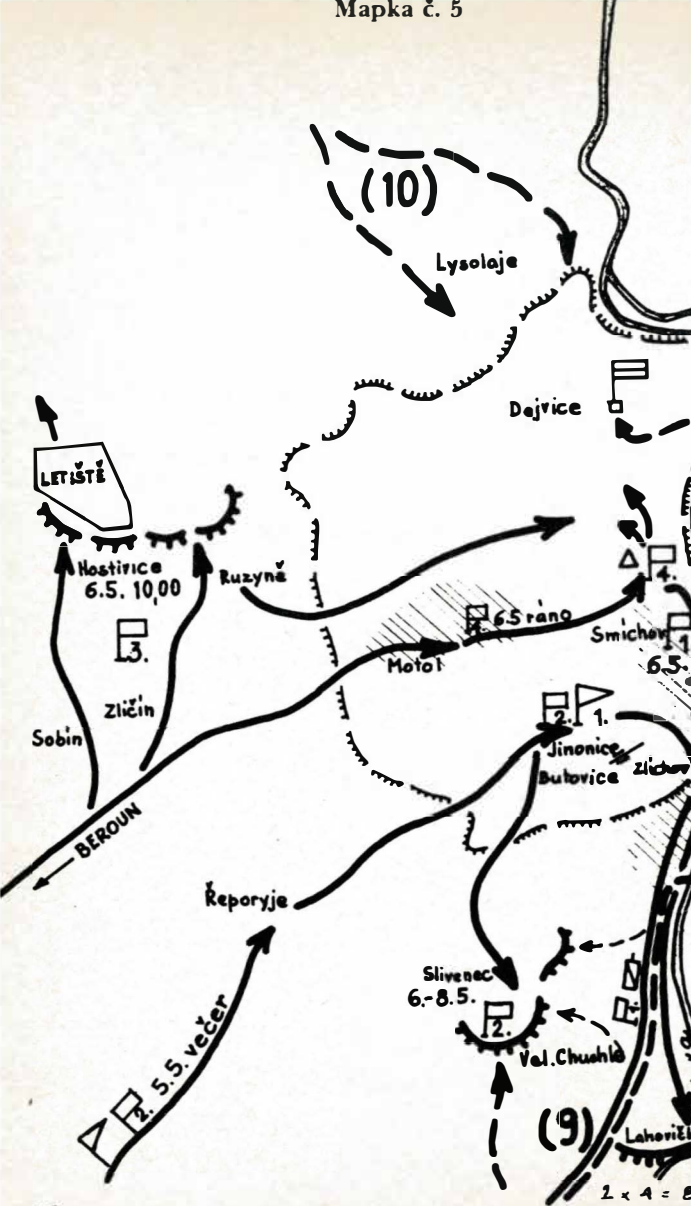
Linie styku RA s Americkou armádou 12.5.45

Směry postupu RA

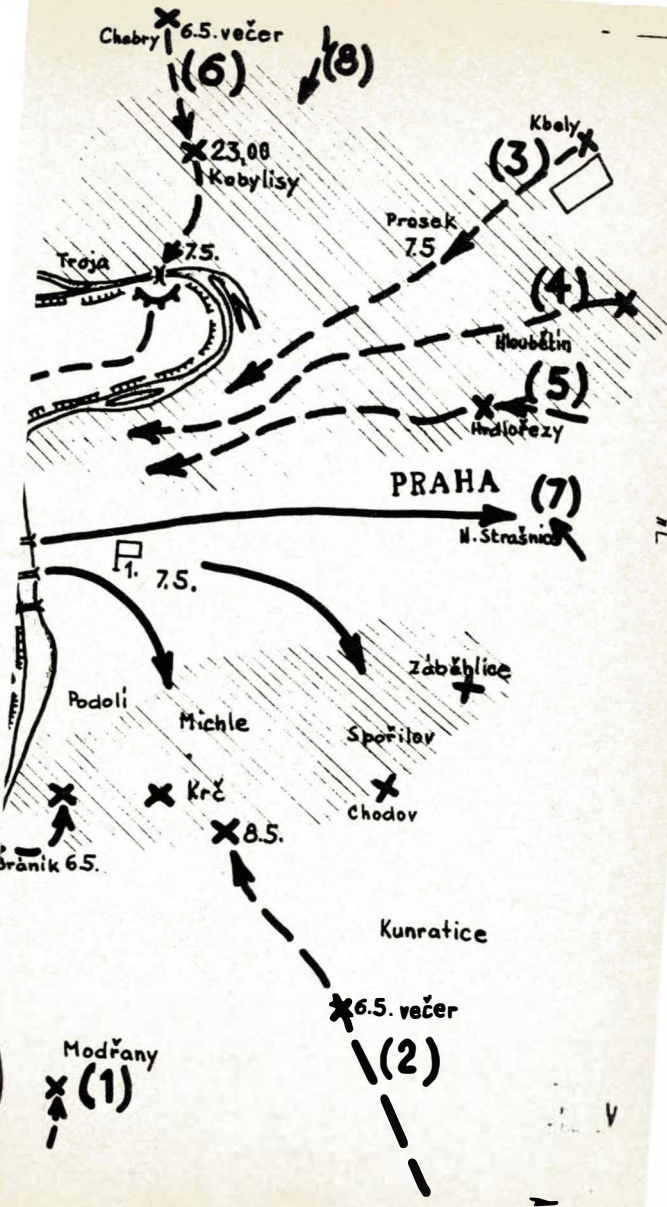
Směry postupu útvarů ROA

Předpokládaný směr nasazení

Mapka č. 5

Situace v Praze a okolí od 5. do 8. května 1945

(1) SS boj. skupiny plk. Kleina, od Benešova a Sedlčan

(2) SS boj. skupiny plk. Jürchela

(3) (4) (5) SS tankové skupiny z Milovic

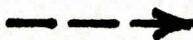
(6) Boj. skup. zesíleného SS pluku DF od Drážďan a Litoměřic

(7) (8) Útvary blíže neurčené

(9) Útvary z prostoru dělostř. střelnice v Jincích

(10) Útvar blíže neurčený

Přesuny německých útvarů

Předpokl. prostor obrany "Pevnost Praha"

Stanoviště něm. vel. Prahy (Platz der Wehrmacht)

Boje

Letiště

Hlavní něm. pozorovatelná na Petříně

Území ztracená postupem mimopraž. útvarů
7.-8.5.45

Přesuny útvarů 1. divize ROA

1. divize ROA

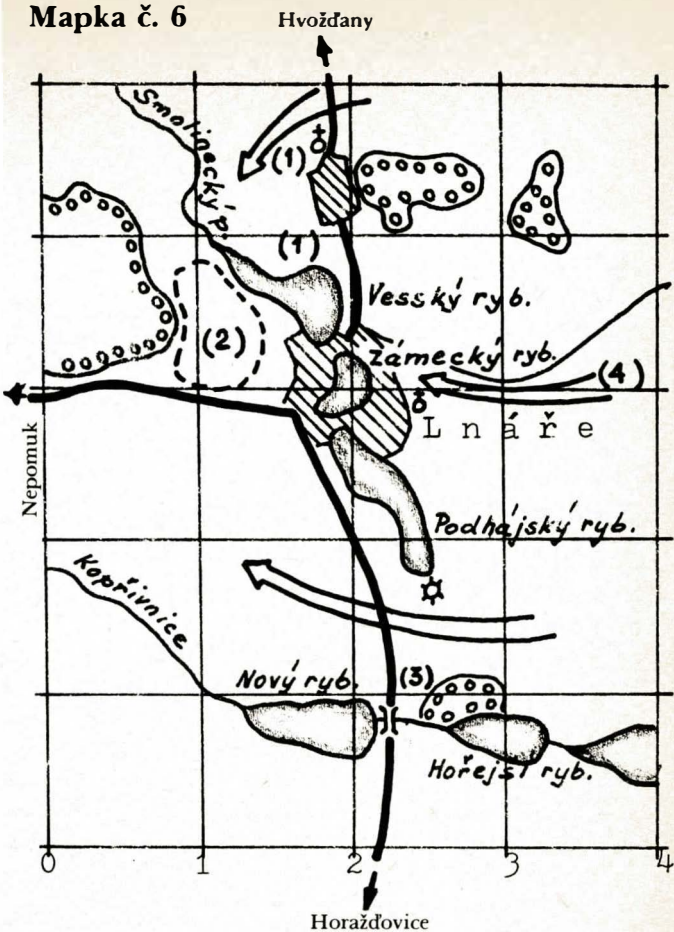
1. pluk ROA (celkem čtyři pluky)

Děl. oddíl 1. divize ROA

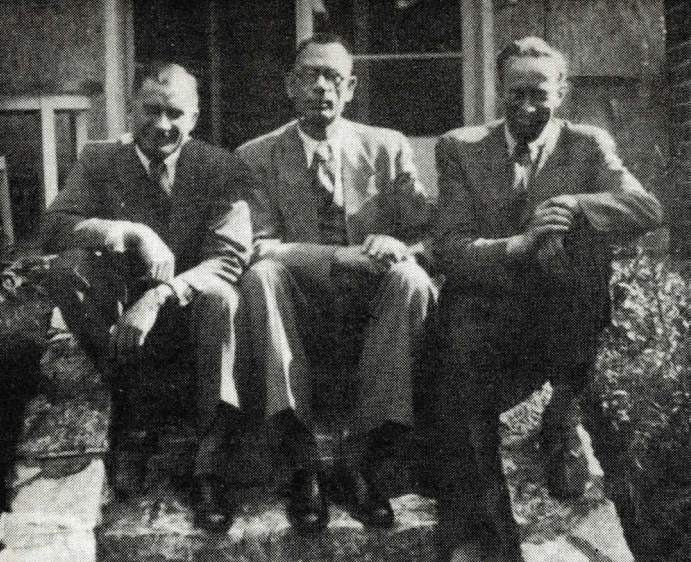

Mapka č. 6

Lnáře, 12. května 1945

- (1) Místa odzbrojení divize
- (2) Prostor soustřeďování zajatců
- (3) Místo, kde byl zajat gen. Vlasov
- (4) Tanková brigáda Mišenko

Gen. V. F. Malyškin, gen. V. V. Vlasov, kpt. S. B. Fröhlich, Berlin-Dahlem (Archiv S. Fröhlich)

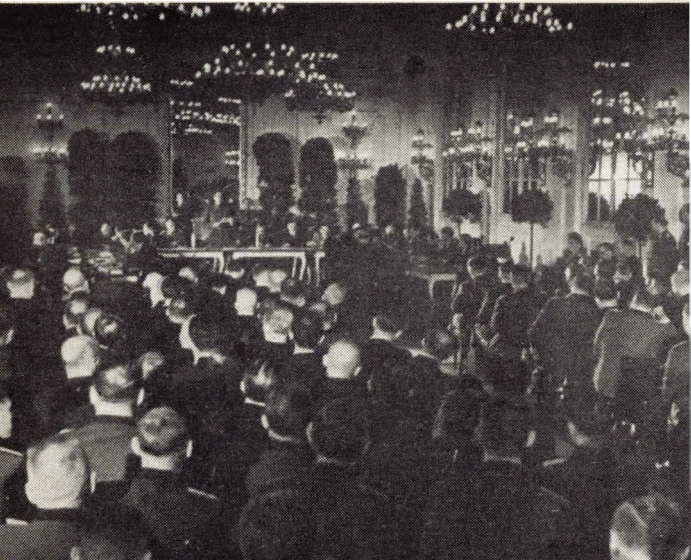
Plk. V. Bojarsky, plk. K. Kromiadi, gen. G. N. Žilenkov, Pskov, 1943 (Archiv ROA, New York)

Gen.A.A.Vlasov, gen.F.I.Truchin, Dabendorf, Škola propagandistů (Archiv S.Fröhlicha)

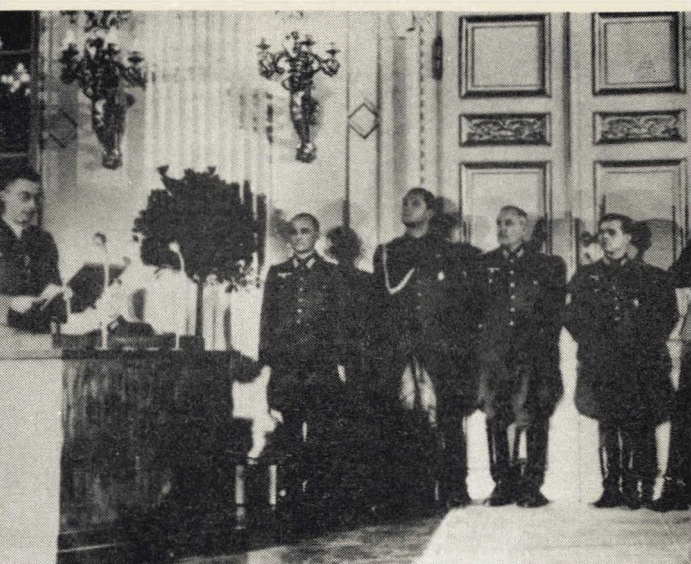
Gen.F.I.Truchin, gen.A.A.Vlasov, gen.G.N.Žilenkov, M.A.Zykov, kpt.S.B.Fröhlich, kpt.W.Strik-Strikfeldt, rytm.von Dellingshausen, Sonderführer pastor Schabert, Dabendorf, Škola propagandistů (Archiv S.Fröhlicha)

Pražský manifest, 14. listopadu 1944, Rudolfova galerie
Pražského hradu: projev gen. Vlasova (Archiv Hoover
Institution)

Rudolfova galerie, 14. listopadu 1944.; gen.von Toussaint,
SS gen.Lorenz, gen.Vlasov (Archiv Hoover Institution)

Rudolfova galerie, 14. listopadu 1944: důstojníci štábu gen.Vlasova (Archiv ROA, New York)

Gen.Vlasov při návštěvě leteckého útvaru ROA, gen.Malcev (Archiv ROA, New York)

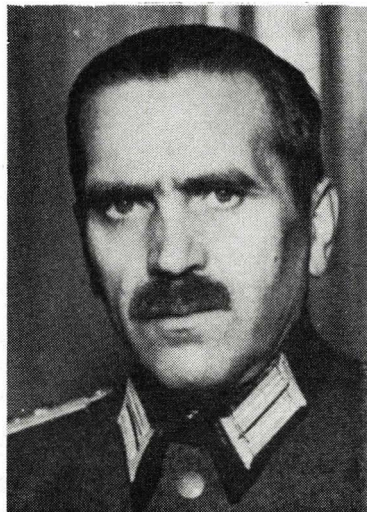
Gen.S.K.Buniačenko,
velitel 1. divize
(Arch. S.Fröhlicha)

Gen.G.A.Zverjev,
velitel 2. divize
(Archiv ROA, New York)

Výcvikový tábor Münsingen,
Acharov, Buniačenko, Vlasov
(Arch. Sven Steenberga)

Gen.V.I.Meandrov
(Arch. Hoover Institution)

Výcvikový tábor Münsingen, přehlídka 1.divize, 16. února 1945 (Archiv Hoover Institution)

Výcvikový tábor Münsingen, 3. pluk (Archiv Hoover Institution)

Výcvikový tábor Münsingen, mjr.Kostienko a divizní průzkumný oddíl /jezdecký/ (Archiv Hoover Institution)

Praha 8.května, jednání o kapitulaci německé posádky (Bartolomějská ulice?). Zleva: pplk. gen. št. František Bürger ("Bartoš" - náčelník voj. štábu povstání), Gen. der Inf. Rudolf von Toussaint, velitel něm. posádky Prahy (Archiv autora)

Jednání o kapitulaci: Gen. von Toussaint, jeho náč. štábu gen. Briesen, dva čeští důstojníci, jeden v hodnosti štábního kapitána (Archiv autora)

Německé mimopražské útvary.

Celková situace přesunů německých mimopražských útvarů je zachycena na mapce č. 5. Označení směrů čísly odpovídá číslům v popise činnosti v této příloze.

1. divize ROA se během své účasti na Pražském povstání střetla pouze s částí těchto německých útvarů. Pro úplnost obrazu oněch dnů uvádím však celkovou situaci, jak se mi ji podařilo rekonstruovat.

(1)(2) Tyto dva směry zachycují postup úderných skupin z výcvikového prostoru "Böhmen" jižně od Benešova, který byl používán útvary SS. Převážně to byly záložní a šk. 1. ní jednotky a s některými z nich se počítalo pro organizaci SS divize "Wallenstein". Divizi v rámci organizace zbraní SS nebylo zatím přiděleno číslo a není uváděna v žádných organizačních schématech zbraní SS. Podle neúplných údajů se jednalo o vytvoření dvou pluků a pro začátek organizačních prací byl ustanoven i náčelník štábu divize, SS-Obersturmbannführer Franz Knebel, který padl při ústupu z Prahy. Tyto bojové skupiny postupovaly 6. května od ranních hodin na Prahu od jihu dvěma proudy a byly to jediné mimopražské útvary, kromě ruzyňské posádky, s kterými bojovala 1. divize (Průzkumný oddíl, 1. a 2. pluk. Názvy útvarů, jak jsou uvedeny v následujících odstavcích, označují jejich původní určení. V době popisu událostí - až na útvary vysloveně tankové - měly charakter pěchotních bojových skupin.

(1) Úderným skupinám tohoto proudu velel SS plk. von Klein. Z Pikovic postupoval 4. SS ženijní záložní výcvikový prapor pod velením SS. Stubaf. Sallera, podél Sázkavy a pak na východním břehu Vltavy. Ve Zbraslavi překročil Vltavu a začal dále postupovat ku Praze po západním břehu řeky. S největší pravděpodobností narazil Průzkumný oddíl 1. divize na tento útvar. Situace na soutoku Vltavy a Berounky musela být v ranních hodinách 6. května dost složitá. Dá se popsat pouze rekonstrukcí, jelikož přímé podklady pro sled postupu útvarů nejsou dostupné. Po bojovém střetnutí těchto dvou jednotek, postupoval Průzkumný oddíl 1. divize na sever, na předměstí Prahy. Následoval ho předvoj 4. SS ženijního praporu. Tento předvoj se musel dostat do tísně, jelikož za Průzkumným oddílem postupoval 1. pluk ROA. Za této situace musel předvoj 4. SS žen. praporu přejít v Bráníku na východní břeh Vltavy. Po dobu přesunu 1. pluku SS útvary nemohly dále postupovat a je-

jich další postup mohl být zahájen až po přechodu 1. pluku. Když byl zahájen jejich další postup, narazily však na jednotky 2. pluku ROA, který byl vyslán do údolí Vltavy z Jinonic. Útvary 2. pluku postoupily bojem až do obce Lahovičky, kde zůstaly v obraně až do 8. května ráno. Dokud byl 2. pluk v tomto prostoru, nemohl pokračovat německý postup na Prahu na západním a částečně i východním břehu Vltavy. Celkový počet SS útvarů, podle hlášení mjr. Kostienka, velitele Průzkumného oddílu, byl asi 800 mužů a 6 tanků typu Tiger, což by odpovídalo v počtech bojové skupině v síle zesíleného praporu. Za 4. SS žen. praporem postupovala SS ženijní škola v Hradišku, 13. Res. Führer-Lehrgang, označená v německých pramenech jako prapor Scheigert.

- (2) Bojovými skupinám na východním břehu Vltavy velel SS plk. Jürchel. Dosáhly 6. května večer prostoru Kunratic a následujícího dne se střetly s jednotkami 1. pluku ROA a s obranou pražských povstalců v Michli, v prostoru soudní budovy a věznice na Pankráci a v Krči. Byly to bojové skupiny sestavené z SS dělostřelecké školy II. v Benešově. Jednalo se o cyklistický oddíl Kröner a SS děl. bojovou skupinu Gattinger. Tyto útvary postoupily v tvrdých bojích a s těžkými ztrátami přes odpor povstalců 8. května až do středu Prahy. Z prostoru Benešov postupoval na Prahu SS prapor Steurich. Dosáhl však pouze prostoru Zbraslav, kde 7. a 8. května vybudoval předmostí na východním břehu Vltavy a při ústupu německých jednotek z Prahy 8. května, převzal úlohu zadního voje na směru Praha-Plzeň.

Z prostoru Vojkov (východně od Sedlčan) se přesunula do Prahy SS bojová skupina Jakobs (22. Führerbewerber-Lehrgang SS tankové školy a školy samochodného dělostřelectva). Tento útvar musel však dosáhnout Prahy již před povstáním, protože se zúčastnil bojů na Hradčanech a na různých místech ve středu města. Podle českých pramenů byla část tankových jednotek přesunována z Benešova po železnici. Destrukce v prostoru Čerčany bylo zabráněno tomuto útvaru proniknout na předměstí Prahy. Jednalo se pravděpodobně o SS Záložní a výcvikový tankový oddíl z prostoru Bukovany-Týnec n./Sáz.

- (3)(4)(5) Tyto směry zachycují postup bojových skupin SS z výcvikového tábora v Milovicích.

České prameny tvrdí, že na těchto třech směrech postupovala na Prahu 5. SS tanková divize "Wiking". Nutno konstatovat, že tato divize byla 5. května v prostoru Štýrského Hradce (Graz) v Rakousku, do 8. května vedla

ústupové boje a téhož dne se odpoutala z fronty a přesunula se přes Tyrolsko do prostoru Wagrain, kde přešla do amerického zajetí. Nepodařilo se mi zatím zjistit, které útvary postupovaly na těchto třech směrech. Rozhodně se však nejednalo o tankovou divizi. Tak silný útvar se v prostoru Prahy nevyskytoval. Všechny tři proudy postupovaly přes odpor povstalců na předměstích Prahy, v prostoru letiště Kbely, v Hloubětíně, Kyjích a Hrdlořezích a 8. května pronikly až na Petřské náměstí.

- (6) Postup zesíleného pluku SS "Der Führer" (DF), součásti 2. SS Panzer div. "Das Reich". Pohyb a přesuny tohoto pluku po celém území střední Evropy charakterizují situaci ve velení ozbrojených složek německé armády ke konci války. Divize "Das Reich", jako ucelený útvar, přestala ke konci války existovat. Pluk "Deutschland" bojoval v Rakousku a zbytek divize byl nasazen v prostoru Dresden.

26. dubna se pluk "DF" transportoval po železnici do prostoru Passau. Tam obdržel další rozkaz, přesunout se na sever ve směru Budějovice - Jihlava s předpokládaným nasazením v prostoru Brno. 27. dubna, při přesunu na určené místo, byl rozkaz znovu změněn a pluk odvezen do prostoru severně od Dresden, odkud byl plánován odlehčovací útok s dalšími tankovými a motorizovanými divizemi ve směru na Berlin. 2. května byl tento rozkaz odvolán. 3. května nařizen přesun do prostoru Wachau. 5. května měl být pluk nasazen v prostoru Bauzen - Görlitz. I tento rozkaz byl odvolán.

Konečně 6. května obdržel pluk jasný rozkaz: Postup na Prahu, kde bylo v chodu povstání. Na provedení tohoto úkolu byl pluk zesílen na bojovou skupinu následujícími útvary:

- jednou průzkumnou tankovou rotou (z Průzk. div. tank. odd.)

- jednou průzkumnou tank. rotou z útvarů armády.

- jedním dělostřeleckým oddílem (z 2. děl. pluku divize).

Pluku velel SS-Obersturmbannführer Otto Weidinger. Bojová skupina byla vyčleněna z rámce své divize a byla podřízena Armádní skupině "Střed", se kterou měla přímé radiové spojení. Toto byly jediné útvary SS Div. "Das Reich", které se účastnily pražské akce.

Úkolem této bojové skupiny bylo probojovat si cestu do Prahy, účastnit se potlačení povstání, proniknout až na Platz der Wehrmacht (Náměstí Říjnové revoluce) v Dejvicích a tam obdržet od velitele Prahy další rozkazy. Všeobecně spolu s ostatními útvary, měla skupina zajis-

tit nerušený průběh ústupu Armádní skupiny "Střed" pražským komunikačním uzlem. Příslušníkům této bojové skupiny bylo jasné, že jde o poslední nasazení v této válce.

Pluk vyrazil v 05,00 hod. a bez zvláštních událostí postupoval přes Arnsdorf, Dippolitswalde do Litoměřic. Tam bylo veliteli pluku v SS Spojovací škole oznámeno, že Prahu podle radiové zprávy obsazují předsunuté části Americké armády. Jelikož veškerá bojová činnost proti západním spojencům byla zastavena, vyžádal si velitel pluku směrnice ze štábu Armádní skupiny. Odpověď zněla: "Neodposlouchávat nepřátelské vysílání. Úkol urychleně provést."

V 16.00 hod. dosáhlo čelo kolony prostoru Odolená Voda. Na první silniční zátarasy a odpor narazil pluk ve večerních hodinách v Dolních Chabrech. Po zdolání odporu odstraňovali příslušníci pluku silniční zátarasy ve světle tankových reflektorů. Jak se blížili ku Praze, počet zátarasů a barikád a rovněž odpor povstalců vzrůstal a postup pluku se tím podstatně zpomaloval. Okrajů Kobylis, severně od Prahy, dosáhl pluk ve 23,00 hod.

Následující den, 7. května, dosáhl bojem Trojského mostu (nyní most Barikádníků). Při zdolávání odporů v Kobylisích byly ztráty pluku 25 padlých. Toho dne se střídavě bojovalo a vyjednávalo s českým parlamentářem, nadporučíkem armády, který chtěl dosáhnout zastavení boje a toho, aby pluk ustoupil zpět na Litoměřice. Velitel pluku DF oznámil českému parlamentáři, že to vůbec nepřichází v úvahu. Jeho rozkaz je jasný: má dosáhnout Dejvic a svůj úkol by nejraději splnil bez boje. Odpor Čechů pokládá za nesmyslný, poněvadž dobře vědí, že svůj nacionální cíl - osvobodit se od Němců - stejně dosáhnou v několika dnech bez boje. Zodpovědnost za padlé na obou stranách a za další ničení města leží tedy na povstalcích. Takové bylo stanovisko velitele pluku.

8. května pokračoval boj jen natolik, že na druhém břehu Vltavy bylo vybudováno předmostí. Byly odposlouchávány zprávy o průběhu jednání o kapitulaci pražské posádky a pluk v dalších bojích nepokračoval. Styčný důstojník Armádní skupiny se nabídl jako parlamentář a přešel na českou stranu s podmínkami velitele pluku: Volný průjezd bez boje na Platz der Wehrmacht. Měl se vrátit do 15,00 hod. a pluk zastavil bojovou činnost. Když se parlamentář do 16,00 hod. nevrátil, vydal velitel pluku rozkaz k dalšímu útoku. V okamžiku, když těžké zbraně zahájily palbu, přišla zpráva od před-

sunutých jednotek 2. praporu, že parlamentář se vrací. V tu dobu již bylo z radiových zpráv známo, že od 16,00 hod. nastal klid zbraní, že silniční uzávěry budou otevřeny v 19,00 hod. a německé jednotky mají volný průchod z města. Tímto okamžikem zkončila válka pro Panzer-grenadierregiment "Der Führer".

Z české strany nebylo napsáno o žádném z německých útvarů tolik, jako o tomto pluku. Mým úmyslem není připisovat žádné z bojujících stran ani heroismus, ani krutost. Válka sama o sobě je projevem násilí. Podíl na něm mají obě strany. V našem případě je třeba konstatovat, že bojová skupina DF pluku měla stav tří pěších praporů*, dvou tankových rot a jednoho oddílu dělostřelectva spolu s plukovním dělostřelectvem. Kdyby tato palební síla byla skutečně nasazena bezohledně, musel se boj omezit na ničivý účinek těžkých zbraní. Podle údajů velitele pluku, neměl nic takového v úmyslu.

Pluk dorazil do Dejvic bez překážek a ve 20,00 hod. se hlásil velitel pluku u německého velitele Prahy, gen. Toussainta. Ten navrhoval, aby pluk ustoupil z Prahy směrem na jih, poněvadž prostor Ruzyně je obsazen útvary armády gen. Vlasova, které bojují proti německé armádě. Velitel pluku byl však rozhodnut ustoupit přímo na západ ve směru na Plzeň, kde s určitostí věděl, že přejde do amerického zajetí. Motorizovaná kolona DF pluku opustila Prahu ještě téže noci. Spolu s tímto plukem opustil Prahu K. H. Frank a německá posádka pražského hradu. Motorizovaná kolona využila každé místo na svých vozidlech, aby evakuovala z Prahy německé civilní obyvatelstvo. Když opouštěla Prahu, měla ve svém stavu asi 1.000 motorových vozidel.

V časných ranních hodinách 9. května projíždělo čelo kolony Ruzyní. Na útvary 1. divize kolona nenarazila. Ty se v tu dobu přibližovaly k Příbrami.

Kolem 10,00 hod. projelo čelo kolony hlídkami 2. U.S. pěší divize u Rokycan a pluk přešel do amerického zajetí.

Bývalý velitel pluku DF, Otto Weidinger charakterizuje nasazení svého pluku v Pražském povstání jako nejnemyslnější krveprolévání, jaké za války zažil.

- (7) Ve směru Uhřetěves-Štěrboholy postupoval na Prahu další proud německých jednotek. Na odpor narazil v prostoru Strašnice, Záběhlíce, Hostivař. Bližší údaje se mi nepodařilo zjistit.
- (8) Rovněž o útvech na tomto směru nemáme bližší údaje.
- (9) Na tomto směru postupovaly útvary z dělostřelecké střelnice v Jincích a z okolí. Bližší údaje nejsou známy.

Do bojů v prostoru jižně od Prahy do 8. května nezasáhly.

- (10) Lze se domnívat, že na tomto směru postupovaly jako pěchota pracovní útvary ze stavby letiště Vodochody a Klecany.

*Pluk DF zanechal v prostoru Drážďan svou 3. a 4. rotu, které se nemohly s plukem spojit, protože neměly motorizované prostředky. Na komunikacích přeplněných armádou a uprchlíky ustupujícími na západ se jim podařilo překročit hranici u Zinvaldu až 7. května v noci. Jelikož se stav na komunikacích stále zhoršoval, dosáhly do 8. května večera obě roty pouze Ústí n./L. V tomto prostoru očekávaly možnost spojit se s plukem až do večerních hodin 12. května. Tento večer zničila tato skupina své zbraně a vozidla a bez bojových akcí se stáhla na území Německa.

Zkratky

ČNR	Česká národní rada
HQ	Headquarters (velitelství)
KONR	Komité pro osvobození národů Ruska
KTB	Kriegstagebuch des OKW (Wehrmachtsverführungsstab)
MČK	Mezinárodní červený kříž
NA	The National Archives, Washington, D.C.
NTS	Nacionalnyj trudovoj sojuz
ODNR	Osvobozenécké hnutí národů Ruska
OKH	Oberkomando des Heeres
OKW	Oberkomando der Wehrmacht
OSE	Operation Special Executive
PT	protitankový
ROA	Ruská osvobozenécká armáda
SD	Sicherheitsdienst, součást RSHA-Reichssicherheits-hauptamt
UPA	Ukrajinská povstalecká armáda

Důstojnické hodnosti Zbraní SS

SS-Oberstgruppenführer	generálplukovník
SS-Obergruppenführer	generál
SS-Gruppenführer	generálporučík
SS-Brigadeführer	generálmajor
SS-Oberführer	plukovník, hodnost pro správní úřady
SS-Standartenführer	plukovník
SS-Obersturmbannführer	podplukovník
SS-Sturmbannführer	major
SS-Hauptsturmführer	kapitán
SS-Obersturmführer	nadporučík
SS-Untersturmführer	poručík

BIBLIOGRAFIE

I. PŮVODNÍ DOKUMENTY, KOPIE A JEJICH PŘEKLADY

- Archipov, A.D.: *Vospominania*, rukopis
- Arlt, Fritz Rudolf: *Schandruk in den letzten Kriegsmonaten*, rukopis
Arming of Resistance Movement in Bohemia and Moravia by SOE,
PRO London FO 371, 47009 z 5. až 10 února 1945
- Artiemjev, Vjačeslav P.: *Obrečennaja Divizia (Istoria Pervoj Divizii ROA)*, Zapadnaja Germanija, 1962
- Česká národní rada se sídlem v Praze, 8. května 1945: *Protokol o provedení formy kapitulace*
- Fröhlich, Sergej: *Begleiter Vlassov's von 1941 bis zu Ende*
- Fröhlich, Sergej: *General Vlassov's Herausgabe*, rukopisy
- Fröhlich, Sergej: Osobní dopisy a interview, 1978
- Herr, Heinz Danko: *Aufstellung der Wlasov Divisionen im Winter 1944-45*
- Herr, Heinz Danko: *Manifestation von Prag*, rukopisy
- Himmler, Heinrich: Dopis z 9. února 1945 adresovaný SS-Gruppenführerovi Fegeleinovi, B 9/16
- Keiling, Siegfried: *Die Wlasow Armee, Aufstellung der 600.650 I.D. (russ.)*
- Keiling, Siegfried: *Ergänzungen*, rukopisy
- Köstring, Ernst: *Nach meiner Gefangnahme*, rukopis
- Kroeger, Erhard: Dopisy a interview 1978
- Kromiadi, Konstantin: Dopisy a interview 1978
- Kurz, Heinrich: *Die Manifestation von Prag*, rukopis
- Lagekarte Heeresgruppe "Mitte" 30.4.1945, abends. RH2,st/6596
- Machotka, Otakar: Osobní dopisy
- Notz, Friedrich-Wilhelm von: *Bericht über den Angriff der 1. Wlasoff Division am 13.4.1945*, rukopis
- Notz, Friedrich-Wilhelm: Osobní dopisy a interview
- Organizační schéma 2. divize (650. Inf.-Division - russ. NR.II/70074/45 geh.v.17.1.45, OKH Org. Abt.
- Pekarsky, Igor: *Pokazania*, rukopis
- Schwarzenberg, František: Osobní dopisy
- Schwenninger, Helmut: *Bericht über die Ereignisse um die 600. Inf. Div. (russ.) in der Zeit von 6.3. - 14.5. 1945*, rukopis
- Stahl, dr.: Osobní dopis
- Štoviček, Ivan: Zápis o zasedání ČNR ve dnech 4. až 9. května 1945 (*Historie a vojenství*, č.7, 1967)
- Tagesmeldung*: denní hlášení 9. armády ze dne 13. dubna 1945

- Toussaint, Rudolf von: Osobní dopisy a interview
 Vlasov, Andrej Andrejevič: *Novoroční pozdrav generála Vlasova všem našim krajanům, 31. prosince 1944*
 Vopersal, Wolfgang: Osobní dopisy
 V.V.S. - R.O.A., anonymní rukopis
 Weidinger, Otto: Osobní dopisy, interview 1978
 Žerebkov, Jurij Sergejevič: *Popytki KONR a vojti v kontakt s Anglo-Amerikancami*, rukopis
 X.: *Meine Begegnung mit Gen. Bunjatschenko, Komandeur der 1. Wlassow-Division*, rukopis

V knize jsou na různých místech citovány originální dokumenty z těchto archivů:

- Archiv ROA, New York
 Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg
 Hoover Institution, Stanford
 Institut für Zeitgeschichte, München
 The National Archives of the United States, Washington D.C.

II. KNIŽNÍ PUBLIKACE

- Aldan, Andrei Georgevich. *Armia Obrechennykh*. New York, The Russian Liberation Army Archives, 1969
 Bartoš, Antonín. *Clay-Eva volá Londýn*. New York, 1977
 Bartošek, Karel. *Pražské povstanie 1945*. Bratislava, Osveta 1960
 Bethell; Nicholas William Bethell. *The Last Secret: the Delivery to Stalin of Over 2 Million Russians by Britain and the U.S.* New York, Basic Books, 1974
 Bogatyrchuk, F.N. *Moi zhiznenyi put' k Vlasovu i Prazhskomu Manifestu*. San Francisco, 1978
 Černý, Václav. *Pláč koruny české*. Toronto, 68 Publishers, 1977
 Delianich, Ariadna. *Volf'sberg-373*. San Francisco, Russian Life, 195?
Dokumentation der Vertreibung der Deutschen aus Ost-Mitteleuropa. In Verbindung mit A. Diestelkamp (et al.) bearb. von T. Schieder. Bonn, Hrsg. vom Bundesministerium für Vertriebene, 1953-57
 Doležal, Jiří. *Májové povstanie 1945*. Bratislava, Vyd. politickej literatúry, 1965
 Dudin, L.V. *Velikiy Mirazh*. (Toronto?) 1947
 Fischer, George. *Soviet Opposition to Stalin*. Cambridge, Mass. Harvard U. Press, 1952

- Gehlen, Reinhard. *The service: the memoirs of General Reinhard Gehlen*. New York, World Publ., 1972
- Hoffmann, Joachim. *Die Ostlegionen 1941-1943: Turkotataren, Kaukasier u. Wolgafinnen im dt. Heer*. Freiburg, Rombach, 1976
- Hoffmann, Joachim. *Deutsche und Kalmyken: 1942-1945*. Freiburg Rombach, 1974
- Hoffmann, Peter. *The history of the German Resistance. 1933-1945*. Cambridge, Mass., MIT Press, 1977
- Kazancev, A. *Tretia sila*. Frankfurt/M., Posev, 1974
- Krasnov, Nikolai Nikolaevich. *Nezabyvaemoe, 1945-1956*. San Francisco, Russkaia Zhizn'. 1957
- Kriegstagebuch des OKW (Wehrmachtsführungstab)*, dil IV, 1044-1045
- Kernmayr, Erich. *Generalfeldmarschall Ferdinand Schörner (von Erich Kern)*. Preussisch Oldendorf, Schütz, 1976
- General von Panwitz und seine Kosaken*. Preussisch Oldendorf, Schütz, 1971
- Kiselev, Alexandr. *Oblik generala A.A. Vlasova*. New York, 1978
- Lüdde-Neurath, Walter. *Regierung Dönitz*. Göttingen, Muster-schmidt, 1964
- Rada svobodného Československa. *Pražské povstání, 1945*. Washington (D.C.), 1965
- Materialy k istorii ODNR, 1941-1945*. (Ontario?)
- Moravec, František. *Master of spies*. New York, Doubleday, 1975
- Mulligan, Timothy Patrick. *The politics of chaos; Autumn 1942 - Spring 1943*. Master theses, University of Maryland, 1977
- Nekrich, Alexander Moiseevich. *The punished peoples: the deportation and fate of Soviet minorities at the end of the Second World War*. New York, Norton, 1978
- Osokin, V. *Andrei Andreevich Vlasov*. New York, Vseslavianskoe izd., 1966
- Osvobození Československa Rudou armádou*. Praha, Naše vojsko, 1965
- Poliakov, Ivan Alekseevich. *Krasnov-Vlasov; vospominania*. New York, 1977
- Pozniakov, V.V. *Rozhdenie ROA*. Syracuse, 1972
- Rendulic, Lothar. *Gekämpft, gesiegt, geschlagen*. Wels, Welsermühl, 1952
- Schmidt, Dana Adams. *Anatomy of a satellite*. Boston, Little, Brown, 1952
- Schwerin-Krosigk, Lutz. *Memoiren*. Stuttgart, Seewald, 1977

- Sládek, Oldřich. *Krycí heslo svoboda*
- Solzhenitsyn, Alexander. *The Gulag Archipelago*. 3 vols. New York, Harper & Row, 1974-1976
- Steenberg, Sven. *Vlasov*. New York, Knopf, 1970
- Stein, George. *The Waffen SS; Hitler's elite guard at war. 1939-1945*. Ithaca, N.Y., Cornell U. Press, 1966
- Steinert, Marlis G. *Die 23 Tage der Regierung Dönitz*. Düsseldorf, Econ-Verlag, 1967
- Strassner, Peter. *Europäische Freiwillige. Die Geschichte der 5. SS-Panzer-Division "Wiking"*. 3. verb. Aufl. Osnabrück, Munin, 1977
- Strik-Strikfeldt, Wilfried. *Against Stalin and Hitler: Memoir of the Russian Liberation Movement, 1941-1945*. London, Macmillan, 1970
- Schatoff, Michael. *Bibliografiia osvoboditel'nogo dvizhenia narodov Rossii v gody Vtoroi Mirovoi Voiny, 1941-1945*. New York, All-Slavic-Pub. House, 1961 (2 v.)
- Thorwald, Jürgen. *The illusion: Soviet soldiers in Hitler's armies*. New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1975
- Das Ende an der Elbe*. Stuttgart, Steingrüben-Verlag, 1950
- Tolstoy, Nikolai. *The secret betrayal, 1944-1947*. New York, Scribner, 1978. British ed. published under title: *Victims of Yalta*
- Weidinger, Otto. *Kameraden bis zum Ende*. Preussisch Oldendorf, Schütz, 1978
- Wilmot, Chester. *The struggle for Europe*. New York, Harper, 1952

III. ČLÁNKY

- Archipov, A.: "O peregovorach pervoj divizii ROA", *Novoe russkoe slovo*, 20. května 1962
- "Ne Dragunsky a Vlasovci", *Novoe russkoe slovo*, 12. února 1960.
- Artemov, A.: "Vokrug NTS", *Novoe russkoe slovo*, 18. listopadu 1979
- Fominich, E.: "Kak byl poiman peredatel Vlasov", *Izvestia*, č. 239, 7. října 1962
- G. poručik: "Pod Prahou", *Golos naroda*, č. 17, 1967
- "Jak to bylo s Pražským povstáním", *Lidová Demokracie, Praha*, 7. května 1968
- Karmazin, A.: "Praga v sud'bonosnye i pokovyje majskie dni 1945 goda", *Ruskaja žizň*, 23. října 1968
- "Otvět na voprosy", *Novoe russkoe slovo*, 2. února 1962

- Osipov, A.: "Pervaja divizia ROA", *Časovoj*, (bez udání data)
- Peterman, Ivan H.: "Prague's Four Fantastic Days", *Sat. Eve. Post*,
19. července 1945
- Pozdnjakov, V.: "Pravda o Vlasovcch", *Novoe russkoe slovo*, 22.
února 1960
- "Posledni dni", *Golos Naroda*, č.25, 26, 30, 33, 1951
- "Kak sovietčiki zachvatili gen. Vlasova", *Novoe russkoe slovo*,
16. října 1962
- "A.A. Vlasov a 1.ja divizia pod Pragoj", *Novoe russkoe slovo*,
6. února 1966
- Ströbinger, Rudolf: "Wlassow auf der Seite der Tschechen", *Die
Welt*, 1976
- Šatov, M.: "Prahu osvobodili Vlasovci", *Novoe russkoe slovo*, 11.
února 1960
- "Praga v 1945 godu", *Novoe russkoe slovo*, 11. prosince 1968
- Tenzorov-Vetljugin: "Poslednie dni generala Vlasova", *Snaiper*, č.
11, 12, 1949
- Tomaševskij-Černyj: "Obosvoboždenii Pragi", *Rossia*, 25. května
1966
- Vopersal, Wolfgang: "Vom SS-Vt-Ersatz Sturbann "Deutschland"
zum ss-Pz. Gren. AuE-Btl. 2.", *Der Freiwillige*, 1978-79
- Zisman, Abram: "O generale Davide Dragunskom", *Novoe russkoe
slovo*, 24. ledna 1960

Rejstřík

A

- Alexander, F.M. Sir Harold, maršál, 233
Alexandrov, vel. 3. pluku, pplk. 68, 136, 227
Alcron, hotel v Praze 26, 147
Alquen, d'Guntter, SS-Standartenführer 20-21
americké ozbrojené konvoje a průzkumy 113, 140, 144, 153, 236, 239
Anders, gen. 224
Angličani, dobrovolci v táboře Hildesheim 49
Antilevskij, kpt. let. 57, 88
Antonov, Rostislav, kpt. 118, 145, 149-152, 196, 200, 205, 235, 239
Archipov, A., pplk. 85, 140, 143, 227
Armádní skupina "Courland" 50
    "Jih" 97, 164, 103, 105
    "Löhr" 103, 234
    "Střed" 70, 77, 79, 83, 84, 93, 99, 102, 103, 104, 105, 107, 112,
    113, 116, 129, 133, 159, 160, 203, 234
    "Visla" 60, 61, 67
Artiemjev, Vjačeslav P., vel. 2. pluku 65, 66, 67, 77, 83, 86, 131, 132,
135, 146, 150, 180, 189, 192, 208, 227
Aschenbrenner, H., gen. let. 57, 76, 95, 97, 241
Assberg, gen. mjr. 164, 173, 174, 181
Ausbau des Böhmischen Kessels 86, 93-97
Azar, V.A., por. 51, 52, 228

B

- Babickyj, A., npor. 52
Babuškin, npor. 57
Bajdalakov, V. 232
Bartoš, české voj. velitelství 86, 122, 124
Beneš, Eduard dr., president 94, 123, 237
Bertsch, ministr 111
Bělorusko 39, 52
Bičkov, kpt. let. 57
Bielenberg, Adeleide 69
Bienert, min. vnitra 38
Biskupskij, gen. 37
Blagovieščenskyj, I.A., gen. 181
Bogatyřuk, F. prof., člen presidia KONR 59, 99
Bogdanov, gen. 49, 175
Bojarskyj, V., gen. 19, 165, 167, 168, 181
Borries, Klaus 97
Borman, Martin 24
Boženko 225
Buderatsky, kpt. 181
Budnyj, kpt. 227
Buchardt, F., SS-Sturmbannführer 20
Budzilovič, V.N., člen presidia KONR 99
Buniačenko, S.K., gen. mjr. 44, 48, 49, 60, 63-69, 70, 88, 97-125, 126,
127, 133, 140, 141, 144, 150-157, 181, 188, 189, 191, 197, 200, 233
Bürger, F., pplk. gen. št. 122, 141, 145
Bušmanov, N.S., plk. 226
Buschmann, G., por. let. 57, 87, 135, 166, 207
Busse, T., gen. 63, 64, 67

C

carští důstojníci-viz emigranti

Claus, Josef 225

Č

Černínský palác 92, 147

Češi, fašisté 35, v Karlových Varech 54, přátelské území 76, 79, 80
reakce na vyhlášení Manifestu 31-38, účast na obraně Čech 93
kolaboranti 34, 95

Česká Národní Rada (ČNR) 110, 117, 119, 121-124, 128, 141, 144,
146, 204

jedná o I. divizi 148-158

české vojenské velitelství 82, 83, 84, 85, 118, 119, 121, 125, 128, 131,
141, 144, 152, 202, 126-128, 151, 152

dohoda s I. divizí 126-128, 151, 152, Waltrovka 130, 136

poslední setkání s Vlasovem 145-146

české národní osvícení 33

Čiřtákov, kpt. 227

D

Dager, H.E., vel. II. U.S. tank. div., gen. 165, 166, 169

Dannenfeld, von. plk. 91

David, V. člen ČNR 155, 156

Dellingshausen, E., baron von, rytm. 96

Displaced Persons (DP) 171

Donohue, kpt. 187, 188, 190, 197, 199, 244

Dönitz, velkoadmirál 101, 102, 110, 234

Dwinger, Erich-Edwin, spisovatel 96

E

Earnest, H.E., vel. 90. U.S. pěší div., gen. 193

Eibel, prof. 97, 231

Einspänner, SS-Standartenführer 109

Eisenhower, gen. 96, 140

Eger, plk. let. 132

emigranti z carského Ruska 24, 25, 32, 47, 64, 91, 94, 224, 226

pražské archivy 205-206

v Jugoslávii 50, 59, 229

estonská I. div., (20. SS-Gren. Div.) 19, 105

F

Fall Grün 36

Fegelein, SS-Gruppenführer 51

Fišer, gen. 125

Fjodorov, mjr. let. 18

Flotow, von, plk. 108

Fominich, E. vel. 25. tank. sboru Rudé armády, gen. por. 183, 184,
196, 198

Forostinsky, S. 56

Frank, K.H., státní ministr 23, 27, 28, 34, 36, 54, 81, 92, 93, 97, 102,
106, 111, 120, 122, 123, 147, 223

Freytag, gen. 223

Fröhlich, Sergej B., kpt. 94, 96, 167, 169, 241

G

- Gajda, R., gen. 34, 35
Galizien, 14. SS Div. 19, 209, 222
Gay, H.R., náč. št. 3 U.S. armády, gen. 171
Gehlen, R. 18
Gersdorf, mjr. 52, 227
Gestapo 17, 21, 97
Goebbles, J. 16, 52, 55
Göring 57
Golovin 18
Grečko, docent 165
Gruzíni 55
Gurlevskyj, I.F., kpt. 227

H

- Haagská konvence 210
Harbrecht, kpt. 67
Heinrici, G. gen. plk. 61
Henlein, K., Gauleiter 54
Herre, H.D., plk. gen. št. 26, 27, 44, 46, 48, 50, 60, 161, 164, 167, 173
174, 223, 225
Heydrich, R. 119
Hilger, G. 27, 28
Himmler, H. 20, 21-22, 24, 25, 28, 31, 32, 50, 51, 52, 54, 61, 90, 97,
225, 227
Hitler, A. 16, 21, 24, 28, 40, 93, 104, 210, 225
    atentát na 106, 154
Hoth, H., gen. plk. 82, 113
Hrubý, min. zemědělství 38
Huckenpack, pplk. 133

CH

- Charvát, styč. důst. 149

I

- Idel-Ural 39
Indická legie 49
Ingr, gen. 237
Irwin, Le Roy S., vel. 5. U.S. pěší div., gen. 171
italské útvary 38

J

- Jakušev, kpt. 197
Jaltská konference 61, 90, 102, 170, 242
Jung, I. 99

K

- Kalmyci 39
Kaltenbrunner, E. 225
Kamenický, dr. 38
Kaminského brigáda 226
Kavkazské národy 19, 24, 39, 224
    jednotky 74
Kazancev, A.S. 224, 232
Keiling, S., mjr. 48, 175-177

Keitel, maršál 24
Kennedy, gen. 96, 177
Klecanda, V., gen. 94, 95, 111, 232
Kleist, Peter, dr. 225
Kliment, dr. 35, 37
Knap, J. 156
Kocar, pplk. 58
Koch, Erich 221
Koida, pplk. 47, 49
KONR (Komité pro osvobození národů Ruska) 89, 164, 203
ustanovení 23-31
přesunutí do Karlových Varů 54-56
evakuace a přemístění do Füssen 88, 97-99
Organizace, příloha
Kononov, I.N., gen. 243
Korte, gen. mjr. let. 109
Kostienko, mjr. 130, 193, 200, 227
Köstring, E., gen. jezd. 9, 24, 27, 161, 163, 173, 174, 222, 223
Kozácký sbor (XV.) 19, 55, 61, 63, 95, 161, 162, 168, 177, 178, 224, 241
242, 243
Kröger, E., dr., SS-Oberführer 31, 56, 77, 81, 89, 90, 97, 110, 147, 148,
231
Krasnov, P.N., gen. 55
Krasnov, Nikolaj, por. 208, 245
Krejčí, dr. 36, 38
Krim 39
Kromiadi, K. 97-99
Kučinskýj, kpt. 198
Kuratorium pro výchovu mládeže 35
Kurz, dr. 23
Kutlvašr, K. 114, 115, 116, 118, 122, 148, 150, 204

L

Lamsdorf, G. hrabě, mjr. 50, 53, 228
Leander 47
Lehnlich, dr. (MČK) 90
Lenskýj, kpt. 49
Levčuk, por. 186
Lorenz, W., SS-Obergruppenführer 28, 36
Lukin, M.F., gen. por. 18, 221

M

Maďaři 38, 67
Machotka, O. dr. 123, 149, 154
Maksakov, pplk. 227
Malcev, V.I., gen. mjr. 56, 57, 95, 177
Malyškin, V.F., gen. mjr. 28, 33, 98
Manifest, 14. listopadu 1944, Praha 23-31 (viz též KONR)
Martin, plk. 198, 199, 244
Marzahn 91
Mašek, mjr. 151
Meandrov, V.A., gen. mjr. 46, 161, 162, 165, 172, 173, 177
Meyer-Detring, plk. 113, 140
Michailovič, D. plk. 30

Ministerstvo pro okupovaná východní území, viz Rosenberg
Mišenko, plk. 189, 190, 191, 197, 208
Moravec, plk. 37, 38
Moskalenko, A. por. 52
Müller-Gebhat, gen. por. 108
Müller-Wellborn, H., SS-Hauptsturmführer 114, 235
Muzyčenko, docent 165

N

Národní souručenství 34
Natzmer, O. von, gen. 75, 102, 113
Nedič, P. gen. 30
Nehring, gen. 174
Nechanský J., kpt. 118, 121, 122, 156, 204
německé ozbrojené složky v Praze 110-116, stav v květnu 1945
příloha
Nerjanin, Aldan, plk. 167, 168, 169, 172, 177, 242
Neubert, A. 128, 238
Nikolajev, N.P., pplk. 44, 64, 73, 82, 126-128, 181, 192, 197, 199, 200,
233, 245
NKVD 153, 204
Nobel, G. 91
Notz, Friedrich-Wilhelm von, plk. 62, 65, 69, 230
NTS 33, 35, 93, 97, 99, 224, 231

O

Oberländer, prof., kpt. 94, 96
Ohlendorf, O. 20
Oettinger, J., SS-Sturmbannführer 109, 238
Olčovik, npor. 126, 227
Olesinskyj, E.A., kpt. 202, 203, 241
Ostpolitik 16, 221
Ošima, H., baron, gen. 31

P

Pannwitz, H. von, gen. jezd. 19, 224, 229
panslavistické cítění 23, 33, 37
panslavistický kongres 31
Patton, George S. Jr., gen. 95, 111
Pekarsky, I. 186-188, 196-199
Pevnost Alpy 97, 98
Popelka, dr. 38
Popov, K., ing., pplk. 58
Poznjakov, V., plk. 164, 166, 173, 196, 241, 243
Praha, komunikační uzel 107, 108, 113, 114, 115, 120
Pražák, A., prof. dr. 119, 155, 203, 204
Pražský Manifest, viz KONR
předmostí Erlenhof 62-69, 230
Güstebiese 51
Pückler, Graf von, SS-Brigadeführer 107, 112

R

- Rádlová 123
Rajevského chranný korpus 30, 229
Rendl, kpt. 85
Rendulic, L., genplk. 103, 105, 163
repatriace 242, 244
Ressler, por. 198, 200
Ribbentrop, J. von 28
ROA 23, 50, 51, 52, 58, 59, 61, 94, 95, 97, 120, 164, 202, 229, 232
  org. 1. div. 44-47
  org. 2. div. 48-49, 61, 63
  org. leteckých útvarů 56-58, 235, 177
  samostatná armáda 61, 63, 78
  škola propagandistů v Dabendorfu 58, 222
  útvary nespádající pod ROA 58, 59, 78
  nasazení na vých. frontě 60-69
    1. div. v Praze 112, 117-160, rozpuštění 182-196, 206-207
    2. div. 88, 161-170, 174-177
  Organizace štábu, příloha
Rodzevič, A.N., kpt. 223
Romaškin, por. 168, 181
Rosenberg, A. 16, 19, 24, 39, 40, 41, 222, 225
Rudenko, pplk. 226
Rudl, kpt. 151
Rudolfova galerie 27-29, 36
Rybalko, maršál 203
Ryl, mjr. 197
- S**
Sadovnikov, pplk. 49
Sadovskij, G. 52
Sacharov, I.K., plk. 50, 51, 52, 53, 82, 139, 144, 147, 148, 227, 228
Schaal, gen. 107
Schellenberg, Walter 225
Schörner, F., polní maršál 70, 88, 112, 113, 114, 132, 170, 223, 234
Schwenninger, H., mjr. 45, 46, 61, 69, 70-73, 82, 126-128, 181, 192, 227
Schwerin von Krosig, Lutz Graf 102, 234
Schwarzenberg, F., prof. 123, 233
SD 17, 20, 32, 38, 224
Seidemann, gen. 135
Semenov, por. 80, 81, 227
Separátní mír, pokusy 225
Sigling, Hans 225
Sklenář, pplk. 205
Skotové u 4. pluku 74, 138, 139
Slovenský stát 31
Slovenská armáda 109
Smrkovský, J. 114, 149-151, 155, 204

SOE 236, 237
Sokolov, kpt. 143
Solin, npor. 129, 227
Solženicyn, A. 15, 195, 201, 208, 209, 235
Sovětsí agenti 45, 83, 86, 114, 119, 142, 181, 184, 187, 205
Sovětský Svaz 42, reakce 41
Speer, A. 105, 234
Speich, R., dr., gen. por. 109
SS-Hauptamt 19, 54, 56, 81, 89
Stahl, dr. 146, 235
Stalin, J.V. 25, 26, 28, 42, 46, 92, 123, 154, 173, 210
Steenberg, Sven, spisovatel 10, 243
Steiner, F. 235
Stop Line 171-173
Strik-Strikfeld, W., kpt. 18, 29, 231
Svatoondřejský kříž 26, 27, 128, 223

Š

Šandruk, P., gen. 25, 222, 223
Šapovalov, gen. 50, 87, 164, 166, 167, 168, 181
Šatov, M., kpt. 98
Šejko, S., mjr. 169, 175

T

Tenzorov-Vetljugin, N., pplk. 50, 58, 86, 98, 185, 200
Tiso, J., dr., president 31
Toussaint, R. von, gen. pěch. 26, 50, 82, 103, 107, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 142, 223, 239
Toussaint, R. von, npor. 114, 115, 223, 235, 239
Truchin, F.I., gen. por. 28, 88, 163, 170, 175, 181, 232
Turkestán 39
Turkul, S., gen. 58, 224
Tvardievič, kpt. 176
Tulinov, kpt. 196

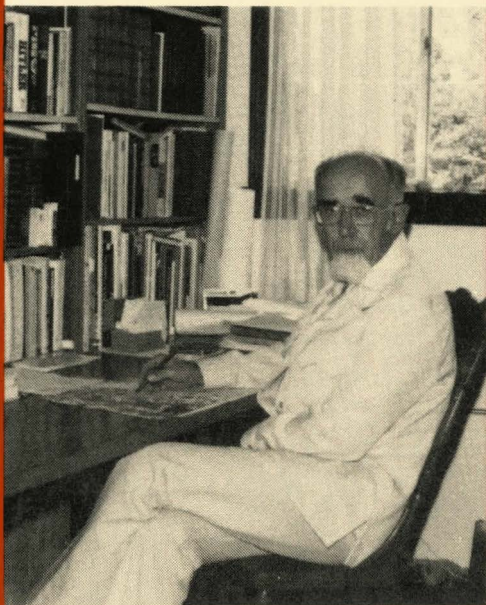
U

Ukrajinci 24, 25, 30, 55, 222
Ukrajinský Národní Komitét 25, 222
Ukrajínští emigranti v Praze 32
Ukrajinská 1. div. 95
UPA 224

V

Vasiliev, R.R., plk. 58
Verteidigungsbereich Prag 108
Veselý-Steiner, K., plk. 121
Vlasov, A.A., gen. por. 18, 19, 20, 21, 32, 33, 34, 50, 51, 52, 59, 60, 63, 64, 68, 69, 77, 82, 84, 88, 90, 94, 123, 125, 130, 139, 141, 144, 148, 161, 164, 167, 182, 209, 225, 237
Setkání s Himmlerem 21-22, 32
Vrchní vel. ozbr. sil KONR 43, 49-50, 78, 225

- Vztah k církvi 30
Rozhlasový projev pro OSN 92
Ve Füssen 97-98
Podepsání dohody v Suchomastech 127, 128
Děkovný dopis 151, 152, 153, 155, 239
Opouští Prahu 145-146, 152
Jedná v Plzni 184-188
Vztah k Němcům 84-85
U 1. div. ve Lnářích 187-196
Ustanovení KONR 23-31
Zajetí 196-200
Životopis 218n, 14-15
vojenská knížka 49, příloha
Voskresenskyj, gen. 229
Vyšeslavcev, prof. 91
- W**
Wagner, K., SS-Ostuf. 134, 238
Weidinger, O., SS-Obersturmbannführer Viz příloha "Německé mimopražské útvary"
- Z**
Zehnder, dr. 89
Zakutnyj, gen. 98
západní spojenci, 42, 43, 94, 96, 125, 154
Ziervogel, gen. 111
Zverjev, G.A., gen. 48, 162, 163, 170, 174-176
Zykov, M.A. 18, 21
- Ž**
Ženevská konvence 210
Žerebkov, J. 37, 56, 89-92, 231
Jedná se záp. spojenci 89-99
židovská otázka 31, 98
Žilenkov, G.N., gen. 19, 21, 28, 31, 37, 89, 162, 208
Žukovskij, pplk. 158, 193, 227
Žukov, maršál 243

Stanislav A. Auský (nar. 1922) žil do r. 1938 v Mukačevě. Pak se s rodinou odstěhoval do Prahy. V květnu 1945 se, v průzkumné četě 2. pluku I. divize ROA zúčastnil bojů v Praze a později ústupu ROA na Západ. R. 1947 absolvoval Vojenskou akademii v Hranicích, v říjnu 1951 však byl degradován a propuštěn z armády jako důstojník "starého typu". V r. 1968 odešel s rodinou do U.S.A., kde se usadil v Novém Mexiku.

